GLAREANI

ΔΩΔΕΚΑΧΟΡΔΟΝ

Plagij	Authentæ
A Hypodorius	D Dorius
Hypermixolydius Ptolemæi	
B Hypophrygius	E Phrygius
Hyperæolius Mar. Cap.	
C Hypolydius	F Lydius
	Hyperphrygius Mar. Cap.
D Hypomixolyd.	G Mixolydius
Hyperiastius uel Hyperionicus Mar. Cap.	Hyperlydius Mart. Cap.
E Hypoæolius	A Aeolius
Hyperdorius Mart. Capell.	
G Hypoionicus	C Ionicus Porphyrio
Hypoiastius Mart. Cap.	Iastius Apuleius & Mar. Cap.
·F Hyperphrygius	·B Hyperæolius
Hyperlydius Politia. sed est error	

BASILEÆ.

Reuerēdiſsimo in Chriſto Patri:

ILLVSTRISS. PRINCIPI, OTHONI. S. ROMAni Imperij Hæreditario Dapifero: Baroni in Vualpurg: S. RO. E. CARDINALI, Tt. S. ALBINAE, ac Epiſcopo Auguſt. digniſsimo ac ampliſsimo.

Glareanus S. D. P.

TIMOTHEVM Mileſium, artis Muſices authorē celeberrimū, Reuerēdiſsime PATER, Athenæus lib. 14. ex Artemone tradit à Lacedæmonibus reprehēſum, ut uetuſtæ ac priſcę Muſicæ corruptorem: quoniam Syſtemate uteretur, quod chordas plureis Magadide haberet. Diuus autem Seuerinus in Muſices præfatione etiam Laconica eiectum eſſe aſſerit Timotheum, quòd ad conſuetos neruos unum addiderit neruum, ac effœminatiorem Muſicen fecerit. Conſultumq́ꝫ de eo factum Gręcis uerbis refert, in quo contineretur: Iccirco Timotheo Mileſio Spartiatas ſuccenſuiſſe, quòd multiplicem Muſicē reddens puerorum animis, quos acceperat erudiendos, officeret, & à uirtutis modeſtia præpediret. Hæc de Timotheo ex Græcis Boëthius. Quæ ſi ita habent, ut fide digni tradiderunt authores, quid de me futurum eſſe putem? qui ad octo muſicarum Cātionum Modos, tot nunc ſeculis apud omneis celebratos, quatuor ſuperaddam, ac ex Octochordo dodecachordum faciam: Omnem uetuſtatem uelut inſcitiæ accuſem, ac negligentiæ damnem, Quinetiam duos à priſcis omnibus reiectos, exploſos, in exiliū relegatos, ac uelut emortuos, nunc, ſi Dijs placet, ut in prouerbio eſt, reuocem, poſtliminio recipiam, ac in uitam reſuſcitem: dignus ſanè qui non ex una Laconica, ſed uniuerſo orbe terrarum, qua rationales habitant homines, explodar, eijciar, ac exturber. Hæc tam dura obiecta, has tam graueis accuſationes niſi purgauero, ac Lectori oſtendero rem ſecus habere atq; ac cuſer, quid reſtat, niſi ut uictus dem manus, ac audaciæ pœnas luam? Verum enimuero, quando, Colēdiſsime Pater, apud ęquum iudicem, indicta cauſa, nemo unquam damnatus fuit, omneis qui me ſaluum eſſe, ac reum minime cauſa ſuccumbere uelint, bonam ſpem habere iubebo. Facile enim confutabo aduerſæ partis argumenta, ſi de Pſephiſmate illo Laconico prius dixero. Athenæus ſanè loco, quem dixi, eodem ait, Timotheum, cum

Præfatio.

Lacon quidam redundãteis in eius Lyra incidere uellet chordas, indicasse apud ipsos etiam Laconas quẽdam esse, qui pari chordarum numero Lyra uteretur, hoc ita dicto, ipsum dimissum esse. Itaq; cum hoc uariatum historia sit, neq; satis certum (cum tamen id multum referat) de Lyræ ne, an de Citharæ neruis authores loquãtur, qui eum damnatũ scribũt: cúnq; in addendis Citharæ chordis etiam laudem meruerit, ut qui cum Hestiæo Colophonio ex Enneachordo Hendecachordum fecisse ab omnibus huius artis professoribus prædicetur, consulto omitti potest, & ad rem ipsam deueniamus. Qui nos de duodecim Modis commentationem nouam introduxisse clamitant: Næ illi egregiẽ ostendunt se leuiter admodum in ueterum authorum lectione uersatos, imò contentos usu horum aliquot seculorum, quibus ad Psalmos demodulandos octo aut nouẽ suffecerũt Modi. Verũ adducẽdi sunt authores, pauci quidẽ, sed quibus fides merito adhibenda. Plato, cum sæpe Modorum meminerit, Harmonias uocat, Certe libro 3. de Repub. VI principes Modos nominat, quibus si plagios singulos dabimus, quis neget XII esse Modos? Ex eodem authore, ac eius discipulo, non indoctiore, Aristotele satis claret ea tempestate de Modis cognitionem omnibus doctis in usu fuisse frequentissimo. Aristoxenum nos non legimus: Sed omnes fatentur illum XII Modorum authorem, adiecta etiam nomenclatura eorum, quam horum Commentariorum lib. 2. sequendam esse statuimus. Transeo hic innumeros Græcos, quosdam etiam latinitate donatos. Inter Romanos scriptores Boëthius, uerum huius artis lumen, VII Diapason species constituit, ex quibus facile XII, aut mauis XIIII, diuisione arithmetica ac Harmonica colliguntur Modi. Nã octauam, nõ uno dúntaxat loco, fatetur eãdem cum prima, & à Ptolemęo adiectam ad supplendum δὶς διὰ πασῶν maximum systema. Alioqui XVI futuros, quos nos, præter duos Nothos, XII cum Aristoxeno ponimus. Martianus Capella XV nobis exhibet de quibus suo dicemus loco. Ecclesia Romana in Psalmorum intonationibus IX utitur: sed Cantus tamen habet tredecim Modorum, ut eodem libro secundo exemplis è Choro Ecclesiastico sumptis ostendemus. Georgius Valla satis habuit omnium recensere opinionem, & coaceruare quicquid uspiã de Musicis scriptum legerat. Ita ipse etiam plureis duodecim habet. Constat igitur non esse nouam rem hanc nostram de XII Modis assertionem, sed probam antiquitatis instaurationem. Verum id non credat Lector, donec firmis argumentis negocium ipsum per Mathematicas rationes, ac præcepta perluculentissima exempla ostendero, quod duobus posterioribus libris nos fecisse omnino persuasum habemus. Cæterum mirari sæpius soleo, cum nostra ætate Chromatico uel Enharmonico, duobus apud ueteres frequentibus Modulandi generibus nemo utatur, omneis tamen huius ætatis

ſus ætatis Muſicos ſubinde inculcare, & propè magis anxie de eis præcipe re, quàm de Diatonico, quo nunc ſolo utimur. Quod nos quãtum licuit, his libris cauimus, & huius artis Elementis libro uno ſimpliciter traditis Modos ipſos, quorum gratia moleſtum hũc laborem ſuſceperamus, cum exemplis, duobus inde uoluminibus adnexuimus. Sed libet magis mi-rari quoſdam ex profeſſo de Muſicis ſcribentes, quoties uel ex Apuleio Æolij ſimplicitatem: Iaſtij uarietatem, uel ex Luciano τῆς φρυγίου τὸ ἔνθεον: τῆς Λυδίου, τὸ βακχικόν: τῆς Δωρίου, τὸ σεμνόν. τῆς ἰωνικῆς, τὸ γλαφυρόν, prædicant, interrogati uero, ut à Dorio Æolium, à Lydio Ionicum diſtin-guant, idq́ aliquo exemplo Cantus oſtendant, ibi nihilo plus reſpondent, Quàm ſi dura ſilex, aut ſtet Marpeſia cautes, ſed ad cantores remittunt, Hi quidem ſimillimi mihi uidẽtur ijs, qui laudata aliqua ſalubri herba, interro gati uero, ut eam indicent, uel nihil reſpondent, uel ad Pharmacopolas mit tunt, ipſis, qui rogati ſunt, indoctiores. Ad idem pertinet, cum de re non tàm obſcura, quàm propèmodum deplorata, à me ſollicitati literarum etiã Principes noſtra ætate, plærunq́ reſpondebant, non ſuæ eſſe profeſsionis. Sed ſatis nunc de hiſce. Ad negociũ redeo. Auſus ſum fateor Auguſtiſsi-me Pater, rem, quam cum primum cæpiſſem (Nam non minus XX annis hoc ſaxum uorſo) planè ipſe conatum meum ridebam mecum, & tamen, ut fit, ſpe alliciebar nanciſcẽdi propoſiti, permotus illo potiſsimum Comi-ci dicto. Nihil tàm difficile, quin quærendo inueſtigari poſsiet, Sæpe in-uocato Chriſto, qui opus ad ipſius gloriam ceptum proſperaret, ab ipſo ſo lo auxilium petiui, ab ipſo ſolo præmium ſperans: Nam ab hominibus fermè maledicentiam licet expectare, idq́ quamlibet leuem ob cauſam. Alijs enim nõ ſatis terſi uidebimur, Quaſi uero hic Rhetoricẽ doceamus, Alijs culpabor haud dubiè longior, nonnullis contrà, nimis conciſus. Sed quis omnibus placere poteſt? Ego illum ſatis ſplendide loqui iudico, qua cunque tandem arte tradenda, qui rem ipſam, ut eſt, ingenuè, candidè, ac ſyncerè docet, abſtinens à fucata ac phalerata oratione, quiq́ magis docere cupiat quàm uideri doctus. Neque tamen interea ſordidè ac bar-barè loquentem, qui fœda balbutie inquinet artem, commendaſſe uideri uelim. At de his alibi loquemur copioſius. Hoc magis pro defenden-do hoc opere uiſum eſt admonitione dignum, neque enim parum diffi-cultatis nobis ingeſsit, quod cantus Eccleſiaſtici ſint mire hodie per diuer-ſas nationes uariati, præterea diœceſibꝰ ac ordinibus mutati, deniq́, à mul tis male deprauati. Sed ni fallor Prædicatorum ordo ſynceriorem reliquis quibuſdam ordinibus habet cantũ, loquor de eo, qui ad ſubſtantialia Miſ-ſæ pertinet, cúm nos plærunq́ libro ſecundo ſecuti ſumus, quanquã ne huic quidem ubiq́ accedo. Eſt cœnobiũ Benedictinæ profeſsionis in capi te Hercyniæ ſyluæ (ad S. Georgiũ uocãt) Fons alter Danubij proxime ori

 tur.

tur, Prygen appellant: Herodotus Pyrenen appellasse uidet. Situs eius est inter Friburgũ terræ Brisgoæ, & Rotuilã Vilingãq; magnifica duo Hercyniæ Syluæ oppida, ita tamẽ ut magis Rotuilæ ac Vilingæ appropinquet q̃ Friburgo. Ei cœnobio Reuerẽdus Pater ac Dominus D. Ioãnes Kern Abbas tẽpestate mea præsidebat. Apud quẽ codex erat, qui omnium sciãrum tractatus uarios habebat, ἐγκυκλοπαιδίαν uocãt Græci. Inerant quinq; Diui Seuerini uolumina de Musicis: Præterea Guidonis Aretini quędã, Bernonis, Vuilehelmi, Othonis, Theogeri Episcopi, et Ioannis qui postea Põtifex Max. XXII eius nominis fuit. Per eos libros audaciorem me factum, maxime per Boëthiana opera, quę apud me ante manca fuerant, ibi utcũq; emaculata, diffiteri non possum, etiamsi in nullo totam Modorum Nomẽclaturam inueni: Quare necesse fuit præterea Græcos consulere. Nec id immeritò, cum quicquid disciplinarum uspiam est, illis acceptum referre debeamus. Et inter reliquas quidem disciplinas hæc tota græca est, græcis uerbis omnia habẽs Themata, omnia artis uocabula, Nisi quod latini postea magis compendiosa uia aggressi, multo breuioribus uerbis, & artis uocibus faciliorem fecêre, q̃d nobis in opere ipso ostendendũ est. Hæc igitur tibi Augustissime PATER, unà cum Reuerendissimo Cardinalium cętu, ut omnis Ecclesiastici iuris moderatoribus examinanda subijcio. In CHRISTI laudem hunc sanè suscepi laborem. Iudicent igitur hi, quibus CHRISTI ouile commissum est. Quod ad me attinet, ita hocce negociũ me tractasse confido, ut sentiant omnes ęqui animi iudices, Christianę pietati ac Ecclesiasticæ dignitati ex animo me consulere uoluisse. Qui affectus si uotis non potietur, certe uoluntas ad augendã sacrã religionẽ laudabilis fuerit. Sed uerborũ satis est, res ipsa loquet. Vale Friburgi Brisgoæ. Anno à Christi natali, M.D. XLVII.

Authorum

Authorum, qui in hoc opere

citantur Nomenclatura.

Græci

Homerus
Hesiodus
Plato
Aristoteles
Dionysius Halicarnass.
Ptolemæus
Plutarchus
Iulius Pollux
Lucianus
Athenæus
Cleonides
Diodorus Sicul.
Theodorꝰ Gaza
Suidas

Apud alios citati.

Heraclides apud Athenæum
Aristoxenus
Nicomachus
Philolaus apud Boëthium

Hercyniæ syluæ cœnobia

Latini

M. Varro
M. Tull. Cicero
Virgilius
Terentius
Horatius
Quintilianus
Plinius
Boëthius
Diuus Augustinus
Aul. Gellius
Macrobius
Apuleius
Vitruuius
Donatus
Seruius
Porphyrio
Acro

Ab. D. annis

Hermānus Cōtract, Comes à Veringē
Guido Aretinus
Otho
Berno
Vuilehelmus
Ioannes Pōtif. Max.
Theogerus Episcop.

A C. & infra annis

Politianus
D. Erasmus Rot.
Georgius Valla
Franchinus
Christoph. Lādinus
Ioannes Coclæus
Sebastianus Brant
Michael Rubellus
Ioānes Olus Heluet.
Ioannes Froschius
Sebaldus Heyden
Listenius
Rauus

Symphonetæ

à C & infra annis

Iodocus à Prato uulgo Iusquin
Ioannes Okenheim
Iacobus Obrecht Belga
Petrus Platensis
Antonius Brumel
Henricus Isaac
Ioannes Ghiselin
Ioannes Mouton
Ioannes Richafort
Feuin Aurelianensis
Vaqueras
Nicolaus Craen
De orto
Adamus à Fulda Germanus
Damianus à Goes Lusitanus
Lūtuuich Senfli Tigurinus
Gregorius Meyer
Sixtus Dietrich
Antonius à uinea
Thomas Tzamen Aquægranensis
Adamus Luyr Aquægra.
Gerardus à Salice Flandrus
Ioannes Vannius
Andreas Syluanus
Frā. Lagendre Antuacensis

Libri primi Capita XXI.

Libri secundi,

Capita XXXIX.

Quomodo

Quòd

Libri tertij Capita XXVI.

ΤΈΛΟΣ.

Cantiones Menſurales in his uo

LVMINIBVS PLVRES LXXX.

Quaternũm

Index

Finis.

In Dodecachordi treis

LIBROS RERUM SUMMArum index copiosissimus.

Index

Index

Κύρη

Index

Salue

Typus

Index

Finis Indicis.

Henrichi Loriti Glareani, Patritij Claronensis apud Heluetios

Dodecachordi, Liber I.

De Musices diuisione ac definitione, Caput I.

MVSICA duplex est, Theorice ac practice. Theorice circa rerum musicarũ contemplationẽ uersatur: Ea triplex est authore Boëthio lib. 1. cap. 2. Mundana, quæ de harmonia totius & partiũ mundi consyderat. Humana quæ de proportionibus corporis & animæ, atq; harum inter se partium pertractat. Tertia, quæ in quibusdam consistere dicitur instrumentis, ac de ea quidem idem author quinq; libris disputat. Practice circa executionem cantus consistit. Hæc in Rhythmis est, in metris, in sonis. Et soni quidem, alij in instrumentis, quæ et ipsa uaria sunt, alij in humana uoce reperiuntur, de quibus nunc potissimũ disserere conabimur. de regulata uidelicet musica, quæ de cantu est. Porrò cantus duplex est, alter simplex ac uniformis, quo nũc uulgo in templis utuntur, & de hoc tractat musica plana, quam Gregorianam uocant: alter uarius ac multiformis, de quo est musica quam alij figuralem, alij mensuralem nunc uocant. De hoc cantu quando apud ueteres nihil, quod equidem sciam, reperitur certi, ætatis nostræ authorũ traditionem in posterioribus prosequemur.

Definitio Theorices.

MVsica est facultas differentias acutorum et grauium sonorum, sensu ac ratione perpendens. Boethius lib. 5. cap. 1.

Definitio Practices.

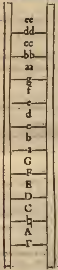
MVsica est recte modulandi scientia. Diuus Augustinus.

De elementis Practices Caput II.

QVandò uero omnis mathesis in demonstratione consistit, et neq; res ipsæ in disputationem uenire, neq; uoces scribi possunt, Vocum signa inuenerunt musici, partim figuris, quas nunc notas uocant, partim syllabarum appellatione, quæ sex sunt usu receptæ, Vt, re, mi, fa, sol, la. Eas nunc frequentiore uerbo uoces appellant, signo pro re significata utentes. Sedes autem harum uocum clauis nomi-

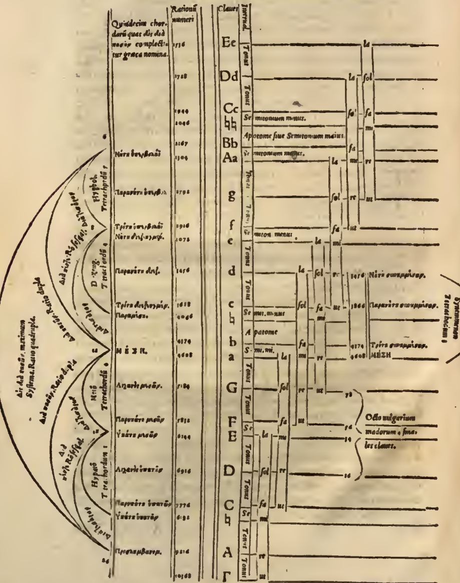
nant, distinctas linea ac spacio in cantibus, ac aequis quidem dimensioni bus linearum Parallelarum ad oculos, cum uoces tamen inter se non o- mnes aequo interuallo distent, ut postea de interuallis latius demõstrabit. Veteres musici uoces phthongos, clauets neruos appellabant. Has autem clauets in ordinem tanquam in scalam quandam, ad Graecam olim chor- darũ dispositionem redegit Guido Aretinus, eximiae eruditionis uir, quē nostra aetas sequitur, ita ut infimo gradu in linea parallela poneret uo cem, ut, praescripta tertia Graecorum litera Γ. Nempe ut haud immemores essemus hanc disciplinam, ut alias omneis, à Graecis esse. Proxime deinde in spatio supra primam lineam parallelam uocem, re, praeposita litera A. Rursus deinde in secunda linea uocem, mi, cum litera B. praescripta, quam nonnulli quadrato corpore pingendam censent, ita ut latus dextrum ul- tra basin descēdat, sinistrum ultra hypotenusam ascendat ad hanc formã ♮. Id tradidit Franchinus Laudensis nostra aetate in hac arte praecipuus, motus hac ratione, ut esset discrimen duarum uocum, mi & fa, in octaua inde claue b fa ♮ mi. Porrò deinde in spatio supra secundam lineam duas Guido ponit uoces, fa ac ut, praeposita C. litera, ut nouus hic sex uo- cum ordo incipiat, qui praecedentem ordinem, ascensu deficientem excipi at, nec tamē ad finem prioris incipiat, sed in medio, ut natura similes uoces in eadem locentur claue, aiunt nostri Musici, apud quos in confesso est, esse quandam naturae similitudinem quartae cuiusque uocis hoc pacto, Vt cum fa, re cum sol, mi cum la; quanquam ego huius diuisionis causam fuisse puto, ut semitonium tertio quoque loco esset inter mi ac fa, ad generis diato- nici formam, de quo postea tractabimus. Nam, ut fa, molleis uoces, re sol, naturales, mi la, duras, nescio quo authore doceant, nisi usum magis quã artem spectare malimus. Quis enim flebilior ac mollior cantus, quàm ubi mi regnat: ut in Threnos Hieremiae quidam effinxēre harmoniam, & Di uae Magdalenes querelam ad sepulchrum Domini: Tulerunt dominum meum. Fortasse autem haec à Modorum natura nostri sumpsere Musici. Nam in Lydio, molli, ut quibusdam uisus est, Modo, sed molliori Ionico, ut fa regnāt in diatessarõ superne: In Dorio, graui ac seuero Modo, re sol, in Phrygio religioso, ac duro, mi la. Sed haec postea explicabuntur, huic lo co nimis alta. Hoc initiantibus melius praecipiunt, Inter sex hasce uoces, treis esse inferiores, ut, re, mi, Treis item superiores, fa, sol, la. Et in ascensu sumendas inferiores, in descensu contra, superiores, Reliquae inde claues à Guidone dispositae sic habēt: D, in tertia parallela cũ duabus uocibus sol ac re. E, in spacio similiter duabus, la ac mi. Et F, in quarta parallela dua- bus, fa ac ut. G autē in spacio tribus, sol re et ut. Hic enim incipit sex uocũ ordo, qui διεζευγμένων, id est, disiunctarũ tetrachordũ, hoc est mi in b claue habet, cũ praecedens ordo, qui in F incipit συνημμένων, id est, cõnexarũ con-

neat tetrachordum, hoc est, fa in b claue. Cæterum hactenus ab A sunt claues quas essentiales uocant, A.B.C.D.E.F.G. Reliquæ deinde claues eodem modo, ut priores repetuntur, adiectis tamen pluribus uocibus propter mi ac fa in b claue, & minutis item literis a b c d e f g. post quas deinde geminatæ sequuntur quinque, aa.bb.cc.dd.ee. Mi tamen & fa in b claue duæ uoces, nõ ex æquo ab a minuto distant. Mi enim ab a minuto tono semotum est, fa autem semitonio minore. Itaque ipsæ uoces duæ in eadem (quidẽ ut uidetur) claue, plus distant inter se, quàm uel mi a fa in c paruo, uel fa à mi in a paruo: quod postea, cum de toni partitione differemus, latius demõstrabimus. Si igitur b clauem unius loco numerabimus, erunt guidonicæ scalæ claues uiginti hoc ordine: Γ ut, A re, ♮ mi, C fa ut, D sol re, E la mi, F fa ut, G sol re ut, a la mi re, b fa ♮ mi, c sol fa ut, d la sol re, e la mi, f fa ut, g sol re ut, aa la mi re, bb fa ♮ mi cc sol fa, dd la sol, ee la. Ita ut in cantu pernotando Γ. ueniat in primam lineam, ut diximus. A autem in spatium supra primam lineam. Deinde uero linea ac spacium gradatim sumãt uoces in ascensu donec ad finem peruentum fuerit. Ita enim scalæ quædam, siue in ascensu siue in descensu malis, erit imago. Vt in subiecta descriptione perspicuũ fuerit. Porrò hoc loco admonitum Lectorem uelim, fieri haud potuisse, ut sermonem ex medio uulgi, ab omnibus, qui hæc tractarit, receptum, prorsus effugeremus; aut enim confictis nouis nominibus, cum ad hunc modum antiqua non fuerit descriptio, arrogantiæ crimen subeundum erat, aut concedendum aliquid tot nunc annorum usui. Denique cum res sit aliquo pacto noua, hæc ut noua uerba, sed usu recepta, cur quis uitet, nescio. Et apud Latinos quadrans, triens, quincunx, & reliquæ assis partes quam aliam ob causam masculina sunt quã quod assis eius est generis? Eodem modo oriens, occidens, masc. propter Solem, & continens fœmininum propter terram: Ita permittatur nobis secunda, tertia, quarta, cum ad consonantiã hic fiat relatio. Vt quid enim alioqui græci potius διὰ πασῶν dicunt quàm διὰ πάσων? Denique oportet eum qui docet, plane loqui, atque ad hoc niti potissimum ut intelligatur: necesse igitur est, ut non omnia ea fugiat reijciatúe, quæ ut cunque negocio profuerint, memineritque lector aliter Ciceronem locutum, cum Philosophica tractat, aliter cum numen suum Pop. Romanum dulci deliniit oratione. Sed nunc Typũ generalem subijciamus, in quo singulis chordis singulas adposuimus literas, designatione & græcarum & latinarum clauium ad numeros pernotata, de qua plenius huius uoluminis capite XVIII. differemus.

4

Musices generalis typus in genere diatonico æqualibus ſpacijs, alioqui Pythagorea dimensione diſpoſitus, Guidone Aretino authore.

Quæ in Guidonis typo rudibus huius artis conſyderanda Cap. III.

PRimum itaqꝫ ſciendum haud abs re factum eſſe, cur clauiũ initio literæ ponantur, addiſcentibus enim id perutile. Sunt autẽ claues natura diſtinctæ ſeptẽ, ac totidem literis a b c d e f g notatę: Per repetitionem uero 20 fiunt, hoc diſcrimine à muſicis pictæ, maiuſculis quidem formis primę ſeptem poſt Γ ut: ſequẽtes deinde ſeptem, tenuibus. Porrò extremę quinqꝫ, geminatis. Atqꝫ inde dicimus A magnum ſiue graue, item a paruum ſiue acutum, Aa geminatum, & de reliquis clauibus eodem modo. Secundo conſyderandæ ſunt diſtantiæ clauium. Nam clauis à proxima diſtat ſecunda: à tertia, tertia: à quarta, quarta: & ſic deinceps. Et in uniuerſum eiuſdem ſpeciei literæ, quæuis à proxima, octaua diſtat. Vt Γ ut à G ſol re ut: A re ab a la mi re, ac inde in reliquis eodem coniectandum modo. Vbi hæc regula notanda. De octauis idem eſſe iudiciũ, quod cum de uocibus, tũ non minus de natura cantus intelligitur, Quæcunqꝫ enim uoces in G ſol re ut ſunt, eædem et in Γ ut recte cãtari poſſunt: Et quæ in a la mi re, eædem in A re, quæ in b fa ♮ mi, eæ itidem in ♮ mi, nec diſſimiliter de ſupremis iudicandum. Tertio ſciendum quod hæc diſpoſitio clauium in infinitum deduci poterat, ea lege ſeruata, quam dicta iam regula innuit. Neceſſe tamen erat, ut alicubi eſſet initiũ, alicubi item finis. Eius rei eſto exemplũ. Si notula aliqua, caſu (ut fit ſæpe) infra Γ ut ponatur, rogas quid ibi canendum? aio, reſpiciendam eſſe ab ea octauam clauẽ. Vt enim infra G ſol re ut eſt F fa ut, ita infra Γ ut erit f fa ut. Ita conſimili modo, ſi extra ee la obueniet notula, ea quoqꝫ uenit ad rationẽ octauæ clauis iudicanda. Humana uero uox hos limites nõ egreditur. Tametſi quatuor uocum cantilenæ, & inſtrumenta ipſa muſica ſępius hanc diſpoſitionem excedunt. Neqꝫ uero has uoces recte fictas quis uocet, quę in octauis reperiuntur, ſed eas potius fictas dixeris, quas neqꝫ eæ claues, ubi licẽtia uſurpãtur, neqꝫ octauæ earum continent. Vt mi in F fa ut: Sol in E la mi: fa in a la mi re, &c. Poſtremo aſſueſcendum eſt clauibus, ut eas memoriæ acriter cõmendemus, ut nõ præmeditati etiam ſciamus, quas uoces quæqꝫ teneat clauis, ne mi canamus, ubi fa cantandum eſt, aut contra. Reliqua uſu facile perdiſcentur.

De clauibus & uocum per easdem deductionibus, item de notularum figuris,

Caput IIII.

CLauis haud dubie, metaphora à claue ferrea sumpta, dicta est, quod ut illa seram, ita hęc cantum aperiat. Cum autē sanè ineptum esset, omneis ab initio cantus ponere literas, unam alteramúe in primis marginibus notarunt musici, ut ex ea cæteræ dignoscerētur, easq; uocarūt signatas. Quidam, ut Sebaldus Heiden insignis nostra ætate Musicus, characteristicas uocant, quæ uox si esset usu recepta, non displiceret. Frequentissime autem duas pingunt F fa ut & c sol fa ut, quanquā & g sol re ut nonnūquam in suprema cantilenarum compositarum uoce. Γ ut uero signare uel dd la sol superuacaneum est. Cognita itaq; claue signata, uidendum qua claue incipiat cantus, & agendum secundum regulas iam dictas, ut ascendēdo inferiores uoces accipiamus, descendēdo superiores. Elaborandum etiam omnino, ut distantias siue interualla notemus, ac assuescamus illis, ne prolatis uocibus fa re, canamus tamē fa mi, aut prolatis sol ut, canamus sol re. Quare deductiones simplices pueris tradi solent, ad os eorum formandum oppidò quàm utiles. Assuescent enim ita lineis ac spacijs ab imis ad summa, ut septies, ut re mi fa sol la, in scala repetūtur. Quisquis autem hasce exhibuit nobis formulas, is uere rudibus consuluit ingenijs, ingenio ipse haud despiciendo, uerus doctor, uerus in hoc negotio dux. Ita simplicibus simplicia annexuit, ita in re minuta uariauit omnia, ut pulcherrime paulatim ducat rudem ad audendum deinde in maioribus. Eas satis felici euentu cuius noster Lutuichus Senfly, quatuor uocibus ad Tenorē fortuna induxit. Quare neutiquam hæ negligendæ initiantibus exercitationes, quæ sunt huiusmodi.

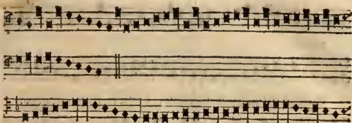

Exemplum primæ deductionis ex Γ ut.

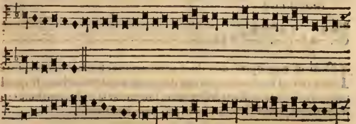

Exemplum secundæ deductionis ex C fa ut.

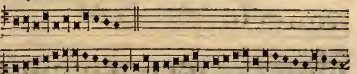
Exemplum tertiæ deductionis ex F fa ut.

Exemplum quartæ deductionis ex G sol re ut, respondens

primæ

Exemplum quintæ deductionis ex C sol fa ut respondens

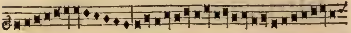
secundæ.

Exemplum sextæ deductionis ex F fa ut, respondens

tertiæ.

Exemplum ſeptimæ deductionis ex g ſol re ut, reſpondens quartæ ac primæ.

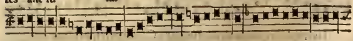

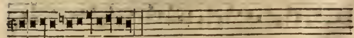

ID etiam magnopere curandum, ut tonorum ac ſemitoniorum differẽtiam recenti iuuenum memoriæ diligenter inculcemus, hoc eſt quod uulgo dici ſolet, ut noſcant differentiam inter mi ac fa. Subijciam huius unicum exemplum ſed contrarijs mi ac fa pernotationibus.

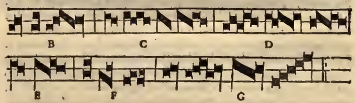

NEc inutile fuerit fortaſsis, unam aut alterã cantilenam clauibus trãſponere, ac pueris oſtendere quàm in diuerſum longe abeat harmonia, ſi ex ſuis clauibus, uelut ianua e cardine, moueatur. Vt ſi quis cantionem Requiem, in a la mi re incipiat, ſed hoc diligenti præceptori indicaſſe ſat erit. De notularum figuris operæpretium eſt nunc diſſerere, qua de

te Franchinus & diligenter & erudite præcepit, triplicem nobis exhibēs notularum descriptionem: Simplicem, compositam, ac mediocrem. Simplex (inquit) est, quæ alteri notæ non coniungitur, & quadrato corpore figuratur, hoc modo ▪ Quandoq; item cum uirgula in latere eius dextro descendente describitur ad modum longæ mensurabilis, ut hic ▪.
Composita notula est (idem inquit) quæ alteri notulæ consuitur, quę tūc diuersam consequitur descriptionem. Hæc ille. Mediocrem autem uocat Rhombi forma notulam, qua specie semibreuis est in mensurabili cantu, sic ♦, quam tamen nunquam solam, sed uel duas uel plures, maxime in descensu poni arbitratur, quemadmodū in prioribus deductionibus, quoties gradatim descendebatur, uisum est. Porrò compositarum notularum triplicē ponit differentiā: Initio, medio, ac fine. Initio quidem duas. Ascendente enim secunda, prima absq; cauda pernotanda est, ut hic B. At secunda descendente, prior caudā habet à sinistro latere descēdentē, ut hic C. In medio quidē omnes absq; cauda sunt notulę, sed uel quadratæ, uel ~~obliquę pingūtur~~, ut hic D. In fine autē trifariam pernotātur, aut enim ultima descendit, & tunc absq; cauda est, ut hic E. Aut ascendit, idq; bifariam, uel perpendiculo superior pingitur, ut hic F. Vel ab latere dextro, & sic semper habet caudam, ut hic G. obliquæ pinguntur

VErum hæc prisca quorundam usus corrupit, maximeq; Germania, quanquā apud eos cœnobia utcunq; antiquitatem seruāt. Deniq; hæ picturæ in cantorum nunc sunt arbitrio, quo uix aliud hominum genus est morosius.

De quinque Tetrachordis & tribus modulandi generibus, Caput V.

ADeò quondam simplex erat musica, authore Nicomacho apud Seuerinum, ut quatuor neruis tota constaret: Idq; usq; ad Orpheum durauit. Porrò tale ex quatuor chordis corpus, tetrachordū appellabant. Deinde paulatim in pentachordon, hexachordon, hepta-

heptachordon, octochordon, enneachordon, decachordō, hendecachordon, dodecachordō, deniq; in decem ac quatuor chordas excreuit. Quibus deinde addita decima quinta chorda disdiapason impleuit, quę ideo προσλαμβανομένη dicta est, ut apud eundem Seuerinum lib. 1. cap. 20. diligenter excussum est. Sed tamen prisca chordarum in tetrachorda mãsit diuisio, adeo ueterum simplicitas posteritati alicubi placuit. Quare in toto huius scalæ ordine græco quinq; tetrachorda ponuntur, quorum singulorum ratio est sesquitertia, et consonantiam habent diatessaron, id est, quartam, mi la. Primum itaq; tetrachordon post proslambanomenē incipit, &
1 τ͂ ὑπατῶν. est τῶν ὑπατῶν, id est, primarum uel principalium chordarum. Sunt aūt hę quatuor: ὑπάτη ὑπατῶν. παρυπάτη ὑπατῶν. λιχανὸς ὑπατῶν & ὑπάτη μεσῶν. In Guidonis uero scala, ♮. C. D. E. Secundum tetrachordum est τῶν μεσῶν, id
2 · τῶν μέσων. est, mediarum, connexum priori, quippe quæ communem habent chordam. Itaq; huius quatuor hæ sunt chordæ, ὑπάτη μεσῶν, παρυπάτη μεσῶν. λιχανὸς μεσῶν & μέση Apud Guidonem, E.F.G.a. Tertium est τῶν συνημμένων
3 · τ͂ συνημμένων. id est, connexarum; habet autem has quatuor chordas, μέσην. τρίτην συνημμένων. παρανήτην συνημμένων, & νήτην συνημμένων. Apud Guidonē, a b c d. Quartum τῶν διεζευγμένων, id est, disiunctarum, neq; enim hoc cū prioribus con
4 · τ͂ διεζευγμένων iungitur, sed à mese tono distat. Cuius sunt hæ chordæ: παραμέση. τρίτη διεζευγμένων. παρανήτη διεζευγμένων. νήτη διεζευγμένων. Apud Guidonem ♮ c d e.
5 · τ͂ ὑπερβολαίων. Quintum τῶν ὑπερβολαίων. id est, excellentium, communem cum precedente tetrachordo habens neruum. Eius hæ sunt chordæ, νήτη διεζευγμένων. τρίτη ὑπερβολαίων. παρανήτη ὑπερβολαίων & νήτη ὑπερβολαίων. Apud Guidonem, e. f. g. Aa. Tertium sanè tetrachordum synemmenon dictum, quod cū mese connexum sit, ἀπὸ τοῦ συνάπτεσθαι, Corruptum nomē apud authores, ut apud Vitruuiū lib. 5. cap. 4. Vbi συνιέμενον, legitur in uulgatis codicibus, pro συνημμένον. At contraria ratione διεζευγμένων dictū quod à mese tono se iungatur, ut diximus. Interpretatur & A. Gell. lib. 16. cap. 8. hæc ad eundem modū. νήτην autem quasi νεάτην, extremam acutissimamq; tetrachordi uocarunt musici chordam. παρανήτην uero, quod iuxta νήτην sit. τρίτην uerò tertiam à nete. μέσην deniq;, id est, mediam. παραμέσην, id est, iuxta Mesen. Lichanon, id est, distinctiuam quod nomen ἐκ τοῦ λέχω Suidas deduci existimat. Cum autem duo coniuncta tetrachorda non impleant diapason, idcirco ad duo infima tetrachorda, uidelicet μεσῶν ac ὑπατῶν annexus est tonus inferius, nempe ab hypate hypaton ad proslambanomenen, ad duo item suprema hyperbolæon ac diezeugmenon alter tonus à paramese ad mesen: itaq; utrinq; diapason systema completum est, quæ simul cōnexa disdiapason à proslambanomene ad netē hyperbolęon constituunt, maximum in musica systema. Præterea in Guidonis scala numerus in medio positus, chordarum rationes explicat. Nam προσλαμβανομένη, ad mesen duplam

plam habet rationem, per hos numeros ostensam 9216. & 4608. Eandẽ & Mese ad neten hyperbolęon his numeris, 4608. & 2304. Quare à proslambanomene ad neten hyperbolæon ratio est quadrupla. Id in minoribus numeris, ut Typo quoq; adscripsimus facilius uideri potest. Ipse aũt Seuerinus tam magnis numeris utitur propter schismata Commatis partes, quod in posterioribus, quando de toni partitione tractabimus, latius discutiemus. Cæterum haud sum nescius multis uideri, hunc chordarum ordinem à Guidone positum, inuersum, ac prorsus cõtra naturalem cœli cursum, unde hęc formula desumpta est, institutum: cum superiora cœlestium orbium corpora grauiorem ædant sonũ, quippe quæ maiora. Idq; etiam Diuus Seuerinus ubiq; in demonstrationibus obseruasse uidetur. Ad quę breuiter respondere poteramus, aliter alijs uisum. Et corpora cœlestia superiora minorẽ ędere sonum, quippe quæ uelocius moueãtur, quę ratio fuit (ut idem Seuerinus lib. 1. cap. 27. tradit) M. Tullio Ciceroni de repub. lib. 6. Quidam hæc, authore Aristotele, ut friuola somnia rident, Ego propter tot eximiorum authoritatem uirorũ, quę de cœlestiũ Sphærarum sono uel finxit, uel docuit antiquitas, neq; affirmasse, neq; refellisse uideri uelim, sed quæ nostro negotio magis necessaria sunt persequar. Si uei igitur ea inuertas, ut grauiora sint superiora, nempe ut hypaton tetrachordon supremo cum proslãbanomene ponamus loco, id quod Seuerinus aliquoties instituit, uel propter nomẽ ὑπάτων, uel quod primis huius artis doctoribus ita uisum, (Nam & instrumenta multa uetera, ut trichorda, tetrachorda, hexachordaq; etiamnum ita habent) Siue contra ordinemus, ut grauiora sint inferiora, quemadmodũ Guidonis scala deposcit, & citharę nerui, organaq; nostra ætate ostendunt, certe ad rationem musicam nihil referet, procedent enim nihilominus, quę hic demonstrãtur, omnia. Meo tamen iuditio hominis uox non à supremo, sed ab imo frequentius orditur, quod de uocis firmitudine Rhetores præcipiunt, & ipsa magnorum oratorum exordia hoc indicant. Cuius rei uel Vlysis, contra Aiacẽ apud Ouidiũ, oratio exemplo esse potest. Multa rudis adhuc uetustas inuenit, quæ posteriores deinde emendarunt. At sępius fieri uidemus, ut nõ modo non recipiantur, quæ melius postea inueniuntur, ut etiam explodantur, adeò quæ mundus semel recepit mordicus tenet. Ideoq; lectorem minime turbari oportet ob hunc Guidonis ordinẽ, si antiquitati nõ prorsus respondere uidebitur. Nos etiam hac de re postea plura dicemus. Idẽ admonẽdum de tribus modulandi generibus, de quibus hodie unum in usu habemus, atq; haud scio, an ea integritate qua olim fuit. Diatonicum, id est quod semitonio minore, tono ac tono incedit. Alterum chromaticum, quod semitonio minore, semitonio maiore, ac tribus semitonijs, siue, quod idem est, semiditono constat. Tertiũ Enharmonium, quod dia schismate

Tria modulandi genera.

Diatonicum.

Chromaticum

Enharmonicum.

ſchiſmate ac diaſchiſmate (quam dieſin etiam uocat Boëthius) & ditono conflatur. Vocatur autem diaſchiſma dimidium ſemitonij minoris. Poſteriora igitur duo interiêre, quantũuis Seuerinus ac alij muſici de eis cauerint. Nec quiſquam mihi uiſus noſtra ætate, qui cantum aliquem ad ea dirigere uel poſsit, uel tentarit uerius. Nam res eſt non admodum difficilis, ſi quis ſemitonia inuenire queat, quod prompte ſciũt qui hodie organa diuidunt. Sed trium generum hic ſit Typus in tetrachordo ὑπατῶν, quando in omnibus tetrachordis eadem ratio.

Diaſchiſma

		6144.		6144.		6144.
E	Tonus	Hypate meſon.	Semiditonus	Hypate meſon.	Ditonus	Hypate meſon.
		6912.				
D	Tonus	Lichanos hyp.		7296		
			Semitonium minus	Lichanos hyp.		
		7776.		7776.		7776
C	Semitonium minus	Parhypate hypaton.	Semitonium minus	Parhypate hyp.	Diaſchiſma	Lichanos hyp. 7988.
					Diaſchiſma	Parhypate hyp.
		8192.		8192.		8192.
♮		Hypate hypaton.		Hypate hypaton.		Hypate hypaton.
		Diatonicum,		Chromaticum,		Enharmonicum.

Tetrachordum hypaton.

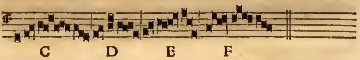
De uocum permutationibus per omneis claues, Caput VI.

Mutationem hic uocamus conſonam uocis in aliam uariationē. Voces autem (ait Franchinus) ipſas hexachordarum ſyllabas intelligo. Non igitur uox mutatur in uocem per intentionē aut

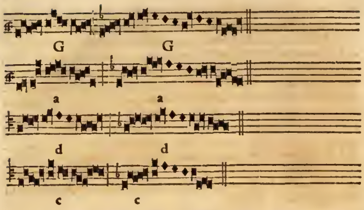
remiſs

missionem, sed syllaba in syllabam. Ea autem de causa mutationem inuenêre Musici, quod unica deductio, hoc est, sex syllabarum progressio, nõ sufficit ad ascensum ac descensum quem habent cantilenæ. Ideoq́ septem deductiones hoc pacto dispositæ sunt, ut mutuis ipsæ se officijs leuent, atq; aliæ alijs succenturient. Ita tamen ut uocibus obuiam ueniant uoces eiusdem utraq; naturæ. Sic prima deductio in E la mi desinit, ubi obuenit uox mi, eiusdem cum la naturæ, distat enim ab ea quarta: diximus autem quartam quanq; uocem eiusdem esse à quarta naturæ. Neq; uero uelim rem nõ admodum difficilem, tot præceptionibus confundi, ut uidere licet apud quosdam nostra ætate musicos, monstrosa propemodum præcipientes. Sed omnino mutationes fiunt, ascensu uocis superioris in inferiorē, descensu contrà inferioris in superiorem. Vt in C fa ut, ascensu fa in ut, descensu, ut in fa, sic in D sol re, sol in re, & re in sol. In E la mi, la in mi, & mi in la. In F fa ut prorsus ut in C fa ut.

Exempla clauium duarum uocū

IN clauibus uero ternas habentibus uoces unica cantio est, ut diligenter inspiciamus b fa ♮ mi clauem, ad eam sanè omnia dirigēda. Habet enim aliquando fa, quoties b tenue à marginibus pingitur, aliquando mi, cum nullum b adpingitur. Et secundum ea quidem necesse est reliquas disponere uoces. Nam si ascendas, ac in b fa ♮ mi claue mi canatur, in G accipiendum est Vt, non Re, quod Vt in descensu, rursus in sol mutatur. Contra si in b fa ♮ mi canatur fa, tum eadem in claue G, re sumendum, non ut. Ideoq́ re in descensu in sol uertetur: Consimili modo de a dicendū. In superioribus autem clauibus, d la sol re, la habet, siquidem fa in b fuerit, Sol uero, si mi, in eadem. Pari modo de c considerandum. At dicet aliquis, unde sciam quando fa, quando mi in b fuerit claue? aio musicos nostri seculi (quàm uetustus hic mos sit, mihi parum liquet) consuesse b tenue ab cãtilenarum initio ponere, quoties fa cantandum in b claue, quoties uero mi, nihil nota reconsuesse. Codicum autem errorem, modorum peritus facile pernoscet, sed id postea docebimus. Sint autem hæc exempla clauium ternas habentium uoces.

HÆc quidem exempla sunt, ubi cantus eiusdem est naturæ, & cantandi nulla difficultas. Cæterum aliquando qualitates cantuum permutantur, ut aspero cantui mollis immisceatur, quod Ambrosianos sæpius fecisse Franchinus testatur, & hodie uidemus in ijs canticis, quæ gradualia uocant, ubi aliquandiu inter c, ac, F, tertia diapente species fa fa canitur, deinde ad finem cantus quarta efficitur, ut sol, mutatione mi in fa, in b claue. Eius hoc est exemplum.

ET ad euitandum tritonum, uno quidem saltu, in genere diatonico inauditum insuauemq́, sæpe eadem mi in fa permutatio contingat, necesse est, ut in his exemplis.

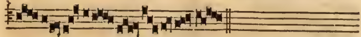

CÆterum qualia mox subnectemus, dura illa fugienda existimo, & ad extremos Garamantas releganda, nisi subsit certa ratio, quam in Gradualibus esse diximus. Sed sint hęc Franchini exẽpla eam rem ostendẽtia.

In

IN b fa ♮ mi autem fieri mutationem, cũ non ſit eadem uocum altitudo, plane ineptum eſt. Et cantus ita inſtitutus ut nullum ſit mutandi alibi quàm in b refugiũ & ipſe ineptus eſt, genus enim diatonicũ, quo ſolo nũc utimur, minime hoc patitur. Eſt huius etiam exemplum ex Franchino.

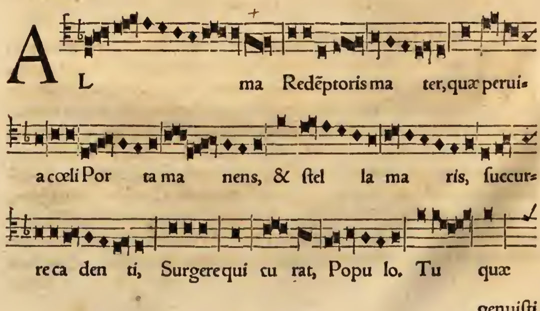
ILlud poſtremo notandum in longis ſaltibus ut octauis, ſeptimis, ſextis, nullam fieri mutationem. Item in quintis mi mi: fa fa. Nam hæ hexachordorum ordinem egrediuntur, ſed ſimpliciter uoces ſunt appræhendendæ, ut in clauibus inueniuntur. Exempla.

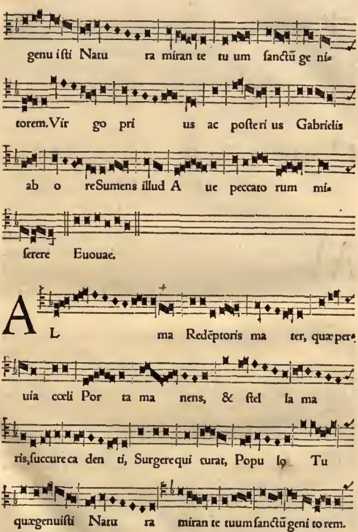
De clauium ſignatarum tranſpoſitione, Caput VII.

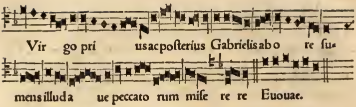
MOs hactenus apud Muſicos huius ſeculi manſit, ut nõ plus quinque lineis cantum notarent, ſæpius etiam quatuor. Atqui cantus has aliquando excedit. Ergo inuenta eſt tranſpoſitio per claueis, hæ enim in lineis mutantur, & ut ipſæ cedunt, ita cum eis notulæ uariant. Hic autem unicè hoc obſeruandum, ut reſpiciamus, qua in claue prior notula ſteterit, atque ex æquo, ubi poſterior. Deinde facta comparatione, diſtantia facile dinoſcetur. Vt ſi prior notula in F fa ut fuerit, poſterior uero in c ſol fa ut, certum eſt illas diſtare quinta. Cautius tamen agunt, quoties fieri poterit, qui à marginibus claueis tranſponunt. Nam ita abſq; errore cantantis ipſe cantus tranſcurritur. Eſt item noſtratium Muſicorum regula ad eam rem non inutilis, ſi quem non obtundat. Quantum

clauis(inquiunt)aſcendit, tantum notula deſcendit. Et contrà, quantum deſcendit clauis, tantum aſcendit notula. Quod planè de harmonia ſiue ſono, non de figuris intelligunt, hoc eſt, tanto altius preſsiùsue cani debere notulam. Porrò hæc nunc propemodum deſijt apud noſtros, malũt enim uel ſubijcere infernè, uel adijcere supernè lineam, quàm tranſpoſitionem facere. Nos autem tantillum dicere uoluimus, ſi ſors alicubi obueniret, ut ſtudioſo non deeſſet, quod ad eam rem reſponderet diceretq́. Proinde exemplum unum ſubiungendũ, ſed duplici forma, altera ſimplici, ac cum lineis adiectis ſupernè infernèq́, altera tranſpoſitis clauibus, ut mos habuit ante aliquot annos, nec adhuc prorſus aboleuit. Eſt autẽ cantio hæc ad Ionicũ ſiue Iaſtium facta modum, nunc quintum uulgo, habens in medio quartã diapente ſpeciem, uidelicet, ut ſol, ſupernè tertiam diateſſarõ annectens ſpeciem, ut fa, infernè ſemiditonum. Cæterum à Ioanne Mouton Gallo Symphoneta noſtra ętate excellenti, per quàm eleganter quatuor inſtituta uocibus, à nobis ob initiantium profectum exercitiumq́ ſimplex, ut primum eſt ędita, adducta. Sublata autem eſt à uetere Ionici loco, per quartã, ſedes enim eius propria erat, C. Sed nunc ob Synnemenõ tetrachordum in F etiam locum habere poteſt, ut pleraſq́ eius generis cantiones hac ætate tranſpoſitas uidemus. Cauſa uero poſtea, cum de Modis agemus, plenius narrabitur. Carmen eſt Heroicum eius ſeculi quo plures fuêre Muſici q̃ Poëtę. Quidam aiunt Hermanni Contracti eſſe inuentum, de quo ſequente libro plura. Deniq́ hæc cantio, ſi in F ordiemur, ut nunc receptum eſt, ſex lineis continetur, quinq́ autem ſpacijs. At ſi principium in C, ſumat, quod nunc aboleuit, quinq́ lineis pernotabitur, adiecta unica ſupernè infernèq́ notula.

genuiſti

genu isti Natu ra miran te tu um sanctū ge ni-
torem. Vir go pri us ac posteri us Gabrielis
ab o re Sumens illud A ue peccato rum mi-
serere Euouae.
A L ma Redēptoris ma ter, quæ per-
uia cœli Por ta ma nens, & stel la ma
ris, succurre ca den ti, Surgere qui curat, Popu lo. Tu
quægenuisti Natu ra miran te tuum sanctū geni to rem.

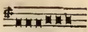
De interuallis musicis & quomodo consonantiarum species sumendæ, Cap. VIII.

Magnum hoc est negotium, & in quo maior musicæ cogitationis est portio, utpote de elementis ac principijs huius disciplinæ, quę nos tamen breuiter recensebimus. Primum quid nostra ętas de his præcipiat, deinde aliquam saltem priscæ traditionis degustationem faciemus. Interuallum igitur, definitore Boëthio, est soni acuti grauisq; distantia, quemadmodum ut re, ut mi, ut fa, & cæ. Vtile autem fuerit, si interuallorum singulorum nomina aperiamus, & secundum nomina, quid unumquodq; eorum sit, explicemus. Quindecim igitur sunt interualla, quemadmodum nostra ætate docent musici. Vnisonus: Tonus: Semitonium minus: Ditonus: Semiditonus: Tritonus: Diatessarō: Diapente: Semidiapente: Tonus cum diapente: Semitonium cum diapente: Ditonus cum diapente: Semiditonus cum diapente: Diapason: Semidiapason. Hi unisonum ita interuallum uocant, ut Arithmetici monáda, numerum. Reliqua omnia bina, perfectum ac imperfectum, ipsa uoce semi non medietatem, sed impfectionem notante. Compositio omniū interuallorum ex tono ac semitonio minore constat, inter septem essentialium clauium, ac ipsius Diapason limites manente theoria. Loquimur autem hic de genere diatonico, in quod non uenit Apotome, id est, semitonium maius. Sed de his postea clarius. Nunc ipsa interualla ordine recensebimus.

Vnisonus

I.

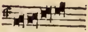
VNisonus est quando eadem uox iterum atque iterum repetitur, ut si sæpius ut ut ut, re re re, mi mi mi, & cæt. repetamus. Psallendo sanè hoc nunc in templis maxime utũtur, totus enim uersus unisonum habet, præter mediæ pausæ unã alterámue notulas, et caudam, ut uocant, finalem.

Vnisonus

I I.

TOnus, secunda perfecta, de proxima quaque nota in proximam, uelut ex ut in re, ex re in mi, demptis dúntaxat mi fa simul connexis, hæ enim uoces non faciunt tonum, sed minus quàm toni dimidium: At diuisę inter se, ac cum alijs nexę, tonum non minus faciunt, quàm aliæ, ut mi cum re, fa cum sol.

Tonus

I I I.

SEmitoniũ minus, secunda imperfecta, ex mi in fa, ut iam diximus. Porrò ex his duobus interuallis tono ac hemitonio minore, reliqua omnia conficiuntur, itaque primum memoriæ commendanda, pręcipue minorum hemitoniorum loca. Nam ex eis, inter uallorum species potissimum sumuntur.

Semitonium minus

I I I I.

DItonus, tertia perfecta, ex duobus conflata tonis, eius duæ sunt species, ex ut in mi, & ex fa in la. Hoc interuallo distant nete ac paranete in Enharmonico.

Ditonus

V.

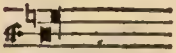
SEmiditonus, tertia imperfecta ac mollior, ex tono ac hemitonio minore. Eius item duæ species, ex re in fa, & ex mi in sol, hac etiã consonãtia separant nete ac paranete chordæ in chromate, ut antea diximus.

Semiditonus

V I.

TRitonus, quarta dura, & generi diatonico planè inepta, ex tribus tonis constat, quo uno saltu nemo in cantu utitur, sed in secunda atque tertia diapente speciebus est, semitonio minore inferne superneque connexo, ab F fa ut in mi, quod est in b claue.

Tritonus

VII.

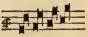
DIateſſaron, quarta mollior, & quæ omnibus modulandi generibus apta eſt, uidelicet qua omniũ tetrachordorum extremæ diſtant chordæ: magnitudo uero hæc ex duobus tonis ac ſemitonio minore eſt, ut ut medij inſtituantur nerui. Tres eius ſunt ſpecies, ſecundum tria hemitoniorum loca, ex re in ſol. ex mi in la, ex ut in fa.

Διὰ τεσσάρων.
id eſt, p quatuor.

VIII.

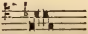
DIapente, quinta perfecta ex tribus tonis ac hemitonio minore. Eius quatuor ſunt ſpecies ſecundum 4. hemitoniorum loca, re la, mi mi, fa fa, ut ſol: Videlicet quæ uel diateſſaron ſpeciebus addunt tonum, uel tritono hemitonium minus. Vix alia eſt conſonantia ſuauius in aure hominis tinniens, ſi ſuo ponatur loco.

Διὰ πέντε.
id eſt, per quinq;

IX.

SEmidiapẽte, quinta imperfecta, ex duobus tonis, totidẽq; hemitonijs minoribus, ut ſæpe ex E claue in fa quod eſt in b claue. Hęc in cantu non admittitur uno ſaltu, ſed continuato uel deſcenſu uel aſcenſu. Et cum ſit quinta, deficit tamen cõmate à tritono, & diateſſaron ſemitonio dúntaxat minore uincit.

Semidiapente.

X.

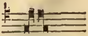
TOnus cum diapente (duobus hic nominibus, quemadmodum & in ſequẽtibus, unum circumloquimur interuallum) ſexta perfecta, ex quatuor tonis ac hemitonio minore, & hæc uno ſaltu uix admittitur, eſt enim oppidò quàm dura: hac inductiones ſuas Guido conſtituit.

Tonus cum diapente.

XI.

SEmitonium cum diapente, ſexta imperfecta ex tribus tonis, & duobus hemitonijs minoribus, quẽadmodum mi fa ex E la mi, ad c ſol fa ut, & alijs item ſimilibus locis. Hęc Phrygio modo per quàm familiaris, miram habet gratiam, ſi ſuo adhibeatur loco.

Senitonium cum diapente.

Ditonus

XII

DItonus cum diapente, ſeptima maior ex quinq; tonis, ac hemitonio minore, quemadmodum ut mi ex C ſa ut ad b fa ♮ mi, & plæriſq; alijs locis, hæc uno ſaltu euitanda eſt, deficit à diapaſon ſemitonio minore, Superat ſemidiapaſon commate.

Ditonus cũ diapente.

XIII
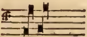
SEmiditonus cũ diapente, ſeptima minor ex quatuor tonis, ac duobus ſemitonijs minoribus ut ex D ad c: Vel ex E ad d: Et hæc quoq; uno ſaltu raro eſt in uſu, deficit à diapaſon tono.

Semiditonus cũ diapente.

XIIII

DIapaſon omnium conſonantiarum regina, octaua perfecta ac integra, ex quinq; tonis, ac duobus hemitonijs minoribus. Eius ſeptem ſunt ſpecies, uide licet ex ſeptem maioribus literis ad ſeptem minores. Hæc conſonantia ex dia teſſarõ ac diapente commixtione fit, medioq; diuiditur per eaſdem bifariam. Aliquando enim diapente infra diateſſaron locatur, aliquando contra, diateſſaron infra diapente: prior diuiſio uocat͂ Harmonica mediatio à noſtræ ætatis Muſicis, poſterior Arithmetica. Cuius cauſa poſtea dicetur cum de Modis tractabimus. Sanè Διὰ πασῶν dicta eſt, quod omneis eſſentiales (ut uocant) chordas cõpræhendat. Quicquid enim ultra ſeptem claueis eſt, in priora recidit ut haud temere dictũ ſit uulgo, quod antea quoq; meminimus, de octauis idem eſſe iudiciũ.

Διὰ πασῶν, id eſt, per omneis

Harmonica mediatio. Arithmetica mediatio.

XV

SEmidiapaſon, octaua imperfecta eſt, ex quatuor tonis ac tribus hemitonijs minoribus, eodem modo de litera ad eiuſdem ſpeciei literam, ſed ut mi contra fa ponatur, ſicut ex ♮ mi ad fa in b fa ♮ mi, hæc nuſquam inuenitur: Et cum dicatur octaua, deficit tamẽ, ut dictum eſt, commate à ſeptima maiore, hoc eſt à duodecimo interuallo, uidelicet à ditono cum diapente, cuius ſimile antea etiam de ſemidiapente ac tritono diximus.

Semidiapaſon.

Quare

Quare satis luculenter patet, dimensiones hasce notularum ad oculos tantummodo in lineis esse, non æquo interuallo, ut capite secūdo obiter indicauimus. Porrò si ultra has iam enumeratas intercapedines alia eueniant interualla, facile ex his iam enumeratis iudicabuntur, componendo cum diapason tonum, ditonum & cætera, usqꝫ ad disdiapason, quod maximū est omnium phthongorum consonantium systema.

Atqꝫ hæc est nostræ ætatis musicorum præceptio, quam ut non prorsus friuolam, ita nec omnino absolutam iudicamus. Volumus & ob rudium profectum uulgatam subnectere cantilenam, ad memoriam addiscentium oppidò utilem, uidelicet quæ ea dúntaxat commemorat interualla, quæ in frequentiore sunt usu. Idcirco autem ter ternos ait modos, cū tamen quindecim sint interualla, quod neqꝫ tritonum, neqꝫ semidiapente, neqꝫ ditonum cum diapente, neqꝫ semiditonum cum diapente enumerat, ut quæ uno saltu prope in nullo sint usu, sed neqꝫ semidiapason, ut quæ prorsus euitanda. Vnisonum numerat quidem, sed interuallum esse non putat. Impropriè autem modos uocat interualla, cum Modi sint, quos nostra ætas tonos uocat, quanquam etiam hoc ipsum impropriè, cum toni uox si perfectæ secundæ data, ut satis ex superioribus liquet, à perfectè sonando appellata, ut nonnulli tradiderunt.

Tet terni sunt modi, q̄bus omnis cantile na contexit: Scilicet Vni-

sonus, Semitoniū, Tonus, Semiditonꝰ, Ditonꝰ, Diatessaron, Diapēte, Se-

mitoniū cum diapēte, Tonus cū diapente. Ad hos sonat Diapason.

Si quē delectat psallere, hos modos esse cognoscat. Euouae.

Species

SPecies uero interuallorum, authore Cleonida in harmonico introductorio, potissimum sumuntur ex uario hemitoniorum positu, ut in Diatessaron prima species re sol, semitonium habet in medio: Secunda mi la, in principio, tertia ut fa, in fine. Ita diapente prima species semitonium habet loco secundo. At secunda, primo: tertia, ultimo: quarta, tertio loco. Diapason uero ex diatessaron atque diapente speciebus conflata, eodem modo bina in septem suis speciebus uariat hemitonia. Vbi generalis est canon Omne interuallum unam semper minus habere speciem quàm sit numerus phthongorum, quod Diuus Seuerinus lib. 4. cap. 13. his uerbis asserit. Consonantiarum, inquit, semper una minus species erit, quàm fuerint uoces, ita diatessaron, quæ quatuor habet uoces, treis habet species, Diapente quinque uoces, quatuor species, Denique diapason octo uoces, sed septem species, quæ ut liquidius appareant, hoc typo oculis subijcere placuit.

3. diatessarō spēs. 4. diapēte spēs. Septem Diapason species.

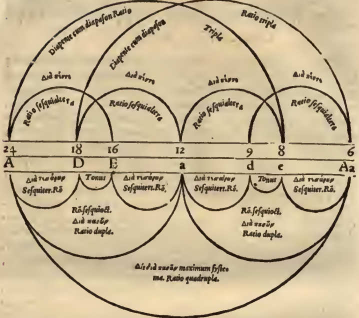
Quid phthongus, consonantia, & dissonantia, tum consonantiarum species quot apud priscos, quot apud neotericos, Caput IX.

SEuerinus libro primo cap. 8. Phthongus, inquit, est uocis casus emmeles, id est, aptus melo in unam intensionem. Alij phthongum definiunt, unam quandam minimam partem meli. Alij nerui unius certum quendam strepitum. Nonnulli sonum, unum & eundem tenentem tonum, ut Ptolemæus. Sane sicut numeri, unitas: lineæ: punctum, et momentum temporis: ita harmoniæ principium est phthongus, uox quidem indiuidua, elementi hoc in negocio fungens uice, ex quo omne melos constat, & in quem resoluitur. Emmeles uero phthongi sunt, qui inuicem uocem reddūt auribus aptam: quod si contra, ecmeles uocantur. Consonantia uero apud eundem Seuerinum definitur, acuti soni, grauisque mixtura, suauiter uniformiterque auribus accidens. Idem consonantia est,

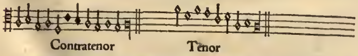
Consonantia. tia est (inquit) dissimilium inter se uocum in unum redacta concordia. Sunt, qui putent Seuerinum illic Platoni, hic uero Nicomacho assensum. Plato enim apud eundem hoc modo fieri in aure consonantiam dicit. Necesse est, inquit, uelociorem quidem esse acutiorem sonum, hic igitur cum grauem praecesserit, in aurem celer ingreditur, & iam lassior factus, quasi pulsus, iterato motu reuertitur grauior, & proinde cum graui mixtus, similis occurrit, unamque consonantiam miscet. Sed id Nicomachus non arbitratur dictum ueraciter. Neque enim similium esse consonantias, sed dissimilium potius in unum, eandemque concordiam uenientium, grauem uero si graui misceatur, nullam facere consonantiam: Quoniam hanc Phthongorum concordiam similitudo non efficit, sed dissimilitudo. Atque sic ipse consonantiarum naturam inuestigat. Si nanque duo nerui dissimiles pulsantur, soni illi sibi obuiam fiunt: quod si commensurabiles fuerint, haec ipsa cōmensuratio sibimet miscetur, unamque uocum consonantiam facit: Dū uero incommensurabiles, & simul pulsis sibi quisque ire cupit, tunc dissonantiam fieri necesse est. Hinc & Dissonantiam definit Seuerinus. Dissonantia, inquit, est duorum sonorum sibimet permixtorum ad aurem ueniens aspera atque iniucunda percussio: Nam dum sibimet misceri nolunt, & quodammodo integer uterque nititur: cumque alteri alter officit, ad sensum uterque insuauiter transmittitur.

Mirum uero quàm non conuenit aetati nostrae, cum antiqua traditione de consonantiarum numero, uix enim ultra sex nominatas apud probatissimos quosque authores ueteres reperias. Seuerinus ipse li. 2. cap. 16. & sequētibus duobus cap. ubi de consonantiarum ordine disputat, quinque dúntaxat numerat. De quarum ratione paucula subiungere placuit, ut & iuuentus aliquid de his gustet. Pythagorici itaque Diapason omnium consonantiarum primam dicebant, ac in dupla ratione esse, uel ut 12 ad 6: uel 24 ad 12: Diapēte uero cū diapason in tripla, ut 18 ad 6: uel 24 ad 8: Disdiapason in ratione quadrupla ut 24 ad 6. Post has Diapente in sesquipla, ut 9 ad 6: 12 ad 8. Vel 18 ad 12. 24 ad 16. & diatessaron in sesquitertia, ut 8 ad 6. 12. ad 9. Vel 16 ad 12: 24 ad 18. Hae sunt quinque, de quibus Seuerinus disserit, consonantiae. His adiicitur Tonus, non ob id tamen consonantia, ut idem ait lib. 1. cap. 16. Qui est in ratione sesquioctaua, ut 9 ad 8. & 18 ad 16. Vt hoc exēplo patēt omnia, numeris rationū ac literis clauiū ex Guidonis scala adiectis.

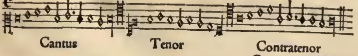
Et haec

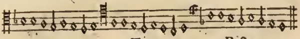
ET hæc quidem priſcorum uirorum eſt traditio, cuius hic tenuem degustatiunculam adpoſuimus. Noſtra uero ætate, quem ueterum quidam poſuerunt, Tonus ex conſonantiarum numero excidit, nec admittitur, niſi in Syncopis, ut uocant (nam id nouæ rei nouum eſt nomen) ubi tamen non auditur, ut in hoc concentu Cōtratenoris ante penultimæ notulæ dimidium, cum penultima Tenoris conſiſtit.
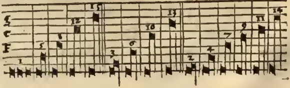

Diateſſeron etiam reijcitur, niſi ſubtentam habeat, uel diapente, uel ditonum ſemiditonúmue. Cuius ex Franchino hoc ſit exemplum.

Et adhuc simplicius hoc exemplū est.

COnsonantiarum autem ordinem ita diuidunt Neoterici, ut aliæ sint perfectæ, aliæ imperfectę consonātiæ: Reliquæ intercapedines omnes dissonantiæ potius appellandæ. Perfectæ sunt quinq;: Vnisonus, diapente, diapason, diapente cū diapason, ac disdiapason, uel, ut nunc loquimur, Vnisonus, quinta, octaua, duodecima, ac decimaquinta. Quæ in mensurabili cantu binæ eiusdem speciei nunq̄ sese sequuntur, cæterum cantum, tanq̄ uocibus labore fessis, ac in pacatum tranquillumq; receptis, plæruncque claudunt. Imperfectæ sunt quatuor, tertia, sexta, decima, ac decimatertia, quas nescio an apud ueteres uspiam reperias. Sunt autem ad fugam in uocibus duabus simul colludentibus aptissimæ, multumq; habent gratiæ, si in perfectas tandem finiant consonantias, ac uelut auiæ relabantur. Præterea inuentæ sunt, postquam uoces quaternæ simul institutæ, ut certè tædium ex iteratione perfectarum consonantiarum natum, leuarent. Plura de his dici poterant, sed alterius negotij hoc est. Dissonātiæ, quæ auditum uehementer turbant offenduntq;, sunt sex, Secunda, quarta, septima, nona, undecima, ac decimaquarta. Loquimur autem de interuallis quæ intra disdiapason limites continentur. Nam quæ ultra eueniunt intercapedines, ueram Phthongorum crasin ac commixtionem non habent, etiamsi aliquæ consonent, ut decimaseptima, decimanona, ac uicesima, quarum triū mediā inter perfectas numerant consonantias, extremas inter imperfectas: Et decimamseptimam nostra ætate doctissimi Symphonetæ sæpius usurpant, rarius autem decimamnonam ac uicesimam, imò, quantum ego iudico, magis hac de causa aliquando adsciscūt, ut in sublimi celsissimæ uelut colludent uoces, quàm ut constet concentus ratio, atque sonorum uera cōmixtio, Sed omnium harum sit hæc descriptio.

Quinq; cōsonantiæ pfectæ. Quatuor impfectæ Sex dissonantiæ.

Deton

De toni partitione eiusque partium definitione, Caput X.

QVando autem octauo capite cõmatis, in superioribus etiam saepe hemitoniorum mentionẽ fecimus, operae pretium est ut nũc haec, quemadmodum antea promisimus, clarius explicemus. Toni igitur partitionem, ut est apud Diuum Seuerinum, breuibus uerbis, nudisq; descriptionibus ponamus. Demonstratum sanè est certis rationibus apud musicos, tonum in duo aequa diuidi non posse, propterea quod nulla superparticularis ratio, in quo & tonus est, in duo aequa diuidi possit, ut luculenter idem ostendit libro tertio ab initio. Tonus itaque in sesquioctaua ratione constitutus, in maius minusq; semitonium diuiditur. Graeci maius semitonium Apotomen uocant, minus uero Diesin siue Lemma. Diuiditur autem minus semitonium in duo diaschismata. Excessus uero, quo maius semitonium uincit minus, uocatur comma, quod & ipsum in duas parteis diuidunt, quae schismata uocat Philolaus apud Boëthium. Idem Philolaus apud eundem, harum partium omnium definitiones ponit. Diesis (inquit) est spacium quo maior est sesqui tertia proportio duobus tonis. Comma uero est spacium quo maior est sesquioctaua proportio duabus diesibus, id est, duobus semitonijs minoribus. Schisma est dimidium cõmatis. Diaschisma uero dimidium dieseos, id est, semitonij minoris. Haec ille, ex quibus definitionibus, ac item ex Typo sequenti, facile est colligere in quot diaschismata, reliquaq; minutiora spacia Tonus diuidatur. Nam multis id modis fieri posse idem Boëthius ostendit lib.3.cap.8. unde nos haec descripsimus. Nostri instituti nõ est extrema quaeq; huius artis persequi, sed ea dũntaxat, quę magis uisa sunt necessaria. Itaq; ea oculis subijcimus, demonstrantes quia ita se habent, propter quid uero ita habeant, altioris est negotij. Hoc tamen hic considerandum Dieseos appellationem hoc loco propriam esse, cum uero pro diaschismate usurpatur, ut in Enharmonico ueteres nominarunt, impropriam.

Apotome. Diesis. Diaschisma. Comma. Schisma.

Sed nunc Typum ſubijciamus.

Ἀποτομὴ in fig. Semitonium maius. Δίεσις, id eſt, Semitonium minus.

SIt a ♮ tonus. ♮ d, uel fa ſemitonium minus, ſiue, ut Græci uocant, authore Boëthio libro 2. cap. 27. λεῖμμα ſiue Δίεσις. ♮ f. uel d a ſemitonium maius, quod græcè Ἀποτομὴ dicitur. ♮ c & c d: item f g, & g a, diaſchiſmata, partes Dieſeos. d f Comma, cuius partes duo ſchiſmata d e & e f. Sed hæc ad uſum noſtrum oſtendenda ſunt. Sit a μέση ſiue a la mi re. f uerò τρίτη συνημμένων, ſiue fa in b fa ♮ mi. ♮ ſit παραμέση, uel mi in b fa ♮ mi. Vox igitur re in a la mi re diſtat à fa in b fa ♮ mi hemitonio minore, à mi autem in eadem claue tono. Sequitur ergo ut duæ uoces in b fa ♮ mi, quæ eiuſdem uidentur clauis, plus inter ſe diſtent quàm ab extremis, hoc eſt, ſupernè infernéq; à uicinis clauibus, uidelicet mi à c ſol fa ut, et fa ab a la mire. Ipſę enim inter ſe ſemitonio maiore ſeparantur, ab externis autem utrinq; minore dúntaxat ſemitonio, quapropter haud quaquam aſpernanda eſt huiuſmodi Theoria. Cæterum id haud ſilentio tranſmittendum quod idem Seuerinus libro 3. capite 14. & 15. docet. Semitonium minus non prorſus 4. habere commata, ſed tria ſuperare. Ita ſemitonium maius non prorſus habere 5. commata, ſuperare 4. Indeq; factum, ut tonus ſuperet octo commata, nonum nõ impleat.
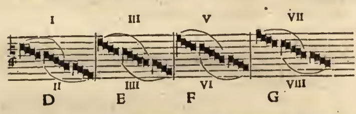
Deocto

De octo Modis musicis nostræ ætatis præceptio, Cap. XI.

VIx aliam Musices ullam partem æquæ dignam relatu, æque necessariam, denique æque iucundam existimamus, atque ea est, quã nunc dicturi sumus, de Modis musicis tractatio. Quippe quæ naturæ humanæ adeò conuenit, ut haud abs re multis hominibus innata uideatur, nec modo ad omnem cantum dijudicandum utilissima, sed etiam ad Poëtarum carmina modulanda, multosque in eximijs authoribus intellig̃edos locos aptissima. Ideoque omneis studiosos plurimum hortamur, ut hic acriter animum intẽdant, percepturi fructum, cuius profecto nunquam pœniteat, postquam hæc penitus perspecta habuerint. Sed nũc institutum ipsum aggrediamur.

Modi musici nihil aliud sunt quàm ipsius Diapason consonantiæ species, quæ & ipsæ ex uarijs diapente ac diatessaron speciebus conflantur, ut supra de interuallis diximus. Quare si quis ea, quæ ibi tradidimus, bene perspecta habuerit, nullo negocio modorum naturam pernoscet. Quanquam nos alias quoque agnitiones postea docebimus. Sed nunc more nostro primum, quæ nostra ætate musici docent, exequemur: Deinde priscorum traditionem altero uolumine subnectemus, ut quàm hæc nostra ad illam ueterum congruat, quiuis facile uidere queat. Inter quatuordecim igitur modos, qui ex septem diapason speciebus nascuntur, nostra ætas octo dúntaxat nouit, etiamsi tredecim, alijs perpetuo, alijs rarius utatur, ut postea declarabimus. Nec illos octo tamen uera ratione discriminat, nec certis legibus, sed regulis quibusdam οὐδὲ καθολικῶς, οὐδὲ πρὸς ἔπος circumscribit. Tonos item nominat, tam constanti pertinaciaque appellatione, ut, nisi etiam nos ita loquamur, uideamur quibusdam musices ignorare principia. At ea de re cum nemine certauero, mihi sanè placet, ut modos uocemus, quemadmodum ueteres omnes appellarunt. Videri tamen potest tonorum appellatio Boëthij tempore nata. Ipse enim libro quarto capite decimo quarto ita inquit: Ex diapason igitur consonantiæ speciebus existunt qui appellantur modi, quos eosdem Tropos uel Tonos nominant: quibus uerbis non admodum probare uidetur hanc innouationem. De octo autem modis nostri præceptiones ita ordiuntur. Modorum alij, inquiunt, sunt de numero impari, ut Primus, tertius, quintus, & septimus. Alij de numero pari, ut secundus, quartus, sextus, & octauus: Illos authentas, hos uero placaleis uel subiugaleis uocãt, Græci plagios, quod nos sequemur, appellant. Omnes autem diapason specie consistunt: sed hoc discrimine, quod qui de impari numero sunt, totã diapasõ supra chordã finalem habent, qui uero de pari

numero, diapente quidem supra finalem clauem, diatessaron autem infra eandem constituunt. Pro cuius rei memoria Versiculũ hunc subnectũt. Vult descendere par, sed scãdere uult modus impar. Itaq; καθολικῶς uerum est quod à musicis omnibus præcipi solet, omnium modorũ finem in infima diapente chorda statui. Sunt autem hę claues siue chordæ finales D. E. F. G. dictæ, q̃d in his omnis cantus non anomalus, nec trãspositus, suũ sortitur finem. Singulis autem his chordis bini accõmodandi sunt modi, & primę quidem D, primus ac secũdus: E, tertius & quartus: F, quintus & sextus: G, septimus & octauus. Primus itaq; modus est ex D magno ad d paruum. Tertius ex E magno ad e paruum. Quintus ex F magno ad f paruum, Postremo septimus ex G magno ad g paruum. Cum his autẽ placales communes habent diapente, supra finalem clauem, at diatessarõ sub eadem. Sic secundus modus est ex A magno ad a paruum: Quartus ex ♮ magno ad b paruum: Sextus, ex C magno ad c paruũ. Octauus deniq; ex D magno ad d paruum, ut primus, à quo natura systematis nõ differt, sed illud inuertit, diapente supra diatessaron collocans. Est autem horum hæc descriptio.

Quidam etiam quartas ac quintas omnium modorũ per uoces discriminant, non inutili me hercule ad memoriam inuento, cæterum supernè appellatione cœpta, in imparibus diatessaron prius nominant, posterius uero diapente. Contra in paribus prius diapente, posterius diatessaron, ad hãc formam. Primum modum, sol re, la re: Secundum, la re, sol re: Tertium, la mi, mi mi: Quartũ, mi mi, la mi: Quintum, fa ut, sol ut: Sextum, sol ut, fa ut: Septimum, sol re, sol ut: Octauum, sol ut, sol re.

Define

De fine cantuum in Modis,

Caput XII.

DE fine autem cantilenarum in omnibus modis, ijdem ita præcipiunt: Omnis cantus deſinit aut in re, aut in mi, aut in ut, & in ut quidem uel connexo, uel diſiuncto. Connexum appellant, quod fa habet in b fa ♮ mi, Diſiunctum quod mi. In re finiuntur cantus primi atque ſecundi modorum: in mi, tertij ac quarti: in ut connexo, quinti & ſexti, ut nunc utũtur: Diſiũcto, ſeptimi & octaui. Quiſquis igitur diapaſon ſpecies probe pernoſcet, facile cuiuſuis modi cantum dijudicabit. Quod ideo libenter toties inculcamus, quoniã cantus poſitionibus uariantur. Quamuis enim primi ac ſecundi modorum ſedes ſit D ſol re, tamen ſæpius etiam G ſol re ut, præſertim in quatuor uocum cantilenis, non tamen abſq; fa in b claue. Quod fit, ut ima uox, quæ cum media octauam ſonat, intra Guidonis ſcalam permaneat. Et quanq; id neceſſarium non eſt, tamen quorſum attinet extra uagari uoces, cum in ſcala commode locari poſſint? Aliquando etiam alamire, ſed dúntaxat in cãtibus quæ diapente non egrediuntur, alioqui neq; primus modus ſupernè, neq; ſecundus infernè ſuam diateſſaron ſeruarint, deniq; la mi, pro ſol re eueniet, contra horum modorum naturã. Eccleſiaſtici ſanè in tranſponendis cantilenis immodica utuntur licentia, qua utiq; carere poterant. Quid enim neceſſe eſt propter unam, alterámue fictam uoculam totum trãſponi cantum? præſertim cum hæc conſuetudine magis quàm ratione introducantur. Item tertius & quartus in E fines ſuorum cantuum habent, poterunt tamem etiam in alamire, ſi fa in b fa ♮ mi cecinerîmus: At in b claui non poterunt, ut maneat ſyſtematis natura, quanq; hoc quidã ſcripſerunt: Quintus & ſextus quibus nunc utimur in utroq; Cc, ubi olim ſedes propria illorum fuit, nũc uero Ffaut. Septimus & octauus nuſq; cõmodius quàm in G ſolreut, quanq̃ etiam in c paruo, ſed cum fa in b claue. Vnde quidam καθολικῶς canonem prodiderunt, Omnem modum poſſe in quinta ſupra finalem clauem, aliam habere cõfinalem, quã finalem appellant. Verum illud prorſus in nullo modo uerum eſt, ubiq; enim diateſſaron repugnat. Atqui hic erat uerus canon, ac magis ponendus. In quarta quaque claue per diateſſarõ cuiuſuis modi cantum ſupra finalem finiri poſſe, ſiquidem fa in b claue fuerit, & de primis quidem duobus iam oſtendimus. De tertio uero ac quarto ex typo præcedente ſatis conſtat. Manebit enim ex mi in E magno ad la in aalamire idem duorũ ſyſtema, quod eſt ex mi in ♮ magno, ad la, in e paruo. Quintus & ſextus etiamnum trnſpoſiti per diateſſaron uulgò habentur. Vera alioqui ipſorum ſedes erat C ut diximus.

De septimo & octauo idem dico q̃d de tertio ac quarto. Et Iodocus à Prato in Missa de nostra domina Dei genitrice cantionem: Sanctus, quę est octaui modi, haud obscure in c paruum emouit, non absq; fa in b claui.

De uulgari modorum agnitione, Caput XIII.

Poterunt & cantus notitia quadam à posteriore, ut Philosophi loquuntur, pernosci, regulis quibusdam leuioribus, ac omnino uulgatis, quæ tamen, quod iuuant memoriam, atque à non indoctis huius artis præceptoribus traditæ sunt, non omittendæ uidentur. Sunt autem huiusmodi: Cantilenæ primi modi frequenter ex re in la saliunt. Exempla sunt: Gaudeamus omnes. Salue regina. Aue maris stella. Secundi ex re in fa. Exempla: Salue sancta parens. Terribilis est. Emendemus in melius. Tertij ex mi in fa, quod ab eo distat sexta, ut in Pange lingua. Discubuit Iesus. Omnia quæ fecisti nobis domine. Quarti ex mi in la. Exempla: Tota pulchra es. Resurrexi. Spiritus ubi uult spirat. Quinti ex mi in sol. Exempla: O sacrum. Regnum mundi. Illuminare Hierusalem. Sexti ex fa in la. Exempla: O quàm admirabile. Homo quidam fecit. Septimi ex ut in sol. Exempla: Puer natus est nobis. Viri Galilæi. Summæ Trinitatis. Octaui ex ut in fa. Exempla: Veni sancte Spiritus. Spiritus domini. Vespere autem sabbati. Pro memoria etiam adijciunt hæc incondita uelut carmina, neutiquam reijcienda.

Pri. re la. Se. re fa. Ter. mi fa. Quart quoq; mi la.
Quint. mi sol. fa la Sext. Sept. ut sol. Oct. tenet ut fa.

I II III IIII V VI VII VIII

Vt autem hæc luce clarius appareant, adijciendæ sunt formulæ omniũ modorum ex Franchino Laudensi haud unquam mihi absque honoris præfatione nominando, qui proxime Ambrosianam modestiam per hosce modos accessisse uidetur. Sunt autem huiusmodi formulæ, quæ & principium, & medium, & finem luculenter ostendunt, & ad cantilenarum iudicium plurimum conferunt.

Alme pater

Alme pater Ambrosi nostras pces audi, CHRISTE exaudi nos.

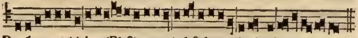
In honorẽ apostolorum fabricauit Bassianus Domino tẽplũ nouũ.

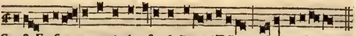
Baptizat Augusti. sacerd. Ambrosi9, statĩ ãbo modulãt Te Deũ laudam9.

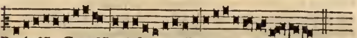
Marcellin9 sacerdos, Petrus exorcista martires Christi ĩtercedãt ꝓ nobis.

Precib9 et meritis beati Blasij martyris defẽde nos de9 ab oĩ malo gutturis.

Sancte Erasme martyr inclyte funde pces ad Dñm nostra pro salute.

Prothasiũ et Geruasiũ eadẽ fides et passio uere fecit esse Germanos.

O uirgo uirginum MARIA, stella maris, succurre nobis miseris.

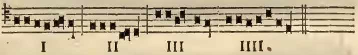
De Modorum expatiatione ac permixtione, Caput XIIII.

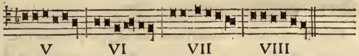
PRincipio cantilenæ adeò ſimplices fuêre apud primores Eccleſiæ, ut uix diapente ἄρσει καὶ θέσει, Vel (ut aliĳ loqui malunt) προλήψει καὶ ἐκλήψει, hoc eſt, aſcenſu ac deſcenſu implerent. Cui cõſuetudini proxime acceſsiſſe dicuntur Ambroſiani. Deinde paulatim ad Diapaſon deuentum, uerum omnium Modorum ſyſtema. Porrò deinde, ut aliĳs in rebus fieri ſolet, ne his quidem permanſêre limitibus, ſed ſupernè infernéq́ illam exceſsêre, ut id paſſim uidere licet. Quare non inepte, meo quidem iudicatu, Modi ipſi intra Diapaſon limites incedentes ſimilimũ quid dam cum flumine intra aluei ripas labente obtinere uidentur. ut enim flumen uel calore, uel alia de cauſa imminutum non ſemper implet alueum, nõnunq́ uel niue uel imbribus auctũ etiam egreditur, ita Modi ipſi, quoties forte Phonaſcis placuit, Diapaſon nõ ſemper implent, nonnunq́ pro cantus qualitate etiam ſuperant atq́ egrediuntur. Ad Diapaſon autem eccleſiaſtici cantus Modis imparibus frequenter adĳciunt infernè tonum, ut patet in primo ac ſeptimo. Tertio nonnunquã Ditonum. Quinto uero ſemitonium minus. Contra uero, paribus ſupernè tonum, ut ſexto ac octauo. At in ſecundo ſemitonium, ſed rarius, in quarto autem idem frequentiſſime ut patet in plæriſque eius Modi cantibus, & Threnis Hieremiæ ad eũ ipſum Modũ cõpoſitis. Nõnunq́ connectuntur duorum Modorum ſyſtemata. ut primi & ſecundi in cantico Victimæ paſcali laudes, ubi primus uerſus diapente habet, re la, communem duobus Modis. Secũdus autem uerſus ac tertius eiuſdem proſæ, initio ſtatim, primi Modi diateſſaron habent re ſol, cum ſequentes continuo duo uerſus itidem ab initio habeant, ſecundi Modi diateſſaron re ſol. Duo item ultimi, ut ſecundus ac tertius, rurſus primi Modi diateſſaron, omnes tamen diapẽte habent, re la, duobus, ut diximus, Modis communem. Tertĳ autem ac quarti Modorum ſyſtemata connexa ſunt in Antiphonis, Pulchra es amica mea. Quinti uero & ſexti ueterum, qui mi in b claue habebant, in harmonia qua paſſionem dominicam magna Germaniæ pars decantat & Galliæ ad Rhenum. In ea enim diapente tertiam ſpeciem fa fa duobus communem Modis Euangeliſtes obtinet, ut narrationi aptam. Superiorem uero diateſſaron, ut fa, Iudæi, & aliĳ à CHRISTO loquentes, inferiorem ipſe CHRISTVS. At quinti & ſexti recentium, qui fa habent in b claue, in Proſa: Aue præclara maris ſtella. Porrò ſeptimi ac octaui in proſis: Lauda Sion Saluatorem. Et: Benedicta ſit ſancta Trinitas. Deniq́ fermè Antiphonæ, quæ ex Salomonis cãticis deſumpta ſunt, multæq́, quas poſt Alleluia Germani cantant,

cantant, prosæ, permixtos habent Modos. Sed de his libro sequente copiosius dicturi sumus. Quoties igitur duorum Modorum systemata cõnectuntur, dicuntur permisceri Modi, quos quidam plagijs asscribi putant. At ego duorum Modorum naturam inspiciendam puto, permixtos enim Modos, inficias ire nemo potest.

De modorum usu in cantantium Choro, Caput XV.

Nuncquod ad usum attinet, præcipue uero in Choro cantantiũ, hoc in primis consyderandum, Quo intonationibus siue Modorum formulis facilius assuescere iuuentus possit, uersuum fineis (Euouae appellant) firma tenendos esse memoria. Nam his perceptis, & comparatione facta ad Antiphonorum initia, interuallum iudicandum est, atq; ita cantus exordiendus. Adiuuabit autem & hunc conatum ipsa natura, scilicet, cui non est omnino hebes ingenium. Formulæ ipsæ apud diuersos aliæ atq; aliæ reperiuntur. Nobis nudæ proponendæ sunt uisæ, neque de ijs cum quoq; depugnabimus, quippe quæ res propemodum sit arbitraria.

Quando autem, quod hactenus de Modis docuimus, aliorum est, non meum præceptum, age prosequamur reliqua quę huius sunt negotij, nempe omnium Modorum formulas, tum in integris, tum in corruptis, ut uocant, hoc est, & minorum, & maiorum psalmorum intonationes, deinde Responsoriorũm ac Introituum uersus subiungamus, quod à Franchino quoque, quãquam alio modo, obseruatum uidemus. Qua in re etiam hoc cauimus, ut in medio uersuum luculentum esset omnium Modorũ discrimen, ad euitandam, quæ sæpius accidere solet inter cantantes cõfusionem.

Intonationes Psalmorũ minorũ.

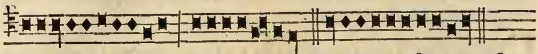

Dixit dñs dño meo, sede à dextris meis. Credidi, ꝑpter q̃d locutus sum.

Dixit

Dixit dn̄s dn̄o meo, ſede à dextris meis. Credidi ꝓpter q̊d locutus ſum.

Dixit dn̄s dn̄o meo, ſede à dextris meis. Credidi ꝓpter q̊d locutus ſum.

Dixit dn̄s dn̄o meo ſede à dextris meis. Credidi ꝓpter q̊d locutus ſum.

Dixit dn̄s dn̄o meo, ſede à dextris meis. Credidi ꝓpter q̊d locutus ſum.

Dixit dn̄s dn̄o meo, ſede à dextris meis. Credidi ꝓpter q̊d locutus ſum.

Dixit dn̄s dn̄o meo, ſede à dextris meis. Credidi ꝓpter q̊d locutus ſum.

Dixit dn̄s dn̄o meo, ſede à dextris meis. Credidi ꝓpter q̊d locutus ſum.
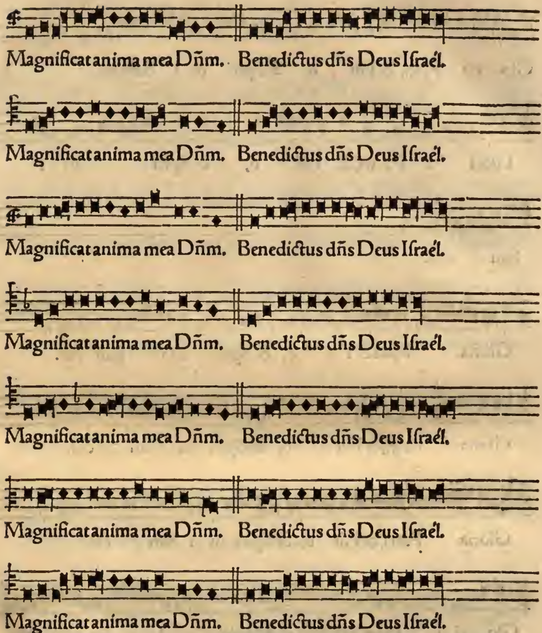
In integris. In corruptis.

Intonationes Pſalmorum
Maiorum.

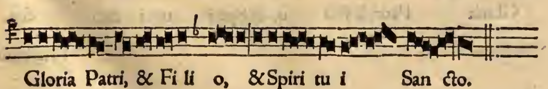

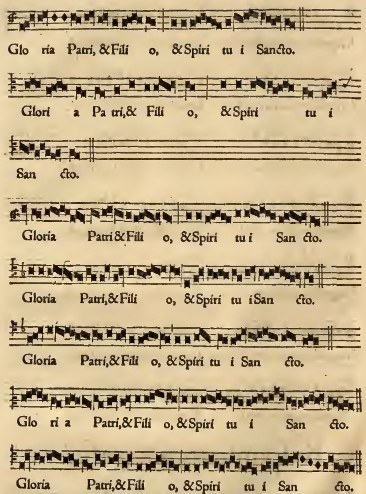
Magnificat anima mea Dn̄m. Benedictus dn̄s Deus Iſraël.

Magnificat

Reſponſoriorum uerſus.

Glo ria Patri, &Fili o, &Spiri tu i Sancto.
Glori a Pa tri,& Fili o, &Spiri tu i
San cto.
Gloria Patri&Fili o, &Spiri tu i San cto.
Gloria Patri,&Fili o, &Spiri tu i San cto.
Gloria Patri,&Fili o, &Spiri tu i San cto.
Glo ri a Patri,&Fili o, &Spiri tu i San cto.
Gloria Patri,&Fili o, &Spiri tu i San cto.

Eructauit

Introituum uerſus.

Eructauit cor meũ uerbũ bonũ, dico ego opera mea regi.

Sentiãt omnes tuum leuamen, quicunq; celebrãt tuã commemorationem.

Benedic anima mea Dño, & omnia quæ intra me ſunt nõi ſãcto eius,

Attendite popule meus legẽ meã, inclinate aurẽ ueſtrã in uerba oris mei.

Beati immaculati in uia, Qui ambulant in lege Dñi.

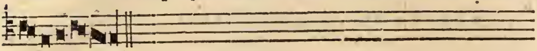
Noli æmulari in malignantibus, neq; zelaueris faciẽtes iniquitatem.

Cantate Domino canticum nouum, quia mira bi li a fe cit.
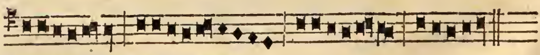

Confirma hoc Deꝰ q̃d operatus es in nobis, à templo sãcto tuo q̃d est

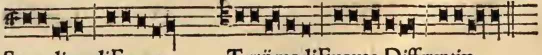
in Hierusalem.

HÆc pluribus fortaſsis quàm neceſſe fuit, egimus. Sed dandum hoc erat uulgarium affectui, quibus nihil ſatis explicatur. Multo uero moleſtius negocium eſt de modorum differentijs, res, meo quidem iudicatu, ſuperuacanea. Quam ego inde natã arbitror, uel q̃d in principibus formulis inter doctos, primóſq; huius negotij authores non conueniebat, ideóq; & differentias pro formulis, et contra formulas pro differentijs uſurpatas. Vel, quod ueriſimilius eſt, ob immodicã quorũdam ſubtilitatem, qui facilitatem intonandorum (ut recte dicam) Antiphonorum quærentes, rem ſatis per ſe lucidam, oppidò obſcuriorem fecerunt. Longum fuerit enarrare qua ratione inuentæ, & quæ quibusq; Antiphonis differentia aptanda, curioſorum hominum negocium, ne dicam ocioſorum. Quippe quas nõ modo diuerſæ nationes, diuerſæq; eccleſiæ diuerſas habent, ſed unum aliquando oppidum diuerſiſſimas unumq; templum ſæpius & libris & conſuetudinibus uariat. Itaq; illas ita ponemus, quaſi ipſius modi uarię ſint formulę pro doctorum hominum arbitrio excogitatæ. Quas quia Franchinus non eſt aſpernatus, uir eruditus & haud mali iudicij, ne nobis quidem in totum negligendæ uiſæ, utatur qui uelit. Neq; enim iritandum cantorũ uulgus, quod omnino propitium mihi uelim. Ideóq; Lector etiam hoc boni conſulat. Sunt autem huiuſmodi.

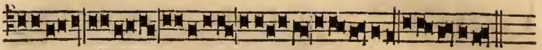
Primi modi Euouae Differentiæ

Secundi modi Euouae Tertij modi Euouae. Differentiæ

Quarti

Quarti Euouae Differentiæ

Quinti Euouae Differentiæ Sexti Euouae.

Differentia Septimi Euouae Differentiæ

Octaui Euouae

Differentiæ

SEd ut ætas nostra uideat qnantum ab illa ueterum simplicitate degenerarit, placuit nobis Ambrosianam modulationem, ut apud eundem Franchinum habetur, hîc lectori sub oculos ponere, quæ tamen ipse in septimo ac octauo modis differentiam habet, hoc est binas formulas, in cæteris singulas. In nostris quidem formulis primi ac octaui cum his consentiunt, in cæteris prope nihil.

Euouae primi Secundi Tertij Quarti

Quinti Sexti Septimi Septimi

Octaui Octaui.

PEregrinum adijciunt tonum, qui pascatis die ad Babtisterium super psalmum centesimum decimum tertium in his regionibus canitur. De quo multa Franchinus, non satis accurate ut sequente libro dicturi sumus. Nos ut uulgo cantatur eum adponemus, ne etiam hoc loco desimus harum rerum studiosis.

In exitu Israël de Ægypto domus Iacob de populo barbaro.

MVlta alia annexenda erant, sed ne, aliorum affectui plusquàm necesse est inseruire cupiens, ineptus ac ridiculus merito uidear, quiescendum omnino hic puto. Cæterum de monochordi partitione paucula sub nectemus, partim ex Boëthio, partim ex alijs authoribus, rem non minus iucundam quàm necessariam.

Quemadmodum consonantiæ Musicæ indubitanter aure dijudicari possint ex Boëthio, atq; inibi de musicorum uocabulorum abusione. Caput XVI.

PEruētum iam erat ad operis huius, in quo aliorum scita magis quā nostra tractamus, optatum finem. Sed placuit nobis, ut auctior cōmentatio hæc incederet, de multiplici monochordi partitione, rem oppidò necessariam addere. Quo in negocio id præfari mihi uisum est admodum necesse, ne candidus lector nobis uel uitio uertat, uel arrogantiæ adscribat, quod aliter, quàm plærięq; nostra ætate Musici cōsueuêre,

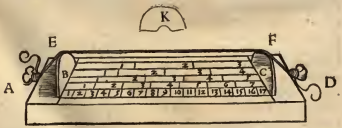
uerbis

uerbis quibusdam utamur. Nam ut inficias ire nemo potest, ab octingentis plus annis id calamitatis omnibus accidisse disciplinis, ut multa corrūperentur, plæraq; mutilarent: ita in Musicis multa perperā tradita ab annis aliq̄t, multa etiā in uulgus falsò edita quæ nemo nō uidet. Nōnullos quoq; fuisse cōstat, qui huius disciplinæ ne nomina quidē inclinare potuerint, & tamē editis libris artē docere conatos esse, nō absq; rigida Aristarchi ferula, & philosophico supercilio: quæ res mihi sæpe risum, sed sæpius bilem mouit, homines tam stolidè gloriā petere uoluisse. Nā utcunq; ea interpretabimur, bono zelo (ut aiunt) ac prompto in publicam utilitatem animo eos scripsisse, non carebit (meo quidem iudicatu) uitio, qui, quam neq; nouit, neq; tractare pro dignitate potest, rem docendam temere aggredit. Neq; enim ad solos Poëticen professos Horatius clamat in arte:

> Sumite materiam uestris, qui scribitis, æquam
> Viribus, & uersate diu, quid ferre recusent,
> Quid ualeant humeri.

NOn postulat quisquam insignem hic eloquentiam, & phaleratum dicendi genus, quando Ornari res ipsa negat, contenta doceri: sed certe, ut ipsis scientiæ uocabulis, aut ut ipsi loquūtur, terminis recte uterentur, utiq; postulat optimus quisq;. Nam quid ego dicā de ijs, qui Neuma neumæ, & Antiphona, næ. Item Magada, dæ, in prima usurparunt declinatione: quæ apud Græcos τὸ νεῦμα τοῦ νεύματος, τὰ ἀντίφωνα τῶν ἀντιφώνων, καὶ ἡ μαγάς τῆς μαγάδος, inclinantur. Sed hi accusatiuo græco decepti sunt. τὸ νεῦμα, τὰ ἀντίφωνα, τὴν μαγάδα. Atqui nec satis est quod quidam ignorantiæ suæ prætēdunt, etiam Latinos in quibusdam huiusmodi nominibus quædā à græca forma uariasse, ut datiuos ac ablatiuos neutrorum in α, poëmatis pro poëmatibus usurpantes, & ab cratera acusatiuo græco masculino, factum fœmininū nominatiuū hæc cratera. Item ab acusatiuo græco fœminino Tyndarida, nominatiuum Latinum fœmininum Tyndarida, dæ. Vnde, fortissima Tyndaridarū, apud Horatium. Ad quæ paucis respondeo. Neq; enim hic est locus ea tractandi, quæ sunt ueteribus licentia maxime poëtica usurpata, ad ea conniuendum fortassis esse. Sed nō ita in tradēdis disciplinis, quarū uocabula incōcussa ac propria esse debent, alioqui inextricabilis ac infinitus ubiq; nascet error. Poggij sunt hę defensiones cōtra Diuū Vallā, cum decadarū ꝓ decadū dixisset. Absit autē ut hęc καθολικῶς admittamus. Porrò q̄ hęc ita ꝑperā usurpāt, facile ueniā impetrabūt, quādo eo tēpore uixerunt, q̄ oēs honestę disciplinę unà cū bonis literis plusq; sopitę iacebāt. In quorū numero sunt Guido, Otto, Berno, Theogerus Episcopus, Vuillehelmus et Ioannes Pōtifex postea factus, & alij eiusdē ætatis uiri. At

parteis (sic enim poscit tripla ratio) diapason cum diapente consonantiam eædem duæ ipsius chordæ partes plectro pulsæ tonabunt. Porrò si idem spacium in 5. parteis sectum fuerit, relictis 4. ab altero latere partibus, ab altero uero una (ut sit ratio quadrupla) sonabunt disdiapason omnium consonantiarum maximam in quadrupla ratione eædem chordæ partes. Atque ita ueterum consonantiæ omnes, quæ quidem in multiplici sunt genere, habebuntur. Rursus eadem manente quinaria sectione, relinque ab altero latere parteis treis, ab altero duas, & inuenies diapente primam in superparticulari genere consonantiam, nempe in ratione sesquialtera. At si spacium idem immobilibus interiacēs Magadibus, in septem parteis diuisum fuerit, Magas mobilis secet 4. à tribus, ut sesquitertia sit ratio, & duæ ipsius chordæ partes diatessaron consonantiam sonabunt. Postremo si totum spaciū in 17. parteis diuisum, in altero latere 9. in altero 8. parteis per mobilem Magáda habuerit, tonum in sesquioctaua ratione ostendet. Quæ, ut clarius intelligantur, literarum positionibus, ut ille fecit, demonstrabimus. Sit A, D regula super quam chordam intendere uelimus. Magádes autem immobiles, quæ hemisphæria idem uocat Boëthius, duæ E, & F, cum regula in B, & C, ad angulos rectos erectæ. His neruus intendatur A, E, F, D. Sed K sit magas mobilis, qua ad quaslibet in spacio, B, C, consonantias inquirendas utamur. Hanc diuiso in tria spacio, si ita posuero, ut una eius ab altero latere, duæ ab altero relinquantur partes, duæ ipsius chordæ partes, plectro admoto, sonabunt diapason, consonantiarum Reginam. Sin in spacio per quatuor diuiso, trium ad unum diuisio fiat, nascetur consonātia diapason cum diapente. Porrò ubi spacium per quinque diuisum fuerit, quatuor ad unum dabunt disdiapason, at tria ad duo, diapente, ubi uero spacium per septem, ibi tum 4. ad 3. diatessaron creant. Denique ubi pe 17. spacium sectum est, ibi 9. ad 8. tonum ædunt. Huius typum subijcere placuit.

Quid

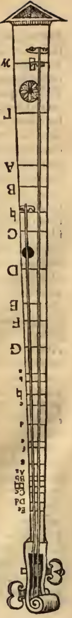
Quid Magas, monochordum, Magadis, ſimileſque quorundam muſicorum inſtrumentorum appellationes, Caput XVII.

Monochordi appellatio haud dubie ab una chorda nomen habet, ut trichordum à tribus chordis, à quatuor tetrachordum, pẽtachordum à quinq;, ac deinceps. Sed per monochordum tamen non modo ipſam unam chordam, uerum totum inſtrumẽtum, ſuper quod unica chorda intenta eſt, intelligimus. Ita μαγὰς hemiſphærium illud eſt, à quo chordæ & incipit & definit ſonus. Neceſſe enim eſt, ut chorda duas habeat extremitates. Quippe quæ infinita eſſe non poteſt, eæ magádes appellantur. Sed nihilominus totum inſtrumentum, ſuper quo conſiſtunt magádes, Magàs nominatur, ſi Suidæ credimus, qui ita inquit. Μαγὰς. Σανὶς τετράγωνος ὑπόκυφος, δεχομένη ὑφ' ἑαυτῆς τὰς τῆς κιθάρας νευρὰς, καὶ ἀποτελοῦσα φθόγγον. Quæ uerba Guido ita uertiſſe uidetur: Monochordum eſt (inquit) lignum longum quadratum, intus concauũ ſuperducta chorda, cuius ſonitu uocum uarietates apprǽhendimus. Hæc haud dubie ab aliquo, qui Græce nouit, inaudiuit, neq; enim Suidæ uerba ex ęquo uertit. Quod enim Suidas pluratiuo numero τὰς νευρὰς uocat, hic chordam ſingulari dixit numero, omiſſo τῆς κιθάρας uerbo, quanquam hoc ipſum τῆς κιθάρας, quod Suidas ait, nõ eſt neceſſe addere, quare id iudicio omiſiſſe uideri poteſt Guido. Sicut illud ἀποτελοῦσα φθόγγον, magis docte ſecundum artem expoſuit, quàm ſecundum græci ſermonis proprietatem. Video apud Græcos ingentem muſicorum inſtrumentorum nomenclaturam, ac non modo rerum, ſed nominum etiam inſignem confuſionem. Quot, Dij boni, unus Athenæus, & nomina, & organa commemorat, cum lib. 4. cum 14. Quot authores, qui eorum meminerint, citat. Nullum tamen exacte, & ad Lectoris non omnino ſtupidi animum explicat, cuius fuerit formæ, cuius uſus, præter unum aut alterum, ut Pythagoræ zacyntij tripoda uix intelligibilem. Fortaſsis quod illo tempore quædam nimis nota erant, quædam iam exoleuerant. Quæ nimis ſunt nota, plærunq; à ſcriptoribus contemnuntur, ut deſcriptione indigna; quæ autem aboleuerunt ac ignorãtur, minus ad ſcribendum quoſdam inuitant. Quod ſi pergam narrare, quoties Magadin (ut alia nunc omittam) uocet iam αὐλῶν, id eſt, fiſtularum, iam κιθάρας εἶδος, id eſt, citharæ ſpeciem, ὄργανον etiam, iam ἐντατὸν, iam ψαλτικὸν, res nullũ inueniet finem. Adeò uariata omnia, adeò impedita, ac inuoluta ſunt.

Inue-

Inuenias pro fiſtula apud eundem genere maſculino, in nominandi caſu, ὁ μάγαδις καὶ ὁ μάγαδος. Pro organo autē fœminino, ἡ μάγαδις, & datiuū τῇ μαγάδι καὶ μαγάδιδι. Neq; enim hæc omnia codicum culpa, quod quis cauſari queat, accidunt opinor. Dubium autem & hoc, idémne ſit cum Pectide, quod Ariſtoxenus ac Menæchmus uoluerunt, an differens, ut uoluit Diogenes Tragicus, & Phillis Delius, quod ueriſimilius uidetur, ſiquidem lib. 4. ex Sopatro idem Athenæus recte oſtendit Pectida dichordon eſſe, libro autem 14. ex Teleſte Magadin pentachordon. Id non minus dubium, quando fiſtulā ſignificat, quo pacto, ἐν ταὐτῷ ὀξὺν καὶ βαρὺν φθόγγον, id eſt, in eodem acutum & grauem ſonum ædat, ut apud eundē Tryphon ait, citans ex Alexandride Poëta hunc uerſum, μάγαδιν λαλάσω μικρὴν ἅμα σοι καὶ μέγαν. Quem uerſum D. ERASMVS Præceptor noſter bis uertit: Grāde ac puſillum Magade proloquar ſimul. Vel: Magnum ac puſillum proloquar Magadin ſimul. Vt uero Organū ſignificat, à multis idem cum Sambuca creditur, quam paulo ante hæc uerba tetrachordō ex Euphorione idem oſtēdit Athenęus. A Pindaro uero dici ψαλμὸν ἀντίφθογγον, propterea q̃d ſimul concinant uiri ac pueri impuberes in διάπασῶν, ait idem Eraſmus, interpretatus opinor hæc Athenęi uerba. διὰ τὸ δύο γενῶν ἅμα, καὶ διὰ πασῶν ἔχειν τὴν συνῳδίαν ἀνδρῶν τε καὶ παίδων. Magadin ipſe δίφωνον uocat organum, id eſt, geminā emittens uocem, in adagio μαγαδίζειν, illud Pindaricum ἀντίφθογγον exponens, cū chorda inter duas magádas immobiles, per mobilē diuiſa magáda binos creet ſonos. Idem Athenæus apud Anacreonta Poëtam Lyricū, 21 chordas Magadin habuiſſe commemorat. Etiam ſi ille dicat, ψάλλω δ' εἰκοσιχόρδαισι μάγαδιν ἔχων. Sed parem pro impari poſuiſſe numerum. Apollodorum deniq; dicere Magadin eſſe Pſalterion. Sed hac de re omnia eius authoris proſequi, quę multis modis pugnāt, non uideo, quid utilitatis Lectori adferat. Quapropter tempus nūc eſſe exiſtimo, ut lectori iudicium noſtrum explicē petita prius ab eo uenia, in tanta non modo uerborum, ſed etiam rerum confuſione. Dicā itaq; ingenue quod ſentio. Primum, Magas mihi quidem uidetur hemi- Magas
ſphæriorum nomen, ut tradit Diuus Seuerinus, ac Suidas item cum ad iam allegata uerba de magade ita ſubnectit: ἡ τὰς κιθάρας καβάλη καὶ τὰς λύρας ἡ τὰς νευρὰς βαστάζουσα, quibus uerbis ad id quod iā oſtendimus, nihil ſignificantius dici poterat. καβάλην autem puto Suidam dicere, quod Boëthius Hemiſphærium, quidam fulcrum nominant, ut Ioannes Froſchius inſignis hac ætate Muſicus: quidam ſoni retinaculum, ut Franchinus, uulgus Lyricorū ponticulos hodie uocat, atque hæc uidetur prima uerbi ſignificatio. Ab hac puto dici græcis μαγάζειν (nam ita quidam codices, maxime Heſychij, cōſtantes habent) ad eū modum quo præcedēte capite ex Boëthio declarauimus, cōcentus duabus chordæ partibus inquirere.

Deinde

Deinde eodẽ Suida authore, ut initio huius capitis demõstrauimus, Magàs dicetur ipſum inſtrumẽtum fulcris duobus chordam tenens. Quia uero Suidas non ſatis grauis quibuſdam author uidetur, utpote collectaneorum conſarcinator, non admodum repugnauero ijs, qui hocce inſtrumentum in nominandi caſu non magàs, ſed μάγαδις, dici putant. Atq; inde alterum uerbum μαγαδίζειν, hoc eſt, in magadide ludere, cuius uerbi uſus eſt apud Ariſtot. in problematis, quanquam quidam & apud Heſychiũ μαγαδίζειν nõ μαγάζειν legendum exiſtimant. Sunt qui quinq; hæc nomina, prorſus differentia exiſtimant. ἡ μαγὰς τῆς μαγάδος, pro fulcro. ἡ μάγαδις τῆς μαγάδιδος, pro organo Cithariſtrio. ὁ μάγαδος τοῦ μαγάδου pro fiſtula. ὁ μαγάδης, τοῦ μαγάδου, αὐτὶ τοῦ ὁ συνᾴδων τῇ μαγάδι, ait Heſychius, hoc eſt, qui magadi accinit. Quintum nomẽ μαγάδεις αὐλοὶ κιθαριστήριοι, ut inquit Heſychius, at hoc corruptum puto, ſono uulgatæ pronuntiationis, quæ α, ι, υ, & η, eodem profert modo. Sed hæc ſtudioſis latius inquirenda remitto. Nam ego me hic planè non explico, haud grauate quæ diximus emendaturus, ſi quid melius apud probatos authores inuenero, lubensq; in aliorum ſententiam pedibusq; manibusq;, ut dicitur, iturus, ſi quis certiora candidè docuerit. Magàs igitur, ut Suidas, uel Magadis, ut alij uocant, canõ atiã à Georgio Valla dictus inſtrumentum muſicum uarijs modis fieri poteſt. Georgius ipſe tabellam ponit quam chordotonõ nominari ait, quod ſuper ipſa chordæ explicentur intendanturq;. In ea parallelogrãmum rectangulum altera parte longius deſcribi iubet, longum decem, latum quinq; palmos, ut longitudo dupla ſit ad latitudinem. Quidam mõſtroſæ longitudinis faciũt, quidam duarum ulnarum, binorum uero digitorum latũ, ſpiſſumq;. Ego cum primum eam rem tentare animo cõſtituiſſem, nec quicquã tale ad manum haberem, iuſſi mihi à fabro fieri, craſsiore Minerua (ut aiunt) triũ pedum longũ, quadrantali craſſitudine, triẽtali latitudine, duabus immobilibus à lõgitudinis utrinq; extremitate magadibus, magade una mobili. Huic quaternas chordas induxi, ut una uelut thema eſſet, ad quã reliquas pro ſectionũ partibus in tribus modulãdi generibus, imminutas referrẽ, quãq; inueni poſtea duas ſufficere, eo ſatis cõmode ad hoc, q̃d inquirere uolebamus, ſumus uſi, atq; adhuc utimur. Porrò Germani

et ab Euclide in Isagoge harmon.

atq;

atq; Galli, Rheni accolę instrumēta proxime ad eam formā ex ternis asserculis conglutinata in modū Trigonię Pyramidos leniter & in longū acuminata hodie in usu habēt, Tympani Schizā uocant, chorda super una superficie inter magádas tenta, arcu, quo Lyræ chordas hodie equinis setis, pice illitis, radunt uerius quā uerberant, pulsatur aut uerritur potius. Quidam alteram duplo breuiorem huic addunt chordam, ut in finalibus fortius illa altera sonet octauam. Est apud Athenæū Trigoni mentio, si quis forte hoc esse suspicetur. Etiā si Plato in 8. de Rep. inter πολυχορδα enumerat sicut & pedida. Nam de quo dixi, ego omnino uetustum credo. Circū
Pectida.
ferūt per plateas ludiones acumine in pectus defixo, qua parte claui sunt, quibus chordæ intenduntur, altera parte antrorsum lata, qua cauitas patet ac basis Trigonia, lęua tenent instrumentū tangēte leniter pollice chordam in sectionum punctis (nam ea quoq; habēt, sed in quartis ac quintis, aliquando & in tertijs) dextra arcus trahitur. Chordæ grauitas à basi incipit, tenditq; acumen uersus quod pectori adplicant. Sinistra manus, digito, maxime pollice, identidem chordam tangente portenditur. Dextra arcum intra limites tactus continet, ita ut perpetuo minor chordæ pars sonet, quæ intra cōtactum est. Sonū à longe propemodum gratiorem quā ex propinquo ædit. Duos omnino Modos Ionicum ac Hypoionicū in eo aptissime ludunt, alios non item, quēadmodum Tubicines, ut libro sequente de Hypoionico dicemus. Ipsi qui eo ludunt, diapason habent per diatessaron ac diapente ut iam dictum est, distinctas. Semitonia ac tonos ægre inueniunt, utpote ignari artis musices. Mihi quidē primum persuadere conati sunt, ea in hoc organo non inueniri, quod cum uehemēter admiratus essem, experientiaq; id perdiscere uellem, accepto abs quodam huiuscemodi organo, rem absq; arbitro tentaui, inueni tādem ipsis hoc partim imperitia rerum musicarum accidere, qui diuidere spacia nisi crasso digito nescirent, partim q̄d chorda longior in eo organo stridulum quiddam reddit, non Hercules ad omnem chordę sectionem, sed maxime ad quintas tertiasq;, ad secundas, id est, tonum hemitoniumq; non item: in quo illos uerum dixisse inueni. Stridorē illum excogitarunt magáde quadam arcuata, cuius alter pes & latior & crassior chordā sustinet ad basim Trigoniam, alter protensus in coluri modum, cui solidum subiecere, uel ex ebore, uel alia dura lucidaq; materia, hunc tremulum efficit sonum. Risi ego machinamentū hominum. Causam tamē ueram, cur non omnes diuisiones stridorem admittant, adhuc quæro. Nonnunq; huius protenti pedis extremo calcaneo tenuissimum infigunt clauum ut tremor fortius in solido tinniat, uelut in cithara chordæ strident attingente inferiore clauo, quo corpori citharæ, ex quo procedunt, connectuntur, Citharizare chordam uocat uulgus. Horum triangulorum monochordorū lōgitudo

E hodie

hodie ferè est quinûm pedum, trium autem asserculorum, singuli latitu-do quadrantalis est ac semuncialis à Basi, à cono uero sescuncialis. De hoc itaque tantum sit nobis dictum præter nostrum morem, tum quia existimauimus esse proximū ueteri monochordo, si quidē illius ullus fuit uulgi usus, & non potius apud doctos tantum: tum, quod ex æquo Chroma, & Enharmonion in eo inueniri queant, atque ipsum diatonon, oculari etiam, ut uocant, ostensione, quod in alijs instrumentis non omnibus imò quibus hac ætate utuntur, propè modum nullis fieri potest. Multa alia apud Athenæum de instrumentis musicis leguntur, quæ quia hoc negocium nihil iuuant, doctis discutienda relinquimus, nos ad reliqua pergamus.

De triplici siue chordarum, siue neruorum in scala musica, diuisione, Caput XVIII.

1. TRiplex omnino est chordarum pro inueniendis, & cōsonantijs, & phthongis, siue certis neruorum sedibus, quas claueis uocāt, diuisio. Vna quam ex Boëthio paulò ante docuimus de consonantijs aure dijudicandis. Ea fit cōparatione duarū chordæ partium per magada, secundum in subiecto plano diuisionem, separatarum,
2. dein de simul pulsarum. Quæ omnium est simplicissima. Altera qua proxima, duntaxat spacia inter se comparantur, uidelicet cum tonorum semitoniorumq́ per totam chordā coęquatio quędam fit, ut enim à Γ ut ad A re, tonus est, ita à G, ad a, & à g, ad Aa. Item ut à ♮ magno ad C magnū est semitonium minus, ita à b paruo in c paruum, & à ♮ ♮ gemino in cc geminum, ideoq́ eædem distantiæ pinguntur, ut nos superius in typo generali exhibuimus. Quæ diuisio non est uerè unius chordæ, sed ad hoc inuenta, oculisq́ subiecta, ut uno intuitu omnia spacia conspicerentur, non ut credamus ullam unam chordam ita diuisam, dare nobis phthongos in quibus diapason, aut ulla alia cōsonantia constet. Boëthius sanè illam nobis exhibuisse uidetur numeris per æquas proportiones designatis, nec typis
3. differentibus. Tertia cum tota chorda ad parteis comparatur. Vt in una chorda omnes ordine in scala musica nerui siue claues, ab una duntaxat chordæ parte audiantur. Magáde enim ab altera parte promota, Tonus nona totius relicti ad alterā magáda spacij parte perpetuo minuitur. Vnde frequens est nunc musicorum dictum, omnem tonum nouenarium prouenire diuisione. Vt si à magáde ad magáda sit chorda tenta, ea in nouem parteis

uem parteis diuisa, si magáda, una promouebis nona parte, reliqua chordæ pars imminuta ædet sonum, tono altiorem, ut poscit sesquioctaua ratio. Hæc tamen diuisio melius percipitur, si quis duas accipiat chordas, & alteram pro infimo scalæ phthongo relinquat stabilem, ac deinde ascendendo secundum spacia, quæ posteriore capite explicabuntur, imminutã chordam ad stantem comparet, sic enim inuenientur omnes facilime totius scalę musicæ uoces. Hęc sectio ad eum modum, quo nũc tradit̃, facta, quàm uetus sit, non equidem pronunciauerim, certe docta est, & ratione musica, quam Boëthius nobis tradidit, planè constat, à nullis propè musicis, qui ab quadringentis & infra annis fuêre, non exhibita. Sed in ea diuisione quidam (ut & Franchinus libro primo de musicorum instrumentorum harmonia capite quinto, ac deinceps) intra græcam δὶς διὰ πασῶν constitere, quidam, ut Guido, certis aliquot, maxime uero superne, chordis adiectis eam superauêre, qua in re hoc mirum uideri potest, cum sint tot, uarijs designationibus, descriptiones, in idem tamen redire omneis, quantumuis discrepare uideantur. Quid enim referam Othonis, Guidonis, Theogeri, ac aliorum diuersas sectiones? Cum tres hi primi duas nouenarias initio ponant diuisiones, nos tres ex recentioribus non absque causa, ut mox dicetur, posuerimus. Quaternarias nos duas ex sententia nostra, ex aliorum treis. Cum Theogerus septem, Guido ac Ioannes eius discipulus, præceptorem secutus, treis. Franchinus à quaternaria incipit, ut Boëthius, tametsi per duo eadem fieri pc test sectio, ut à neotericis obseruari uidemus. Et ipse Boëthius libro quarto ad finem (quanquàm is locus in plærisque codicibus deprauate legitur) fatetur multos huius diuisionis esse modos, & una chorda & pluribus, ipse certe ad hãc formam, ut nunc describitur, nullam nobis exhibuit. Vnde multis uehemens fuit suspitio, ueteribus, qui fuêre ante mille annos, prorsus fuisse ignotã, quanquàm ex Boëthio hæc habetur. Ego de ea re cum nemine pugnauero. Vna ex multis eligenda nobis uisa est, qua organarij maxime utuntur, quæ cum diezeugmenis Synemmena coniungat, & quę maxime generalis extentissimáque, uocis humanæ extremos complectatur terminos. Denique quæ nouenaria partitione procedat pro eliciendis tonis, quaternaria pro semitonijs, quod Otho sæpius inculcat, ἀπολέξα μὲν ὅτι, οὐ δ᾽ ἔτι ἀπατηλόνεν, quod toto hoc opere fecimus, secus certo atque quidam hac tempestate fecêre, qui omneis, quas ipsi intellexisse uidebantur, Boëthij demonstrationes, sæpe ne nominato quidem authore, in suos transtulêre libros, quasi ipsi hæc iam nuper inuenta primi memoriæ prodidissent, Æsopicæ corniculæ male feriatæ. Ego quæ apud Boëthium demonstrata sunt, mihi probata esse uolo, nec ea in opus meum adducere parabo, nisi & citato

eius nomine, & explicata etiam ratione quam ob rem adduxerim. Non paruæ authoritatis est apud me solida huius uiri clarissimi doctrina adamantinis fundata substructionibus, ad quam hæc nostra, qualiacunque lectoribus uidebuntur, ordinamus. Sicut etiam clariora nuper in lucem prodierunt ipsius opera, cura & industria Henrichi Petri, in authoribus ueteribus restituendis primarij uiri. Sed nunc propositũ ordiamur opus.

Monochordi diuisio in genere diatonico, Caput XIX.

Disposito itaque monochordo ligneo, quadróque, quemadmodũ supra docuimus, ab eius extremitatibus duæ immobiles ponantur magádes, quibus chorda intẽdatur, quarum prior sit ϒϒ digamma Aeolicum, altera ⊕. Quod uero his interiacet spacium,
1. Diuisio in 9 in nouem æquas primum diuidatur parteis. Quo secto in primũ post ϒϒ punctum ponito Γ, & habebis ex hac prima nouenaria sectione primum tonum extra Guidonis scalam, quem nos ideo præter ueterũ (ueteres hic uoco ab quadringentis & infra annis) consuetudinem posuimus, quod Ionici semper, plærunque etiam Dorici cantus in basi eam desyderant. In secundum post Γ punctum nihil ponimus. In tertium C magnũ, in quartum rursus nihil, in quintum G magnum, in sextum c paruum, in septimum g paruum, octauum punctum egreditur hanc constitutionẽ, quemadmodum & altera magas ⊕. Atque hæc est prima nouenaria sectio, quam omittunt Guido, Otho, ac Theogerus, qui duas duntaxat (ut diximus)
2. nouenarias, quæ iam sequuntur, ponunt diuisiones. Secunda autem partitio, nona parte prioris sectionis breuior, ab Γ erit in ⊕, rursus nouem æquis partibus, ubi in primum punctum post Γ, A magnũ constituamus, tonum initio rursus, ut priore sectione factũ est, dicientes, nona parte breuiorem priore, ut sectio sequens priore erat breuior. In secundum nihil, in tertium D magnum, in quartum rursus nihil, in quintum a paruum, in sextum d paruum, in septimum Aa geminum, octauum punctum rursus constitutionem hanc nostram egreditur, quemadmodum & priore sectione factum est, unà cum extima ⊕. Hanc diuisionem ita orsus dicit Guido, ut tonum infra proslambanomenẽ, extra græcam disdiapason constitueret. Sequitur tertia nouenaria diuisio, rursus à præcedẽte nona defecta
3. parte, ubi tertium diciemus tonum, eadem parte breuiorem, ab A magno in ♮ ma-

in ♮ magnum. ♮ enim in primum post A punctum constituendum est, in secundum nihil, in tertium E magnum, in quartum nihil, in quintum ♮ quadrũ siue paramese, in sextum e paruum, in septimũ ♮ ♮ quadrũ geminum, octaua ad paramesen, quæ disdiapason græcam egreditur, quemad modum quatuor deinde reliquę. Octauum pũctum cõstitutionem hanc & ipsum superat, ut bis antea factum est. Hactenus nouenarię diuisiones, quæ tonos nobis produxēre, enumeratę sunt. Sequuntur nunc quaternariæ, quæ semitonia nobis elicient partitiones. Quarum prima totum spacium inter magádas γγ & φ, in quatuor secat parteis. Et in primũ quidem eius sectionis punctum ponito B, non illud quadrũ antea positum, sed quod ad triten synemmenon sonat octauam, & in basibus Ionici modi fa habet, ad illud Vt, quod est in γγ æolico. In secundũ F magnũ, in tertium f paruum. Altera diuisio nõ totum inter magádas, sed à B, cuius iam mentionem fecimus, usq; ad φ, spacium in quatuor æquas secat parteis. Qua sectione facta, In primum post B punctum ponito semitonium inter D & E magna (Nam id non modo Ionici, sed aliorum quoq; Modorum cantus, quoties è suis transferuntur sedibus, postulãt.) In secundũ b minutũ, quæ est trite synemmenon, in tertium eius octauam bb. Atq; hæ duæ quaternariæ diuisiões suffecerant ad communem neruorum siue clauium in scala musica dispositionem, sed quidã hic adijciunt tertiam, nempe ut quatuor præterea semitonia habeant. Inter G magnum, & a paruum, inter d & e parua, inter Dd & Ee geminata, denique inter g paruum ac Aa geminum, organarijs, ut puto, inseruientes, nam alioqui rarissime usu ueniũt. Nos ijs utemur ad Chroma ostendendum, alioqui omissuri. Hæc sectio ita habet: Initium est à semitonio inter D & E magna, à quo ad φ in quatuor parteis secandum est spacium, primumq; (post initium quidem) punctum erit inter G magnum ac a paruum. Secundum erit inter d ac e parua. Tertium inter Dd & Ee geminata, de quibus mox dicemus. Eam tertiam partem, quæ est à semitonio inter d & e parua usque ad semitonium quod est inter Dd ac Ee gemina, si in duas æquas parteis diuiserimus, emerget semitonium inter g paruum ac Aa geminum. Hactenus diuisiones quaternarias diximus, sequuntur nunc binarię tres. Prima, à c paruo spacium in φ diuidito in ęqua duo, emergetq; Cc geminum. Secunda, spacium à d paruo in idem φ eodem pacto diuidito, & nascetur dd geminũ. Tertia, ab e paruo ad φ rursus in duo æqua spacium diuidito, & in medio erit Ee geminum, quæ diuisio in longum durare queat. Huius rei nũc Typum subnectere placuit, nudum quidem literis, quantum spacij iniquitate conclusi dare potuimus. Lector ipse sua industria ex certa hac iam dicta descriptione sibi spacium longissimum desumere potest, ut paulò ante docuimus,

Margin notes: 1. Diuisio in 4. — 2 — 3 — 1. Diuisio in 2. — 2 — 3

cuimus, clariusq́ꝫ uidebit omnia, quod nos non ſemel experti ſumus. Poſt ternas in Typo diuiſiones primus quidē ordo in diatonico genere eſt, cū ſemitonijs ubique interpoſitis, atque eius quidem generis gratia hæc deſcriptio à nobis ſuſcepta eſt. Quod ſi tamen Chroma quoque habere uolueris, remitte paranetas ac lichanos Dd. g. d. G. D. Γ. ſemitonio, & totus Chromatis ordo conſtabit. Sin Enharmonion quoq; habere deſyderas, eoſdem neruos à diatono remitte tono, ut in parhypatas tritasq́ꝫ cadant: ſed proxima tamen ſubtus ſemitonia in binas ſecato parteis, quæ diaſchiſmata Boëthius appellat, ut capite decimo de toni partitione oſtendimus, & emerget Enharmonion, ſatis certa ad auditum diuiſione; quamuis tanta poſſent eſſe ſpacia ut eas diuiſiones diligentius ſecare neceſſe eſſet. Sed hæc rudis ac uulgaris partitio eā ſecandi tam exactam curam non expoſcit.

nempe lichani in parypatas paranetæ in tritas.

Ternæ diuiſiones, Tres nouenariæ, tres quaternariæ, tres binariæ.

De inueniendis cōſonantijs per Citharæ neruos, Caput XX.

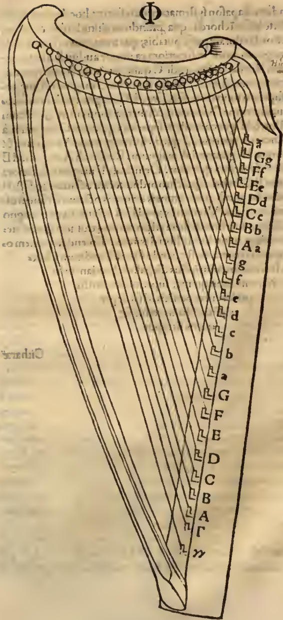
SEd de hac Theoria alium modum lectori non minus certum utilemq́;, imò multo etiam faciliorem uſu oſtendamus. Nempe quo pacto omneis citharæ neruos ſecundum ſcalæ muſices formulam conſtituere uere queat, eo etiam ordine, quem iam præmiſſa monochordi deſcriptione indicauimus, nempe ut ab Vt, incipiat primus ordo, ſed per ſynemmena procedens, hoc eſt, ut in B claui ubique ſit fa, non mi, perinde atq; à tertia diapaſon ſpecie C incipiat, nam ita hodie plærunque citharæ chordas inſtituunt. Quo loco hoc mihi præfari neceſſe habui. Quemadmodum alijs in rebus euenire uidemus, ut lōgo uſu, multiplicíq; exercitio quædam à poſteris felicius inueniantur, atq; à priſcis tradita fuerint (quarum rerum exempla cum facilima cuiq; inuētu ſint, non exiſtimauimus inculcanda) ita in muſicis multa hodie feliciſſimè inuenta conſpicimus, quę ueteres latuêre, multa item longe facilius docentur, quàm olim priſci potuêre. Nam ut obiter de clauium ſiue neruorum appellatione dicam, quorſum attinet unicam chordam ſeſquipedali, imò bipedali aut maius tripedali uerbo nominare? προσλαμβανόμενος, παρανήτη διεζευγμένων quam portentoſa uocabula pro A re, & dlaſol re, ac de reliquis chordis ad idem. Quàm facile hodie ſemitonia minora inueniuntur in Citharę neruis, quę olim tam longa ac operoſa demonſtratione inquirebantur, ut uidere eſt apud Boëthiū libro tertio capite decimo. Habita enim octaua, ac ea apte in quintas quartasq́; diuiſa, deinde rite tonis per quintas duas, ut iam docebimus, elicitis, non poſſunt non neceſſario ſequi & ſemitonia toto chordarum ordine. Sed antequā rem ipſam ordiamur, Muſicorum exemplo & præcipue diui Seuerini, Hypotheſes quaſdam ponemus. Primam: Diapaſon proprie diuidi per diapente ac diateſſaron, idq́; bifariam, uel ut ſuperior ſit diapente, inferior diateſſaron, uel contra, ut ſuperior ſit diateſſaron, inferior diapente. Secūda, ablata à diapaſon diapēte, relinqui diateſſaron, & contra, ablata à diapaſon diateſſaron, relinqui diapente. Tertiam, Duas diapente ſuperare uno tono diapaſon. Quartam. Nullas conſonantias aure melius iudicari poſſe, atq; diapaſon ac diapente. His ita præmiſſis, ſic ꝓgrediamur. Sint in Cithara chordæ aut uiginti, aut plures, nam uiginti quatuor ferè ſimplices habent citharæ. Prima ac infima chorda à γγ æolico incipiat. Deinde reliquæ ordine per fa in B litera ad formam præcedente capite deſcriptam procedant Γ A B C D E F G a b c d e f g Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg & cætera. Nam ulteriores per accentum grauem, aliámue notam diſcriminare poſſumus. Sed nunc ut

Hypotheſes.

etiam

etiam eæ secundum diapason systemata ordine sonent, hoc demum ita inueniendum. Siste infimã chordã, qua pfũditate altitudine ue, & ipsam, & sequenteis chordas durare posse putabis: qua tenta, eius octauam inde chordam F magnum tende in superiora: ea utique auditu iudicatur, ut nulla alia melius. Rursus ab ima tende C quintam (nam & eam non minus clare iudicant aures,) à qua C, rursus quintam G magnum. Bine autem diapente superant tono diapason. Ergo à G magno tende in inferiora rursus octauam, nempe Γ Græcum, & emerget tonus inter γγ golicum et Γ græcum. Porrò à Γ græco tende in superiora quintam D magnum, à quo rursus quintam in a paruum, à quo in inferiora tende A magnum, & emerget alter tonus, à Γ græco ad A magnum. Rursus ab A magno ad E magnum tende in superiora quintam. Deinde ab F magno in inferiora tende quintam in B, & habebis pulchro ordine totam octauam γγ Γ A B C D E F. Quid restat porrò quam omneis deinceps octauas ad finem usque ex inferioribus tendas? Vt enim ex γγ ad F est octaua, ita ex F magno ad f paruum, & in uniuersum de litera ad proximam eiusdem speciei literam, quemadmodum initio huius libri diximus. Emendãtur autem octauæ ex quintis contrarijs, si quando fortassis auditum fefellerint. Inferiorem enim ipsius diapason chordam inferior emẽdabit quinta, superiorem uero superior, ut experiẽtia id facile percipitur. Huius rei hic sequens sit typus.

Citharæ

Citharæ forma 24. chordis, quæ in diatono ad eũ modũ ordine succedũt, quo uidemus unicam in monochordo identidẽ ad sectionũ rationem minorem fieri chordam.

Quæ

Qua in re Lector frustra expectabit, quã uidit præcedente capite in uni us chordæ diuisione, spaciorum rationem. Causa est, quod hic multę sunt chordæ, nec crassitudinis, nec longitudinis unius. Proinde hoc consyderet, quãtum illi rationi forte defuerit, id facile suppletum iri per hoc, quod chordæ omnes intendi remittiq́ possunt. Porrò ad ueram Musicen perdiscendam uix aliud instrumentum æque iuuat, atq; ipsa Cithara, quod & uisum Diuo Seuerino, qui de eius chordis in uẽtoribusq; tã accurate scripserit. Quod autem in tam raro usu ea hodie est, cum difficultatem eius arbitror in causa esse, tum quod uulgus magis amat clamosa, minusq́ artis habentia. Atqui doctum hominẽ, qui populi plausum non curat, sed doctorum hominum de se iudicium expectat, potissimum uero huius artis professorẽ decere in primis existimo, ut pro uera ac perpetua laude acquirenda, addat & laborem. Sed de Cithara satis.

Parasceue ad sequentis libri commentationem, Caput XXI.

CVm iam hunc librum, extrema adiecta manu, ad umbilicum usq; deduxissem, quod antea me facturum citius promiseram, ecce insperato, quod multis quidẽ annis desyderauimus, nec tamen unq̃ assequi potuimus, opera ac industria D. Bartolemæi Libys amici nostri summi, uenit in manus nostras Franchini illud de Harmonia instrumentorum musicorum opus (ita enim inscripsit) nunq; in his regionibus mihi, quod equidem sciam, uisum. Quod ex eius quidem uiri lucubrationibus ultimũ existimo. Anno enim à Christi natali M. D. XVIII. Ioanni Grolierio Lugdunensi, qui Francisci Francorum Regis Quęstorem tum Mediolani agebat, eos labores dedicauit, cum actiuę Musices opus annis plus uiginti antea in lucem dedisset, gauisus eram hercules magis quàm dicere uel ausim uel queam, speraram enim authorum aliquot, præcipue Græcorum, locos, qui animum meum multis annis sollicitum habuerant, atq; adeò mire torserãt, erutos ab eo a tq; discussos: maxime uero id sperabam, cum primum caput legerem, ubi ipsius opera ait Bryennium, Baechęum, Aristidem, Quintilianum, ac Ptolemæum è Gręco in Latinum conuersos sermonem. Cœpi reuoluere studiosius, uideoq́ solitam in eo uiro diligentiam, maxime in eis quæ Boëthius tractat in tribus modulãdi generibus per 5. tetrachorda. Item de proportionibus ac proportionalitatibus (ita enim nunc omnes appellant) tandem ultimo eius operis libro de Modis musicis operosam illam tractationẽ aggreditur. Tum uero cupidus sperabam me Franchinum sibi similem inuẽturum, quippe qui aliquid

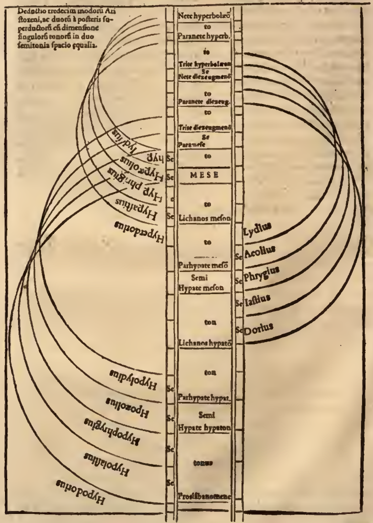
qui aliquid prꝫter Boëthiū, ex tot claris authoribus lectu ac scitu dignum proderet, atqui uoti mei nequaquam compos factus sum. Et legit ille quæ apud Apuleium 4. Floridorū de Antigenida sunt uerba, item quæ apud Martianum Capellam. Platonem, Lucianum, Athenæum, & Porphyrionem, quantum conijcio legisse nō uidetur, neq; enim eos locos quos libro sequēte tractabimus usq̄ citat, quod equidem ammiratus sum uehementer. Platonē quidem aliquoties citat, at non ijs locis, quibus lector torquetur, quemadmodum is est libro 3, de Rep. de sex Modorum principibus, quem in Lydio postea referemus. Profecto quæ in eo Frāchini libro sunt extra Boëthium (dicam absque felle & inuidia, nam uiro summē fauco). Verba sunt ex uarijs commentarijs sedula lectione coaceruata, sed rem nihil adiuuantia. Quemadmodū cōparatio illa quatuor Modorū ad 4. cōplexiones, colores & pedes poëticos, tribus alijs Modis exulantibus præter meritum. Quàm mallem illum ingenue fassum, uel horum Modorum discrimina se nō nosse, uel Aristoxenia esse paradoxa, cuius authoris opiniones & Boëthium & Ptolemæum, huius disciplinæ proceres, irrisisse, abiecisse, explosisse. Ipse Hercules Frāchinus de octo uulgatis Modis nō minus quàm uulgus dubitauit. In hoc enim libro, laborum suorum ultimo Hypomixolydium non est ausus nominare, quem libro 1. Practicæ cap. 8. & 14. utiq; nominauit, sed aliorum, inquit, imitatione. Verū si non licet repetere diapason species, id enim impedimenti ipse hoc ultimo opere adferre uisus est, ne hypermixolydius quidē πλὴν μόνον τὸ ὄνομα erit Modus, cum eius diapason sit prorsus Hypodorij, ut sequenti libro ostendemus. At in hoc opere Franchinus, omisso Hypomixolydio, qui cum Dorio eandem habet octauam, & noster octauus est, Hypermixolydium cōmemorat, scilicet, ut cum uulgata omnium opinione octonarium modorum numerū colligat ac authoritate sua firmet. Cum reuera, ut septē duntaxat sunt diapason species, ita septem tātum ad eam formam sunt Modi; quos adhuc seruat Ecclesia, cum octauo, qui primi Modi habet inuersum systema, quemadmodum libro sequente dicturi sumus. Septem itaq; Boëthij Modis, Hypodorio, Hypophrygio, Hypolydio, Dorio, Phrygio, Lydio, ac Mixolydio, & uni Ptolemæi Hypermixolydio, Aristoxenum ait Franchinus, quinq; hos adiecisse modos: Hypoiastiū, Hypoæolium, Iastium, Æolium ac Hyperiastium, atque ita tredecim effectos, sed in his quinq;, authoritate Bryennij, reiectis, cum Hypomixolydij nomen non inueniret, ignorans eundem esse cum Aristoxeni Hyperiastio, cōfugit ad Ptolemæi Hypermixolydiū, ut sic saltem pulchellus ille octonarius Modorum numerus non periret. Verum de his Lector nostrū iudicium suo audiet loco. Nunc Franchini ex eodem, quem diximus, libro, uerba subijciamus, ut lector ipse dispiciat huius uiri de Modis iudicium, postq̄ enim

de septem Boëthij, ac octauo Ptolemæi Modis diapason species numerasset, continuo hæc subnectit. Hos tantum octo Modos posteritas noscitur celebrasse, quoniam in gyrum ducti immutabilis & perfecti quindecim chordarum systematis integram diatonice cōpræhendunt extensionem, quo fit ut reliquos quinq; Modos, quos Aristoxenus commemorat, Hypoiastium, Hypoæolium, Iastium, Æolium & Hyperiastium, ad sensibilem pleni et integri systematis harmoniã inutileis (ut Bryennij uerbis utar) Bryennij. uanam solum Harmoniæ demonstrationē afferentes existimauerint. Sed hos quidem Modos Martianus quindecim numerat, quos secundo Institutionum diuinarum & humanarum rerum Cassiodorus ita disposuit, ut singulorum constitutiones à se inuicem sola semitonij intensione remissioneue superentur. At cum unaquæq; constitutio diapason æquisonantiã duodecim semitonijs secundum Aristoxenū perficiat, duo ipsi acutiores Modi Hyperæolius & hyperlydius & diminuti sunt, quippe qui in pleno quindecim chordarum systemate diapason non uidētur implere, & superflui comperiuntur. Nam duobus semitonijs ipsum disdiapason systema superuadunt. Verum cum hæc auditui perceptu difficilia uideantur, ut prę oculis discentibus appareant, diagrammatis dimēsionem hoc ordine subijcimus.

Hæc ille.

Typus xv Modorū Mar. Capellæ

secundum Frànchini opinionem.

HÆc Franchinus. Qua in tractatione planè ostendit se nihil certi adferre potuisse, ut lectori difficultatem hanc luculẽtis aperiret rationibus, quoniã nomina ita cõfundit, ut altera pro alteris usurpet, nũc Bryennij authoritate quinq; Aristoxeni Modos inutiles uocãs, nũc Martiani Capellę duos & superfluos & diminutos taxãs. Cũ enim Aristoxeni tresdecim enumerasset Modos, hoc est octo, quos ipse ait omnẽ antiquitatẽ celebrasse, Hypodorium, Hypophrygium, Hypolydium, Dorium, Phrygiũ, Lydium, Mixolydium, ac Hypermixolydium, et quinq;, quos ipsum Aristoxenum adiecisse dicit, Hypoiastium, Hypoæolium, Iastium, Æoliũ, & Hyperiastium, deniq; duos à posteris adiectos, Hyperęolium & Hyperlydiũ (Hyperlydium omnes legũt, nos hyperphrygium, sed id postea explicabitur) quos & diminutos esse, & superfluos probat. Mox in typo, quem hic adposuimus, non hos Aristoxeni XIII Modos & duos superductos, sed Capellæ XV enumerat, etiamsi titulum de Aristoxeni & duobus adiectis Modis præscripserit deductionem. Quod Lector inde colligere poterit, quoniam apud Capellam princeps Mixolydius non est, neq; Ptholemæi Hypermixolydius, sed neq; noster hypomixolydius. Apud Aristoxenũ uero quinq; de Martiani numero desunt Modi, nempe omnes cum τῷ ὑπὸ compositi, excepto uno Hyperiastio, qui est noster octauus Hypomixolydius, pro quo Martianus Hypermixolydiũ Ptholemæi neglexit. Duo igitur Modorum nomina de numero Aristoxeni omittit Capella, Myxolydium & Hypermixolydium. Aristoxenus autem quinq; de Martiani numero, ut diximus. Quare non oportebat, proposito Aristoxeni Modorũ numero, Martiani continuo adijcere in typo numerum, cum in tot discõuenirent. Quod ingens argumentum est Frãchinum, quæ apud authores tam frequentia uiderit, nec ipse explicare potuerit, ne ignorantia pręterijsse tàm uulgata uideretur, rem propè deploratam, & quam nemo in posterũ intellecturus esset, utcunq; Lectori indicasse satis esse ratum. Alioqui qua est diligẽtia, nõ taciturũ fuisse certũ habeo, neq; negotiũ, si modo intellexisset, neglecturũ. Sed nos altero uolumine, Deo fauẽte, ostẽdere conabimur hanc oẽm difficultatẽ non tã ex re ortã, atq; ex multiplici nominum appellatitione, plura enim q̃ 20. sunt horũ Modorũ nomina quibus septẽ diapason species adpellãt. Aristoxeni tñ nomenclaturã potissimũ imitabimur, quæ q̃d ad Modos attinet, nobiscũ nõ pugnat. Sed neq; cũ Boëthio, etiãsi in alijs inter eos nõ cõuenit. Porrò neq; Frãchinus, neq; Capella, meo q̃dẽ iudicatu, Aristoxenum intellexisse uidẽt. Cassiodori aũt cõstitutio in totũ cũ Boëthio pugnat, ut eq̃dẽ mirer Frãchinũ, optimũ Boëthianę eruditionis assertorẽ, eã rephẽdere nõ ausum. Sed et nos, q̃n huiusce negocij fundamẽta nondũ iecimus, multis uerbis eã refellere nõ duximus faciundũ, luce clariora omnia facturi, postea q̃; serio, & ex nostra opinione hæc tractare cepimus. Hoc interim Lectorẽ serio admonemus, Quãuis ingentẽ nominũ coaceruationẽ nihil mutare de Modorũ natura. Nec fieri posse ullo pacto

ut plures reuera sint Modi ꝙ diapason species, quōcūq;.n. instituat Harmonia, necessario in has septē diapason incidet species. Hic cardo est, hęc sūma totius negocij. Ideoq; nomina nō turbēt nos, manet certè, manet inꝗ rerū immutabilis ordo in infinitū multiplicatis nōibus. Vnde haud immerito, idē Frāchinus arguit, cū alia tàm argute tractauerit, sedulaq; cura adiuuerit, hęc nō animaduertisse. Neq;.n. ipsum latuit diuisio Arithmetica Harmonicaq; in diapasō speciebus, qppe quā ipse in prioribus opibus docuerit. Sed illud quoq; repħēsione dignū, q̊d cū uulgo quatuor finaleis ponit claueis in septē diapason modulis, reiectis tribus, cū una dūtaxat ♮ reijciēda esset. Verū enimuero, qn̄qdē Franchinus Martianū Capellā citat autorē, omissis eius uerbis, ea hic subijcere placuit, ut lectori integrū hac de re sit iudiciū, simulq; uideat ꝗ bene, imò ꝗ male Cassiodorus ea ad hāc, quā Frāchinus descripsit formā adaptauerit. Tropi uero sūt (inquit Martianus) 15. Sed pricipales 5. qbus bini cohęrēt. Lydius, cui adhęrēt ὑπερλύδιος et ὑπολύδιος. Secūdus Iastius, cui sociāt, ὑποϊάστιος & ὑπεριάστιος. Itē Æolius, cū ὑποαιολίῳ et ὑπεραιολίῳ. Quartus Phrygius cū duobus, ὑποφρυγίῳ et ὑπερφρυγίῳ. Quintus Dorius cū ὑποδωρίῳ et ὑπερδωρίῳ. Hęc Martianus. Principales 5. posuit cū binis cohęrētibus, ut omnino essent 15. At nos sex principes cū singulis plagijs, ut Aristoxenus, ponemus, ut sit nūrus 12. Omissis hypmixolydio, q Ptolemæi est, & hypęolio hypphrygioq; q̊s posteri adiecerūt. Sunt autē principes n̄ri sex. Dorius, Phrygius, Lydius, Mixolydius, Aeolius et Iastius, siue (utroq;.n. modo reprias) Ionicus. Plagij item 6. cū τῶν ὑπὸ cōpositi, Hypodorius, Hypophrygius, Hypolydius, Hypomixolydius, Hypoęolius, Hypoiastius q & Hypoionicus. Hi sunt ueri indubitati 12 Modi, de qbus sequētis libri cōmētationē suscepimus. Hypomixolydiū Aristoxenus Hypiastiū uocat ad exēplū aliorū cū τῶν ὑπὲρ, cōpositorū Modorū. Nā eosdē principes cū τῷ ὑπὲρ, si qs cōponat, sex p̄terea inueniet Modos, sed qui in alios ita recidāt, ut Aristoxeni hypiastius in Hypomixolydiū, & Ptolemęi Hypmixolidius in Hypodoriū, nō secus Hyperdorius in Hypoæoliū, Hypphrygius in Lydiū, Hiperlydius in Hypoionicū uel mixolydiū, & Hypęolius in Hypophrygiū cadūt. Cōstat itaq; hāc difficultatē totam in nōibus esse, non in rebus. Sed nulla necessitas nos cogit ad multiplicanda nōia, quę minuere ꝗ augere malimus, qppe quę ingēs errorū chaos huius disciplinę ꝓfessoribus peperūt. Atqn̄ hęc nōdū certis sunt substructionibus firmata, ne Lectori tenebras offundere uidear, omissis aliorū opinionibus, ac multis alijs, quę in hac arte pręterea dici poterāt preceptionibus, ad nostra seq̄nti uolumine felici auspicio ꝓperemus. Quod bonū faustū felixq; sit toti Christianæ religioni, omnibus uotis p̄camur. Hic.n. unicus noster est scopus. Testis est mihi, in cuius honorem hunc molestū suscepimus laborem, CHRISTVS Deus Opt. Max. Dei Opt. Max. filius. Quibus unà cū Sancto Spiritu iugis ac sempiterna sit gloria. Amen.

Dodecachordi libri I. Finis.

Henri-

Henrichi Loriti Glareani, Patritij Claronensis apud Heluetios, Dodecachordi, Liber II.

Quo pacto uere Modorum discrimen sumendum, Cap. I.

HACTENVS omnia, quæ uisa sunt necessaria, huius scientiæ principia, partim quę Theoricen, partim quæ Praticen attingebant, breuiter atq;, ut puto, dilucide enarrauimus. Restat nunc pars laboris nostri altior atq; sublimior explicāda, quæ uelut promissionis scopus, & huius molestæ nauigationis portus uideri debet. Nempe de duodecim priscorum musicorum Modis, ut dignam tractationem nostræ ætatis hominibus ostendamus, doceamúsq;, non temere initio horum librorum dodecachordon hanc commentationem à nobis appellatam. Multis sanè eruditis uiris hac tempestate παράδοξον uisum est, cū de duodecim Modis à nobis fieret mentio. Qui ipsi octo duntaxat norant, alij etiam tres sufficere clamitabāt, ut, re, mi, quemadmodū ludionum uulgus habet, eiusq; opinionis præter Athenæum afferebant authorem nō hercle malum Porphyrionem super Horatium duobus id locis docentem. Verum enimuero, nō fraudabunt digna responsione, simul atq; eam rem tractare postea cœperimus. Hoc potius mecum merito quis mirari poterit, qui fiat, cum plures sibi uideantur egregij musici, cæterum rogati quo pacto ipsi Modos discriminent, ne unum quidem uerbum respondere digne queant. Nam quod alij propter finalem clauem, alij propter uarias diapente species separatos contēdunt, nō satis faciunt cordato Lectori. Finalis enim clauis postea inuēta est, nec semper eodem seruata modo, ut usus conuincit, & nos priore libro cap. 12. satis clare ostendimus. Et duorum Modorum eadem finalis clauis, cōmunisq; diapente idem redarguunt. Quare necessarium est, ut altiora hac de re ueritatis uestigia inquiramus. Modi igitur musici quas Grȩci harmonias (ut Plato lib. 3. de re pub.) uocant, nō aliter distinguuntur, atq; ipsæ septem diapason species ex quibus constituuntur. Diapason autem species sumunt ex uario hemitoniorum loco, quod et ipsum superiore uolumine cap. 8. de omnibus consonantiarum speciebus ex Boëthio docuimus. In diatessarō enim consonantia, cum sint quatuor chordæ, & tria interstitia, tria semito-

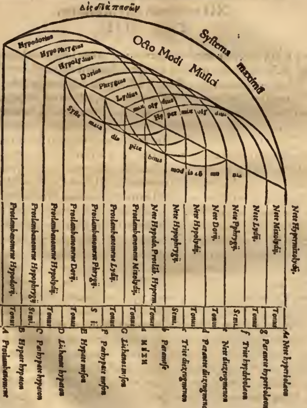
niorum loca cum binis tonis eueniunt. In diapente quinque nerui, quatuor interualla, quatuor itē hemitoniorū loca efficiunt, cū ternis tonis. Denique in diapason cum sint octo Phthōgi siue uoces, ac septem interualla, septies bina hemitonia, cum quinis tonis loca uariāt, tanta uis est hemitoniorum minorum in diatonico. Quare non parum errant qui octauum nostrum Modum à primo separant natura, cum eadem sit utriusque Modi diapason species, uidelicet quarta. Sed id postea clarius.

Quid systema, quæ Modorum nomina, qui cuique diapason speciei Modus aptandus, Cap. II.

VEteres igitur Græci eosdem & tropos & systemata, & harmonias: Latini & Modos & constitutiones uocabant. Boëthius autē lib. 4. cap. 14. Constitutio (inquit) est, plenum ueluti modulaminis corpus ex consonantiarū coniunctione consistens. Quale est Diapason uel diapente, & diatessarō uel disdiapason. Est enim diapason cōstitutio à Proslambanomene in mesen, cæteris, quæ sunt mediæ, uocibus annumeratis. Vel à mese rursus in neten hyperbolæon cum uocibus interiectis. Disdiapason autem à proslambanomene in neten hyperbolæon, cū his quæ in medio sunt interpositæ, consyderatur. Si quis igitur septem diapason species quæ sunt à proslambanomene ad paraneten hyperbolæon (hoc est ab A, magno, ad g, paruum) totas faciat acutiores uel in grauius remittat, septē efficiet à proslambanomene in altum Modos, quorū nomina sunt hæc: Hypodorius, Hypophrygius, Hypolydius, Dorius, Phrygius, Lydius, ac Mixolydius. Hæc ferè ex Boëthio. Sed id latius explicandū est, à proslambanomene enim ad Mesen, hoc est in Guidonis scala ab A, ad a, Modus uocatur hypodorius, qui est omniū grauissimus. Rursus ex hypate hypatō in paramesen, hoc est à B, ad ♮, Hypophrygius. Ex parhypate hypaton ad triten diezeugmenon, hoc est à C, ad c, Hypolydius. Ex lichano hypaton in paraneten diezeugmenon, id est, ex D, in d, Dorius. Ex hypate meson in neten diezeugmenon, hoc est, ex E, in e, Phrygius. Ex parhypate meson in triten hyperbolæon, id est, ex F, in f, Lydius. Ex lychano meson in paraneten hyperbolæon, hoc est, ex G, in g, Mixolydius. Hæ sunt, quæ totū negotium uersant, septem illæ diapason species, quæ tamen disdiapason, maximū in musicis systema, non implent, sed tono deficiunt. Quod Ptolemæus uidens, à mese in neten hyperbolæon, hoc est, ab a, ad aa, ge-

Aa, geminatū, systema, natura cum primo, quod hypodorij est, prorsus idem, adiecit, constituitq́ octauum Modum, ab Hypodorio nihil differentem, eum autem Hypermixolydium uocauit, atq́ totum systema disdiapason hoc pacto completū est. Sua uero cuiusuis Modi proslambanomene est infima chorda, sua item nete, suprema, de mese duplici statim sumus dicturi. Bini item Modi diapente habent communem. Est autem hic ordo absq́ synemmenon tetrachordo simplex ac uniformis. Necq́ ulla omnino est cantilena quæ non in aliquam istorum Modorum formulā cadat. Cantilenæ enim quę hodie synemmenon tetrachordon cum mesis iungunt, olim in tertia diapason specie à C, ad c, instituebant, ut priore libro diximus.

Sed huius rei hæc sit descriptio.

 Exhoc

Ex hoc igitur typo plane apparent hemitoniorum loca in singulis diapason speciebus. Prima enim species Aa, quæ hypodorij est, sua semitonia habet tum secundo, tum quinto loco. Secunda uero Bb, Hypophrygij, primo & quarto. Tertia Cc, Hypolydij, tertio ac septimo. Quarta Dd, Dorij, secundo ac sexto. Quinta, Ee, Phrygij, primo ac quinto. Sexta Ff, Lydij, quarto ac septimo. Septima Gg, Mixolydij tertio ac sexto, nec in diatonico plures dispositiones intra quatuordecim chordas inueniri possunt.

Quomodo ex cõnexione diatessaron ac diapente XXIIII diapason species fiant, è quibus XII reijciuntur, XII recipiuntur,

Caput III.

SEd id quosdam mire angit, ac me quoque olim sollicitum habuit, quo pacto fieret, ut ex quatuor ac uiginti diapente ac diatessaron cõnexionibus (tot enim sunt, si quidẽ uel singulis diapente speciebus superne inferneque singulas diatessaron species, uel contra, singulis diatessaron speciebus superne inferneque singulas diapente species, utrunque enim fieri cõmode potest, connectemus) septẽ duntaxat nascantur diapason species. Quod ut Lectori luce clarius appareret, totũ negociũ sub occulos crassiore minerua posuimus, ut unico aspectu iudiciũ inde sumere queat, quomodo hæ nascant̃, ac uelut sub pullulascãt, tũ quę utiles, quæ reijciendę in diatonico species. Sed hoc antea monendus est lector, Diuisionẽ diapason in diapẽte ac diatessaron, ut priore libro admonuimus, bifariã fieri, priore quidem modo ut diatessaron supra diapente locet̃, ac tum uocari à musicis mediationem (nam ita nouo uerbo hanc uocant diuisionem) harmonicã, quod eã harmonia admittat, sonat enim optime hæc constitutio, si treis in chordas ponatur. Altero modo, ut diatessaron infra diapente ponatur, tũ uero à musicis arithmeticam dici mediationem, quippe quæ numero constet, nõ harmonia, si enim in treis constituatur chordas hæc constitutio, nõ sonat. Cæterum inter has sequentis typi connexiones diatonicum genus 12. accipit, totidemque abijcit. Porrò quatuor de causis totidẽ abijcit, uel quod quatuor tonos habeant continuos, ut si quis primæ speciei diapente re, la connectat, superne tertiam daitessarõ speciem ut, fa. Vel quod quinque etiam tonos continuos, ut si quis secundæ diapente speciei mi mi superne eandem diatessaron speciem ut, fa annectat. Vel quod unũ duntaxat tonũ inter duo hemitonia minora habeant, ut si tertię speciei diapẽte fa fa, superne adijcias primam diatessaron speciem re, sol. Vel postremo quod duo habeant

beant hemitonia minora continua. Vt si eidẽ tertiæ diapente speciei, fa fa, cõnectemus superne secundam diatessaron speciẽ, mi, la. Itaq; relinquunt duodecim connexiones, reliquæ 12. rejiciunt. Ac inter priores duodecim sex arithmeticè, sex itẽ Harmonicè diuiduntur. Sed huius rei hic est typus.

Typus XXIIII constitutionũ dia pason ex diapente ac diatessa

ron connexionibus, è quibus 12. probantur, totidemq; rejiciuntur.

VI	Reiectus propter quatuor tonos continuos. Nonus. Secundus inuersus, hoc est, harmonice diuisus. Primus	Reiectus propter quia 3. continuos tonos. Tertius Reiectus propter quatuor tonos continuos.	Quintus Verus qui mi habet in b. Reiectus propter duo hemitonia continua. Reiectus propter unũ duntaxat tonũ inter duo hemitonia.	Vndecimus. Quintus nonus, uel sextus uersus inuersus, idest, harmonice diuisus. Reiectus quod unum duntaxat tonũ habet inter duo hemitonia. Septimus	Impares
Ternæ	sol la fa	sol la fa	sol la fa	sol la fa	
diatessa-	fa sol mi	fa sol mi	fa sol mi	fa sol mi	
ron spe-	mi fa re	mi fa re	mi fa re	mi fa re	
cies.	re mi ut	re mi ut	re mi ut	re mi ut	Harmo-
	la	mi	fa	sol	nica di-
IIII. dia-	sol	re	mi	fa	uisio hęc
pente spe-	fa	sol	re	mi	
cies.	mi	fa	sol	re	
	D re	E mi	F fa	G ut	Arithme-
Ternæ	sol la fa	sol la fa	sol la fa	sol la fa	tica diui-
diatessa-	fa sol mi	fa sol mi	fa sol mi	fa sol mi	sio.
ron spe-	mi fa re	mi fa re	mi fa re	mi fa re	
cies.	re mi ut	re mi ut	re mi ut	re mi ut	
VI.	Reiectus quod unum duntaxat tonum habet inter duo hemitonia. Decimus Tertius inuersus, hoc est, arithmetice diuisus. Secundus sub quo Ptolemai octauus.	Reiectus propter duo hemitonia minora continua. Quartus Reiectus quod unũ duntaxat tonum habet inter duo hemitonia.	Sextus Verus qui mi habet in b fa ♮ mi. Reiectus propter quinq; continuos tonos. Reiectus propter quatuor cõtinuos tonos.	Duodecimus Sextus uerus uel septimus inuersus, id est, arithmetice diuisus. Reiectus propter quatuor cõtinuos tonos. Octauus, uel primus inuersus, idest, arithmetice diuisus.	Pares

Quomodo

Quomodo ex duodecim diapa son speciebus septem duntaxat fiant, Cap. IIII.

QVanqam aũt ex his quatuor ac uiginti cõnexionibus duodecim
sunt diapason formulæ, reuera tamẽ septẽ dũtaxat sunt species dia
pason natura distinctæ. Ex his enim duodecim quinq; in septẽ re
cidunt, q̃d breuiter ostendendũ est in omnibus. Si enim quis
accipiat primã diapente speciẽ re, la, ac superne ei annectat secundã diates-
sarõ speciẽ mi, la, efficiet systema Hypodorij, hoc est, uulgo secũdi Modi,
sed diuisum harmonicôs cũ in secũdo Modo diuidatur arithmeticôs. Hic
Modus Æolius dicit̃ Aristoxeno, quo Modo Adam ab Fulda usus est in
tenore: O uera lux et gloria. Et ecclesia in plærisq; cãtilenis, ut postea ostẽde
mus. Itẽ si eidem speciei diapente re la, eandẽ secũdã diatessarõ speciẽ mi, la,
cõnectes inferne, Phrygij, hoc est, uulgo tertij Modi nascet̃ systema, sed di-
uisum arithmeticôs, cũ tertius harmonicôs diuidat̃. Hic Modus ab eodẽ
Hypoæolius dicit̃. Ad quã formã est Responsoriũ: Circundederũt me, &
multa, ut uocãt, Gradualia pascali tẽpore. Tertio, si quis accipiat quartã di
apente speciẽ, ut, sol, ac inferne ei annectat primã diatessarõ speciẽ re, sol, effi
ciet Doriũ diuisum Arithmeticôs, hoc est nũc nostrũ octauũ Modũ, quo
ueteres Ecclesiastici mirè delectati sunt, hic ab eodẽ Hyperiastius nomina-
tur, nos Hypomixolydiũ nominamus. Nostra ætate paucos uulgo teno-
res ad eũ Modũ effingere possunt symphonetę: à ueteribus tamẽ sumptos
elegãtissimè tribus adiectis uocibus cõponũt. Vt uidere licet in plurimis
cãticis. Quarto, si rursus acceperis quartã diapente speciẽ, ut, sol, ac superne
ei tertiã diatessarõ speciem, ut, fa, adieceris, emerget Hypolydij systema, hoc
est, quinti, ut nũc utimur, Modi, qui fa, habẽt in b, claue, diuisum harmoni
côs, hic Aristoxeno Iastius, Porphyrioni in Horatiũ Ionicus dicit̃. Eidem
quartæ speciei diapẽte, ut sol, cõnecte inferne eandẽ tertiã diatessarõ speciẽ
ut fa, effices, sextũ quo nunc utimur Modũ, qui fa habet in b, claue, sed sy-
stema est Mixolydij, hoc est, nunc septimi uulgo Modi, diuisum arithmeti
Hypiastius côs. Atq; hic est Hypiastius apd̃ Aristoxenũ nobis Hypoionicus. Porrò
Hypophrygius, hoc est, noster quartus harmonicôs, & lydius, hoc est, ue-
tus quintus arithmeticôs ꝓpriè ita diuidi nõ possunt in diatonico, q̃d uo-
ces in cõfinio diapente ac diatessarõ sibi inuicem ita obuiam ueniãt, ut al-
tera ex parte semidiapente, altera tritonus relinquat̃. Et octauus noster nõ
est ille Ptolemæi octauus, Nã hic cũ Hypodorio idẽ habet systema, nempe
primã diapason speciẽ, ille aũt cũ Dorio quartã quanq̃ diuisus arithmeti-
côs. Hoc pacto quatuordecim futuri erãt Modi ex septẽ diapason specie-
bus harmonicôs arithmeticôsq; diuisis, si secunda sextaq; ita bifariã, ut aliæ
diuidi, potuissent. Quod cũ fieri neq̃t, manserunt nobis duodecim Modi
proprie

proprie ex ſeptem diapaſon ſpeciebus. Sed huius rei alium typum ponere placuit, ad lectoris memoriā fortius iuuandam. Si modo hoc prius admonuerimus. Hoſce duos Modos improprie diuiſos, iuniores poſt Ariſtoxenum adieciſſe Hyperæolium ac hyperlydium uocatos (quanq̄ ego alterū non Hyperlydium ſed Hyperphrygium nominandum exiſtimo, ut poſtea adnotabimus.) Qui quod diuiſionē iſtam per diapente ac diateſſaron nō habeāt, tū quod Ariſtoxenus, cuius nomēclaturā hic ſequimur, eos neglexiſſe uiſus ſit, ne nobis q̄d ē in eū ordinē recipiēdi uidebāt. Dabimus tamē ſuū eis locū in enarrādis 7 diapasō ſpeciebus. Hoc lectorē ſemel admonuiſſe ſat eſt, ne ſit opus denuo poſtea admonere. Sed nūc typū ponamus.

Prima diapaſon ſpecies ex A, in a.			Hypodorius
	Secundus.	Arithme.	
Hic eſt Aeolius modus apud Ariſtoxenum.	Nonus.	Harmon.	
Secunda diapaſon ſpecies ex B, in b.			Hypophryg.
	Quartus	Arithme.	
Hæc diuiſio in diatonico non habet locum, propter tritonum ac ſemidiapente. Hyperæolius.		Harmon.	
Tertia diapaſon ſpecies ex C, in c.			Hypolidius
	Sextus. Vetus.	Arithme.	
Hic noſtra ætate quinti nomen habet, apud Ariſtoxenum Iaſtius, apud alios Ionicus.	Vndecimus.	Harmon.	
Quarta diapaſon ſpecies ex D, in d.			Dorius
Hic Hyperiaſtius ab Ariſtoxeno nominatur. Hypermixolydius,	Octauus.	Arithme.	
	Primus.	Harmon.	
Quinta diapaſon ſpecies ex E, in e.			Phrygius
Hic eſt hypoæolius modus apud Ariſtoxenum.	Decimus.	Arithme.	
	Tertius.	Harmon.	
Sexta diapaſon ſpecies ex F, in f.			Lydius
Et hæc diuiſio diatonico inepta eſt propter Semidiapente ac tritonū.	Hyperphrygius.	Arithme.	
	Quintus. Vetus	Harmon.	
Septima diapaſon ſpecies ex G, in g.			Mixolydius
Hic noſtra tempeſtate ſexti nomen habet apud Ariſtoxenum Hypoiaſtius.	Duodecimus.	Arithme.	
	Septimus.	Harmon.	
Ptolemæi octauus, cum ſecundo natura Idem.			Hypermixo.

Dis diapaſōs ſtema maximū

Quid ætas noſtra immutaſſe in his Modis uideatur, & quatenus id fieri liceat, Caput V.

EX his liquet omnem ætatem aliquo pacto recte uſam Modis, etiãſi id non ſtatim apparet. Necq; enim natura eorũ facile mutari poteſt apud induſtrios. Cæterum commutatione fieri poteſt, ut ex altero in alterum abeatur, ſępe unius duntaxat ſemitonij mutatione, natura prorſus mutata. Ita noſtri ſexto uetere ac ſeptimo inuerſis, Quintum ac ſextum nouos fecere duos Ionicos, in maiore nunc uſu quã Lydios, quẽadmodum ueteres Eccleſiaſtici, inuerſo primi Modi ſyſtemate octauũ fecêre Modũ elegantiſſimum ſanè ac ſuauiſſimum, hoc eſt, Hyperiaſtium Siue Hypomixolydium. Vetus enim ſextus ex tertia diapaſon ſpecie, Cc, mi habebat in b, claue, quam duritiem, ut euitarent noſtri muſici, ſextum nouum fecerunt, ſed ita ut inciderent in ſeptimi Modi ſyſtema, diuiſum arithmeticôs, cum ſeptimus ſit Harmonicôs. Eodem modo de quinto uetere dicendum, cuius dum aſperitatem mollire uellent, ut ex diezeugmenon tetrachordo in ſynemmenon deflecterẽt, factum eſt, ut in ſexti ueteris hoc eſt Lydij ſyſtema inciderent diuiſum harmanicôs, cum ſextus Arithmeticôs eſſet diuiſus. Hæc ideo tot uerbis egimus ut oſtenderemus Lectori, quã nihil certi docere potuerint, qui hac tempeſtate multis uerbis octo nobis Modos, ſiue tonos, ut ipſi apellant, exhibuerunt, nec tamen cõnumerato eo, quem Ptolemæus adiecit, ſed inuerſo primo. Cum eadem de cauſa, qua noſter octauus alius eſt Modus à primo, quem inuertit, duodecim iure eſſe poſsint Modi. Quid enim non etiam ſecundus ac tertius inuerſi nomina Modorum habent? Cum ſextus uetus ac ſeptimus inuerſi, hodie nomina quinti ac ſexti Modorum uulgo obtinuerint? quibus tamen nos alia dedimus nomina, nõ certa omnino ratione ordinis ſeruata, quippe quem nec ueteres ſeruarunt, ut poſtea enarrabimus, ſed ut duodenarius in appellandis Modis numerus, rebus ipſis reſponderet. De quarto ac quinto Modis alia ratio eſt, quod inuerti uere, ut alij nõ poſſunt, ut antea dictum eſt. Eſſentia igitur ſiue natura ſeptem duntaxat ſunt Modi, quia ſeptem dũtaxat diapaſon ſpecies, at ſi diuidere liceat Modos arithmeticôs ac harmonicôs, qui quidem uere diuidi poſſunt, duodecim erunt Modi, quibus multi eximij uiri uſi ſunt, tantum abeſt ut hæc παράδοξα uideri debeant. Quinto ſanè uetere ac item ſexto noſtra ætas non tam frequenter utitur, ut nunc nouis eiſdẽ hoc eſt undecimo ac duodecimo, ſiue Iaſtio ac Hypoiaſtio, ut omni prorſus repræhenſione careãt, qui ſecundo tertióue inuerſis, hoc eſt, nono ac de

cimo

cimo siue Æolio ac Hypæolio utantur. Sed nunc eadem de re tam multa locuti ueniam à candido lectore petimus, ut boni consulat, quod impetu quodam, rei scitu dignissimæ explicationem longiorem, quàm forsitan decuit, instituerimus. Vnicum adhuc typum adijciemus in quo lineis notulas aptantes, seruatis nihilominus septem diapason specierum locis, omneisq; Modos bifariam secantes, adiecto etiam Ptolemæi Modo, sexdecim constitutiones unico aspectu proponimus. De quibus duæ reijciuntur, altera de secunda diapason specie, altera de sexta, ut sæpe iam dictum est. Ptolemæi autem in primam recidunt speciem. Manent igitur rursus 12.

A a.

Hypodorij duo modi.

Arithmeticæ. Harmonicæ.

Secundus. Nonus siue Aeolius.

B b.

Hypophrygius unus.

Arithmeticæ. Harmonicæ.

Quartus. Reiectus. Hyperæolius.

C c.

Hypolydij duo modi.

Arithmeticæ. Harmonicæ.

Sextus uetus. Vndecimus: uel Quintus nouus, uel Iastius siue Ionicus.

D d.

Dorij duo.

Arithmeticæ. Harmonicæ.

Octauus. Primus.

Vel Hyperiastius, uel Hypomixolydius.

G Ee.

E e.
Phrygij duo.

Arithmeticæ. Harmonicæ.

Decimus. Tertius.
Vel Hypoæolius.

F f.
Lydius unus.

Arithmeticæ. Harmonicæ.

Reiectus. Quintus.
Hyperphrygius. Vetus.

G g.
Mixolydij duo.

Arithmeticæ. Harmonicæ.

Duodecimus Septimus.
Vel sextus nouus, uel Hypoiastius,
siue Hypoionicus.

a A a.
Hypermixolydius.
Ptolemæi octauus.

Arithmeticæ. Harmonicæ.

Secundus. Nonus.

Quod necesse sit ponere duodecim Modos, siquidem octauus noster ab alijs recte separatus est. Caput VI.

VErum enimuero, quid pertinacia possit, cum multis sciolis, & qui in Musicis magnam sibi uendicant eruditionem sæpe experti sumus. Qui propter unũ alterúmue semitonij mutationem neutiquam totum systema mutari contendunt. Nam Synemmenon hũc esse cantum aiunt, ac udut aduenticium, de substantia Modi nihil mutantem. Ineptius autem esse, propter systematis inuersionem, alium aut effingere, aut existimare Modum. Itaque undecimum ac duodecimũ nostros à quinto ac sexto ueteribus nullo pacto, propter unius semitonij in diapente eorum immutationem separandos esse. Et quos nos nonum decimumque fecimus, illi non dubitant primo ac secundo Modis annumerare. Primum quidẽ quod de semitonij uariatione aiunt, si de unius notulæ mutatione intelligunt, nihil est quod cum illis pugnemus. Fatemur enim talem uocẽ sæpe in usu esse sed aduentitiã. Sin de toto cantu intelligunt, declinanda est hæc opinio. Quam inde falsam facile ostẽdemus. Si enim septimus Modus in sua diapente de tertio loco semitonium in secundum deiecerit, ut ex ut sol fiat re la, prorsus incidet in primũ Modum. Quo pacto Petrus Platensis Missam: Puer natus, licenter immutauit. Ita consimiliter tertius Modus, si semitonium in diapente unico leuauerit loco, ut ex mi mi fiat re la, in secundi Modi systema incidet. Sed id etiam apud eos absurdum est, uel septimũ cum primo, uel tertium cum secundo eosdẽ esse Modos. Quare nec quintus ac sextus noui, nobis undecimus duodecimusque, cum quinto ac sexto ueteribus ijdem sunt Modi. Quippe qui ex diapente fa fa fecêre diapente sol ut, hoc est, ex tertia diapente specie quartam, semitoniumque in diapente habẽt loco tertio, quod in ueteribus erat loco quarto. Quod autẽ de systematis inuersione reprehendunt, absurdũ esse uel ipsorum testimonio conuincimus, qui octauum uulgo Modum à primo alioqui separare nõ possunt. De claui enim finali, quod clamant, ineptum est nugamentum, ut supra ostendimus. Neque enim finalis clauis systema ipsum mutat, sed cõtra, finalis clauis alia atque alia fit, propter systematis inuersionem. Quare si octauus uulgò alius est Modus ab septẽ illis ueris atque indubitatis, idque ob unicum systematis inuersionem, necesse est quatuor reliquos Modos, nonũ, decimum, undecimum, ac duodecimum, quos nos ita nominamus, etiam in Modorum numerum admittere, quod erat ostendẽdum. Quanquam aũt pro nono Modo dicere possumus secundus Hypodorius, aut Æolius: pro undecimo, secundus Hypolydius, aut Ionicus: pro decimo secũdus

Phrygius, uel Hypoæolius: deniq; pro duodecimo, secũdus Mixolydius, uel Hypoionicus, secuti tamẽ sumus octaui, qui secũdus erat Dorius, aut Hyperiastius, secundũ numerum appellationẽ iam uulgo receptã.

De Modorum ordine; eorũque appellatione, Capnt VII.

Sed hoc quoq; notandũ, non esse adeò certã causam de Modorum ordine præsertim ut nunc uulgo habemus. Nam cum Hypodorius primã obtineat diapason speciẽ, uidetur quibusdã non iniuria esse primus, ac deinceps alij hoc ordine, Hypophrygius secundus, Hypolydius tertius, Dorius quartus, Phrygius quintus, Lydius sextus, denique Mixolydius septimus. Apud Græcos autem Modorũ nomina nuda sunt absq; numero quantũ memini, idq; cap. 2. huius lib. secuti sumus. Sed mihi uidetᵉ appellatio hæc Modorũ primum à gentibus nata, postq; quarta diapason specie Dores oblectati sunt, Phryges quinta, Lydij sexta. Ita Doriũ, Phygium ac Lydiũ tres factos esse Modos, eosq; Principes in hac classe, qui etiãnum apud eos qui instrumẽtis ludunt, nisi q̃d Lydiũ in Ionicum mutãt, manet. Et in uniuersitate cõcentuum Plinius ait Saturnum Dorio moueri. Iouẽ Phrygio. Mercuriũ Lydio. Inter quos Doriũ nostri musici primum nominarunt, potius q̃ uel Phrygium uel Lydium, etiam à gẽtibus nomina habẽteis, q̃d eius diapason species prior erat. Rursus ijdem his tribus postea Plagios potius q̃ tres reliq̃s duces Mixolydiũ, Æolium ac Ionicum annexuerunt, q̃d cum ipsis cõmunes haberẽt diapente, inferne autẽ annexas diatessaron, queadmodum Authentę superne habebant. Ideoq; uulgus Hypodorium nominat secundum, q̃d primi, hoc est, Dorij esset Plagius, siue, ut nunc uocãt, subiugalis. Eadẽ est ratio de Phrygio, cur tertius diceretur, quod eius diapason proxima esset post Dorium, sed tamẽ à Dorij Plagio loco secundo motus. Cõsimiliter ipsius tertij Plagius Hypophrygius, quartus est dictus, qui tamẽ effecit ut Lydius hoc loco motus, Quintus diceretur, eiusq; Plagius Hypolydius sextus. Ita autẽ sex diapason species suos habent modos. Quibus septimus Mixolydius propter septimã diapason speciem iure superadditus est. At ipse Plagium habere non potuit ab alijs disiunctum. Si enim diatessaron, quã supra diapẽte habet, ei inferne adnectes, recidet in systema Dorij, u t sæpe iam dictũ est. Eaq; causa fuisse uidetur primis Ecclesiasticis, cur hunc Modum octauum nominarint, eumq; septẽ alijs adiecerint Modis, ne Mixolydius solus inter quatuor apud eos principes Plagio careret. Cum uero eundẽ octauum à primo natura separare nõ possent, necessitate coacti ad systematis conuersionẽ confugerunt. Quod cum feliciter cessisse uiderent, de alijs item

item Modis uertendis arithmeticôs harmonicôsq; cogitarunt. Sic ad hos octo Modos, quatuor præterea inuenerunt, sed systemata eadē manserūt, uidelicet, ut in octauo Dorij, ita in nono Hypodorij systema, in decimo Phrygij, in undecimo Hypolydij, in duodecimo Mixolydij mansit. Hypophrygius autem ac Lydius sic uerti non poterant: ut antea ostēsum est, manet tamen in eis, etiamsi impropriè uertuntur, eadem diapason species. Cæterum hi quatuor ultimi, cum non minus essent ueri Modi, ex systematum inuersione nati, atq; est octauus Modus, minus tamen curæ fuêre uulgo, neglectiq; uidentur, uel quod nō omnibus noti, uel quia priores octo satis uidebantur ad omneis cantilenas constituendas, præsertim cum uulgò etiam treis dúntaxat habeamus in frequētiore usu. Nos autem nouos hos, ut quibusdam uisum est, cum nihil minus sint, Modos, ita ordinauimus, ut impari numero appellaremus Nonū undecimumq;, qui harmonicôs diuiduntur, pari uero numero qui Arithmeticôs decimum duodecimumq;. Iam de eorū appellationibus quid opus est pluribus? Nā Dorium à Doribus, Phrygiū à Phrygibus, Lydium à Lydis dictos, siue q̄d illos maxime in usu habuerint, siue quod primi inuenerint, notius est quā quod explicari multis oporteat, ita Hypodorium, Hypophrygium, Hypolydium quod illorum essent plagij, uel subiugales cōsimiliter nominatos, quippe qui cum ipsis cōmunes habeant diapēte, cæterum diatessaron infernè, quas eorū authentæ supernè annexas habent. Mixolydius, quod cum Lydio habeat communionem, nominatur. Nam ipse priore specie, quem nos duodecimum appellamus Modum, eandem habet infernè diatessaron, quā habet supernè Lydius in secunda specie, uidelicet, ut fa,, Georgius Valla assignat rationem, quia à Lydio separetur semitoniæo spacio, quod nos non sequimur. Reliqui quinq; Modi apud Aristoxenum, ut idem Valla refert, ita nominantur. Hypoiastius, Hypoæolius, Iastius, Æolius, Hyperiastius. Ego Æolium puto nostrum nonū siue Hypodorium secundum, authoritate motus Heraclidæ Pontici, quem citat Athenæus lib. 14. ubi de Hypodorio locutus continuo hæc subnectit uerba: ἄυτη γὰρ ἐστι φησὶν ὁ Ἡρακλείδης ἣν ἐκάλουν αἰολίδα. Hypoæolium autem nostrū decimum siue priorem Phrygium, qui re la diapente primā speciem, communem cum Aeolio habet. Deinde secundam diatessaron speciem mi la, ille quidem supra diapente, hic infra habet. Iastium autem (quem Porphyrio in Horatium, & Lucianus in Harmonide Ionicum nominant) nos undecimum, siue Quintum nouum, siue Hypolydium secundum putamus. Hypolydium autem duodecimum nostrū siue sextum nouum, habent enim diapente quartam speciem ut sol cōmunem, Diatessaron uero ut fa tertiā speciem, ille supernè, hic uero infernè, pulchra mehercle in his quatuor connexione, ut priorum octo in binis. Dorij cum Hypodorio,

Phrygij cum Hypophrygio, Lydij cum Hypolydio, Denique mixolydij cum Hyperiastio, Et ut in his octo diuisio Arithmeticôs Harmonicôsque, ita hic Aeolius ac Iastius harmonicôs, Hypoæolius ac Hypoiastius Arithmeticôs diuisi. Restat Hyperiastius qui hanc appellationem ita accepit, quod esset super Iastiũ, ut Hypermixolydius à Ptolemæo quod esset supra Mixolydium, Estque noster octauus, siue Dorij prior species diuisa Arithmeticôs, ac Mixolydij plagius, à nobis Hypomixolydius, quippe cum quo habeat diapente ultimam speciem ut sol cõmunem. Deinde diatessaron primam speciem re sol, Mixolydius superne, Hyperiastius autem inferne. Et ex his quinque Aeolius ac Iastius ab Aeolibus ac Ionibus nomina habent, quorum Plagij sunt Hypoæolius ac Hypoiastius. Quintus uero Hyperiastius, ut iam diximus, à positu nomen quemadmodum Hypermixolydius inuenit. Sex igitur Modi harmonicôs diuisi Aeolius, Iastius, Dorius, Phrygius, Lydius ac Mixolydius, apud nostros de impari numero, sex item Arithmeticôs Hypoæolius, Hypoiastius, Hypodorius, Hypophrygius, Hypolydius & Hyperiastius, apud nostros de pari numero, longe alium ordinem hac ætate habẽt, quàm meritò habere debebant secundũ septem illas, è quibus manant, diapason species: quibus quidem sua man ferunt nomina, quemadmodum supra capite secundo huius libri ex Boëthio, nominauimus. Denique sex priores totam diapason supra finalem habent clauem, posteriores uero sex, diapente quidem supra, diatessaron autẽ infra, quod priore libro & de paribus & imparibus satis copiose dictũ est. Duo uero reiecti & impropriè diuisi Modi nomina eodem habent pacto, quo Hypmixolydius & Hyperiastius. Nã Hypæolius, qui utcunque Hypophrygium inuertit, cum nullum aliud habeat nomen, ita dictus uidetur, quod proximè sit supra Æoliũ, ita Hyperphrygius quod proximè supra Phrygium, quem Politianus ac Franchinus Hyperlydium, haud scio quibus authoribus appellatum scribunt, quod ego planè non intelligo, nisi dicant alio pacto Hyperlydium dictum, quòd ad Lydij systema uertat, quanquam impropriè, ad quòd exẽplar nullũ aliũ Modũ appellatũ inuenio.

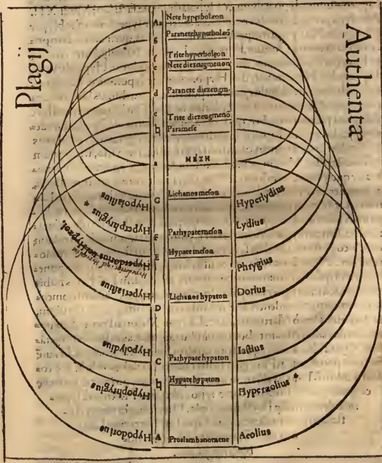
Hactenus sanè omnem mouisse lapidem, atque strenuè luctati uidemur, cum tam portentosa tot nominum turba, ceu quibusdam monstris, quæ authorum usus ac proinde necessitas nobis expressit. Verum ne diutius lectorem moremur, neue unà nobiscum hãc molestiam ferre cogatur, bonis auibus nunc conabimur ea Modorum nomina ad certam aliquã formulam constringere, quæ & arti sit commoda, & qua nobis in posterioribus omnino standum, ut ut apud authores deinde appellationes obuenerint, Quod nisi fecerimus, nõ uideo quid solidi fructus lector à nobis sperare queat, cum nuspiam alibi, in ulla disciplina maiorem difficultatẽ cernamus, quæ tamen ipsa non re quidem, sed maximè nominum uario usu

orta

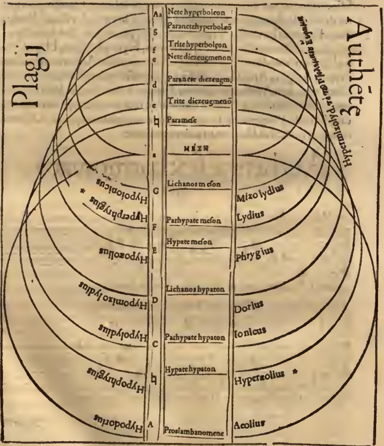
orta sit. In primis autem, ne uel disciplinam, uel disciplinæ præcipuum decus Boëthium ipsum negligere uideamur, incõcusse septem diapason species eisdem nominibus nobis nominabuntur, quibus ille Cap. 14. libri 4. eos nominat, & nos superius Cap. 2. huius uoluminis recensuimus. Sunt autem hæc nomina Hypodorius, Hypophrygius, Hypolydius, Dorius, Phrygius, Lydius, Mixolydius, ab A magno ad g paruum, quibus Aristoxenus, cõuersis quinq; diapason speciebus, adiecit Aeolium, Iastium, Hyperiastium, Hypoæolium, & Hypoiastium, ita facti sunt Modi XII. Alij duos præterea, à nobis reiectos, addiderunt Hyperæolium ac Hyperphrygium. Nos VI. principes harmonicôs diuisos, quemadmodum priore libro diximus, Dorium, Phrygium, Lydium, Mixolydium, Aeoliũ, ac Ionicum constituemus, cum VI. plagijs Hypodorio, Hypophrygio, Hypolydio, Hypomixolydio, Hypoæolio, ac Hypoionico. Eamq; nomenclaturam toto deinde, quantum poterimus, seruabimus librorũ contextu, atq; adeò in ipsorum exemplorum ordine. Frãchinus certe, cui hæc disciplina plurimum debet, quo pacto tamen Martiani Capellæ quindecim Modos septem diapason speciebus applicaret, ignorauit, prætexens Cassiodori ordinationem, quam nõ tãtilli fecisset, certo scio, si negocium ipse intellexisset. Verum ne nihil dixisse uideretur, Typum exhibuit nobis, de quo præcedente diximus libro, non modo contra artem musicam, ac artis uerum Præsidem Boëthium, sed contra suam ipsius adeò traditionem. Lydij enim primam ac infimam chordam semitonio supra parhypaten Meson ibidem constituit, Cum ipse, unà cum Boëthio ubiq; fateatur in eadem parhypate Meson locari Lydium, ut taceam quòd Aeolium eo in loco posuerit, ubi aliâs Lydium solet. Sed non est diutius hic immorandum. Nunc huius rei, ut promissis satis faciamus, duos typos ponemus, nihil quòd ad situm attinet euariantes ab eo quem Frãchinus nobis exhibuit, sed intra septem diapason species priore typo Martiani nomenclaturam comprehendentes, altero Aristoxeni, qua utiq; nobis standum, ut diximus. Porrò Martianus, quæ ab hypate Meson ad neten diezeugmenon diapason est, eam tribus nominibus appellat, alias species binis tãtum. Quod ideo accidit, quod principibus binos dedit collegas. Id autẽ fieri non potuit, nisi in Phrygij systema caderent τὸ ὑπὸ καὶ τὸ ὑπέρ, pro eodem quidem Modo, in alijs non item, ut proximo typo inter duos facile cognosci potest. Posteriori uero typo adiecimus Ptolemæi Hypermixolydium idq; Boëthij exemplo. Placuit autem magis Aristoxeni nomenclatura, quod apud authores cum Latinos, tum Græcos est celebratior, nobisq; magis usui.

Xv Modorum apud Martianum Capel. Typus ad vii diapason

species à Proslambanomene ad Paraneten hyperbolæon, hoc est ab A ad g.

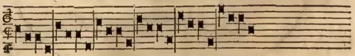
Aristoxeni XII. Modorum Typus cum Ptolemæi uno ac duobus posteriorum musicorum à nobis iusta de causa non receptis.

VErum enimuero, quoniã res uelut noua est, & rudibus nihil satis dici potest, deniq; alium alia iuuant, alios alia excitant, uidebor operæ pretium facturus, si, quę diximus, multis ac uarijs modis tractentur. Sic enim fore confidimus, ut Lectoris animus facilius ea percipiat, deinde percepta, roborata iam memoria, fortius teneat. Faciamus igitur duplicẽ Modorum, ut antea indicauimus, ordinem. Alterum authentarum, alterum Plagiorum, quæ uocabula nunc sunt, & uulgò, & apud huius artis professores recepta, nec inepta huic negocio, ut ego arbitror. Harmonicõs igitur diuisij. Authentæ γνήσιοι sunt sex, Dorius, Phrygius, Lydius, Mixolydius, Æolius ac Ionicus. Vnus Nothus Hyperæolius. Sex item Phrygij γνήσιοι, arithmeticôs diuisi. Hypodorius, Hypophrygius, Hypolydius, Hypomixolydius, Hypoæolius, ac Hypoionicus. Vnus item nothus Hyperphrygius. Apud me nõ referet quo pacto quis uel hos, uel illos appellet. Quidam Authentas Δεσπότας, Plagios Δούλους, hoc est, latinè dominos, ac seruos uocant. Quidam modestius, illos magistros, Patronos triumphanteis, Plagios uero famulos, clientes ac ouantes appellant, sit unicuiq; per me licebit, liberum, ut uolet nominare.

Authentæ sex harmonicôs diuisi.

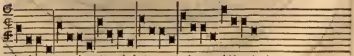
1 3 5 7 9 11

Dorius. Phrygius, Lydius, Mixolydius, Aeolius, Ionicus.

Plagij item sex arithmeticõs diuisi.

2 4 6 8 10 12

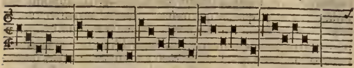

Hypodoris, Hypophryg. Hypolydo. Hypomixol. Hypoæl. Hypoloniaus.

Septem

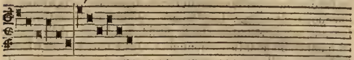
Septem diapason species binis modis Harmonicôs ac Arithmeticôs diuisis.

3 4 5

Dor. Hypod. Phry. Hypop. Lyd. Hypol. Mixol. Hypom. Aeol. Hypoæol.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

6 7

Hyper. æol. Hypet. phrygius. Ionicus Hypoion.
11 12

De chordarũ grauitate & acumine, ac secundum ea appellatione, Caput VIII.

SEd nunc tempus est, quẽadmodum antea promisimus, ut de chordarum ordine secũdum acumen ac grauitatem disseramus, re non tam dubia ac difficili, quàm controuersa ac uarijs authorum opinionibus tradita. Seruius Honoratus Grammaticus in hoc Virgilij: Tacitæ per amica silentia Lunæ. Tacitæ Lunæ (inquit) aut more poëtico noctem significat, aut Physica ratione dixit. Nam circuli septem sunt: Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mercurij, Lunę. Et primus, hoc est, Saturni, uehementer sonat, reliqui secundum ordinem minus: sicut audiuimus in Cithara, cuius ultima chorda minus sonat. Hęc Seruius. Quæ uerba Angelus Politianus miscellaneorum capite ultimo reprehẽdens, Hoc itaq; deniq; (inquit) procedet si ultimam nõ iam pro ima sed pro summa capiat, quæ gręcè Hypate uocatur, unde grauior excitatur sonus, sicuti ab extima altera & tenuissima, quam equidem libẽtius ultimam dixerim, acuta uox profertur, quia prorsum tenditur. Hæc ille. Ego Seruium & uerè & secundum naturam locutum existimo, nec solum secundum cœlestium orbium (si quis illic sonus est) seriem, sed etiam secundum Citharæ neruos. Nec Hypaten summã esse in Cithara ut Angelus exponit, sed infimam chordam. Vltimam autem chordam in Cithara accipiendam acutissimã, quæ etiamsi maximè tẽditur, non ob hoc tamen maximè auditur. Seruius à Politiani reprehensione uindicatus.

Nam

Acutiora non semper aures magis feriunt

Nam acumen & grauitas in diuerſis neutiq; eandem rationem, quam in uno quodam ac eodem, habent. Siquidem in uno quopiam acumen magis auditum ferit, in diuerſis ſecus eſt: quēadmodum exempli cauſa, Vnius chordæ ſonus, ut magis intēditur chorda, ita magis auditum ferit: Sed in diuerſis chordis, quarum quæ maior eſt, eſto diſdiapaſon ab acutiore, atq; adeò etiam minore uincatur, non tamen minus audietur. Neq; enim pueri clamantis uox, quantumuis acuta, ſuperabit uiri bene uocalis ſonū. Inde etiam uidemus quàm nihil efficiant uoces ſuperiores abſq; inferiorum uocum Baſi, ut uocat Iulius Pollux, à qua uulgo nomen Baſſum temerè in uſum ueniſſe exiſtimo. Neq; uero iucundior alius cantus eſt, quā in quo firma ſonabit infima uox, etiamſi ſuprema ſuauius auditū permulcet, ſed omnino in garritum ueniunt omnes ſuperiores uoces, ſi robore infimæ uocis deſtituantur. Hoc idem ſatis cōmonſtratur in diateſſaron conſonantia, quæ non admittitur hodie, niſi ſubtus fulciatur, uel diapēte, hoc eſt, quintæ ſubſidio, uel tertiæ nonuunq;. Quare non eſt neceſſe, ſi Lunæ ſonitus eſt acutiſſimus, ut continuo etiam maximè audiatur, ſicut nec in Citharę neruis neceſſe eſt, nete hyperbolæon magis feriat auditum, quàm proslambanomene, etiamſi eam acumine diſdiapaſon ſuperet. Sed hęc ad Politianum. Atqui huic opinioni noſtræ cōtrarius uidetur Boëthius qui ferè ita ordinare uidetur chordas, ut proslambanomenen ſupremo ponat loco, neten hyperbolæon infimo, ut libro quarto capite decimo toto chordarum ordine: Et libro primo capite uiceſimo. Neaten exponit inferiorē: Et eodē capite Meſon tetrachordi ſuperiores quatuor uocat chordas, ad tetrachordi diezeugmenon item quatuor chordas. In noſtro autem ordine, quem ad Guidonis ſcalā diſpoſuimus, cōtraria omnia uidentur. Multa hercules alia & his haud diſſimilia apud authores reperias, quę quoſdā male torquent. Sed hic ſcrupulus amouendus eſt. Igitur in primis notandum, antiquitus ita fuiſſe tetrachorda, ut etiamnum noſtra ętate conſpiciuntur, quatuor chordis inſtrumēta, ubi grauiſſimus neruus et maximus, imò craſſiſſimus, erat ſupremus, acutiſſimus uero ac minimus, ſanè infimus. Quam ego Lyræ formam puto, nec Citharam cum Lyra idem inſtrumentum, ut quidam male (de licentia tamen non loquor) exponunt. In Cithara enim nerui ſunt 24. ut ſuperiore libro oſtendimus. Et contrario ordine atq; in Lyra diſpoſiti, nam in Cithara grauiſſima quæq; atque maxima chorda eſt infima, acutiſſima uero ſuprema. At in Lyra, ſiue illa trichordos, ſiue tetrachordos, ſiue hexachordos ſit, cōtraria omnia. Hinc illa uaria appellatio, grauiſſimæ, extremæ, imæ, ac ultimæ chordæ. In tetrachordo enim ſuprema eſt grauiſſima, ideoq; dicta hypate, acutiſſima uero eſt infima, & eadem ultima. Neq; uero uoces illæ, extremum, primum, ultimumq; nos turbare debent. Nā aſcendēdo in Cithara, grauiſſima chor-

da eſt

da est prima, acutissima ultima ac extrema: cõtra descendendo suprema est prima, & grauissima est ultima siue extrema, quod in cælestium sphærarũ ordine luce clarius patet, ut postea enarrabimus, & multis alijs in rebus. Et ipsi authores sæpe ita locuti sunt. Vt Terentij illud probat, Certe extrema linea amare haud nihil est: ubi per extremam lineam intelligit primam, nẽpe uidere. Nam quod Donatus in commentario addẽs ait, An sic dixit extrema linea, quemadmodum dicitur longis lineis fieri? Id est, de lõginquo, nimis argutum est. Item Horatius cum in sermonibus de Tigellio diceret: modo summa Voce, modo hac resonat quę chordis quatuor ima. Per imã grauissimam innuit, hoc est supremã in tetrachordo, quæ, quod ad sonos attinet, grauissima est, sed si ad locum conferas, est suprema. Quod & Porphyrio innuens, A tetrachordo (inquit) hoc sumptum uidetur, in quo est grauissimi soni chorda, quæ hypate dicitur. Non me latet, quid eum in locum garriat Acro, ea in annotationibus, quę in Horatium publicauimus, breuiter attigimus. Ad hanc igitur formam, quæ ueteribus ita in usu erat, Boëthius pleraſq; diſpoſuit demonſtrationes. At ubi negocium magis arduum tractat, præſertim numeris cõmonſtrandum, tum uero non acutioribus, ſed grauioribus chordis maiores apponit numeros, quod ipſe lib. 4. his teſtatur uerbis: Nec lectorem (inquit) res illa conturbet, quod intendẽtes ſæpe ſpacia proportionum, numero maiore ſignauimus, remittentes uero minore, cum intenſio acumen faciat, remiſsio grauitatem. Illic enim tantum proportionum ſpacia ſignabamus, nihil de grauitatis, aut acuminis proprietate laborantes, atq; ideo & in acumen maioribus numeris intendimus, & minoribus in grauitatem ſæpe remiſimus. Hic uero, ubi chordarum ſpacia, ſonosq; metiemur, naturam rerũ ſequi neceſſe eſt, maioriq; lõgitudini chordarũ, ex qua grauitas exiſtit, ampliores: minori uero, ex qua uocis acumẽ naſcitur, dare breuiores. Hæc ille. Nec multum abeſt quin ſit exemplum eius quod dixit, libro 1. cap. 24. apud eundem. Vbi hypaton ac meſon tetrachorda ad eundem cõnectens neruum κατὰ συναφὴν, ſuperius hypaton tetracordon facit, poſterius meſon: Sed chordam hypatõ meſon, ſuperioris acutiſsimam uocat, poſterioris uero grauiſsimã. Superius dicit, non ſoni acumine, ſed quia prius numerauerat, alioqui deinde dixiſſet inferioris, non poſterioris. Quod autem Boëthius hypatas grauiſsimas, hyperbolæas uero extremas & dicat & exiſtimet, multis ex ipſius libris teſtimonijs clarũ euadet. Nam lib. 1. cap. 20. Ita ait: Inq; his quę grauiſsima quidem erat, uocata eſt Hypate, quaſi maior atq; uenerabilior. Vnde Iouẽ etiã Hypaton uocant, Conſulẽ quoq; eodem nuncupãt nomine propter excellentiã dignitatis, eaq; Saturno eſt attributa propter tarditatẽ motus, & grauitatem ſoni. Item poſtea in eodẽ capite, de Hyperbolæõ tetrachordo, quod eæ chordæ prædictas omneis netas ſuperuadebant acumine, hyper-

 bolæas

bolęas dictas afferit. Rurſus lib. 4. cap. 11. Hypatō tetrachordū primū atq; grauiſſimum ait, Hyperbolæon autem neten extremā. Rurſus cap. 13. eiuſdem libri, ubi de ſpeciebus diapēte, grauiorem partē bis uocat, ut nos cū Guidone appellamus. Multa alia ſunt apud eundē loca, quę breuitatis gratia à nobis omittuntur. Hæc aūt obiter adduximus, ne quis mihi eius authoritatem uiri obijciat, quem ego abſq; controuerſia in hac arte principē facio. Nam Macrobium, Acronem, Georgiū Vallam, & ſimiles nihil moror. Quanquam Georgius Valla magnifica præſtitiſſe in portentoſo illo de rebus fugiendis ac expetendis uolumine uideri poteſt, homo haud dubie doctus, ſed non ſatis ingenuus, meo quidē iudicio. Cum enim maiorē huius diſciplinæ partē ex Boëthio haberet, ne ſemel quidem, quod ſanè miror, dignatus eſt hūc nominare. Interim Anshelmos Bryennios, & neſcio quos alios obſcuros uiros frequenter in ore habens. Sed ſcilicet tū docti uidemur, quoties authores allegamus, quos uel ipſi nunq; legimus, uel quos alij non legerunt. Nā de antiquis nihil dicam, quos coaceruatim ita allegat perinde atq; ipſe legerit, cum ante multa ſæcula illorum lucubrationes perierint. Audio tamen illi eximiam fuiſſe bibliothecam, quā ipſe moriens ei legauerit, qui hoc opus excuderet. Aldus excuſſit, de bibliotheca nihil certi audimus. Ipſe codex corruptiſſimus eſt, ut cū iudicio legenti facile patebit. Cuius uero culpa, id uero neſcio. Hoc in uniuerſum de eo opere dictū mihi ſit, coaceruationem uideri multarū rerū, quas nō intellexerit, cōmixtionemq; ſæpe contrariorum, quæ haud dubie emendaturus, ſi licuiſſet, erat.

Georgius Valla.

Quo pacto ſumendi ſint Modi & quæ prima omnium Modorū chorda, Caput IX.

Hic uero ingens difficultas ſeſe nobis offert. nec parua nauigationis noſtræ mora, qui trāſiniſsis tot ſcopulis, omni periculo iam defuncti uidebamur, ac tutum omnino cepiſſe portum. Ecce quem minime rebamur, rurſus adeſt Boëthius ipſe, noſtra Helice, noſtra Cynoſura, ac retro propèmodum acto nauigio à curſu inſtituto nos cohibuit. Hic enim lib. 4. cap. 13. longe aliter diateſſaron diapenteq; ordinat ſpecies, atq; nos ordinauimus. Nos enim ſol re, primā, mi la, ſecundam, tertiā ut fa, poſuimus, cum ille hoc ordine, mi la, ut fa, re ſol, ponat diateſſarō ſpecies, atq; ita ueteres plærīq;. Similiter diapente nos primam re la, ſecundam mi mi, tertiam, fa fa, quartam, ut ſol, fecimus. Cum apud Boëthiū ſint hoc ordine mi mi, fa fa, ut ſol, re la. Ita quas nos primas, ille ultimas inſtituit.

Boëthij locus explicatus

Sed

Sed quod magis nos turbat ac propè retrouersis uelis ire prohibuit est, quod eodm libro, capite statim sequente, de Modorum exordijs ait, Hypolydium tono altiorem quàm Hypophrygium, quē nos semitonio dúntaxat sublimiorem instituimus. Quod si hæc nostra falsa sunt, & Boëthij codex bene habet, omni deposita tergiuersatione stylus nobis uertēdus est, ac maior huius commentationis pars retexenda, quam magno labore hactenus construximus. Sed de specierum ordine in consonantijs sumendo (ut priorem amoueamus scrupulum) difficultas hoc pacto soluit, Quod Boëthius eo in loco non alia de causa, mi la, primam ponit diatessaron speciem, quàm quod ea inter immobiles phthongos constituatur, cum aliæ inter mobiles. Quapropter si consonantiarum species per se consyderemus, non uideo cur alia alia sit prior, nisi ex semitoniorum locis primatum illis dare uelimus, Vt, mi la, primo loco semitonium hebeat, κατὰ πρόληψιν, hoc est, secundum ascensum. Eadem de causa, mi mi, in diapente. At si ad scalæ ordinem, quem Græci à proslambanomene ad neten hyperbolæon, Latini uero ab A, ad Aa, instituerunt, hæc referamus, certe, re sol, primum obtinebit locum à proslambanomene ad Lichanon hypaton, mi la, secundum, ab hypate hypaton ad hypaten meson primi ac grauissimi tetrachordi, in qua indubitanter prima chorda hypate hypaton à parhypate hypaton distat semitonio minore in diatonico (nam de alijs duobus generibus, tanquam deploratis, nihil hic tractamus) Deinde sequntur tonus ac tonus, ut clare patet in omnibus libri quarti demonstrationibus apud eundem Boëthium. Hæc ratio etiam Franchino fuit homini docto, & qui recte hæc initia iecit. Eadem Berno in sua Isagoge oppido diligenter tractauit. Nec ab hoc scopo quisquam nos dimouebit. Et ipse Boëthius hic aderit nobis omnibus de musica uoluminibus, quare specierum in cousonantijs ordo, si quindecim chordarum in immutabili systemate cōsyderemus seriem, nullus melior, nec aptior instituetur, atq; ille est, quem nos superiore libro ex Franchino docuimus. Quod si hoc euicimus, ut planè puto, altera de Modorum exordijs dubitatio facilius dissoluetur. Neq; enim dubium est, si Modos musicos secundum quindecim chordarum seriem ordinauerimus, quin hic ordo fuerit secundum Modorum naturam (quæ in semitoniorum positu maxime consistit) quem huius libri capite secundo, etiam typo ostendimus. At si, ut Citharæ neruis aptantur, posuerimus, alius ordo esse poterit. Nam Boëthij constitutio lib. 4. cap. 14. si codex non errat quod tamen Franchinus nō dubitauit dicere, ultimo suorum operū uolumine. cap. 11. alium habet ordinē. à proslambanomene enim in Mesen, Hypodorium quidem ponit, ab hypate hypaton ad paramesen, Hypophrygium, tono distanteis, quod & nos fecimus. At à parhypate hypaton ad triten diezeugmenō, Hypolydium, eodē tono, quē nos semitonio

dúntaxat ab Hypophrygio distare credimus. Nam parhypate hypatō ab
hypate hypatō distat semitonio. Quare eo in loco uel Boëthij codex errat,
uel Citharæ infimum ac grauissimū neruum proslambanomenen appel-
lauit, ac deinde chordas ita aptauit, ut adhuc hodie conspiciunť à C, ad c.
Vel ab F, ad f, in Synemmenis. Magis adhuc diuersa partitio illa est, eodē
libro cap.4. quam ait ad Lydium Modum institutam, cum magis ad Hy-
polydium ac etiam ad Hypodorium quadret, si quis diligenter eam lege-
rit. Quāquam mihi ad finem suspecta & mutila est uisa, librariorum, ut pu-
to, culpa. Porrò Politianus in suo Panepistemone: Toni (inquit) apud Ari
stoxenum tredecim. Hypodorius, et Hypophrygij duo, Hypolydij duo:
Dorius: Phrygij duo, Lydij duo: Mixolydij duo, Hypmixolydius unus.
Quæ si uera sunt, à tritono ille modorum ordinem incepit, (ut hodie sunt
organa quędam, ut nos uidimus) ubi nos Lydium in F litera incipimus,
quasi à parhypate meson orsus ad paramesen conscēdas, deinde in G Hy-
pophrygium, ubi nos mixolydium, neq; enim alioqui illæ modorum mo
nas ac Dyas locum habent. Hæc omnia eò tendunt, ut planè uideamus ua-
riatum hoc quoq; apud ueteres, mansisse tamen semper septem diapason
specierum maiestatē, ut ut alia ceciderint. Denominationis enim ius facile
mutari potest. Cui rei testimoniū esse potest Cleonides qui ab hypate hypa
ton incipit Modos, ac ex ea chorda in Paramesen cōstituit Mixolydiū, q̊d
cum nostra traditione minime quadrat. Sicut nec eius sequētes cū nostris
Modi, ac ne cū Boëthij qdē. Prima igiť (ut tandē finiamus) omniū Modo
rū chorda erit Proslambanomene, Hypodorij ꝓpria sedes ad mesen, secū
da Hypate hypaton ad Paramesen, Hypophrygij: tertia parhypate hypa-
tō ad tritē diezeugmenō, Hypolydij: & deinceps, ut cap.2. huius libri ostē
dimus, ipsa uero semitoniorū loca erunt secundum tetrachordorum ordi-
nationem ab ipso Boëthio lib.4. institutam demōstratámq;, ut iam dicto
capite nos quoq; ꝓbauimus. Manet igiť incōcussus hic noster ordo, ut ab
initio instituimus. Et Modorum natura, apud omneis authores indicata,
hoc pacto pulchre procedit, Æolium simplex, ut Apuleius, τῆς φρυγίας τὸ ἔν-
θεον, τῆς λυδίας τὸ βακχικόν. τῆς δωρίου τὸ σεμνόν, τῆς ἰωνικῆς τὸ γλαφυρόν, ut Lucianus
inquit, quæ uerba paulo post latius explicabimus. Aristoxenum, à Ptole-
męo ac Boëthio redargutum, nos non legimus. Et Politianus hoc in nego
tio rerum nō intellectarum coaceruator à quibusdam merito nominatur.
Legerat enim hæc apud Græcos, sed non intellexit. Georgius etiā Valla
tam uaria uarijs in locis nobis prodidit, nunc Aristoxenium, nunc Ptole-
maicum semitonium usurpans, ut sæpe ipse sibi parum constare uideatur.
Nobis hic nihil excidet, cuius non exemplum uiua uoce, & certa compre-
hēsum ratione dare, ac oculis auribusq; subijcere poterimus, si opus fuerit.

Authorum

Authorum aliquot loca discussa quæ traditis a nobis hactenus pręceptis contraria uidentur, Cap. X.

MInus urgent quidẽ, sed sollicitos tamen nos habent, quę alia super alia subinde nobis irrepũt, nostris propemodum traditionibus pugnantia, apud authores haud pœnitẽdos. Quorũ primus est, Athenæus qui lib. 14. δειπνοσοφιστῶν ex Heraclide pontico treis dũtaxat Modos asserit Dorium, Æolium ac Ionicum, quod Gręci ipsi in tria diuisi sint genera Dores, Æoles & Iones. Idẽ sed aliquanto diuersius tradit quàm Porphyrio doctus homo, qui in Horatiũ nobis reliquit cõmẽtarium, sed ab Acrone cõpilatum, ab temporũ iniuria etiam mutilũ. Is o de ultima libri quarti carminum ad illud: Lydis remixto carmine tibijs. Aiũt (inquit) treis Modos tibiarum esse, Ionicũ, Lydium, Barbarũ. Et epodõ ode 9. ad illud: Hac Dorium, illis barbarũ. Diximus autem (inquit) & supra treis esse species aqud Græcos omniũ carminũ Ionicum, Lydium, Barbarum. Hæc ille. Acro exponit barbarũ, id est, phrygium, quod placet: Cæterum pro Lydiũ in Porphyrione legendũ puto Dorium. Lydius enim in Ionico facile intelligitur. Et nostra ætas penè omnẽ Lydij cantũ in Ionicũ mutat, ita cognata sunt natura horũ modorum systemata. Quod olim eisdem, quas iam citauimus, in Horatiũ annotationibus editis latius prosecuti sumus. Et paulo post eadẽ de re quædã alia adnectemus. Verũ quod ad priorem attinet, breuiter (neq; enim negotium est arduũ, ut multis uerbis si opus) respondemus. Athenæũ quidem treis noninasse Modos. Sed principes, sed maxime celebreis apud Græcos. Quippe qui Lydij ac Phrygij mẽtionem quidẽ facit. Sed barbaros esse existimet, alios item uel obscuros, uel priorũ subditos ac species. Quanquã ea disputatione eò tandẽ uenit, ut ne Ionicũ quidem Harmoniam credat, sed harmoniæ quandã speciem admirandam. αὐτὸς (inquit) ὑπολαμβάνω οὐχ ἁρμονίαν εἶναι τὴν ἰαστί. τρόπον δέ τινα θαυμαστὸν σχήματος ἁρμονίας. Itaq; ex hoc authore nihil satis certi cõstare, mihi quidem uidetur, quemadmodum nec ex Iulio Polluce, ut in Lydio referemus. Sed q̊d Porphyrio, ut ad hũc quoq; aliquid dicamus, treis siue Modos siue species carminum ait, de uulgari loquitur usu, quemadmodũ hoc quoq; tempore Tibicines fidicinesq; in usu habent. Sex enim Modos Ionicum, Hypoionicum, Lydium, Hypolydiũ, Mixolydiũ, Hypomixolydiũ, qui & Hyperiastius, in ut modulanť. Quatuor uero Doriũ, Hypodoriũ, Æoliũ, Hypoæoliũ, & si addere licet Hypmixolydiũ, in re. Deniq;

in mi Phrygium & Hypophrygium, ut numerus duodecim Modorum, aut XIII, si Hypermixolydium non excludemus, expleatur. Hęc ad Porphyrionem. Tertius Lucianus est, qui in Harmonide quatuor Modorũ nomina memorat, ac cuiusq; Harmoniæ proprietatem (Nam ita Modos nominat, conformiter cũ Platone) explicat his uerbis. καὶ ἑκάστης ἁρμονίας διαφυλάττειν τὸ ἴδιον, τῆς φρυγίου τὸ ἔνθεον, τῆς λυδίου τὸ βακχικόν, τῆς δωρίου τὸ σεμνόν, τῆς ἰωνικῆς τὸ γλαφυρόν. Hæc D. Erasmus Rot. præceptor noster docte, ut omnia, ita uertit. Vniuscuiusq; harmonię seruare proprietatem. Phrygię impetũ, Lydiæ furorem, Doricæ seueritatem, Ionicæ iucunditatẽ. Porphyrio treis nominauit, Lucianus quatuor. Sed non uidetur hoc egisse Lucianus ut omneis nominaret Modos, uerum præcipuos dúntaxat. Ionicũ aũt quod ille ex Lydio primus emergit, mutato di(zeugmenon tetrachordo in synẽmenon, principibus adiecit. Sic & Apuleius Floridorum libro 1. quinq; enumerat. Æolio adiecto, Iulius Pollux lib. 4. λοκρικὴν adiecit & alibi συντονολυδιστί, ut Plato li. 3. de re pub. ubi & μιξολυδιστί. Verũ de his in Lydio latius differemus. Apulei uerba sic habent. Tibicen quidam fuit Antigenidas omnis notulæ melleus modulator, & idem omnimodis peritus modificator, seu tu uelles Aeolion simplex, seu Iastium uarium, seu Lydium querulum, seu phrygium religiosum, seu Doriũ bellicosum. Apuleius simplices, quod ad appellationem attinet, nominat, uidelicet à Gentibus nomina habentes. Et Iastium uocat quem Lucianus Ionicũ, quod nomẽ in uulgatis Apulei codicibus corrupté, ut paulo post ostendemus, Asiũ legitur. Hęc & similia apud authores passim reperiuntur, quæ nullo negotio ad hunc modum dissolui poterunt ab mediocris etiam ingenij Lectore.

De Modorum inuicem commutatione, Caput XI.

COmmutãtur item Modi alteri in alteros sed haud ęquali felicitate. In alteris enim fit mutatio sæpe uix sentiẽte aure etiam arguta, imò sæpe cum magna audientium gratia, quod peruulgatum hodie esse ex Lydio in Ionicum non semel iã testati sumus. Norũt hoc qui instrumẽtis ludũt, & qui Poëtarũ carmina prõpté cantare sciũt ad musicã rationẽ. Nẽpe q laudẽ hoc modo, si cõmode faciũt, sæpe numero merentũ. Maximé si Ionicũ in Doriũ cõmutent: In alteris aũt dura fit cõmutatio, & uix unq̃ absq; graui auriũ offensione, ut ex Dorio in Pphrygiũ. Ideoq; qui in tẽplis hodie organa pulsant, q̃ties in id difficultatis incidũt, cogentibus ad hoc Ecclesię cãtibus, nisi exercitati ac prõpti sint, sępe se deridẽdos auditoribus eruditis ꝓpinãt. Inde adagiũ natũ puto, A Dorio ad Phrygiũ de naturali in minus naturale, aut de bene cõposito, ad absurdũ aut de placido

ad in

ad insuauis. Denique de eo, quod uulgo aiunt, quod non manet in proposito, et ex eodem labitur in diuersum. Haud clam me est, quod nostra aetate de hoc Adagio scriptis prodiderint multi eximij uiri, inter quos duo tamen maxime mihi colendi, nunquam absque honoris praefatione nominandi, Franchinus & D. Eras. Roter. alter mutus, alter uocalis mihi doctor, quibus tantum me debere fateor, quantum qui maxime. Franchinum sane nunquam uidi. Quanquam ante annos duos et 20, cum Mediolani essem, ille quoque tunc adfuisse dicitur, sed nondum hoc agebam, posterioribus autem annis (ut ingenue quod uerum est, fatear) eius uiri scripta multum profuere mihi, atque adeo ansam dedere, ut Boëthianam Musicen legere, relegere, ac deuorare etiam uoluerim, quae longo tempore a nemine attingebatur, imo a nemine intelligi credebatur. Cum Erasmo uero familiariter multis uixi annis, non in ijsdem quidem aedibus, sed ita prope, ut alter alteri in negocio literario quotidiana consuetudine, in laboribus quos simul immensos pro communi studiosorum utilitate tolerauimus adesset quoties libuisset. Itaque licuit inter nos admonere, dubitare, corrigere. Ego, ut Iunior, concedebam illius aetati. Ille, ut senior, tolerabat mores meos, nonnunquam castigabat, assiduus erat adhortator studiorum meorum. Denique effecit, ut audere aliquando & ipse in publicum prodire, & scriptis, quae sentirem, prodere. Quaecunque ille tot annis (Nam opinor non minus xx, fuisse) scripsit, uoluisset a me antea uideri. Et hercules, si prae occupationibus rerum mearum perpetuo adesse potuissem, non defuissem uiro, plerisque tamen operibus adfui. Non aegre ferebat, ut nunc morosuli quidam faciunt, reprehendi, si quis hoc commode faciebat, imo admoneri maxime petebat, & agebat subinde gratias, denique nonnunquam admonentem muneribus donabat. Tanta in illo uiro erat modestia. Itaque in eius scriptis reprehendere quaedam dum uiueret, maxime illo uolente, non sumus ueriti. Quod in Franchino quoque utinam licuisset, ostendissem certe illi non pauca, quae ad publicum disciplinarum usum multis profuissent. Haec eo tendunt, ut nemo mihi succensere iure uel queat, uel debeat, si post illorum fata nunc audeam quaedam reprehendere, quae uiuentibus illis cum gratia etiam facturus eram. Prior itaque Franchinus in postremo illo opere (quod sero in manus nostras uenisse priore libro conquesti sumus) de Harmonia musicorum instrumentorum li. 4. ca. 2. ubi de proprietatibus quatuor Modorum, ac de praestantia Dorij disserit, facta huius Adagij mentione, haec adponit uerba: Cum autem (inquit) ex constantissimis & seueris actibus ad ea quae laete atque iucunde dicenda aut optanda essent, sese conuerterent, ueluti prouerbij loco a Dorio dicebant in Phrygium. Haec ille. Quibus uerbis innuit laetis ac iucundis rebus conuenire Phrygium, cum tamen statim eodem in lib. ca. 5. dicat Phrygium Modum ad bellum excitandum esse aptum, ideoque igneo colore pingi, & Anapaesto declarari. Atque nemo non idem de Dorio affirmat, quod propter hac ratione non eruimus huius adagij sensum. Ego. n. Phrygium potius tristibus, ac diuinis conuenire puto, ut Threnis, ut fletibus, ut sepulturis. Quanquam quis Modus est, qui non ad diuersa applicari queat? modo sit ingenium ad eam rem felix, quale aut Iodoci Pratensis, aut Petri a Platea, aut similium.

H 4 Idcirco

Id circo omnia, quæ per totũ illũ quartũ librũ, præter Boethiana, adfert de modis musicis, ꝓfecto Modorũ ueram naturã neutiq̃ nobis aperiunt. Neq; ille ultra septem recte nouit, quod cum ex eo opere, tũ ex actiua ipsius Musica plane apparet. Et quæ ex uarijs authoribus cũ latinis tũ Græcis collegit, negocium nihil adiuuant, ut priore quoq; libro attestati sumus. D. Erasmus autẽ in Adagiorũ illo præstãtissimo opere nihil plus affert ad uerum sensum huius Adagij. Tribus annis, aut circiter ante eius mortẽ admonitus fuit à me. Nam totum illud opus sæpe eo poscente relegeram, & sicubi aut librariorum culpa, quæ sane non minima, quid corruptũ erat, aut etiã ipsius incuria neglectum, ut nõ illibenter sua agnoscebat errata, continuo notabam. Locus erat Apuleij, de quo præcedente capite, ubi ille Asiũ pro Iastium legerat, eum locum ante postremam editionem, me præsente ac admonente, emendauit. Emendaturus & alia, si morte præuentus nõ fuisset. Nam cum de ipso hoc adagio, longe aliam ex me audiret rationem, atq; ipse adferre potuit, rogat ut scriptis id explicẽ latius ac diffusius, ita enim fore, ut Lector fructum haberet, ego gratiam. Enimuero, quòd ibi non admodum ualebam, grauatim me hoc facturum ostẽdi, paratus tamen erã hoc in Modorum cantibus cõmonstrare palàm, quod ego primũ hac in re puto, & à paucis id fieri posse. At ille nõ destitit, donec peruicerit. Itaq; scripsi tunc ea, quæ hic statim subijciam. Verum cum ultimam editionem iam moriturus adornaret, operi nõ adfui, è Friburgo enim q̃d ad caput Hercíniæ syluę est, ubi tũ habitabã, Basileam ierat (distant ea loca unius diei itinere.) Ideoq; & charta tunc perijt, & locus ille, cũ alia tã multa illi curanda essent, neglectus est. Quapropter nũc hoc ope, ubi talia ex ꝓfesso doceo, id uero neutiq̃ mihi negligendum existimaui. Est igit sensus huius adagij à Dorio ad Phrygiũ, ut diximus quoties à ꝓposito aliquo in lõge diuersum labimur. Huius rei apud Musicos cũ recentiores tũ ueteres nullã, quod equidẽ sciã, reperias causam, quã cãtus naturam ac auriũ iudiciũ. Ideoq; rẽ altius repetere placet, breuibus quidẽ uerbis & in diatonico, quod nunc in usu est. Notum aũt est ex superioribus, totũ inter Modos discrimen esse ex uariatione diapẽte ac diatessarõ in diapason, qua omnes, cõstant Modi. Hanc aũt uariationẽ esse ex uario semitoniorũ loco, quæ totũ uersant negotiũ. Notum hoc quoq; est Lydiũ Hypolydiũq; Modos cõmunẽ habere diapẽte, tertiã uidelicet speciẽ, Phrygiũ Hypophrygiũq; secundã, quarũ utraq; tritonũ cõplectitur, durũ interuallũ, & à diatonico nõnihil abhorrẽs. Vnde factũ est, ut Lydij ac Hypolydij asperitatẽ in diapente nostra ætas ꝓpe aboleuerit, ac unius semitonij immutatione eos ex diezeugmenõ tetrachordo in Synẽmenõ deiecerit, effeceritq; Ionicũ Hypoionicũq; qui molliorẽ habẽt incessum, nẽpe diapente nacti absq; tritono, quartã uidelicet speciẽ. Porrò Dorius Hypodoriusq;, primã habent diapẽte speciẽ, quæ itẽ nullũ habet

tritonum,

tritonũ. Ideoq́ʒ ſi rurſus Ionicum Hypoionicumq́ʒ in Doriũ Hypodoriúmue mutabis, uariatur diapẽte ſed abſq́ʒ tritono, quare aures nõ offendũtur, imò gratiã ſenties ex uariatione Modi. Et eſt ſanè auditus ex omnibus ſenſibus maxime moroſus, qui niſi uariatione iucunda mulceat̃, illico tædiũ cõcipit. At ſi rurſus ex dorio aut Hypodorio in phrygiũ Hypophrygiúmue cõcedere uelis, iã incides in Modos, quorũ diapẽte tritonũ habet, aſperã, ut diximus, intercapedinẽ, ita ut alia uelut natura cãtus naſci uideatur. Quapropter auditus rei nouitate cõmotus ſentit alterationẽ incõmodam ac uelut ſtupeſcit. Hæc ita habere re ipſa inueniet qui Modis aſſuefactas habet aures. In Guidonis autẽ ſcala Lydius inter F, & f, Hypolydius inter C, ac c, cõſtituti habẽt mi, in b claui, q̊d ſi in fa cõmutabit̃, efficit continuo Ionicũ ac Hypoionicũ molliores Modos, & q̄bus aures libẽtius acquieſcũt. Veteres ſanè ecclesiaſtici Lydio ac Hypolydio delectati ſunt propter diapẽte ſeueritatẽ, præſertim in Gradualibus quę uocãt. Itẽ in paſſiõe Dominica, quæ ſacra illa hebdomada canit̃. Vbi Euangeliſta, ut grauis hiſtoricus eã habet diapẽte, narrationi aptã. At noſtra ætas pleraq́ʒ mutat temere, aut uiciat uerius, dum quærit mollia potius quã grauitatẽ obſeruare curet. Mutatis igit̃ his Modis, ut ex fa fa, diapẽte fiat ſol ut, aures ſuauiorẽ nactę ſonum, nõ offendunt̃. Nec rurſum ſi ex ſol ut diapente paulatim ꝓcedendo labaris in la re, ac in Doriũ uenias, ſi cõmodè hoc feceris & ſuo loco. At rurſus ſi ex re la, quæ Dorij eſt diapẽte, in mi mi, quæ Phrygij eſt, deflectere uoles, uix effugies tædium quoddam auriũ, aut ſtuporẽ quendam animi ammirãtis, cur in diuerſum abeat. Sed ſatis nunc Philoſophatũ. A Dorio ad phrygiũ, et cõmodè, & abſq́ʒ aurium offenſione trãſire feliciter auſus eſt Iodocus à Prato ſuper pſalmum de profundis, quod exemplum unà cum iudicio noſtro prodemus. lib. 3. cap. 24.

Cur ſeptenarius numerus apud authores tã frequẽs in rebus muſicis, Cap. XII.

EST aũt & hoc cõſyderatione non indignũ. Quid ſibi uelit ſeptenarius ille numerus toties authoribus nominatus, & tam uarie item, cũ rerum muſicarum incidit mentio, quemadmodum apud Homerũ ſecundo (qui eſt ad Mercurium) hymno.

ἑπτὰ δὲ συμφώνους ὀΐων ἐτανύσσατο χορδάς. Et apud Virgilium in Alexi.

Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula. Et Aeneidos 6.

Oblogtur numeris ſeptẽ diſcrimina uocũ. Et Horatius lib. 3. Car. ode. 11

Tuq́ʒ teſtudo reſonare ſeptem. Callida neruis.

Macrobius lib. 1. Saturnaliũ ſcribit Apollinis lyrã ſeptem fuiſſe chordarũ per quas tot cœleſtium ſphærarum motus præſtet intelligere. Sphærarum

pro

per Planetarum accipi uult opinor, sed ea ratio frigida est. Nam si Poëtæ octo prodidissent neruos, hic tam subtilis speculator continuo subiunxisset, per eos totidem Sphærarum motus intelligi, q̃ppe quę apud omnes sint octo. Rursus si nouē cōmemorassent, octo haud dubie motus qdē esse dixisset, atq; adeo totidē ex illis sonos: Nonū aūt intelligi oportere, cōflatā ex his octo Phthōgis symphoniā, atq; ob hoc dictā Calliopen, ut de musis Plato in re pub. philosophatur, non temere omniū doctorū iudicio. Eadē est Ciceronis de Sōnio Scipiō. tractatio, de qua paulo post. Diodorus aūt Mercuriū ait lyrę reptorē fuisse, atq; eā tribus instituisse chordis, instar triū anni tēporū, Treis itē uoces desūptas, grauē ab hyeme, acutā ab ęstate, à Vere mediā, magna Autūni iniuria, q̃ hic indignissime fructibus onustus exulat. Orpheū alij quatuor chordis lyrā instituisse tradūt uel ad eadē anni tēpora, ut iniuria affectus Autūnus, postliminio rediret, uel ad q̃tuor elemēta, ut alij scripsēre. Hæc ad huius difficultatis nodū explicādū à cōmētatoribus adducta, tātū ad rē faciū t, atq; enarrare, quā quisq; chordā in Cithara addiderit, donec ad 15. deuentū sit chordā. Lectoris .n. mēs omnibus his lectis & intellectis nō minus dubia hęret. Effugia hęc sunt nostræ ignorātię, quæ nimiū fœcūda est, q̃ties extricare se neq̃t. Atq; hoc explicādū erat, quā ob causam toties apđ authores septē chordarū sit mētio, tū qđ per has intelligi oporteat. Hic leuiter trāsiliūt oēs, tanq̃ re bene nota, & septē Planetarū Sphæras adducunt quasi hoc nemo sciat. Ego igiť uno uerbo dicā quę sentio, per septē siue chordas, siue neruos, siue cicutas, siue uocū discrimina intelligi ab authoribus septē illas Diapason species, de q̃bus tā multa hactenus diximus, quæ nō minus in trichordo Mercurij, tetrachordo Orphei, ac reliq̃s deinceps chordarū instrumentis habenť, quā in Cithara 24. chordarū. Per has omnis cātus regiť, per has incedit, intra has cōcludiť, quēadmodū per pedes carmina. Hę disdiapason nō expleť, sed tono deficiūt. Ideoq; à Ptolemæo octaua species adiecta est, sed quæ eadē sit cū prima, ut late hæc cap. 2. huius libri ostēdimus. Neq; enim ullus est cātus, uel Citharę, uel alij instrumēto habilis, qui nō in aliquā septē diapason specierum cadat. Quod si forte hoc alicui nimis argutū uisum fuerit, meminerit obsecro, q̃ hæc nostra ætas rudis sit, ac ἄμουσος prorsus, ut inter eximie doctos, etiā qui mathematica ꝓfitenť, nō uicesimus quisq; hæc ꝑspecta habeat, quiq; huic disciplinæ medicā manū adhibere uelit, imó uerius qui possit, Rursus cogitet quā priscorū cū Romanorū, tū Græcorū ætas docta ac omnibus instructa disciplinis. Vt certe dubitari non possit, cū Horatius carmina ad lyrā cecinerit, & Modorū toties mētionē faciat, quin eos optime nouerit, negociū certe nō admodū difficile si à teneris ea in re docti magistri nobis cōtigissēt, ut in alijs disciplinis, nō tā ad hōim uitā utilibus atq; ipsa musica esse ab oībus priscis uno ore ꝓhibeť. Sed nūc q̃relarū sat est, ad alia ꝓperem⁹.

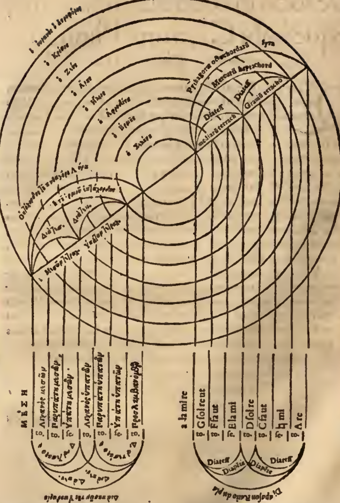
De sono

De sono in cœlo duæ opiniones, atque inibi Ciceronis Plinijque loci excussi, Cap. XIII.

QVi in cœlo sonum esse putarunt, ad primam diapason speciem, quæ Hypodorij est, eum distinxisse uidentur, ut patet apud Boëthium, lib. 1. cap. 27. Cæterum quod ipse ibidem Solem Mesen facit, ad priscorum retulit opinionem, quæ nobiscum non pugnat. Interualla enim eadem sunt in diatonico à nete Synemmenon ad lichanon hypaton, in qua dispositione Sol erit Mese, quę à Mese est ad proslambanomenen, ut nos disponemus, atq; adeò etiam eadem diapason species, quæ ex primis diatessaron atq; diapente speciebus cõflatur. Atqui in sonorum constitutione quod ad grauitatem & acutiem pertinet, in diuersum authores abierunt, quemadmodum priore quoq; libro obiter tractauimus. Quidam enim superioribus corporibus acutiores dederũt sonos, inferioribus grauiores, quod ea quæ uelocius mouẽtur, ut sunt superiora, etiã acutius sonare uideãt, in qua opinione uidet fuisse Cicero in lib. de re pub. 6. Alij cõtra acutiores inferioribus corporibus ascripsere sonos, superioribus grauiores siue maiores, quód corpora maiora, maiorẽ etiam ędãt sonum, minora minorem, quę opinio mihi multo probabilior uidetur. Si quidem ita in cœlo, ut in hoc sensili mundo habent corpora. Sed huius rei typum subijcere placuit, qui utrorumq; opinionem Lectori sub oculos ponet. Habebunt enim in altera parte maiora corpora cœlestia breuiores chordas, minora longiores. In altera autem maiora corpora longiores, minora breuiores. Res non admodum difficilis si recte tradatur.

M. Tullij

M. Tullij Ciceronis ordo in sonis, quos cœli orbibus dedit antiquitas.

Boëthij ordo in digerendis cœlestium Sphærarum sonis.

Qoicquid uelocius mouetur, id acutiorem facit sonum
Soperiora corpora uelocius mouentur inferioribus,
Superiora igitur corpora acutiorem faciunt sonum.
Συλλογισμός.

Maiora corpora maiorem edunt sonum.
Superiora corpora sunt inferioribus maiora,
Superiora igitur corpora inferioribus maiorẽ edũt sonũ
Ratiocinatio,

Cæterum

CÆterum interualla orbium cœlestium in ipso cœlo, eá ne ratione constent, qua in diapason phthongi, mihi non fit uerisimile, quocunque tandem modulandi genere constituerimus. Plinius autem lib. 2. Cap. 22. Pythagoricam tradens præceptionem, sic ait: Sed Pythagoras interdum ex musica ratione appellat tonũ, quantũ absit à terra Luna. Ab ea ad Mercurium, spacij eius dimidium, & ab eo ad Venerem, feré tantundẽ. A qua ad Solem sesquiplum. A Sole ad Martem tonum, id est, quantum ad Lunam à terra. Ab eo ad Iouẽ dimidium, & ab eo ad Saturnum dimidium, & inde sesquiplum ad Signiferum: Ita sex tonos effici, quã diapason harmoniam uocant, hoc est, uniuersitatem concentus. Hæc Plinius. Quę uerba non omnes æquè intelligunt. Georgius Valla lib. 1. cap. 2. Musices, illud sesquiplum apud Plinium refert non ad tonum, sed ad dimidium toni, ut toni, inquit, sint quartæ partes tres, quod ego dodrantem toni intelligo. Qua tamen ratione non sex toni fierent, sed quinq; & semis. Alij sesquiplum ad tonum referentes, colligunt ex Plinij uerbis septem tonos in diapason consonantia, quod nec rationem habet, nec quisq̃ Musicorum uspiam tradidit, & ueteres Plinij codices omnes sex habent, non septem. Præterea sex propius uero est, Aristoxeni sententia, quem Plinius secutus uidetur. Reuera autem diapason sex propé modum habet tonos, deest enim comma, ut superiore libro ostendimus. Cicero autem sexto de Rep. libro, ita habet: Quam ob causam summus ille cœli stelliferi cursus, cuius conuersio est concitatior, acuto & excitato mouetur sono, grauissimo autem hic lunaris, atq; infimus. Nam terra nona immobilis manẽs, ima sede semper hæret, complexa medium mundi locum. Illi autem octo cursus, in quibus eadem uis est duorum Mercurij & Veneris Modorum, septẽ efficiunt distinctos interuallis sonos: Qui numerus rerum omnium ferè nodus est. Hæc ille. In qua præceptione omittit quam Plinius refert interuallorum rationem, ex octo tamen cursibus septem sonos fieri collegit, extremos pro eodem intelligens sono, ut fit in diapason. Et cõsonat uulgatum musicorum dictum: de octauis idem esse iudicium. Quanquam, ut dicam quod sentio Ciceronis locus haud dubiè corruptus est, & Macrobius exacte eum non intellexit, tametsi quatuor longissima scripsit in eum capita. Theodorus Gaza, eximiæ eruditionis uir, cum eum locum in Græcum sermonem uerteret, & ipse quædam, quæ in uulgatis Ciceronis codicibus sunt, omisit, ut hæc uerba: Mercurij & Veneris Modorum. quædã aliter uertit, ut ὧν δευτέρῃ αὐτοῖς πρόσεστι δύναμις. quod in uulgatis quibusdam latinis codicibus frequenter ita legitur: Illi autem octo cursus, quibus eadem uis est Modorum. à Theodori uerbis longe discrepans lectio. Quidã in his Ciceronis uerbis: Septem efficiunt distinctos interuallis sonos. uerbum septẽ ad ablatiuum interuallis cõiungendum existimant hoc sensu:

Octo hi cursus efficiũt sonos distinctos septem interuallis. Sed hoc haud dubiè coactum est, à Ciceronis phrasi longè alienum. Ego locum Ciceronis ita legendum puto: Illi autem octo cursus, in quibus eadem uis est extremorum, septem efficiũt distinctis interualla sonis, qui numerus rerum omnium ferè nodus est. Hæc uerba, siquidem ita legãtur, & secundum naturam prolata uidentur, & traditioni Musicorum consentanea erunt. Natura enim ita habet, ut octo phthongis, secundum rationem musicam dispositis, certoq́ modulandi genere dimensis, octauus sit eiusdem naturæ cum primo. Et cum sint octo phthongi, septem tamen dúntaxat sint interualla, quæ septies uariata quouis modulandi genere, septem efficiunt diapason species, quarum frequentissime omnes authorum libri meminêre, ut paulò ante disseruimus. Boethius huius negocij uerus iudex, cum apud ueteres hæc ita mirè uariata uideret, & Plinium non ueritum dicere iucundam magis quàm necessariam subtilitatem, hæc ita temperauit, ut tamen utranque opinionem sub oculos lectori poneret, quemadmodum paulò ante locum indicauimus. Vt autem tãdem, quod certo sentimus, fateamur, dicimus ~~in genere~~. Non absque ratione commentum hoc uisum esse Aristoteli, et dictu iucundius quã uero similius. Quippe si quis ea applicare, ut ita dicam, uoluerit, neque hercules Planetarum interualla, musicis intercapedinibus conuenire reperiet, neq́ ullam certam soni rationem uel subiecto uel efficiente causa, ut Physicis placet, adesse deprehendet. Sed datur hæc uenia antiquitati, quæ quoquo modo humanas mentes ad cœlestium contemplationem erigendas existimauit. Ego nisi ab authoribus magnis hoc tractatum uidissem, silentio transire, quantum ad artem pertinet musicã, absq́ omni, ut puto reprehẽsione potui, sed non sunt prorsus cõtemnenda, quæ tanta authoritate antiquitas memoriæ cõsecrauit, nihilominus res ipsa ut habet, duce ueritate, nobis prosequenda est.

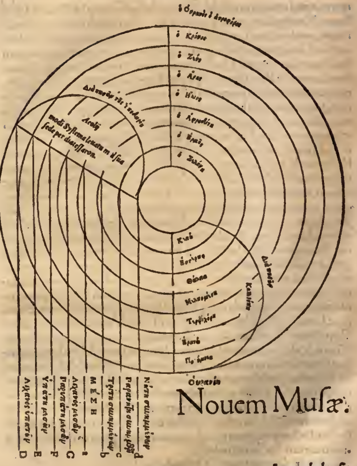
ingenuè.

Quid per nouem Musas intelligendum, Caput XIIII.

Sed neq́ hoc silentio prætereundum est, quando ad Musices cognitionem, ut ex nomine apparet, nõnihil pertinet, Quare apud authores nouem Musæ dicantur. Apud ueteres tres dúntaxat fuisse Musas M. Varro tradidit, & Diuus meminit Augustinus in lib. cõfessionum, ea certe de causa, quod omnis sonus triformis sit. Nempe qui edatur uel uoce, ut faucibus, uel flatu, ut tubarum, uel pulsu, ut in cithara. Quidam quatuor etiam Musas faciunt, quidam septem à diapason septem speciebus, quæ opinio, si recepta esset, placeret. Sed nouenarius in Musis numerus,

merus,apud omneis ueteres,præsertim Homerum atque Hesiodum,fabularum & antiquitatis principes peruicit. Qui tamen eodem, quo septenarius,modo ad musicen spectat. Verum non lubet nunc referre, unde dictæ sint Musæ,cur puellæ fingantur,quæ earum cognomina,neque enim hæc huius sunt negocij. De nouenario numero nobis dicendum. Plato libro decimo de Rep. singulis Sphæris singulas sirenas appositas tradit, per quas Sphærarum motum,aut sonum potius ex motu natum, significat. Quapropter octo hos sonos octo uocat Musas,neque antiquitas plureis posuit cœlestium corporum sphæras. Ex his autem conflatã symphoniam nonam uocat Musam, quam & ideo Calliopen dictam cõtendunt, & ab Hesiodo reliquarum omnium excellentissimam. Quod optimus Poëtarum Virgilius (ut nullius Philosophiæ partis ignarus) uno carmine significasse uidetur 9. Æneidos: Vos ô Calliope,inquit,precor aspirate canenti,haud absque ratione plurali usus numero ad unam Musam, quanquam ad eam,quæ omneis alias comprehenderet Musas. Quod in Erato, libro septimo non est ausus. Cæterũ hunc ex 9 Æneidos locum Christophorus Landinus rectius doctiusque enarrat quàm Seruius,ad eum quem iam diximus sensum. Poëtæ autem hoc ænigmate innuere uolebant,à superis,hoc est, astrorum influxu dari,ut sis Poëta,alioqui nihil artem efficere posse. Sed non est apud me certum, ascendendó ne an descendendo sonis Sphærarum aut ipsis Sphæris nomina congruant. Videtur autem uerisimilior ordo,si quis ascendendo his Musarum nomina adaptet. Nempe ut Luna sit Clio. Mercurius Euterpe. Thalia Venus. Melpomene Sol. Terpsichore Mars. Erato Iupiter. Polymnia Saturnus. Cœlum stellatum Vrania & ultima omnium Calliope. Quem ordinem si seruabimus,habebunt latum commentandi campum Grammatici. Nam Musarum nomina Syderibus probè conuenire uidentur. Quæ discutienda relinquimus eis,qui exponendorum authorum prouinciam ex professo suscipiunt,ad hanc enim commentationem non pertinent. Nũc ipsum Hesiodi carmẽ apponamus & Musarum ad cœlesteis orbes typum, ut si quid ex eis utilitatis ad lectorem manare potest, quemadmodum nos confidimus, non desimus etiam hac parte studiosis.

Κλειώ τ', Εὐτέρπη τε, Θάλειά τε, Μελπομένη τε,
Τερψιχόρη τ' Ἐρατώ τε, Πολύμνιά τ', Οὐρανίη τε,
Καλλιόπη θ' ἣ δὲ προφερεστάτη ἐστὶν ἁπασέων.

Nouem Musæ.

Anacephalæosis

Anacephalęosis parua de Modorum diuisione, Caput XV.

VErũ iam huius extraordinariæ cõmentationis satis est, ad ipsam rem rędeamus. Dictum est nobis antea, septem esse diapason species à proslambanomene ad paraneten hyperbolæon, his apud Boëthium nominibus: Hypodorium, Hypophrygiũ, Dorium, Phrygium, Lydium, ac Mixolydiũ. Dictum item est, ex his septẽ, quinq; bifariã diuidi, proprie arithmeticôs ac harmonicôs, Hypodoriũ, Hypolydium, Dorium, Phrygiũ ac Mixolydium. Hypophrygium autẽ arithmeticôs tãtum, Lydium harmonicôs tantũ: Atq; ideo duodecim esse proprie Modos, nõ quatuordecim: Et tribus quidẽ primis speciebus Hypodorio, Hypophrygio, ac Hypolydio nomina manere diuisione arithmetica, sequẽtibus autẽ quatuor Dorio, Phrygio, Lydio, ac Mixolydio diuisione harmonica. At reliquis quinq; Modis inuersa esse horum iam dictorum systemata, E tribus quidẽ primis duo harmonicôs, è quatuor autẽ sequẽtibus tria arithmeticôs. Duo itaq; deficiũt altera parte systemata, quia secũda diapason species harmonicôs, sexta arithmeticôs uerti proprie nõ possunt, ut sæpius dictum est. De ordine autẽ horum Modorum multis ante disseruimus uerbis. Nunc hoc saltẽ adijciendũ: Modos diuidi posse in principes & subditos, q̃s nunc subiugaleis uocant, uetustiores Plagios. Principes esse, qui diuisi harmonicôs, cãtus finẽ infima diapason chorda cõstituunt, quorum sint numero sex. Æolius, Ionicus, Dorius, Phrygius, Lydius, ac Mixolydius. Subiugaleis uero, qui diuisi arithmeticôs, cantus finẽ infima diapente chorda cõstituunt, eadẽ cum suis principibus, q̃rum itidem sint numero sex, Hypoæolius, Hypoionicus, Hypodorius, Hypophrygius, Hypolydius, ac Hyperionicus, siue Hypomixolydius. Finales igit̃ duodecim Modorum chordæ ita habẽt secundum ipsorum naturã. Æolij ac Hypoæolij in A. Ionici ac Hypoionici in C. Dorij ac Hypodorij in D. Phrygij ac Hypophrygij in E. Lydij ac Hypolydij in F. Mixolydij ac Hypomixolydij in G. B clauis omissa est, q̃d in ea rarius cantus finiunt. Si tamẽ in ea inueniantur, ut postea exẽplis ostendere conabimur, ij cantus erunt Hyperæolij ac Hyperphrygij, duorũ Modorum à posteris adiectorũ, habebuntq; suum quoddã ius ut alij, nẽpe ut authentes sit Hyperæolius, Plagius uero Hyperphrygius. Idq; in simplici scala absq; tetrachordo synemmenon. Verũ quia Hypoæolius & Hypoionicus extra scalam græcã expatiarent̃, tum si aliquot uocum cantilenæ instituant̃ in quatuor sequentibus Modis, Basis & ipsa extra eandẽ uagaretur, sex Modi infimarum clauiũ suis sedibus per diatessaron loco moti sunt, manẽte tamen immobili diapason systemate. Ita Æolius ac Hypoæolius in D. cũ fa tamẽ in

I 3 b claui,

b claui, cantus suos finierũt, quanq̃ in a cõmodius potuissent. Ionicus & Hypoionicus in F. Dorius ac Hypodorius in G, sed itidẽ cum fa in b claui, ad hoc enim inuentũ est tetrachordum synẽmenon, ut systemata infima in superioribus quoq; clauibus locũ haberent, & uoces omnes potius intra scalã continerent, q̃ extra temerè uagarẽtur, quod superiore uolumine admonuimus, & tertio deinde exẽplis cõmonstrabimus. Habent itaq; ex septẽ diapason speciebus quinq; binos Modos, uidelicet, Prima Hypodoriũ atq; Æolium, Tertia Hypodorium ac Ionicum, Quarta Doriũ ac Hyperionicũ, Quinta Phrygium ac Hypoæoliũ, Septima Mixolydium ac Hypoionicũ. Duæ uero reliquæ species singulos, nempe secunda Hypophrygiũ, Sexta Lydiũ. Duo enĩ reiecti sunt, de quibus nunc sæpissime. Hæc Modorũ tam intricata ordinis ratio, ac sedium tãta diuersitas in causa fuit, cur uera de his traditio tot annos doctissimos latuerit, nemoq; rogatus, quis esset Ionicus Modus, aut q̃modo à Lydio distingueretur, quis Æolius aut quomodo à Dorio differret, planè definire potuerit, cũ apud authores frequens illorum esset mentio, & in canticis Ecclesiasticis multæ mutationes ex Lydio in Ionicum, ex Dorio in Aeolium fierent, haud cognita apud homines causa, quo pacto id accideret.

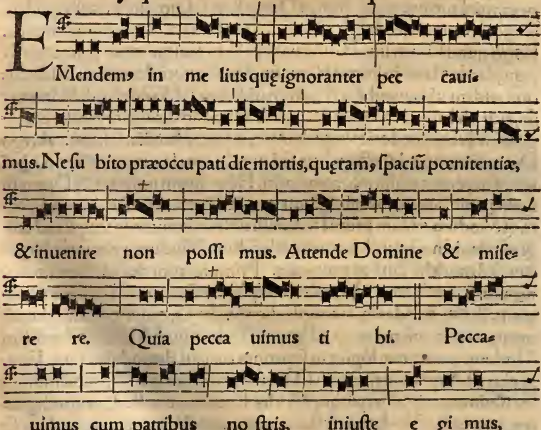
De Prima diapason specie & duobus Modis, Caput XVI.

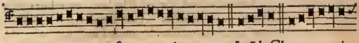
AT nunc locus expostulare uidetur, ut lectori, quod toties ꝓmisimus tandẽ præstemus, duodecim nempe Modorũ exempla. Qua in re id præfari mihi licebit, eorum Modorũ exẽpla, qui noti sunt, paucis me indicaturũ, at eorum qui ignoti tot annis nomine latuêre latius explicãda suscepisse, ut lector planè perspiciat, à nobis nihil noui cõfictum, sed quod uel hominũ negligentia, uel tẽporum iniuria tandiu propè modum sepultũ fuit, id nos pristino splẽdori restituisse. Primæ igitur speciei diapason à proslãbanomene in mesen, hoc est, ab A in a, duo sunt Modi, alter qui ipsius diapason apud Boëthiũ habet nomen, Hypodorius, & diuisus arithmeticôs in D. uulgo nunc secundus dicitur, quia Dorij, qui primi nomen obtinuit, Plagius est, quippe cum quo cõmunem habet diapente re la, & eandẽ diatessaron re sol, infernè, quã ille supernè. Alter diuisus harmonicôs, olim Aeolius magna cum Dorio cõmunione, sed de hoc paulò post. Hypodorius sanè, diuisus arithmeticôs, ac nũc noster Secundus, ut diximus, nomẽ diapason ut proprium obtinens, tetricã quandam habet grauitatẽ, minimeq; adulatoriã, quo primi Ecclesiastici usi uidentur in rebus mœstis ac tristibus, quod Tractatus, qui diebus piacularibus (quadragesimã nunc uocant) canuntur, planè ostendunt. Tum respon

soria

ſoria uetera & Antiphona aduētus Domini. Modus eſt omnibus notus ex A graui ad a acutum. Finalis clauis eſt D, quæ & principis eius eſt Dorij. Attingunt tamen cantus eius infernè aliquando Γut, & ſupernè c, ſed licentia, Id quod plenius libro priore explicuimus. Nos unum Reſpōſorium exempli gratia apponemus, dignum cantatu, quod doctus uir noſtra ætate Ioannes Richafort quatuor uocibus elegantiſſimè cōpoſuit, quanquam licentia Symphonetarum uſus, per diapente loco mouit ſurſum, quod per diateſſaron oportuit, ut in alijs quoque Modis omnibus facere ſolent, itaque ex Hypodorio fecit Hypoæolium, cum uulgus contra ex omnibus Hypoæolijs fecerit Hypodorios. Deinde & deſcēſum à finali claue per quintam fecit, quæ natura eſt per quartam, ſed ſecutus eſt uulgi uſum, qui hęc ferè in quintam detorquet, quemadmodum in hoc Reſponſorio in uerbo miſerere, uerus deſcēſus eſt ad Are, ut nos exhibemus, uulgus autem ad Γut uſque detrudit, nec hic ſolum, ſed in omnibus propemodum Reſponſorijs ad hanc formulam conpoſitis. Verum id nos, qui artem tradimus, commouere non debet. Cantio autem eſt huiuſmodi.

Hypodorij exemplum.

Hæc de Hypodo rio. Sequitur Aeo lius.
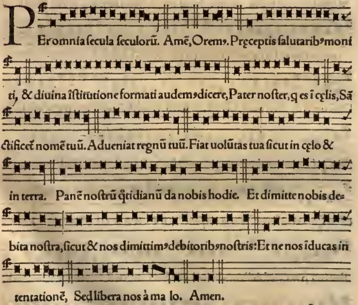
De Aeolio Modo,

Caput XVII.

ALter primæ diapason Modus Aeolius dicitur, diuisus harmonicôs, Ideoq; in hac classe Princeps, uetus quidem, sed multis annis nomine exulās, simplex, ut uocat Apuleius, apertus, tersusq;, aptissimus cū alijs cantibus, tum maximè modulandis lyricis uersibus. Hic cum iucunda, ac supra modum dulci suauitate gratam habet seueritatem, quod non tam facit diapente re la, cum Dorio cōmunis, quippe quæ utrosq; cōcludit Modos, quàm diatessaron mi la, supernè huic Modo annexa, mirè auribus grata, cum in Dorio sit re sol, non ingrata illa quidem neq; in concinna, sed magis cū re la uulgo celebrata, Ideoq; minus mirāda. Porrò quod Dionysius Halicarnasseus libro antiquitatum primo sub finem planè testatur in lingua Romana Aeolida uocē dominari. Id doctis quibusdam uiris haud abs re mirum uidetur, quādo doricæ dictionis uerba, atq; adeò mutatio τοῦ η. in α apud Latinos ob uicinitatē Siciliæ & magnæ Græciæ, quæ doricè loquebantur, maximè familiaris fuerit. At ego Dionysium non de dictionibus, sed uoculatione locutum existimo. Quāuis ea de re cum nemine contenderim, Hanc autem nostram de Dionysij uerbis opinionem nonnihil adiuuat, quod Romani ita Aeolium adamarunt Modum, ut cum primi Ecclesiastici Romæ cantus in templis ad uulgi aureis demodulandos conceperint, hunc Modum primum usurparint, sed modestè sanè ac temperate. Primum enim dominicam orationem cum præfatiuncula, symbolumq; Nicenū ad eum Modum instituerunt. Secuti deinde alij, sed annis aliquot elapsis, qui angelicam salutationem, adiecto infernè tono, ad hoc qui Euangelium Matthęi ad eundem Modum, quanquam lōgius in superiora euagati, demodulati sunt. Finalis eius est A, quanquam etiam D. si quidem in b claui est fa, quod nunc usus obtinuit, ut in alijs quoque Modis. Ea tamen res effecit, ut apud ignaros, quo pacto Modorum systemata natura distinguerentur, creditus sit hic

hic Modus Dorius, & uulgus cantorum etiamnum in ea est opinione, ut supra quoq; testati sumus. Præterea eadē licentia est in Aeolio, quæ in Dorio ascensus ac descensus, nēpe ut superne Semiditonus cū multa gratia, inferne Tonus adijciatur. Nūc exēpla ipsa diuersa subnectere placet, altera quæ diapason neutiquam impleant, sed diapente dūntaxat, adiecto superne semitonio minore, altera quæ huius quidem modi totam expleant diapason, ut habet eius natura. Atqui in prioribus operæ precium est uidere, quanta simplicitate, quanta item grauitate primi ecclesiastici cantus sint orsi, seposita omni prorsus pompa, exclusa omni leuitate, Tanta deniq; gratia ut nemo non probare possit, nisi qui non habeat aureis. Vt merito nos pudere debeat, tantum ab ea degenerasse. Sed nunc ad rem potius tractandam, omissa inutili querela, descendamus.

Aeolij Modi exempla.
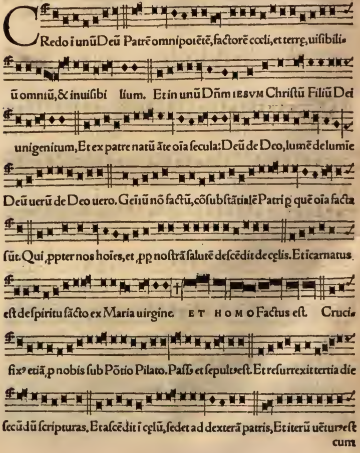

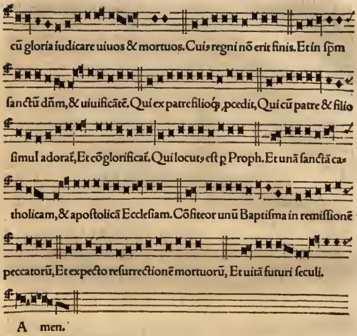
Inuenies

Inuenies alibi frequenter huius cantus caudam semiditono cũrtatam, q̃d ignorabant hunc Modum, dubitabantq́ȝ, essetné sol mi, an fa re. ac ꝓinde incerti cuius esset Modi, omiserunt ultimam notam. At id nos, qui artem tradimus morari non debet, in multis enim alijs idem uitij increbuit.

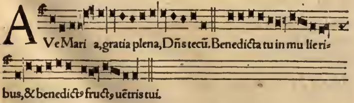
Symbolum Nicenum in

Aeolio Modo.
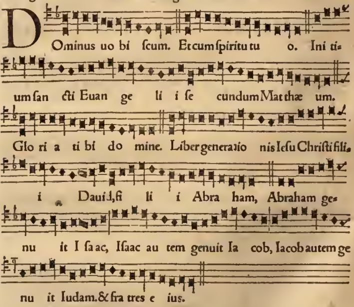

HIc non poſſum ſatis ammirari publicam in huius cantus fine hallucinationem, quæ ultimam notam in mi torſit, contra & naturam Modi, qui in re deponit cantuum finem, & aurium iudicium, quę ſol quidem in clauſulis finalibus ut uocant audiunt, mi uero nunquam, ſed re, eſt huius diapente, atq́ꝫ adeò Modi finis. Sequitur nunc Angelica ſalutatio, tono infernè ut eſt mos principum ad diapente adiecto, his notulis.

Hactenus

HActenus huius Modi exempla posuimus quæ diapason non explēt. Sed diapēte dúntaxat, adiecto supernè semitonio minore, infernè uero in aliquibus tono. Nūc exemplum ponemus quod totā diapason percurrat, ut natura Modi exposcit. Est autē Euangelij Matthæi initium oppidò eleganter ad huius Modi formulam exaratum. Quod uel in A re, uel in D sol re, sed non absq; fa in b claui, ut ante diximus, uel in alamire incipere poterimus, manente nihilominus immutata Systematis natura. Verum quia nunc tres huius Modi cantus in A re cepimus, ex qua sede, alamire etiam facile intelligitur, cum de octauis idem sit iudiciū. Nunc in D sol re degustationem eiusdem dabimus, ut lectoris industria exacuatur ad huius elegantissimi Modi naturam diligentius intuendam.

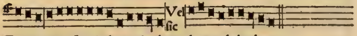
Non uisum est operæ precium ea longius prosequi, quādo quæ hic posita sunt, satis luculenter ostendunt huius naturam Modi, itaq; ad alia progrediamur.

ID quoq; explicandum est, qualem in psalmos huic Modo tam uetusto dederint intonationem prisci illi Ecclesiastici. Eam rem mihi cogitāti sæpius, nec facile quid ueri esset comminiscenti, tandem in mentem uenit peregrini denominatio Modi, quem cur ita uocatum putem, non hercules habeo quod

beo quod dicam, sed eã appellationē huius esse Modi & à uulgo usurpatã non dubito, quippe qui hunc ignoraret Modũ, cuius uestigiũ tamen uideret nondum prorsus obliteratum. Porrò cum Frãchini nostri de Antiphonis: Nos qui uiuimus benedicimus dominum, tam prolixa præter ipsius consuetudinē uerba, in negocio nõ admodũ arduo, legerē, nunc Ambrosianos, nunc Gregorianos cõmemorantis, nec tamē cantus naturã exacte explicantis, uideo planius quod priore libro diximus, illi non, ut decuit, Modorum naturam perspectam fuisse. Antiphona enim illa non Mixolydij sunt Modi, ut ipse existimauit, sed Æolij, non suo quidem terminata loco, sed in quarta supra finalem clauem, ut omnes ferme clausulæ in Symbolo Niceno. Nisi quis putet & his caudam decurtatam, quod in plærisq; cãtilenis huius Modi accidisse supra testati sumus. Certe ipsa intonatio sup Psalmum centesimum decimum tertium diebus pascatis ad Baptisterium cantari solita, de qua ad finem præcedentis libri diximus, huius est Modi, non a deò absimilis differentiæ ultimæ Dorij, quam eodem loco libri prioris posuimus. Dorium uoco, quem uulgus primum nominat. Vt sint antiphona Æolij ad hanc formulam.

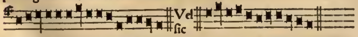

NOs qui uiuimus benedicimus Dom̃. In exi tu Israhel de

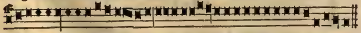

Ægipto. dom⁹ Iacob de pop. barbaro. de populo barbaro.

In Psalmis autem maioribus, ut uocant, intonatio est non multum à Dorio differens, quam etiamnum in quibusdam cœnobijs Hercyniæ syluæ decantant, ut ipsi sæpe audiuimus, eas hic subnectere placuit, quando aliorum Modorum formulas superiore libro exhibuimus, de cæteris, quos supra neglexímus, idē suo loco facturi.

Magnificat a nima mea Dominũ. anima mea dominum.

Benedictus Dñs Deus Isra el. quia uisitauit, & fecit redētionē plebis suæ

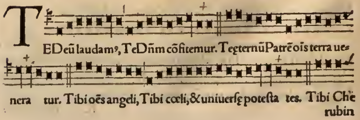
Responsoriorum Gloria Patri, patebit postea in Respõsorio: Te sanctũ Dominum. In introitibus non succurrit aliud à Dorio.
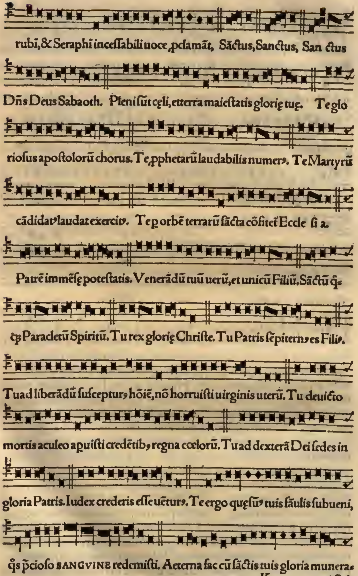
K De secunda
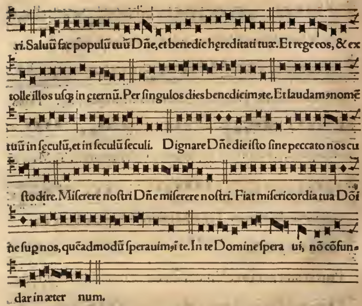
De ſecunda diapaſon ſpecie, atq; uno eius proprie Modo, Cap. XVIII.

SEcundæ diapaſon ſpeciei, quæ eſt ab hypatehypaton ad parameſen, hoc eſt à ♮ ad b, unicus eſt proprie Modus, ipſius diapaſon nomine Hypophrygius, diuiſus Arithmeticôs in E. Vulgo nũc Quartus, q̃a Phrygĳ, qui nunc tertius uocat̃, ſubiugalis eſt, q̃ppe cum quo cõmunẽ habet diapente mi mi, & eandem diateſſarõ la mi infernė, quã Phrygius ſupernė. Hic modus triſtem quandã habet querimoniã, ac ſupplicem lamẽtationẽ, aptiſſimus ſacris cantilenis, ad quẽ Threni Hieremiæ aliquot in locis Germaniæ ac Galliæ ſuauiſſimė canunt̃, ſed ad alia quoq; adhibet̃. Finalis eius clauis eſt E, quæ & Principis ipſius eſt Phrygĳ. Cæterũ huic Modo hoc familiare ac peculiare eſt, ut cantus eius raro contingãt infimã chordam ♮. nam ferė in C manent, uitantes illud ſemitoniũ minus ex C in ♮. Cõtra uero ſuperne adĳciũt ſemitoniũ ex b in c. Ita ut intra C ac c, maneant, perinde atq; Ionici cãtus, quanq̃ ab Ionicis in immẽſum differũt phraſi ac claui finali, ut in exemplis utriuſq; modi clarũ euadit. Cũ aũt hic Modus ſatis ſit uulgo notus, de eo plura dicere ſuperſedemus. Vnũ dúntaxat exemplũ ponere placuit, nempe Diuorũ Ambroſĳ ac Auguſtini elegãtiſſimam illam, & à tota decantatam eccleſia oden: Te Deũ laudamus, In qua huius natura Modi oppidò eleganter expreſſa eſt. Scio autem eam à diuerſis eccleſiis mirė uariatam, nos ſimpliciſſimam formam ſecuti ſumus, Lectores, quod cuiq; uiſum fuerit, ſequãtur. Nam omniũ eccleſiarum formas proſequi, neq; poſſumus, neq; aut neceſſe aut utile uiſum eſt.

Diuorum Ambroſĳ ac Auguſtini ode ad Hypophrygium decantata Modum.

rubī,& Seraphī inceſſabili uoce ꝓclamāt, Sāctus,Sanctus, San ctus
Dn̄s Deus Sabaoth. Pleni ſūt cęli,etterra maieſtatis glorię tuę. Te glo
rioſus apoſtolorū chorus. Te ꝓphetarū laudabilis numerꝰ. Te Martyrū
cādidatꝰlaudat exercitꝰ. Te ꝑ orbē terrarū ſācta cōfitel Eccle ſi a.
Patrē immēſę poteſtatis. Venerādū tuū uerū,et unicū Filiū.Sāctū q̄s
ꝗ Paracletū Spiritū. Tu rex glorię Chriſte. Tu Patris ſępiternꝰ es Filiꝰ.
Tu ad liberādū ſuſceptur hōiē,nō horruiſti uirginis uterū. Tu deuicto
mortis aculeo apuiſti credētibꝰ regna cœlorū. Tu ad dexterā Dei ſedes in
gloria Patris. Iudex crederis eſſe uēturꝰ. Te ergo quęſūꝰ tuis fāulis ſubueni,
q̄s ꝑcioſo SANGVINE redemiſti. Aeterna fac cū ſāctis tuis gloria munera-

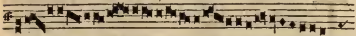

De Hyperæolio reiecto Modo.

ALter huius diapaſon Modus eſſe poteſt ijſdem quidem extremis limitibus, quibus continetur Hypophrygius, Hyperæolium nominant, quòd proximè ſuper Æolium ſedem habeat, neq; enim aliud inuenit nomen, ſed mediatio obſtitit, quo minus in uſum uenerit. Nam authētarum lege infernè diapente, ſupernè diateſſarõ habere debebat, quod hic fieri nequit, ex ♮ enim in F ſemidiapente eſt, ex F autem in mi, quod eſt in b claue, tritonus eſt, ſed de hoc in ſuperioribus ſæpe dictum eſt. Quod ſi argutulus aliquis dicat, tritono adimendam eſſe Apotomen, ac ſemidiapente adijciendam, ut apta fieri queat mediatio, Dicimus tum non fieri nouũ Modum, ſed hunc recidere, uel in Phrygium, uel in Lydium, uel in alium quempiam modorum, quare hoc ineptum eſt. Non imus tamen inficias, ſi ſupernæ chordę ſemitonium, infimæ tonum, ut in alijs modis ferè fit, adijci concedamus, poſſe aliqua ratione, præſertim ab ingenio exercitato, cãtum aliquem ad eam formam inſtitui, ſed quem omnes docti merito contemnant, cum ſatis ſit alioqui Modorũ. Etſi hæc noſtra ætas, quaſi omniũ

tædio

tædio affecta, & noua quacunq; ratione quærens, huiuſmodi cantus, cum plures uoces inſtituuntur, nobis nonnunquam effingit, ingenioſum exiſtimans inueniſſe aliquid, quod ueteres latuerit, cum uetuſtas hæc, non ut incognita, ſed ut indigna doctis auribus contempſerit. Nemo tamē quod equidem ſciam, in cātu ſimplici hoc tētauit, ſed plurium uocum dúntaxat, ut dixi, compoſitores, ſic enim nunc uocantur. Exemplum ſit huiuſmodi.

Hyperæolij reiecti exemplum, tono infernè, Semitonio ſupernè adiecto.

SEd in hunc cantum & ſimileis merito exclamauerit quiſpiā illud Horatij: Amphora cœpit.

Inſtitui, currente rota, cur urceus exit?

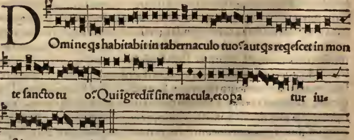
Reperias nihilominus tamen apud Symphonetas huiuſmodi cantus, qui immodica famę ſiti ad taleis ineptias delabuntur. Cuius erroris cauſam puto, quod ueteribus contemptis, ſola noua placent, atq; ita nunc gloriā quærimus, non eo hercle modo quo debemus. In Poëtica pulchrum eſt eximios ſequi uates, ita Virgilius Theocritum Heſiodum ac Homerum ſequi non dubitauit. In muſicis uero, Dij boni quàm hoc quibuſdam turpe uidetur, ſi quis uel Iodocum Pratēſem, in hoc negocio propè Virgilium, uel Ioannem Ockenheim eruditiſſimū uirum, uel Petrum Platenſem ſuauiſſimum modulatorem ſequi conetur. Cum illi tamen cantus naturam ingenio ac arte imitati, egregiam laudem iure meruerint. Noſtra uero tēpeſtate ſint, qui nullam cantilenam, niſi iam recēs ab authore, uelut incude adhuc ferueſcente proueniat, probēnt, ueteres omneis cōtemnant. Cæterum cum turpe putent ullum, quantumuis doctum imitari, ueteribus Modis occupatis omnibus, ad noua confingenda neceſſario uertuntur, ſed inepta atq; inſulſa, cum ueterum ſint docta atq; feliciter nata, naturę præterea, quod in muſicis maximum eſt, cōformia. Ego ſanè eius ſum opinionis, ut carmen Poëtæ doctum ſemper placet, ita cantum doctum non debere unquam diſplicere, atq; ideo immerito contemni. Secundum illud frequens apud Platonem, δὶς καὶ τρὶς τὸ καλόν. Veterum cantus nunc uoco, quales ante annos ſeptuaginta plus minus finxerūt Muſici, neq; enim ante annos cētum hæ compoſitiones quatuor uocum fuêre, ut mea fert opinio, Sed de his in poſterioribus plura.

De tertia Diapason specie & duobus eius Modis,

Caput XIX.

TErtia Diapason Species à Parhypate hypatō ad tritē diezeugmenon, hoc est à C ad c, duos habet Modos, Alterū ipsius diapason nomine, Hypolydium, qui diuisus arithmeticôs in F, apud ueteres ecclesiasticos in haud infrequenti usu fuit, nunc autem eius mi in b claui, uulgo in fa mutatur, ut recidat in septimā diapason speciem, nēpe in Mixolydiū, diuisum arithmeticôs, qui apud ueteres Hypoionicus dictus est. At uetus hic Hypolydius mi in b claui habet ut Lydius, non fa, ut nunc mutatus canitur. Alter Ionicus siue Iastius, diuisus harmonicôs, magna cum Lydio cōmunione, de quo paulo post. Hypolydius sanè de quo cepimus, Lydij est Plagius, quippe cum quo cōmunem habet diapēte fa fa, & eandem diatessaron fa ut inferne, quam Lydius habet superne. Sextus uetustus dici potest, atq; ita nobis superius nominatus. Mediocris iucunditatis est Modus, nihil eximiæ elegantiæ habens, propter mediationem sub tritono factam. Ideoq; ueteres Ecclesiastici in grauibus cātilenis eo usi uidentur: Quæ hodie tamen, ut iam sæpe admonuimus in Hypoionicum plæraq; mutatæ conspiciuntur, deiecto è supremo, quem in Hypolydio obtinebat, loco, semitonio minore, in secundū locum. Est autē Hypolydius ex C graui ad c acutum. Finalis clauis est F, quæ & principis est Lydij. Eius simplex exemplū est hoc, ad q̄d facile alia intelligi possunt. Ex Psal. 14.

Hypolydij exemplum.

Huiu

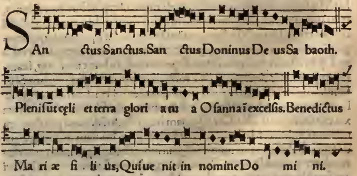
HVius item Modi sunt Introitus: Esto mihi. Et. Os iusti, quanquam codices ubique uariant. Alij enim notulas quæ e paruum in his attingunt, in b torquent, ut id quis uidere poterit, qui codices inspicere uolet. In gradualibus uero, ut uocant, id longe apertius uidere licet, in quibus reperias ex Lydio non factum Ionicum, saltem ubi torquere licebat, Est autem ubi non liceat: Nempe ubi cantus ad e paruum conscendit, & in b uno relabitur saltu, obstat enim Tritonus. Cæterum in ea sum opinione, conspirasse quosdam, ut ex omnibus Lydijs Hypolydijsque facerent Ionicos Hypoionicosque, at id parum feliciter processisse. Ideoque nunc tam tortos esse cantus, præcipue in gradualibus. Quod Lector simul atque diligentius introspexerit, uerum esse facile iudicabit, quare ut id latius explicaremus, non est usum operæpreciũ. Huius aũt Modi Intonationes ab Hypoionico discretas nõ memini me uspiã aut inuenisse aut reperisse. Et nouas cõfingere, quãdo ueteres hoc omiserũt, non est necessariũ, satis enim superque est Modorũ. Idem iudico de Respõsoriorũ ac Introituũ uersibus. Qđ si quispiam uspiam inuenerit, utatur per nos licebit. Iam ad secundũ huius speciei Modum progrediamur.

De Ionico siue Iastio Modo, Caput XX.

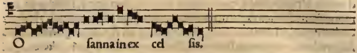
ALter tertiæ Diapason Modus Ionicus dicit̃, diuisus harmonicôs, Ideoque in hac classe princeps, omnium Modorũ usitatissimus. Sed nostra ætate sede propria exulans per diatessarõ in Lydij finali claui, hoc est, F. nõ tamen absque fa in b claui cãtus finit, γλαφυρὸς, à Luciano in harmonide dictus, hoc est, iucũdus, ab Apuleio uero uarius, qui non Ionicum sed Iastium Græcis sane appellat, ut supra diximus. Porrò hic Modus saltationibus aptissimus est, quem pleræque Europæ regiones, quas nos uidimus, adhuc in frequenti habẽt usu. Apud ueteres Ecclesiasticos per raro ad hunc Modum cantilenã reperias. At à proximis quadringentis, ut opinor annis, etiam apud Ecclesiæ cãtores ita adamatus, ut multas Lydij Modi cantiones, ut iam sæpe diximus, in hunc mutarint, suauitate ipsius ac lenocinio illecti. In Trochaicis magnam habet gratiam, & in Iambicis Catalecticis, ut apud Horatium ode 18. lib. 2. Carminum patet. Ionici etiam pedes huic Modo facilime aptãtur, q̃d Horatius semel dũtaxat exhibuit ode 12. lib. 3. Car. Quidam huic Modo lasciuam petulantiam tribuunt, uidelicet ad quem in saltationibus petulãtes fiant motus, atque inde ab eodẽ Poëta in corruptos sui sæculi mores hoc scripto ꝓditum: Motus doceri gaudet Ionicos Matura uirgo. Nota est apud omneis historicos Ionũ leuitas etiam prouerbijs celebrata. Non me latet quæ apud Athe-

næum lib. 14. de hoc Modo produntur, mihi nequaq̃ probabilia uisa, qui motus & maiorum authorum scriptis, & ipsa re, quæcunq; adeò incerta à scriptoribus scribuntur, cum hic tum alibi toto hoc opere lubens ac sciens prætereo. Satis erat Athenæo dicere, hoc ille scribit dum authores quæ quærimus sæpe nominent tantum, non explicent, utpote eo tempore notissima. Sed id nobis, qui artem docemus, non satis est uisum. Hac tempestate omne Vt, ad hūc conferunt Modum Cantores, quemadmodum omne Re, ad Dorium, & mi ad Phrygium, nullum Vt quàm huius Modi cognoscentes, q̃d superius quoq; admonuimus. Natiua clauis finalis huius est C. sed nunc perraro ullam cantilenā in ea positam reperias, adeò uicit Tetrachordi Synemmenon affectatus usus. Porrò huius item Modi exemplum habitum est libro priore, ubi de clauium transpositione differebamus, positumq; à nobis fuit in Ffaut. Nunc uero aliud ponamus in propria sede, ut ueteres pernotasse uerisimile est. Cum autem in alijs principibus ferè infernè tonus apponatur, in hoc semitonium, non tonus eueniet. Quod quidam adeò non euitarunt, ut illud affectasse uideantur. Ego hercules non ponerem. Nam mire huius naturā Modi in auribus deformat, At nihilominus si suo in loco ponatur minus offendit. Hic Modus Quintus uulgo nominatur, qui & in nostro ordine Quintus est. Sed nūc exempla eius ponamus, & primo simplex illud de Beata uirgine canticum, Sanctus. quod nostra demū ætate Antonius Brumel etiam quatuor uocibus elegantissime instituit, à Leone Pontifice Max. eius nominis decimo approbatum. Sed Tenor sic habet.
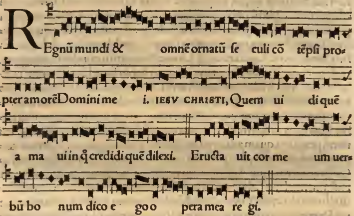
Ionici siue Iastij exempla.

O sanna

Nunc aliud exemplum ponamus, quod ſemitonium infra finalem habet clauem, quod in hoc Modo rarum eſt, ut iam diximus.

Intonationes huius à Lydio per mi ac fa diſtinctas credimus. Introituum uero ac Reſponſoriorum uerſus ĩdẽmne ſint in utriſq; an diuerſi, nihil definio. Sed in Lydio de his plura, ut ſpero dicemus.

De quarta Diapaſon ſpecie, ac duobus eius Modis,

Caput XXI.
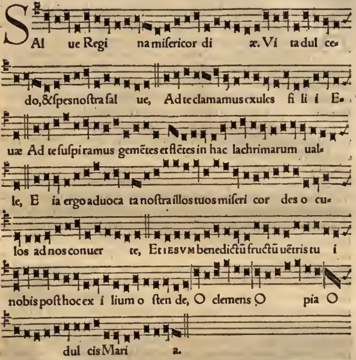
HActenus eas diapaſõ ſpecies executi ſumꝰ, quæ Plagiorũ obtinuêre nomẽ, Hypódoriũ, Hypophrygiũ, ac Hypolydiũ. Reſtat nũc ut reliq̃s q̃tuor, principũ nominibus appellatas, ꝓſeq̃mur. Quarũ prima eſt, quæ Doriũ ac Hypomixolydiũ ſiue Hypiaſtiũ duos cõtinet Modos, ex Lichano hypatõ ad Paranetẽ diezeugmenõ, hoc eſt ex D magno ad d paruum

d paruũ. Prior Modus, quo nomine ipſa diapaſon uocat̃, Dorius eſt, harmonicôs mediatus in a paruo, primus nunc uulgo habet̃, omniũ Modorũ celeberrimus, à Luciano σεμνὸς, id eſt, ſeuerus, ab Apuleio bellicoſus, ab aliis, prudentiæ largitor, caſtitatis effector (ita enim illi loquunt̃) dictus. Quidam adhuc elegantius ſcilicet, eum moroſe ac curialiter procedere aiunt. Hinc Plato in Lachete Virum de uirtute ac ſapientia digne, ac ut uirum decet, differentem, cuius ſermo operibus non diſſonat, δωριστὶ loqui putat, non ἰαστὶ. Sed neq; φρυγιστὶ, neq; λυδιστὶ. Solam enim doricam Harmoniam eſſe græcam. Quid ſi mihi concedatur rudi iudicio de hoc atq; præcedenti pronunciare Modis, breuibus me abſoluam. Aio utrunq; Modum uideri mihi populi mores, unde nomina ſumpſere, pulchre referre. Athenienſes ſane Iones fuêre: Lacedæmonij Dores: illi tametſi iucunditatis amatores, ac eloquentiæ ſtudioſi, leues tamen ſemper habiti ſunt. Lacedęmonij uero bello clari, militari diſciplina ac ſeueris Lycurgi legibus conſtricti, tetricos mores à maioribus acceptos diutius ſeruarunt. Ita hi Modi habent. Ionicus in totum ſaltationibus addictus, ſuauitatis ac iucunditatis multũ habet, ſeueritatis prope nihil. Dorius contra Maieſtatem quandam ac grauitatem præſefert, quam admirari facilius ſit, quàm explicare. Heroicis carminibus aptiſsimus, q̃d ipſe olim iuuenis coràm Maxæmyliano inclyto Cæſare expertus ſum Agrippinę in præſentia multorum principum, non abſq; meritæ lauri (abſit uerbo inuidia) præmio. Finalis huius certe Modi clauis eſt D. quæ & hypodorij, Mediatio autem ut iam diximus in a paruo. Præterea huic modo peculiare eſt ſupra diapaſon ſemiditono exultare cum magna hercle gratia, quod præter Symphonetarum uſum in uulgatis etiam linguæ Celticæ cantionibus uidemus. Sed hoc Aeolius quoq; habet & nonnunquã Hypodorius, ut libro ſequente exemplis declarabitur. Cuius quoniam notiſsimus eſt, unicum dúntaxat ac planum exemplum ponamus, nempe Diuæ Virginis ſalutationem à tota decãtatam eccleſia. Authorem eius ferunt Hermannum Contractum comitem à Veringen cuius mentionem faciemus in ſequentibus. Quanq̃ in ea cantione quidã deſcenſum hypodorij faciant in gementes, Alij in IESVM, ut mixtus uideri queat duorum Modorũ Dorij ac Hypodorij cantus. At nos eum nõ probamus, ſed ſimpliciter Dorij Modi formulã exequemur, ac breuius q̃dem illud, quam ulla decantet eccleſia.

Diuæ

Diuæ Virginis salutatio

ad Dorium.

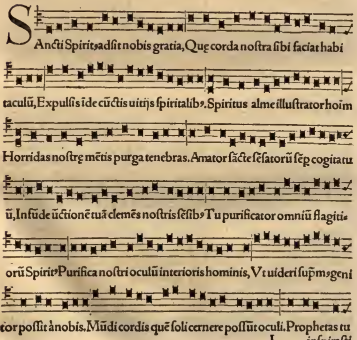
Quod autem superius de Æolio diximus Modo, maximam eum cu͂ Dorio habere conuenientiam, adeo uerum etiam in hac cantione apparet, in uerbis inquam, misericordes, & nobis. Quidam etiam plura in his deprauant, ita ut rarum Dorij cantum inuenias, quem non alicubi per synemmenon tetrachordum in Aeolium flecta͂t, quod si iudicio fiat, non improbo. At si ignauia ac libidine omnia confundendi ac immutandi, non poterit ea res cuiquam cordato placere. Sed ualeat hic error cum cæteris. Nunc ad alterum huius speciei Modum.
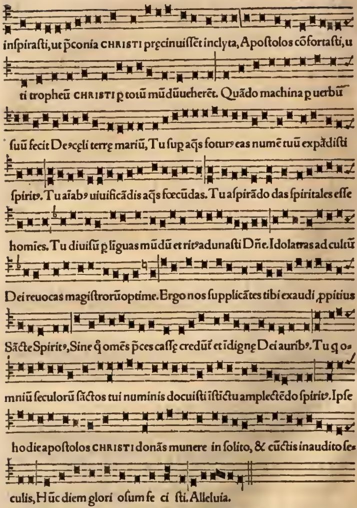
De Hypomixolydio siue Hyperiastio, Caput XXII.

Alter quartæ diapason Modus, quod proximè super Iastium sedē habet, nec aliud, ut Dorius, speciale nomen agnoscit, Hyperiastius dicitur siue Hyperionicus. Potest & Hypomixolydius uocari, q̄d Mixolydio sit Plagius, quippe cum quo habet cōmunem diapēte ut sol, tum quam Mixolydius diatessarō re sol, supernè adhibet, hic habet, infernè, quanquam sic in Dorium cadit, quod enarratis hactenus plagijs omnibus accidit, ut Hypodorius in Aeoliū, Hypophrygius in Hyperæolium, qui propter ineptam mediationem reiectus dicitur, Hypolydius in Ionicum. Porrò hic Hyperiastius siue Hypomixolydius arithmeticôs in G mediatus nunc Octaui nomen uulgo obtinet, ac in eadē claue cum principe suo Mixolydio cātus finit. Apud ueteres Ecclesiasticos in magno fuit usu, ad quem elegantissimas sanè, ac suauissimas cantilenas effinxerunt, nostra uero ætate, ut supra testati sumus, Cantores ad eam formam rarissimè Tenores nouos instituunt, à ueteribus tamen desumptos elegantissimè quatuor concludunt uocibus. Probatum autem est superius, si hunc Modum addendum putent septem illis uulgaribus, necesse omnino esse, ut reliquos etiam quatuor addant, Aeolium, Hypoæolium, Ionicum, Hypoionicum, quanq̄ posteriores hosce duos, Lydio Hypolydioq; reiectis, habent, atq; planè ignorant eorū nomina. Hic certè Hyperiastius præter phrasin mediationemq;, ac finalem item clauem, reliqua cum Dorio, quantū ad diapason naturā, omnia eadem habet, cū quatuor iam nominati etiā semitonio uarient cum ijs Modis, quibus cantores eos adnumerant. Vt Aeolius à Dorio, & Ionicus à Lydio. Idem dico de eorum Plagijs. Sed de his satis in superioribus. Est in hoc Modo suauitas naturalis & uelut Rhetori commoda, per quintam ex F in c, qua ad Procœmia utatur, sine fuco iucunditas & auribus affluens dulcedo, quam sæpe quærit per fa in b claui, quemadmodum & Dorius, cum quo etiam hoc habet cōmune, patet hoc in plærisq; huius Modi cantibus, præsertim in Responsorijs, quorum ad hunc Modum plurima à ueteribus composita in matutinis potissimū canuntur. Sed eius exemplum ponamus, prosam, quæ in die Pentecostes canitur: Sancti Spiritus adsit nobis gratia. quā impensè placuisse D. ERASMO Roterodamo, et ab eo eximiè olim laudatam memini. In qua, uersibus ultimo ac penultimo ascensus est uulgo ad f paruum, more aliarum ferè prosarum huius Modi, sed eum in ueteribus codicibus non inuenio. Item in uersibus: Tu animabus uiuificandis. &, Tu aspirādo. quidā in a paruum assurgunt, leuatis omnibus eorum notis plus diapente, quod nobis non probatur.

probatur. Deniq; in istis duobus uersibus. Tu diuisum. &c. Idolatras, mira est in omnibus codicibus uariatio. Quidā in sparuum usq; leuant, q̃d nescio quàm probem, In alijs codicibus detortum uideo in Tetrachordō Synemmenon cantum, quod nos secuti sumus propter uetusta exemplaria, quāquam dura est post eos uersus inceptio in Ergo nos supplicantes. Quam duritiem si quis euitare uolet, leuet iam dictos uersus omnibus notulis tono, & Modus inconcussa manebit qualitate. Habet hæc prosa miram modestiam, inenarrabilemq; grauitatem, In qua operę pretium est uidere authoris ingenium, quàm uarias in uno Modo inuenerit formulas, quàm limitibus Modi cantum coërcitum exhibuerit, quàm eleganter uerba numeris acommodarit, sed nunc ipsam audiamus,

Hypomixolydij exemplum.

Reperias autem plurima Antiphona huius Modi inter F magnum & e paruum, quemadmodum uetuſtus apud Eccleſiaſticos Lydius aut Hypoæolius, de quibus poſtea.

De

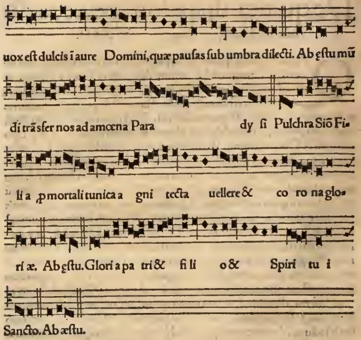
De quinta diapason specie ac duobus eius Modis, Cap. XXIII.

QVinta diapason species, ab hypate meson ad neten diezeugmenō hoc est, ab E magno ad e, paruum duos habet Modos, Alterum ipsius diapason nomine Phrygium, harmonicôs diuisum in Paramese, hoc est, in mi b clauis. Alterum Hypoeolium diuisum arithmeticôs in a paruo, de quo paulo post. Phrygius uulgo Tertius dicit̃, celebris in primis, & uetus Modus. Horatius barbarum uocat ode 9 Epodon, ubi & Dorij meminit. Barbarum Acro exponit Phrygiū, Lucianus uocat ἔνθεον, Apuleius religiosum, quod hic Modus habeat nescio quid lachrymabile et quod animos ad fletum excitet, quo modo Diuam Magdalenen ad sepulchrum flentem quidam oppidò elegāter finxit, cuius cantū postea libro sequente referemus. Quidam aiunt eum habere indignantis seueram insultationem, alij pugnas excitare, & uotum furoris inflammare, Vnde & σκολιὸν à Graecis dictum. Et Phrygij τὸ ἔνθεον D. ERASMVS, ut supra diximus, impetum uertit. Nota est fabula Adolescentis Tauromini tani, Phrygio modo ad expugnandas pudicæ (ut apud Boethiū ait Cicero) mulieris ædes excitati, & à Pythagora, qui mutato Modo, Spondeos succini iusserit, ab audaci facinore sedati. Accipit hic Modus libenter tonum inferne, aliquādo & ditonum, ad quem sunt, multarum dominicarū Introitus, & Responsoria. Benedictio Cærei elegantissimè ad hunc cōposita Modum. Nos uno exemplo, quod Modum belle repræsentat, cōtenti erimus, cū sit omnibus notus. Quanq̄ haud scio quàm uetusta sit ea cātio, canit̃ frequēs de sancta uirgine Catharina in diocœsi Constātiensi, in qua descensus est in D magnū tono infra clauē finalē, quod alij quoq; principes patiunt̃, ut Aeolius, Dorius ac Mixolydius. Talis est & in Responsorijs. Visita quæsumus, &, Discubuit IESVS, q̄rum alterum in Templorum dedicationibus canitur, in his regionibus, alterū diebus Iouis in Dominici corporis honorem. Vtraq; nō ualde uetusta cantilena, ut puto, sed quæ Modi naturam mire exprimant, Id quod nūc quærimus. Neq; enim hic exemplorum est defectus.

Phrygij Modi exemplum.

SVrge Virgo & nostras spōso pre cesa pe ri. Tua uox est dulcis

De Hypoæolio Modo,

Caput XXIIII.

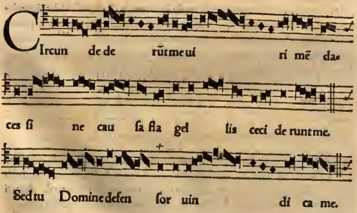
ALter quintæ diapason Modus Hypoæolius dicitur, quod Aeolij sit plagius, quippe qui cum communem habet diapente la re, sed diatessaron la mi, quam Aeolius super diapente habet, hic inferne annectit. Mediatur arithmeticôs in a paruo, ac cum principe suo eadem claue cantus finit, sed supra per diapason, ne extra scalam diatessaron eius descenderet. Hic Modus rarus est in usu nostra ætate, ad quem paucas in choro cantilenas reperias, prçter Gradualia quędam, ut uocant,

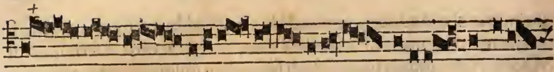
quorũ

quorum multa in aduentu, multa diebus paschalibus canuntur, quędam alijs item temporibus: quod factum existimo ignorantia discriminandi Modos. Nam quoties huius Modi formulam uulgus inuenit, continuo eam corrupit, ac pro la mi diatessaron inferne huius Modi propria, cecinerunt sol re diatessaron Hypodorij, Ita factū est, ut omnes Hypoæolij Modi cantus in Hypodorium ceciderint. Ea causa Phonascis etiam fuit nostra ætate, ut hunc Modum non nisi ignorantes instituerent, Inter quos est Richafort qui Hypodorium cōtra, atq; uulgus solet, in Hypoæolium uertit, ut supra diximus in Hypodorio. Porrò hunc item Modum Iacobus Hobrechth aliquoties tractauit suauissime, ut sequente libro ostendemus. Admittit & hic Modus inferne tonum, superne autem semitoniū, ut Princeps eius Æolius, quod pulchre apparet in cātu Collegerūt. Quod quidam ignorantes, atq; huius Modi cantum ad Hypodorij formam, ac sedem astringentes, semiditono ascensum per quam ineptum fecerunt, ut in exemplo subiecto, in uerbo: sine causa, quidam fecerunt. Hobrechth semitonium superne adiecit, inferne ditonum, ut postea ostendemus. Sed exemplum nunc subnectemus.

Hypoæolij Modi

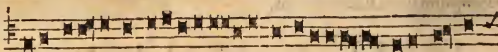
exemplum.

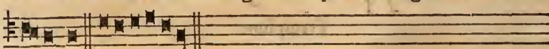

INuenitur etiam hic Modus inter e paruum & F magnum, defecto inferne ſemitonio, quod in Lydio ſuperne deficere ſolet, ut capite ſequente mox oſtendemus. Ita fit, ut hic Modus eiſdem ſæpe limitibus ingrediatur, quibus apud ueteres Eccleſiaſticos Lydius, à quo phraſi in immenſum diſtat, finiatur tamen propria ſede in a paruo, cum Lydius in F magno. Eius rei exemplum ponemus Antiphona illa quæ Diuæ Virginis MARIAE aſſunmptionis die canuntur, ea ita habent.

Ita quæ proximè ſequntur: Paradyſi portæ, & de diuo Michaële archangelo Glorioſus apparuiſti in cōſpectu Domini. Item in aduentu plurima & aliјs item temporibus & maxime in ~~xl.~~ quadragesima.

INde & minorum pſalmorum Intonatio colligitur, ad hunc Modum, quæ phraſi quidē haud multū, at poſitu ſanè ab Hypophrygio differt.

MAiorum pſalmorrm intonationes nondum inueni. Reſponſoriorum puto eum eſſe uerſum, quem in Circundederunt iam exhibuimus. Sed neq; Introituum uerſum uſpiam me uidiſſe memini. Atqui ea de re nolim anxium eſſe Lectorem, cum alioqui ſatis ſit Modorum.

De

De Sexta diapason specie ac uno eius Modo

Caput XXV.

Sextę diapason speciei, quæ est ex parhypate meson ad triten hyperbolæon, hoc est ab F magno ad f paruum, Vnicus est Modus ipsius Diapason nomine Lydius, diuisus harmonicôs in c paruo. Ideoq; Princeps in hac classe, quippe qui Plagium habet Hypolydium, de quo antea. Communis duorum Modorum diapente fa fa. Clauis finalis. F magnum. Diatessaron ut fa, hic superne adnectit, cum Plagius inferne. Porrò hic Modus apud ueteres Ecclesiasticos in magno fuit usu, ut ex cantibus uetustioribus satis liquet, sed tetricus uidetur Modus, quem Lucianus, βακχικὸν uocat, Apuleius querulum, Horatius uero Lydium pro Ionico, ut Persas pro Parthis usurpasse uidetur. Plato in Republica libro tertio, ter binas Harmonias numerat. Alteras θρηνώδεις, hoc est, lugubres siue querulas μιξολυδιστὶ καὶ συντονολυδιστί, id est, Mixolydias & Syntonolydias, quas ne mulieribus quidem utiles ait, nedum uiris. Alteras μαλακάς τε καὶ συμποτικάς, id est molleis ac temulentas, ἰαστὶ καὶ λυδιστί, id est, Ionicas & Lydias, quotcunq; χαλαραὶ, hoc est, relaxæ, remissæq; & resolutæ (ita enim copiose exponit interpres) uocantur. Sed neq; has bellicosis uiris utiles existimat. Relinquuntur igitur duæ, δωριστὶ καὶ φρυγιστί, id est, doricæ ac Phrygiæ, De quibus tamen nihil certi pronunciat. Sed adhibendas omnino eas harmonias præcipit, quæ animum uirilem ad generosa decora inflammant ac excitant. Hæc tamen obiter Glaucus apud Platonem Socrati, nescire se Harmonias fasso, refert, Itaq; Plato tanq̃ ipsi nõ satis nota disserit, quanquam illum hæc perspecta habuisse puto, ut erant illo doctissimo sæculo omnia mathematica. Quo Pacto autem ab interprete sint intellecta, haud facile dixerim, Illud certe μιξολυδιστί, uertendum erat mixolydiæ, quomodo omnes musici composito pro simplici utuntur, atq; adeo pro Septimæ diapason speciei nomine. Idem de συντονολυδιστί sentio, quod haud scio an pro Aeolio posuerit Modo, Quod si esset, Platonis nomẽclatura in sex Modorum principibus prorsus nobiscum conueniret. Fieri autem potest ut Plato Syntonolydium intentum Lydium intellexerit, ut musici uocãt Syntonũ diatonum, quo pacto et Cleonides in introductorio & alij musici tetrachorda per tria secãt genera. Iulius aũt Pollux lib. 4. cap. 9. Sex item principes ponit his uerbis. ἁρμονίαι δὲ, (inq̃t)

Δωρὶς, ἰὰς, αἰολὶς, αἱ πρῶται, καὶ φρύγιος δὲ, καὶ λύδιος καὶ λοκρικὸν, φιλοξένου τὸ εὕρημα. Apud quē Mixolydius abest, ut apud Platonē Aeolius, Nisi qs λοκρικὸν. pro Mixolydio positā cōtendat, cū Cleonides Hypodoriū ita uocatū scribat. Idē Pollux paulo post ca. 10. ubi de tibiarijs Harmonijs disserit ita ait. καὶ ἁρμονία μὲν αὐλητικὴ δωριστὶ φρυγιστί. λύδιος καὶ ἰωνικὴ καὶ συντονολυδιστί, ἣν Ἄνθιππος ἐξεῦρε. Nec me fugit apud eundem Pollucē paulo post inter saltationis species & Syntonon enumerari, uerum ibi de Harmonijs non loquitur, Et σύντονος, uox ex appellatiuo multis rationibus ꝓpria fieri potest. Sed ad Platonem redeo, quem uno ore aiunt Lydium reiecisse Modum ut leuem, q̊d mihi quidem non uidetur. Nam Mixolydium & Syntonolydium cum Lydio eundem esse, non puto existimabunt. Et Plato ita uidet̄ de ijs Modis locutus, ut in uniuersum nihil certi affirmet. Sed eos eligendos praecipit, ut iam admonuimus, qui masculum retineant animum & ad uirilia facta stimulent. Verum enimuero, quod prius nobis dictum est, negari non potest, antiquitatem hos uariasse, sed neq; dubium esse Modorum naturā alio torqueri posse, ut q uideat̄ leuis Modus, eum ad grauia adhiberi perdifficile non esse, modo accedat felix ingenium, Et contra grauem ad leuia quoq;. Quod in carmine Elegiaco apud Ouidium contra generis eius naturam factum grammatici contendunt. Ego itaq; Lydium egregiū Modum existimo, si quis ita tractet quemadmodum ueteres Ecclesiastici. Sed nunc uerborum satis est. Apud ueteres igitur Ecclesiasticos uideo duplicem huius Modi fuisse usum, alterum inter F et e paruum, ut ipsi diapason superne deesset semitonium minus, Alterum inter duo F f, integra diapason: sed eum plerunq; esse corruptum. Prioris usus breue est hoc exemplū.

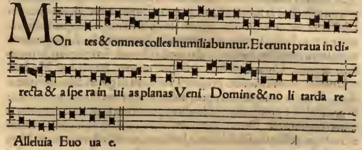

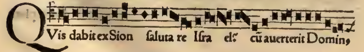
Ad hanc formam est: Loquebar de testimonijs tuis. Introitus de Virginibus, & plurimi ueterum cantus.

Reperias eundem hunc ueterem Lydium descendere in E graue, quemadmodum superius de Ionico diximus in ♮ graue, aut in Synemmeno in E graue. Cuius hoc exemplum est.

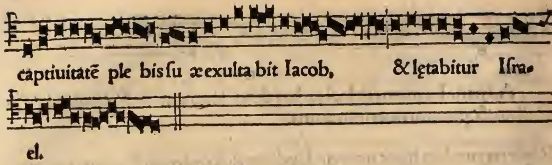

HVius aūt Modi alias uel minorum uel maiorū psalmorū intonationes, Item Respōsoriorū Introituūq́ Versus alios quā priore libro de quinto uulgi Modo exhibuimus, haud eqdē inuenisse me memini. Imò in ea sum opinione, quas intonationes, quosq́ Introituum Respōsoriorūq́ Versus uulgus habet in quinto suo Modo, hoc est Ionico, ea omnia olim Lydij fuisse. Verū posteaquam solum uerterit Lydius, etiam hæc successoris facta uel belli, uel mauis delatoris iure. Admonuimus hoc etiam superius de Modi huius plagio, nempe Hypolydio, atq; adeo etiam de Hypoæolio. Nec hæc corruptio difficilior est quàm in Gradualibus, ut mox dicturi sumus, ubi ex mi fit fa in b claue, quę mutatio tortos sanè nobis dedit cantus.

Lydij Modi exemplum.

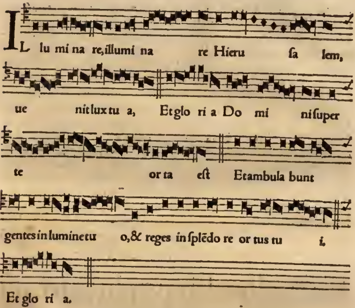
captiui

DIximus autem in ſuperioribus hunc Modum noſtra ætate apud Cātores in nullo eſſe uſu, cuius omneis cantus in Ionicum deflectunt, pro mi in b claue fa ſubſtituētes. Quæ conſuetudo ita inualuit, ut purum Lydium nunc raro inuenias, cui non alicubi fa ſit inſertum, quaſi cōſpiratione in eum facta, de exilio eius publice ſit decretum. Haud quaquā tamē negauerim eam cōmutationem aliquando cōmode fieri, aliquando neceſſitate urgente: Commodè fit in una alteráue nota, quæ tamen Modum non mutat. Neceſſitate uero propter Tritonum in genere diatonico uitandum. Atqui ea mutatio corruptos nobis fecit, ut iam diximus, cantus, ut in gradualibus potiſſimum uidere licet, præſertim facta iam aliquot locis mutatione mi in fa. Deinde uero cum more ſuo hic Modus in a paruum aſcendat, ac deſcenſus fiat ſubitus in b clauem, neceſſe eſt remeare mi: Neq; enim ibi fa cani potuit, ut in reliqs præcedentibus notulis: fieret enim Tritonus. Cæterum in F magnum delatus, ac rurſus in b clauem aſſurgens, neceſſario mutat mi in fa, alioqui rurſus tritonus interueniret. Inuenies autem quoſdam huius Modi cantus, qui in a paruum neq; ita ſubito conſcendunt, niſi etiam f paruum attingant, neq; rurſus ſubito ac uno lapſu ex a in b re labuntur, ſed ex f in c: Quos omnino in Ionicum deflectere queas, bifariámq; cātare uel p diapēte Lydij fa fa, aſcendēdo fa re fa, deſcēdēdo fa la fa uel per diapente Ionici in Synēmenō tetrachordo ut ſol, aſcendēdo, ut mi ſol, deſcendendo ſol mi ut. Quanquam haud ſcio, qui fiat, ut cum uoluptate quadam libentius Ionico acquieſcamus, tinniatq; ſuauius illud fa quam mi in auribus noſtris, ſed puto uel aſſuetudinem per omnē uitam Ionico obnoxiam in cauſa eſſe, uel, quod uero ſimilius eſt, Ionicum Lydio naturaliorem eſſe, grauiorem aūt Lydium. Sed huius Modi exemplū ponamus, quod bifariam cani poterit.

Exemplum

Exemplum cõmune Lydij ac Ionici, sed alterius in diezeugmenõ, alterius in synemmenon tetracbordo.

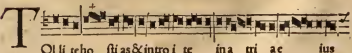

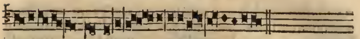
NEumatis huius (nã ita uocant unius syllabæ plurimas notulas certo iterationis agmine incedenteis) quartam ab fine notulam, item decimam, alij in b dúntaxat leuant, ut Ionico soli fiat apta cantio, alij in c sustollunt, utricꝫ aptum Modo, quod nos, etsi rarius ita inuenitur, secuti tamen sumus, ut res ipsa, cuius gratia exemplum adduximus, clarior esset. In fine etiam uersus omnes in fa libentius inclinant, potest tamẽ & mi cani, sed duriuscule sonat. Verum hæc de Lydio satis.

De Hyperphrygio reiecto altero.

ALter huius diapason Modus esse debebat ijsdem quidem limitibus quibus hic Lydius, sed mediatio obstitit, quo minus in usum ueneerit. Nam plagiorum lege, inferne diatessaron, superne diapente habere debebat, quod hic fieri nequit. Ex F enim magno, in mi quod est in b claue Tritonus est. Ex eodem autem mi, in e paruũ semidiapente est. Hic Hyperæolij, de quo in Hypophrygio diximus, plagius est, quapropter cum τὸ ὑπό, nominandus erat, sed Hypohyperæolius nemo sanus dixerit, quando Hypomixolydium etiam quidam dicere non audent, Sed Hyperphrygius non incommode à quibusdam dicitur, nempe ad formam Hyperiastij, Hypermixolydij ac Hyperæolij. Est enim hic proxime supra Phrygium, nec aliud habet nomen, ut habet, cuius systema obtinet, Lydius. Quod autem Politianus ac Franchinus Hyperlydium uocatũ scribant, scire uelim, quibus authoribus tradant. Ego hercle codicum errore deceptos crediderim, ita enim omnes corrupti nostra sunt ætate, ut ijs, quoties res contrarium clamat, prorsus nihil sit confidendum. Nisi forte quis nouo more, τὸ ὑπὲρ ἀντὶ τοῦ ὑπό, accipi putet. Hic enim Modus & si male uersus, ad Lydij tamẽ systema consistit. At neq; Ptolemæus Hypermixolydiũ, neq; Aristoxenus Hyperiastium sic intellexêre, quare mendum in libris esse existimo, non nouam appellationem. Hunc Modum apud Ecclesiasticos semel atq; iterum celebratum reperio, sed aliquãdo nõ pleno systemate, Cuius duo hic exempla subijcere placuit.

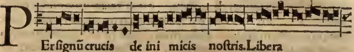
Exemplum Hyperphrygij semitonio minore defectum superne, ad formam Lydij.

Eſt huic ſimilis aſcenſu ac deſcenſu cantio Domine fac mecum miſericordiam tuam, quam referemus libro ſequente in Lydio, ubi de Hyperphrygio exempla adducemus, atq; adeo huic etiam ſequenti prorſus ſimile alterum, ut hoc præcedens ſuum habet alibi.

Eiuſdem Modi exemplum tono ſuperans diapaſon.

De Septima diapaſon ſpecie, & duobus eius Modis,

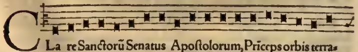
Caput XXVI.

Vltima diapaſon ſpecies ab Lichano meſon ad Paraneten hyperbolæõ, hoc eſt, à G magno ad g paruum, duos habet Modos, alterum ipſius diapaſon nomine, Mixolydiũ, harmonicôs diuiſum in paranete diezeugmenon, hoc eſt, in d paruo. Alterum Hypoionicum diuiſum arithmeticôs in c paruo, de quo paulo poſt. Mixolydius igitur, uulgo ſeptimus dictus, inde ut puto nomen habet, quod cum Lydio permixtus ſit, quippe cuius ſeptem poſſideat chordas, quanquam aliam quoq; cauſam huius denominationis ſuperius aſſignauimus.
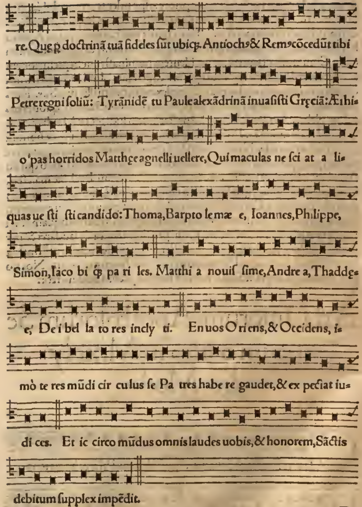
Apud ueteres Ecclesiasticos in maximo erat usu, nostra uero tempestate in nouis thematis, quemadmodum & eius Plagius, Mixolydius, atq; adeo Lydius cum suo Plagio Hypolydio, prope ignotus. Quod inde accidisse reor, Quod Ionicus celebrior Modus, & ut puto, antiquior hominũ usu, ut sol habeat diapẽte, & si nõ positu specie tamẽ cũ Mixolydio communẽ, Caeterum assuefactio ea effecit, ut cantores ad eam perpetuo adiecerint ut fa, quae diatessaron est Ionici, superne adiecta, non re sol, quae Mixolydij est diatessaron. Porrò ad hunc Modum multae sunt iucundissimae cantiones, ut in mille Responsorijs Introitibusq; patet. Viri Galilaei huius est Modi, Introitus. Item: Puer natus est nobis, quem Petrus Platensis Gallus elegantissime quatuor instituit uocibus, ex Mixolydio tamen Doriũ instituens non absq; licentia, sicut postea Ioannes Mouton in Ionicum eundem mutauit: Responsoria, ut Ciues Apostolorum: &, Summae Trinitati, Vtrunq; oppido eleganter hunc Modum referẽs. Quae exempla, ubiq; obuia studiosis, examinanda ueniunt. Nos Prosam illam omnium elegantissimam, & ab D. ERASMO Roterodamo praeceptore nostro mire olim probatam, in medium adducemus, Quae est ad Apostolorum Senatum precatio, omni referta ornatu, omnibus decorata floribus. In qua primus quidem uersus loco Proœmij est. Secundus uersus petitionem breuissimam cõtinet, Tertius iustę petitioni rationem subijcit, Quartus Diui Petri Apostolorum principis Encomium, Quintus Pauli, Sextus septimusq; Mathaei. Octauus ac nonus reliquorum Apostolorum nomenclaturam, Decimus congratulationem habet. Vltimus Conclusionem. Qua in re etiam atq; etiam cõsyderandum, quàm sobrie exordium, quisquis hic fuerit author, sumat à Diapente Rhetorica, de qua in Hyperiastio diximus, quàm aptos & minime fucatos titulos, nulla superlatione, nulla quaesitos pictura ponat. Deinde petitio qualis est? ut ditescant Ecclesiae? minime, Sed ut earum uitam ac mores clarus ille Senatus moderetur. Petri autem ingenium, ut mitissimi Apostoli uno uerbo, Concedunt, expressit, & Antiochum ac Remum pro Antiochia ac Roma figurate quidem, sed apte posuit. Nec dignatus Romulum, ut fratricidam, nominare, Remum innocenter trucidatum posuit. Diuum uero Paulum ut egregium pugilem designatis etiam uerbis pingit, inuasisti inquit, & non quamlibet nationem, sed Graeciam. Tirannidem autem ἐμφὰτικῶς est. Illud uero ingenij specimen uide in Mathaei laudibus, ut Periphrasi immaculati agni, ut antitheto candidi uelleris ad horridos Aethiopas pieludit, quam pulchre, & plusquam succincta enumeratione euitat taedium nimis longae orationis futurae, siquidem omnium Apostolorum praeconia singulatim, referre uoluisset. Atqui id haud immerito quis stomachetur, quonam pacto acciderit, ut tot nunc seculis Mathiam omiserint plaeriq; codices,

ces, acephalo etiam uersu facto, nec priore respondente, cum nihil facilius notatu esset. Et author ipse uersuum parilitate (ut ita loquar) cauisse uideri potest, ne corrumperetur. Eum igitur pro honore optimi Apostoli restituimus. Decimi item uersus compendium consyderatione dignum est. Cum enim orientem ac occidentem nominasset, ne Septentrionem ac Meridiem longiora uocabula ponere cogeretur, Imò inquit, teres mũdi circulus, quo uno uerbo plura complexus est, quàm illis duobus. Rursus illud, Gaudet habere patres, de Romano more tractum est, quoties patribus plebes blandiri solebat. Expectat autem iudices, ex Matthæi capite 19. & Lucæ capite 22. Postremo concludit merito laudes illis & honorẽ deberi, sed ut Sanctis. Nunc ipsam Prosam audiamus, nimis euagati in re aliena: quanquã optarim, multa ad hunc modũ declarata, sed ab eo qui doctius hæc ostendere posset: merebatur certe Procerum Ecclesiæ maiestas, & ingens hæc uigilia, qua Ecclesiam illustrare conati, tam elegantes nobis peperêre cantiones, Cum nostra ætas nihil noui dignum auditu excogitet, uetera non modo non intelligat, sed rideat etiam. Merebatur inquam conatus ille tam pius Ciceronẽ aliquem, qui pro dignitate ea & laudaret & narraret. Mihi sanè labor ille grauis non esset, si tam possem, quam uellem. Habent illi haud dubie apud Seruatorem nostrum suum præmium. Nos nostræ ignauiæ & ingratitudinis meritas luemus pœnas ualde uereor.

Ad Diuorum Apostolorum Senatum oratio in Mixolydio Modo.

re. Quę ꝑ doctrinā tuā fideles sūt ubiq;. Antiochꝰ & Remꝰ cōcedūt tibi
Petre regni soliū: Tyrānidē tu Paule alexādrinā inuasisti Gręciā: Æthi-
o pas horridos Matthęe agnelli uellere, Qui maculas ne sci at a li-
quas ue sti sti candido: Thoma, Barpto le mæ e, Ioannes, Philippe,
Simon, Iaco bi ꝙ pa ri les. Matthi a nouis sime, Andre a, Thaddę-
e, De i bel la to res incly ti. En uos O ri ens, & Occidens, i-
mò te res mūdi cir culus se Pa tres habe re gaudet, & ex pectat iu-
di ces. Et ic circo mūdus omnis laudes uobis, & honorem, Sāctis
debitum supplex impēdit.

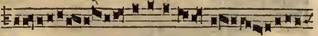
De

De hypoionico Modo,

Caput XXVII.

ALter Septimæ ac ultimæ diapaſon Modus, eſt Hypoionicus ſiuẽ Hypoiaſtius, Ionici Plagius, Communem enim diapente habent ut ſol, Sed diateſſaron ut fa, Ionicus ſuperne, hic inferne ad diapente adnectit. Mediatur arithmeticôs in c paruo, ac cum principe ſuo eadem claue cantus finit, quanquam id uel in octaua, ne ſcalam græcã una exeat chorda, uel in F magno cum fa in b claue, ut nunc mos eſt cũ in Ionico, tum in hoc eius Plagio. Hic apud ueteres Eccleſiaſticos præter Reſpõſoria in matutinis & ueſperis, in raro fuit uſu, niſi quatenus ex Hypolydio Hypoionicum fecêre, commutatione mi in fa, in b claue, de qua in Lydio Hypolydioq; abũde dictum eſt. Hic uulgo Sextus dicitur, ex G in g. aut ex C in c. ſiquidem fa eſt in b claui, ab annis quingentis plus minus recipi ceptus, ut cum in alijs multis, tum in cãtibus de corpore CHRISTI patet. Multum Gratiæ habet in Orthrijs & amatorijs, lingua potiſsimũ Celtica, qua Heluetij utuntur, nec minus Germanica tranſrhenana. Tubarũ ſonitus hodie inter huius Modi limites conſtat, integra omnibus chordis diapente, ſed diateſſaron extremis potiſſimum. Certe ætas noſtra, non minus hoc Modo quam Ionico ad omneis leuitates utitur. Threnos item ad hunc Modum inſtitutos elegantiſſime decantant. Sed eius, cum ſit nimis notus, unum hoc ſit ex Luca cap. 14. Exemplum ſimplex.

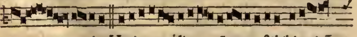
Hypoionici Modi exemplum.

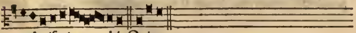
HO mo qdã fe cit cęnã magnã, et miſit ſeruũ ſu ũ hora cęnę dice-

re inuitatis, ut ueniret. Quia parata ſunt o-

mni a. Venite come di te pa nẽ meum, & bibi te uinũ,

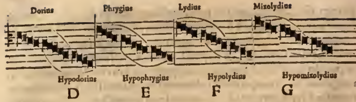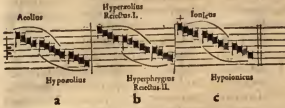

quod miſcui uo bis. Quia pa.

De Modorum connexione ac per Diapēte communione, Caput XXVIII.

IAm hoc duodecim fuforum penfum, tanto labore hactenus tractatū, ac uelut ab inferis erutum planè abfoluiffe, fidemq́ promiffionis factæ abunde præftitiffe uideri poteram optime Lector, fed iuuat in operofa hac commentatione, ut clarior res fub lucem ueniat, antequam extremum Colophonem imponamus, Coronidem fiue auctarium quoddam addere de Modorum inuicem connexione, rem fcitu dignam, & relatu nō iniucundam, certe utilem & fructuofam in primis, ni improbe mea fallar opinione. Eam quidem libro priore capite 14. attigimus, fed leui, ut dici folet, brachio. Ideoq́ hoc loco altius nobis repetenda uenit. Vt igitur ex feptē illis diapafon fpeciebus harmonicôs arithmeticôfq́ diuifis duodecim emerfêre Modi, quos huc ufq́ recenfuimus, ita ex ijfdem feptem fpeciebus fex binorum Modorum connexiones oriuntur, diapente communes habentes, fed diateffaron differentes, feptem etiam futuræ, fi fecunda diapafon fpecies commode harmonicôs, aut fexta arithmeticôs diuidi potuiffent. Apparet autem hoc in negotio ingens naturæ miraculum, quod bini Modi, pofitu ac diapafon fpecie diuerfi, unius tamen pene fint corporis. Quippe diapente eadem eft, diateffaron pofitu dúntaxat non natura alia, atq́ inde porrò nata eft principum Modorum ac Plagiorum appellatio. Omnes autem principes à Plagijs in quarta cōfiftunt diapafon fpecie, duabus interiectis. Ita Hypodorius, cum de prima fit fpecie, Dorius de quarta eft. Hypophrygius autem, cum de fecunda fit fpecie, Phrygius de quinta eft. Rurfus cum Hypolydius de tertia, Lydius de Sexta. Deniq́ Hypomixolydius cum de quarta fit, Mixolydius de feptima erit. Atqui dicet aliquis, fecundum hanc defcriptionem, cum Hypoæolius fit de quinta, Hypoionicus de feptima, oportebit eorum principes, Aeolium quidem de octaua, Ionicum uero de decima, quę nullæ funt, diapafon fpeciebus effe. Sed ad remouendam hanc dubitationem, notandum eft eandem effe primam & octauam fpeciem, authore Ptolemæo, quippe qui cum modum Hypermixolydium nominarit, quem à Mefe ad Neten Hyperbolæon conftituit, eundem quidem natura cum Hypodorio fiue Aeolio. Eandem igitur & fecundam cum nona exiftimare oportebit, & tertiam cum decima, fiquidem octauas repetere licet. In tertia ergo,

tia ergo, ubi Ionicus consistit, perinde est atq; dicas in decima. Constat igitur singulos Plagios à principibus distare diatessaron cõsonantia. In reiectis duobus, Hyperæolio ac Hyperphrygio, siue inuersis Hypophrygio & Lydio, idem aio. Est enim Lydius Sexta species, nona uero, quæ respondet secundæ, Hypophrygius, quam nonam cum sexta connecti intelligimus, Vt Principis locum obtineat. Nona, hoc est, Hyperæolius siue inuersus Hypophrygius, Plagius uero sexta species, hoc est, Hyperphrygius siue Lydius inuersus. At hæc communio longe differens est ab alijs modis. Semidiapẽte enim communem habent in medio pro diapente, pro diatessarõ uero Tritonum. Cum autem Tritonus commate uincat semidiapente, maior erit, quæ à marginibus ponitur superne atq; inferne consonantia, quàm ea in qua communicant, quãquam neutra uera est consonantia. Ideoq; ut simplices hi Modi propter ineptam mediationem à nobis reiecti sunt, ita et hæc commixtio. Enormitas ea accidit, quod huius cõmixtionis termini superant reliquorum Modorum connexiones Apotome. In alijs enim Modis ad communem diapente, & superne, & inferne, adnectitur diatessaron, siue, quod idem est, ad diapason additur diatessaron. Hic uero ad diapason Lydij quę est ab F ad f, additur Tritonus pro diatessaron, nempe ab f acuto ad mi quod est in gemino bb. Hoc quoq; consyderatione dignum, primam diapente re la, quatuor modis esse communem, Aeolio, Hypoæolio, Dorio, Hypodorio. Secundã uero mi mi duobus dúntaxat, Phrygio ac Hypophrygio. Tertiam fa fa rursus duobus Lydio ac Hypolydio. At quartam, ut sol, itidem quatuor, ut primam, Ionico, Hypoionico, Mixolydio ac Hypomixolydio, de qua re nonnihil attigimus capite septimo. Annexiones autem diatessaron nõ esse ad eũ modum uariatas, sed tres eius species quaternũ m esse Modorũ. Et primam quidem re sol his quatuor communem, Dorio, Hypodorio, Mixolydio, ac Hypomixolydio. Secundam autem speciem mi la his quatuor, Aeolio, Hypoæolio, Phrygio, ac Hypophrygio. Tertiã deniq; ut fa hisce, Lydio, Hypolydio, Ionico ac Hypoionico. Sed duodecim Modorũ sex connexiones, & duorũ reiectorũ unà, hocce patescunt typo.
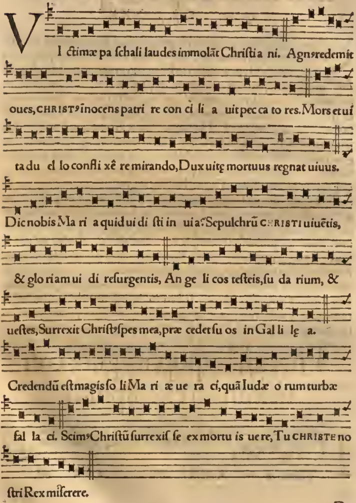

De prima connexione quæ ex prima eſt diapaſon ſpecie ac quarta, Cap. XXIX.

PRima diapaſon ſpecies ex Proslambanomene ad Meſen, hoc eſt, ex A magno ad a paruum cõnectitur cum quarta diapaſon ſpecie, quæ eſt ex Lichano hypaton ad Paraneten diezeugmenõ, hoc eſt, ex D magno ad d paruum, communi diapẽte re la ex Lichano hypaton in Meſen, hoc eſt, ex D magno in a paruum. Inferne autem ex A in D, annexa diateſſaron re ſol, quæ Hypodorij eſt, & ſuperne ex a in d eadẽ, quæ Dorij eſt. Quæ connexio oppidò elegans eſt, ſed quæ indigeat uoce eximia & bonis lateri bus, nec ſola hæc, uerum aliæ quoq; connexiones. Ideoq; non temere ubiq; ponendæ, ſed cum lætitia aut gaudium expoſcit. Huius autem primæ cum alia ſint multa exempla, unum hoc de Sancta IESV Chriſti, Seruatoris noſtri reſurrectione, quod impenſe placuit nobis, poſuimus, de quo priore quoq; libro mentionem fecimus, ad quem nunc Lectorem remittimus. Quippe res nullam prorſus habet difficultatem. Quiſquis enim ſimplicium Modorum naturam intelligit, non poteſt in his cõnexionibus ullo pacto hæſitare. Breuitatis igitur noſtræ facile ueniam, ut ſpero, apud optimos quoſq; Lectores obtinebimus, dum præceptioni ſuum adeſſe uiderint exemplum, & breue, et dilucidum. Nunc Proſam ipſam audiamus.

Dorij

Dorij Hypodorijq; connexorum exemplum.

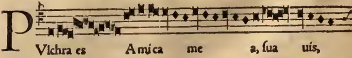

De
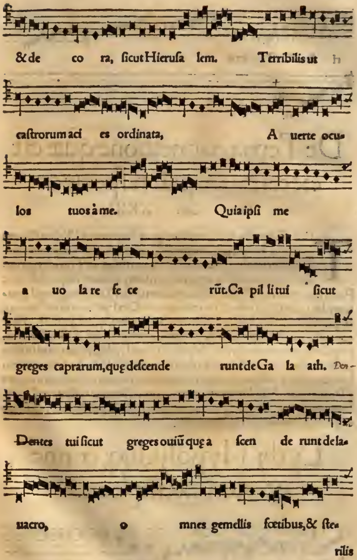
De ſecunda connexione, quę eſt ex ſecunda diapaſon ſpecie ac quinta, Cap. XXX.

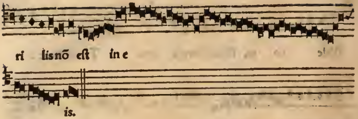
SEcunda diapaſon ſpecies ex Hypate Hypatō ad parameſen, hoc eſt, ex B graui ad mi in b acuto, connectitur cum quinta diapaſon ſpecie, quæ eſt ex Hypate meſon in Neten diezeugmenon, hoc eſt, ex E magno ad e paruum, communi diapente mi mi, ex Hypate meſon in Parameſen, hoc eſt, ex E magno in mi quod eſt in b claue. Inferne autē ex B in E annexa diateſſaron mi la, quæ Hypophrygij eſt, & ſuperne ex b in e, eadem, quæ Phrygij eſt. Hoc tamen in hac connexione anxie obſeruatum uidemus, ut raro infra Cfaut deſcendatur in mi quod eſt in B magno, imò quoties hoc contingit, additur tonus, ita ut ad A magnum deueniatur. Rari deſcenſus cauſam puto ſecundæ deductionis principium, quę deſcendēdo à Meſe in C fa ut finiť, ubi aſcendendo inceperant. Semitonium igitur inferne à Diateſſaron tollitur, quod in uulgatis celticæ linguæ cantibus ſuperne additur. Limites igitur huius connexionis frequentiſſimi ſunt e paruum & Cfaut, qui & ſolius Phrygij eſſe poterant, Cuius intercapedinis multa ſunt exempla & paſſim obuia. At eius deſcenſus qui in A reuſq;, rara ſunt exempla. Ponemus tamen tam monſtroſæ expatiationis unum exemplum, quod quidem non tam probo, quam miror, quid uenerit in mētem ei qui talem cantum ordiri uoluerit, in quo neumata ludunt per diapaſon ſaltus. Eſt autem huiuſmodi ex Canticis Solomonis capite 6. deprompta, quam olim Rotuilæ in Hercynia Sylua iuuenis deſcripſeram, & in Sleſia, nobili Germaniæ regione, antea uideram.

Phrygij hypophrygijq; connexorum exemplum.

& de-

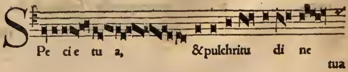

&de co ra, ſicut Hieruſa lem. Terribilis ut h
caſtrorum aci es ordinata, A uerte ocu-
los tuos à me. Quia ipſi me
a uo la re fe ce rũt. Ca pil li tui ſicut
greges caprarum, quę deſcende runt de Ga la ath. Den-
Dentes tui ſicut greges ouiũ quę a ſcen de runt de la-
uacro, o mnes gemellis fœtibus, & ſte-
rilis

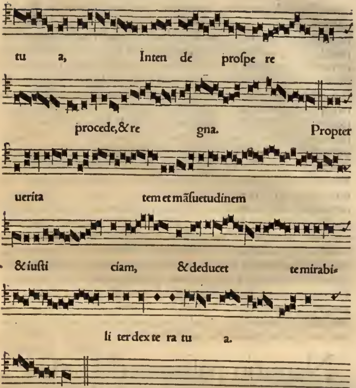

De Tertia connexione quæ est ex tertia diapason specie ac sexta, Cap. XXXI.

TErtia Diapason species ex Parhypate hypaton ad Triten diezeugmenon, hoc est, ex C magno ad c paruum, cōnectitur cum sexta diapason specie, quæ est ex Parhypate meson ad Triten hyperbolæon, hoc est, ex F magno in f paruum, cōmuni diapente fa fa ex Parhypate meson, ad Triten diezeugmenon, hoc est, ex F magno ad c paruum: Ita ut mi sit in b claue. Inferne autem ex C in F annexa diatessaron ut fa, quæ Hypolydij est, superne uero ex c in f, eadem, quæ Lydij est. Hæc connexio apud ueteres in magno fuit usu, præcipue uero in Gradualibus, in quibus prior uersus ferè est Hypolydij, alter Lydij. Atqui quod in simplicibus antea conquesti sumus, non minus hoc in loco de commixtionibus conqueri possumus, nempe prope omneis horum Modorum cantus esse corruptos, & in Ionicos mutatos, quęrēte leuitate nostra molliciem. Eius tamen commixtionis adhuc integræ in plerisq; codicibus hoc sit exemplum, è Psalmo 44. depromptum.

Lydij Hypolydijq; connexorum exemplum.

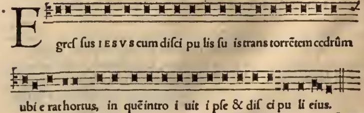

QVartam hic à fine notulam in b clauem tortam ferè inuenias, ut in Ionicum cantio delabatur, Idem in quarta notula ante uerſum. Sed id licentia factum eſt, ut in alijs omnibus horum Modorum cantibus, quod nimium ſæpe conqueſti ſumus. Sed neque hoc ſilentio tranſeundum, quod ad horum Modorum commixtionem conflata eſt, quæ in paſsionem Domini canitur Harmonia, ubi communem duobus Modis diapente obtinuit Euangeliſtes, tanquam narrationi aptam, Hypolydij autem diateſſaron CHRISTO dederunt, Lydij Iudæis, ac alijs à CHRISTO loquentibus. Id ſuperiore quoque uolumine admonuimus. Hic

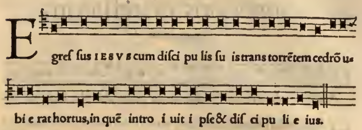
commiſſuras duarum diateſſaron cum diapente proſequamur. Ego ſanè eam harmoniam primum ſimplicem, ac, ut alia primitiuæ Eccleſiæ, ſine fucis ac lenocinijs compoſitam fuiſſe puto. Cuius rei argumentum eſſe poteſt, quod ipſa Narratio magna ex parte in Lydio manſit, & dúntaxat commiſſurarum altera, quæ ad inferiorem eſt diateſſaron, in Ionicum declinauit. Commiſſuras uoco, noua quidem uoce, ſed neceſſitate expreſſa, quoties ex diapente narratio tendit in diateſſaron alteram, ſiue ſuperiorem, quam habent Iudæi, & alij à Chriſto loquẽtes, ſiue inferiorem quam ipſe CHRISTVS obtinet. In Ionicum autem ideo, ut puto, altera commiſſurarum declinauit, ut attentiorem auditorem faceret ad CHRISTI uerba commiſerationemq; moueret. Quod quàm probem, uix equidem dixerim, ſimplicitate priſca ſemper magis arridente. Quanquam fieri poteſt, ut hæc ſit uera, & germana inſtitutio. Neq; enim una alteráue nota totũ immutare poteſt Modum. Quod ſi in Dorio ac Hypomixolydio Synẽmeni extraordinariam aliquam admittimus uocem, ut ſuperius etiam exemplis proditis oſtendimus, conuenit hercules & hic ad unam alterámue conniuere notulam. Cæterum nec in ſuperiore diateſſaron pariter ab omnibus aſcenditur, nec in inferiore æque deſcenditur: Sed neque narrationis commata atque Periodi ab omnibus eodem pacto accinuntur. Quæ omnia latius proſequi, cum non uideam quid utilitatis Lectori adferre queat, aliquot dúntaxat formulas proponemus ex Diui Ioannis Euangelio, ex quibus & narrationis, & diateſſaron utriuſque ambitus pateſcet. Reliquum eius harmoniæ, Eccleſiarum conſuetudine, & Modi natura, à mediocri ingenio facile percipientur.

Narratio paſsionis dominicæ in diapente Lydij Hypolydijq;.

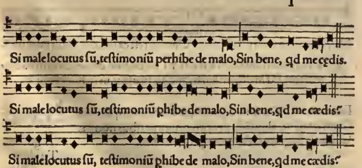
Atq;

Atque hæc quidem simplex ac primum inuenta esse uidetur pronunciatio, sed nostra ætas longe aliter uariat in his atque alijs sequentibus periodis, Sit autem eorundem uerborum hoc uariationis exemplum.

Sed ut in narratione uariatio accidit, ita in ima diatessarõ quam CHRISTO dederunt, quod in una sententia, aut, ut uocant, clausula ostendere placuit. Nam eam trifariam diuersis in locis cantari audiuimus. Harum prima, quod alteri diatessaron in diapason interuallo respondet, mihi maxime probatur, quanquam secunda euicit publica consuetudine, unius toni detractione de diatessaron, cui non admodum reclamo. alioqui in interrogationibus, ut prior, tono descendit, ut patet in, Quid me cædis? Tertia uero, ut ingenue fatear mihi displicet, Et incomposita uidetur. Sed sequatur Lector quod uolet, per nos licebit, neque enim dubito multas præterea esse uariationes, at ego de Modo disputo, quem hæ nõ multum impediunt.

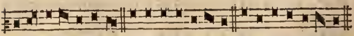
Inferioris diatessarõ exemplum.

SVperioris item diatessaron, quæ Lydij est, tres sunt formulæ, de quibus Idem est iudicium nostrum, quod de tribus iam dictis formulis, Quæ breuiter ita habent.

Superioris diatessaron

exemplum.

HÆc cum ita habeant, sciendum, non eodem modo narrationis finẽ iungi duabus iam dictis diatessaron, Sed superiori per diapente Lydij Hypolydijq́;. Inferiori uero per diapẽte Ionici Hypoionicíq́;, adiecto superne tono, ut hæc subiecta indicat descriptio.

Narrationis commissura ad superiorem diatessaron.

Eiusdem cõmissura ad inferiorem in Ionicũ delapsa Modũ.

IN longioribus autem CHRISTI uerbis, quæ interrogationem in fine non habent, commissura fit ad narrationem, oppido multum habẽs gratiæ, ad hunc modum.

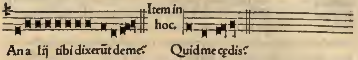

AT ubi paucissima sunt CHRISTI uerba, non descenditur infra diatessaron, sed in diapente narrationis manent, ut in hoc exemplo.

Est autem ammiratione dignum, ut diatessaron ipsæ in octauis laudant, aliquãdo propemodum paribus notulis, Cuius rei fragmenta dũntaxat proponemus.

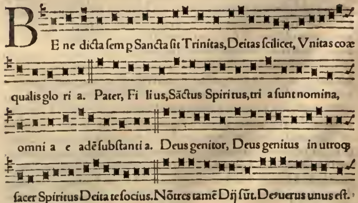
Quí uolet plurimas huius cantus formas ordine concipere, Incipiat ab his uerbis: Introiuit ergo iterum in Prętorium Pilatus, uſq; ad periodum, Omnis q̃ eſt ex ueritate, audit uocem meam, Nobis ad alia properãdum.

De quarta cõnexione, quę eſt ex quarta diapaſon ſpecie ac ſeptima, Cap. XXXII.

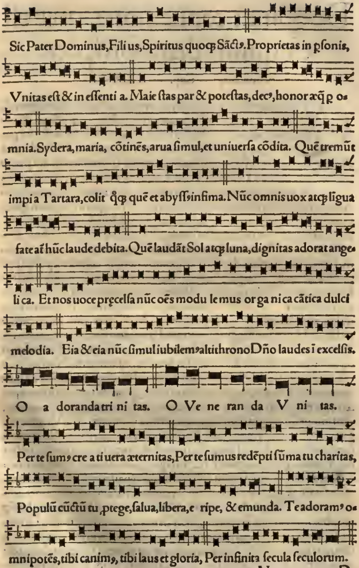
QVarta Diapaſon ſpecies ex lichano hypaton ad paranetẽ diezeugmenon, hoc eſt, ex D magno ad d paruum connectitur, cum ſeptima diapaſon ſpecie, quæ eſt ex lichano meſon ad paraneten hyperbolæon, hoc eſt, ex G magno ad g paruum, communi diapente Vt ſol, ex lichano meſon ad paraneten diezeugmenon, hoc eſt, ex G magno ad d paruum. Inferne aũt ex D in G annexa diateſſarõ Re ſol, quæ Hyperiaſtij eſt, ſuperne uero ex d in g eadem, quæ Mixolydij eſt. Hæc cõnexio iucundiſſima eſt, ſiquidem bene inſtituatur ad Modi naturam. At ut ipſi Modi iam ab aliquot ſæculis à nemine feliciter tentati, ita connexio ipſa rarior eſt. Eius unicum ponemus exemplum, Proſam illam de Sacro ſancta TRINITATE compoſitam, quam Henricus Iſaac, paulo ante ætatem noſtram Symphonetes argutiſſimus, aliquot uocibus oppidò eleganter inſtituit. Meminit eius uiri Angelus Politianus alicubi, ſed corrupto nomine. Arrighum enim inepte uocat pro Hẽrico. In proſa illa, quod ad Harmoniã attinet, hoc ſingulare eſt artificium, quod narratio (ſiue præfationem nominare oporteat) maxima ex parte duobus Modis communem ſeruat diapente. ſeptimo demum uerſu prorſus in diateſſaron Hypomixolydij deſcendit. Nihil autem feſtiuius, nihil quod animum magis inflammet, atq; eſt exhortatio illa uerſibus undecimo duodecimoq;, quæ in

Mixolydij fastigium tam animose insurgit. Illud autem Dij boni quàm iucundũ, quàm suaue, quã dulciter aureis deliniens, ubi TRINITATEM adorandam inuocat, quam eleganter in Synemmenon deflexit Tetrachordum, quod quidem postea ad finem usqꝫ obseruat, clauditqꝫ cantum in horum quidem Modorum claue finali, sed in diapente Dorij, id quod eã rationen nihil impedit. De uerborum contextu nihil dicam, Theologorũ enim hoc est negociũ. Id miror, quo pacto acciderit, ut quartus uersus nullum habeat respondentem uersum (nam de primo ac ultimo nihil mirum, consuetudine enim aliarum etiam prosarum hoc admittitur) Quidam suspicantur, quintum aliquem, qui quarto responderet sub, latum, ut in Clare Sanctorum, illud, Matthia nouissime. Quidam putant hunc quartum uersum abs quopiam alio, nõ ab ipso authore, ex Athanasij symbolo adiectum, uelut anthypophoriolam. Sunt qui existiment in eo uersu formulas esse colludentes, ut illam. Non tres tamen Dij sunt, illi. Deus uerus unus est. Item illam. Sic pater Dominus, Filius, ad illam, Spiritus quoqꝫ Sãctus. Ego nisi tam pertinaciter in omnibus codicibus eũ uersum pernotatum inuenissem, planè amouissem, ut adiecticium, atqꝫ ἐν γνάσιον. Sed qualis qualis est, nunc ipsam adducamus in medium prosam.

Mixolydij Hypomixolydijq; connexorum exemplum.

Sic

Sic Pater Dominus, Fili us, Spiritus quocꝫ Sãct⁹. Proprietas in ꝑsonis,
Vnitas est & in essenti a. Maie stas par & potestas, dec⁹, honor æq̃ ꝑ o-
mnia. Sydera, maria, cõtinẽs, arua simul, et uniuersa cõdita. Quẽ tremũt
impia Tartara, colit q̃cꝫ quẽ et abyssi⁹ infima. Nũc omnis uox atcꝫ ligua
fateat hũc laude debita. Quẽ laudãt Sol atcꝫ luna, dignitas adorat ange-
li ca. Et nos uoce prçcelsa nũc oẽs modu le mus or ga ni ca cãtica dulci
melodia. Eia & eia nũc simul iubilem⁹ altithrono Dño laudes ĩ excelsis.
O a doranda tri ni tas. O Ve ne ran da V ni tas.
Per te sum⁹ cre a ti uera æternitas, Per te sumus redẽpti sũma tu charitas,
Populũ cũctũ tu ꝓtege, salua, libera, e ripe, & emunda. Te adoram⁹ o-
mnipotẽs, tibi canim⁹, tibi laus et gloria, Per infinita secula seculorum.

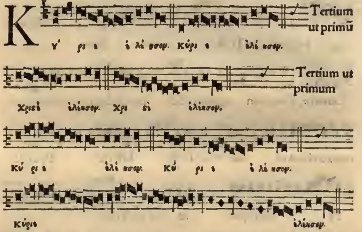
De quinta connexione, quæ est ex quinta diapason specie & octaua, Cap. XXXIII.

QVinta diapason species ex hypate meson ad neten diezeugmenō, hoc est, ex E magno ad e paruum connectitur cum octaua diapason specie, quę est ex Mese ad neten hyperbolæon, hoc est, ex a paruo in Aa geminatum, communi diapente ex Mese ad neten diezeugmenon, hoc est, ex a paruo ad e paruum. Inferne autem ex a paruo in E magnum annexa diatessaron mi la, quæ Hypoæolij est, superne uero ex e in Aa eadem, quæ Aeolij est. Diximus autem initio huius commentationis de Modorum commixtione, omneis Principes à Plagijs in quinta consistere diapason specie, duabus interiectis. Deinde nihil referre si nominabimus pro prima diapason specie, Octauā, pro Secunda, Nonā, Deniq; pro tertia Decimam, siquidem octauas repetere licet exemplo Ptolemęi, quod ideo rursus admonēdū duximus, ne quis, contra atq; libro priore docuimus, pluris quàm septem diapason species esse credat. Ad inferiorem autem Scalæ partem id ostēdere nolebamus, quod hæc connexio eam excedecet. Verum enimuero ut ipsi Modi Aeolius Hypoæoliusq;, uulgo crediti sunt Dorius Hypodoriusq;, ita ipsorum commixtio credita est Dorij Hypodorijq;, propterea quod la mi diatessaron à sol re non distinxerunt, Vt supra de Aeolio Hypoæolioq; questi sumus. In utrisq; igitur error ita inualuit ut Modos ipsos prorsus obliterauerit, Nec quisq; fuerit multis iam seculis, de musicis etiam ex professo scribens, qui de eis quicquam certi adducere potuerit, quidam etiam, quorum nomina lubens prętereo, ne nominare quidem. Nunc huius cōmixtionis exempla ponamus, ac primum Canticum illud solenne de nostra Domina, diua Virgine MARIA. quod multi symphonetæ(inter quos Antonius Brumel in extrema iam senecta, & Iodocus Pratensis, quem Iusquinum uulgo uocāt) nostra demū ætate oppido eleganter, nec sine quadā æmulatione, quatuor uocibus instituerunt, quanquam illi Modorum expatiationem temperarunt, ascensus ipsos ac descensus non tenori tantum, sed alternis alijs concedentes uocibus. Idq; iudicio factum uidetur. Etiamsi ea Iodocus in plerisq; cantibus leuiter curasse uidetur, ut in Et in terra, eiusdē de nostra Domina Missæ uidere licet, quem cantū sequente libro referemus. In hac uero cantione primum κύρη, (nam ita cogimur nunc loqui) diapente habet duobus communem Modis, cum consueto inferne tono, Secundum autem

in dia-
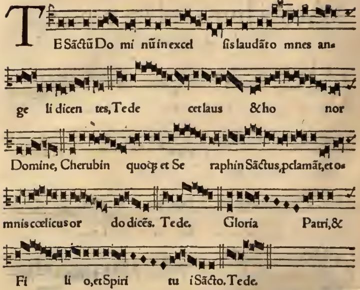
In diatessaron Hypoæolij modeste delabitur. Χριστὲ uero uno semitonio diapente superat suaui admodum ascensu, ut ostendat la mi diatessaron huic congruere modo, non sol re. At secundum Χριστὲ in diapente manet, ut primum Κύριε. Vltimum autem Κύριε, in Aeolij diatessaron splendide assurgit, rediens in diapente tandem, ad finalem clauem.

Aeolij hypoæolijq; connexorum exemplum.

EIusdem rationis est Responsorium Te Sãctum Dominum, de Diuo Michaele archangelo, quãquam unum dũtaxat habet in Hypoæolij diatessaron descensum. Quod autem hi cantus Dorij Hypodorijq̃ uisi fuerint, in causa fuit, cum Tetrachordon Synemmenon, tum communio horum Modorum cum illis, de qua in superioribus abunde dictũ est. Responsorium ipsum iccirco apposuimus, quod eius uersus uidetur formula in alijs huius Modi responsorijs. Patet idem in responsorijs Isti sunt sancti, &c, Sint lumbi uestri præcincti. Item Quæ est ista, quod in diocœsi Constantiensi frequens canitur. Sed in formula Hypophrygij, ad quam ab Henrico Isaac quatuor uocibus conflatum memini me uidere, si nomẽ non mentiatur authorem. Sed nimis uetus est hæc querela, iam ipsum audiamus Responsorium.

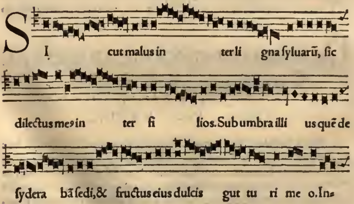
Eorundem connexorum aliud exemplum.
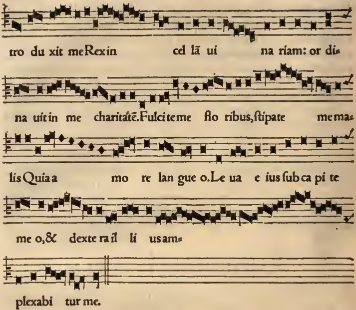

HOs cantus in a, quæ litera Aeolij Hypoæolijq; Modorū est propria, & initio & fine constituimus, ita ut nihil cum tetrachordo synemme non negocij habeant. Quod si quis nolet omnino in D fines eorum habere, quod uulgo nunc receptum est, pro c clave signata, ponat F & fa in b clauem, quod nos fecimus in Euangelio Diui Matthæi, cum de Aeolio superius dissereremus. Nunc uero licentiosam horum Modorum expatiationem unico exemplo declarabimus. Est in Eremo Heluetiorum, ut uocat Ptolemæus, siue in capite Hercyniæ syluæ, ut Cæsar describit, XII millibus, plus minus, passuum à Danubij fontibus, magis tamen ad septentrionem, oppidum Rotuila, in quo aliquot iam ætatibus, propter ciuium omni tempore egregiam uirtutem, quam rebus asperis sæpe ostenderunt, ac insignem Rempub. multis eximijs rebus gestis celebrem, Imperatores Germano-

Germanorum iudicium habent uelut Areopagitarum graue et ſeuerum. Ex eo oppido mihi præceptor fuit Michael Rubellus, uir perpetua memoria digniſſimus. Is nos bonas literas, & Muſices elementa bona fide, primum Bernæ in Heluetijs ante annos iam Triginta, deinde in ſua item patria docuit. Cum uero ſub eo adoleſcens militarem, incidit mihi lis cum cantore quodam de Antiphonis quæ ſubiungemus, de quibus ille, quod ea ſuis ſedibus mota, ac in medio etiam male tranſpoſita, ita ut à nemine cantari poſſent, perperam iudicaret, à nobis reprehenſus, cum argumenta refellere nequiret, indignum ratus adoleſcenti cedere, nos cum ſodalitio irriſit, quæ res ut erat per quoſdam præceptori noſtro indicata, haud paſſus ille eſt nos diutius ab æmulis irrideri. Denique ſecundum nos litem dijudicauit, effecitq; ut ea cantio ad noſtram emendationem poſtea & à Choro & Schola Rotuilana frequens decantaretur. In qua horum Modorũ connexioni Semiditonus ſuperne adiectus eſt ut Dorio ac Aeolio adijci ſolet. Inferne autem Tonus, quod in Hypoæolio fieri ſupra docuimus. Ea ita habet.

Eorundem licentius exemplum.

tro duxit

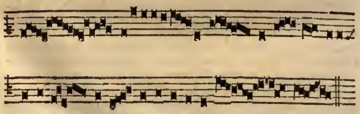
Hæc ex Canticorum capite 2. Expatiatio eſt ex D magno ad cc gemi natum, uno deficiens tono à diſdiapaſon, qua licentia hercules ego non uterer, ſed nunc ſatis de hac connexione.

De ſexta connexione, quę eſt ex Sexta diapaſon ſpecie & Nona, Cap. XXXIIII.

SExta Diapaſon Species ex parhypate meſon ad tritē hyꝑbolęō, hoc eſt, ex F magno ad f paruũ, cõnectit̃ cũ nona diapaſon ſpecie, quę eſt ex Parameſe, hoc eſt, ex mi in b claue ad mi, q̃d eſt in eius octaua, nẽ= pe in Bb claue, communi ſemidiapente ex parameſe, hoc eſt, ex mi in b claui ad triten hyperbolæon. Inferne autem adiecto Tritono ex F ma= gno

gno ad mi in b claue, qui eſt Hyperphrygij, hoc eſt, poſterioris reiecti, de quo cap.25. Superne uero ex ſparuo ad mi in Bb claue eodē Tritono, qui Hyperæolij, hoc eſt, prioris eſt reiecti, de quo capite decimo octauo. Hęc connexio nihilo plus ualet atque ſimplicium eius Modorum conſtitutio, quam, ut illos, inutilem atq; ineptam exiſtimamus, Niſi quis ita in hac intercapedine aliorum Modorum phraſin torqueat, ut huius ne ueſtigium quidem appareat, ſed id affectatum eſt, non naturale. Cæterum multa de hac capite uiceſimo octauo diximus, atq; inter cætera, ut hæc connexio reliquos ſuperet Apotome, Quippe cum horum communio ſemidiapente ſit, una dúntaxat apotome deficit ab aliorum communione quæ eſt diapente, At latera ipſa ſingulis apotomis aliarum connexionum latera ſuperant, uidelicet quæ pro diateſſaron tritonos habent. Ergo hæc connexio una apotome uincit reliquas omneis. Sed huius nunc nudū hoc ſit exemplum. In quo tamen Tritonum uno ſaltu, Quod diatonicum genus hūc abhorret, nuſquam poſuimus, quemadmodum nec in ſuperioribus exemplis, Ad Semidiapente autem ut phraſis aliqua eſſet, nonnunquam tonū adpoſuimus inferne. Reliqua ex ipſo exemplo, quod non tam imitationis quàm oſtenſionis gratia poſuimus, pateſcunt.

Hyperæolij ac Hyperphrygij, Modorum Reiectorum, connexorum Exemplum fictum.

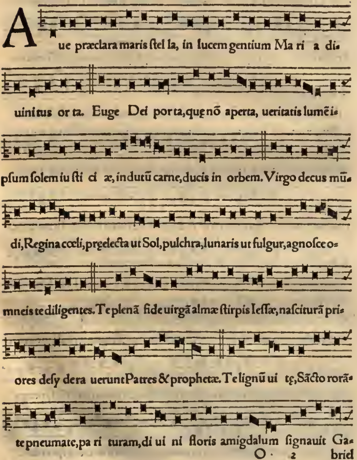
De Septima connexione quę est ex septima diapason Specie & decima, Cap. XXXV.

SEptima diapason species, ex Lichano meson in paraneten hyperbolæon, hoc est, ex G magno in g paruum connectitur cum decima diapason specie, quæ est ex trite diezeugmenon, hoc est, ex c paruo ad Cc geminatum, Communi diapente ex trite diezeugmenon in paraneten hyperbolæon, hoc est, ex c paruo ad g paruum, Inferne autem ex G magno ad c paruum annexa diatessaron, ut fa, quæ Hypoionici est, superne uero ex g in Cc eadem, quæ Iastij siue Ionici est. Horum Modorum cantus siue simplicium siue connexorum, raro suis locis reperias, cũ omne c sit eorum locus, At hi nunc in F magno, non absque fa in b claue omnes locantur. Quod priore libro Antiphonis Alma redemptoris mater, ostendimus. Hic nulla est difficultas, Nam duo hi modi adeo hodie in usu sunt frequenti, ut de eis plura dicere, neque uelimus, neque debeamus, In prioribus enim omnia attigimus. Exempli, quod subnectemus, authorem, Hermannum Contractum ferunt, Comitem à Veringen, Qui fuit monachus Cœnobij S. Galli in Heluetijs, q̃d plurimis Eximijs uiris multis nunc seculis claruit, Hunc addunt in diuinis literis eruditissimum fuisse, nec minus in profanis disciplinis, ut in mathematicis, Oratorijs, & Poëticis, Linguarum deniq; peritissimum, Et de Musica ac Monochordo quædam non indigna lectu scripsisse, Nos nihil eius scriptorum uidimus, præter Chronicorum supplemẽtum, ex quibus constat uixisse eum annos ante quingentos, Nempe post Millesimum à CHRISTI natali annum. Admonuit nos eius rei Nobilissimæ prosapiæ Inclytus ille uir D. Io. Vuernherus à Rhischach, qui eo tempore, quo hæc scripsimus, Teutonicę ordinis Principis locum in Alschusen, ubi Comes ille sepultus est, tenebat. Et ipse Vuernherus magni iudicij homo, de honestis studijs, de disciplinę professoribus, de ipsa deniq; Christi philosophia ita meritus, ut ueræ nobilitatis, quæ à Virtute pendet, locum, etiam in altero mundo, adiutore Christo, indubitato expectare debeat. Sed ad rem. Certe hæc harmonia, cuiuscunq; sit, eiusmodi est, ut nihil lepidius fingi, nihil suauius dulciusue excogitari potuerit. Verba sunt apta, ac è sacris deprompta literis, quæ in Celticam linguam, qua multum pollebat, Sebastianus BRANT, nostra ætate eximius uir, & Cæsari Maxęmiliano à consilijs, elegantissime uertit, seruato etiam cum accentibus syllabarum numero.

Ionici
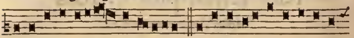
Ionici Hypoioniciq; connexorum Exemplum, Proſa

de diua Virgine elegantiſſima.

briel. Tu a gnũ, regem, terræ domi natorẽ mo a bitici de Petra deser-

ti ad mõtem fili æ Si on traduxisti. Tuq; furentẽ Le ui athan ser-

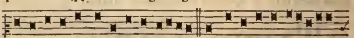
pẽtem, tortuosúmq;, & uectẽ collidens dãnoso crimine mũdũ exemi-

sti. Hinc gẽtium nos reli qæ, tuæ sub cultu memoriæ, mirum in modũ

quem es enixa ꝑpi ti a ti onis agnũ, regnãtem cœlo æternaliter deuoca-

mus ad aram mactandã myste ri a li ter. Hic mãna uerum Israhe li tis,

ueris ueri Abrahæ fi liȷs, admirãtibꝰ q̃ndã Moy si quẽ Typꝰ figurabat

iã nũc abducto uelo daŕ ꝑspici. Ora uirgo nos illo pane cęli dignos effici.
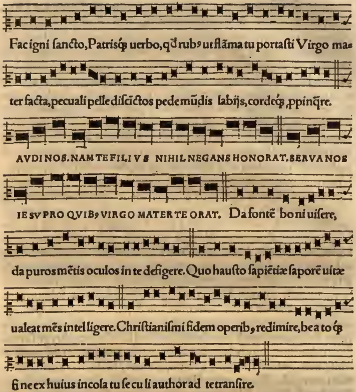

Fac fõtẽ dulcẽ, quẽ in deserto petra ꝑmõstrauit degustare cũ syncæra

fide, renésque cõstringi lotos in mari, anguẽ æneũ in cruce speculari.

Fac

Quod Modi diapason media

tione, quæ fit per diapente ac diatessaron consonantias, potissimum noscantur,

Cap. XXXVI.

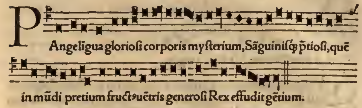
ATq; eccum tibi nunc Colophonem, hoc est secundum pensum de Modorum commixtione persolutum, Candide Lector. Superest ut de uera Modorū cognitione paucula, ac de humilibus item cantilenis uelut ultimam Coronidem adiungamus, ut eo instructius opus in manus hominum perueniat. Modorum natura potissimū ex

 Systema-

Systematum natura, quæ in consonantia diapason cõsistit, pendet. Verum systemata ipsa, cum per diapente ac diatessaron consonantias medientur omnia, uarias ex ijs accipiunt formas, & uelut nouas subinde ascensu ac descensu species, Quod in ipsa statim prima diapason formula quæ ex A, est ad, a, uidere licebit. Nam si arithmetice mediata fuerit, Inferiore cãtilenæ parte primã diatessaron speciem sol re, frequenter audies, superne uero la re primam diapente speciem diuisam per fa in medio, ut in Hypodorio fieri solet. Sin Harmonice diuisa fuerit, superne secundã diatessaron speciem la mi audies frequenter, inferne autem la re, ut in Aeolio fieri consuetum est, quod latius prosequi non est necesse, copiose enim ea luculẽtis item exemplis ostendimus. Sed id ea causa hic referimus, quòd cantus ex lapsu, qui fit secundum arsin ac thesin, plurimum noticiæ nobis præbet. Quemadmodum superiore item uolumine aliorum opinione docuimus. Quanquam hic error accidere potest, quod ipsæ diapente, quaternis sæpe Modis communes, ita aliquando annexas habent diatessaron, ut contingat sæpe utrasq; mutari, quod in Dorij Hypodorijq;, Aeolij item ac Hypoæolij cantibus contigisse sæpe uidemus, ac superius exemplis aliquot ostendimus. Idem dicimus de Lydij Hypolydijq; cantionibus in Ionicum Hypoionicumq; mutatis, & de cantibus quibusdam Mixolydij Hypomixolidijq; in eosdem delapsis Modos. Tantum momenti fecit Cãtorum ignorantia, & ingenium audacia sola fretum ac fultum, quis enim hæc à multis iam seculis emendaret, imò quis de eis cogitaret potius? cum omnes bonæ literæ unà cum disciplinis exularent. Ponemus itaque exempla duo, quorum limites sunt D ac d, sed ubi alterum phrygij sit modi, ad quem illi termini nihil attinent, alterum hyperiastij, ut Lector ex his consyderet, quantũ discriminis cuiusque modi phrasis in cantu habeat. Nec temere ficta esse, quę priore libro retulimus Primũ re la. Secundũ re sa. Tertiũ mi sa. &cæ. Nec tamen prorsus reijcimus finalem ut uocant, clauem, maxime quando communes diapente ita sunt in cantu ancipites, ut non facile perspiciatur, cuius nam modi phrasis dominetur. Et ipsæ quidẽ finales claues ad phrasin aptari debebant, at multi nunc cantores ipsius cãtus phrasin ad ipsas claueis aptant. Ideoq; modi natura sæpe cõfunditur. Ita sunt res mortalium, quid facies? ἐνδίῳ ὑγιής. Nouis gaudemus, sæpe etiam ineptis. Sed iam ipsa audiamus exempla.

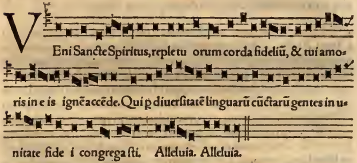
Phrygij

Phrygij exemplum inter D & d.

Hyperiaſtij exemplum

inter D & d.

SÆpe etiam accidit ut cantus cauda deformetur, quod ſuperius de Niceni Symboli fine in Aeolio Modo conqueſti ſumus. Cantores qnidam plané id uoluptati ducunt, atque adeò pulchrum exiſtimant Cantuum fines alió torquere, & auditorem ſuſpendere naſo. Quod Iodocus à Prato fecit in cantione. Factum eſt autem, de Chriſti Genealogia ex Lucæ cap. 3. quam cum ad Phrygij Hypophrygijq́ connexionem (ut priorem. Liber generationis IESV Chriſti quam recte finierat) inſtituiſſet, auſus eſt in G finire, Sicut Pſalmum Memor eſto, ad Dorium conſtitutum, finit in e paruo. Necq tamen id nouum uideri poteſt, cum in quibuſdam cantibus ſimplicibus prorſus alios atq alios in diuerſis Eccleſijs uideas fines. Cuius cauſam arbitror, quod aliquando cantus ita anceps prorepat, ac ita in plurium Modorum phraſi ludat, ut non facile iudices, cui modorum cantor ſit daturus finem. Eius rei ſit hoc Phrygij elegantiſs. exemplum.

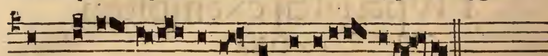

A Solis ortus car dine Ad usque terræ limitẽ CHRISTVM canam⁹

Prin ci pem Natum Ma ria uirgine.

QVis autem prohibebit Cantorem Pertinacem ac affectatũ, quo minus hunc cantum ita finiat, ut nunc subiungemus, uidelicet ut fiat Dorius, quando lapsus in eo sint non minus Dorij quam Phrygij?

CHRISTVM canam⁹ Prin ci pem Natum Maria uirgi ne.

SEd dicet aliquis, nemo tam stolidus est, ut non sentiat ita corrumpi cantum, Audio. Quid igitur in Symbolo Niceno, in oratione item dominica publice corruptio accidit, nec quisquam animaduertit? hic scilicet magis uigilabit auris quã illic? at satis est querelę. Simile superioribus est, cum Dorij modi ijdem limites sint, qui Hyperiastij, nempe D, ac d, Introitus tamen Gaudeamus, Dorij modi uulgatissima cantio in plærisque codicibus intra C ac c continetur, perinde atque Hypoiastij siue Hypoionici esset, cum phrasis conuincat eam Dorij esse modi. Iodocus à prato in missa Gaudeamus eum Tenorem in systema Mixolydij satis duriter solita licentia emouit, finitum tamen ut Aeolium. Sed hercules hoc frequenter uideo apud ueteres ecclesiasticos obseruatum, præsertim in Authentis, ut inferne nota accepta extra propriã diapason, sup̄ne eã negligãt. Ita Dorius inter C ac c meat, quemadmodum apparet in dicto iam cantu Gaudeamus, Idque cum Hypomixolydio habet commune. Phrygius inter D ac d, ut in Pãge lingua paulò ante ostẽsum est. Lydius inter E ac e, ut in multis gradualibus uidere licet. Mixolydius inter F ac f. Vt in Viri Galilæi, Introitu & plærisq; alijs patet. Aeolius inter G ac g, ad quã formam est Tenor Petri Platensis in missa de S. Antonio, & in uulgata Cantione Basias me, quã Iodocus à Prato instituit potest, & esse inter c ac C, si fa fuerit in b claui, ut in Sacris solẽnibus. Ad eã Modorũ nũc dictorũ formã Ionicus inter B ac b eueniret, Sed haud scio an usq̃ eũ ita uiderim. Itaq; καθολικῶς, Modi ferè Inferiore proxima diapason incedere possunt. Vt tamẽ et Phrasis obseruet, et clauis finalis infima diapẽte chorda nõ negligat.

Possem

Possem plurima dare aliorum quoq; Modorum exempla. Sed ea latius prosequi non uidetur necessarium: Linquenda sunt & Lectoris industriæ quædam, ut & suis ipse inuentis gaudeat, & nos nihil absurde dixisse aperte uideat.

Quod Modi non perpetuo impleant extremas chordas, sed phrasi noscantur, ac partim etiam finali claue,

Caput XXXVII.

Quod dictum est nobis superiore libro ex Boëthio adeo simplicē olim fuisse musicen, ut uix diapēte Arsi ac Thesi impleret, Id nūc nobis exemplis demonstrandum est. Sed hoc quoq; memoria tenendum, quod capite xxviij huius libri diximus de diapēte speciebus, quæ quibus Modis sint communes. Nam in his necesse est, ut finales claues propemodum statuant Modum. Quanq; ne sic quidem Aeolius à Dorio, Ionicus à Mixolydio ullo discernūtur pacto, tātū abest, ut à plagijs recte seperemsu. Quidam omneis eos cantus plagijs adscribunt, modestiæ ut puto gratia. Quod Berno in Isagoge etiam longius tractat, sed eò deuenit, ut quosdam fuisse dicat, qui IIII. alios Modos excogitarint, ut omnino duodecim essent Modi, adeo ueritas de XII Modis aliquid uistigij etiam apud tam barbari seculi homines habuit. Nos triū diatessaron, & quatuor diapente specierum exempla proponemus. Quanquam secundæ ac tertiæ diapente specierum ultra unius Modi haud facile reperias exempla apud ueteres ecclesiasticos, in ijs quæ nos uidimus Antiphonarijs. Deinde quod quæq; species diapente adcipiat inferne super neq;, & quantum ibi phrasis dominetur, exemplis declarabimus.

Re sol.

Primæ igitur speciei Diatessaron Re sol exemplum in Phrygij Hypophrygijq; finali claue.

Mi la.

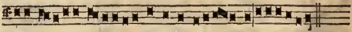
SEcundæ speciei sit hoc exemplum, finitum in Mixolydij Hypomixolydijq́ meta, quod plagio adscribi ut diximus uolunt.

Vt fa.

TErtiæ speciei sit hoc exemplum, finitum in Dorij Hypodorijq́ meta finali.

Eiusdem exemplum in Phrygij Hypophrygijq́ sede finali.

ADhuc eiusdem aliud exemplum finitum in Mixolydij Hypomixolydijq́ claue.

Ad hanc formã multæ sunt Antiphonæ.

QVidã adijciunt exemplũ eiusdem speciei, quod in Synẽmenõ tetrachordon locarunt, ut Ionici Hypoionicíq́ esset, Id est tale.

SEd ineptus fortassis fuero, si omneis tam minutas formas, atque adeo minutiores ut Ditoni aut semiditoni prosequar, quando plures inueniuntur, & multo plurimæ fingi queant, ad Species diapente descendendum est, & in quot Modis eas inuenire potuerimus ostendendum. Primę quidem Speciei Re la Dorij hoc exemplum est.

Re la

Re la Dorij, ac Hypodorij.

Esto mihi Domine in Deũ ꝓtectorẽ. Euouae.

AD Hypodorij formã non reperi ullam, quæ non in C magnũ descẽderet, Est tamen Introitus, qui die Lunę post secundã quadragesimę Dominicam cani solet, intra D & a cõclusus præter uersum, qui uolet in eo loco requirat. Phrygij aut potius Hypophrygij hoc est exemplum.

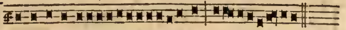
Re la Hypophrygij,

IVsti aũt in ꝑpetuũ uiuẽt, et apud Dñm est merces eorũ. Euouae.

HYpolydij formula in hac Specie, quę eadem Hypoionici esse potest, frequens inuenitur in Responsorijs quæ ad primam tertiam sextam ac nonam cani solent, ut hic.

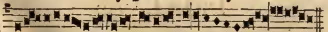
Re la Hypolydij.

IESV Christe, fili Dei uiui, miserere nostri, Al le luia, al le luia.

HYpomixolydij cantiones, hac specie conclusæ, raræ admodum inueniuntur, Eius tamen hoc est exemplum.

Re la Hypomixolydij.

SPiritus Domini repleuit orbẽ terrarũ. Al leluia. Euouae.

ET quãquam Hypoionici intonationem aliam ab Hypolydij nullam scimus, ut supra testati sumus, tamen cum positiu separati sint hi duo modi, sub hac diapente specie repertam formulam, in sede quidem Hypoionici, subijcere placuit. Ea ita habet.

Re la

Re la Hypoionici.

T
Ves Deusq facis mirabili a. Euouae.

ATque hæ quidem formulæ in hac ſpecie concluſæ tot modorum reperiuntur. Nam Hypoæolij uix credo quiſquam alias ab Hypodorij cãtibus in hac ſpecie deſcernet, quamuis ea quatuor Modis ex æquo ſit propria, ſicut nec Hypolydij ab Hypoionici, niſi poſitu ut iã dixi, quale de Hypoæolio exemplum nondum reperi. In uniuerſum certe hoc admonere oportet, quamuis haſce formulas plagijs adſcribi putent, ut initio huius capitis diximus, aliquando tamen in Antiphonarijs non Plagiorũ ſed Authentarum intonationes ipſis adſcriptas inueniri, ut in primo huius iam dictæ ſpeciei exemplo patuit, ac poſtea item ſæpe.

Secunda Species Mi mi.

SEcundæ Speciei diapente Mi mi, unũ dũtaxat inueni exemplũ. Nã alia omnia cantica aut ſuperne ſemitonium habent, aut inferne tonũ.

Mi mi Hypophrygij.

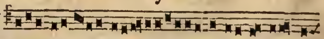

I
N domũ Domini lætantes ibimus. Euouae.

Tertia Species Fa fa.

TErtiæ ſpeciei diapẽte ultra duas formulas nõ inueni, Alterã Lydij oppido rarã, cũ ſit eius modi ꝓpria, Alterã Hypomixolydij freq̃nũſſimã.

Fa fa Lydij.

E
Xultabũt omnia ligna ſyluarũ ante faciẽ Domini, quoniã ue-

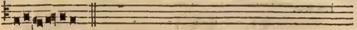
nit Euouae.

Oportet

Fa fa Hypomixolydij.

OPortet te fi li gaudere, qa frater tuꝰ mortuꝰ fuerat, Et reuixit, pie-

rat, & inuētus est.

Quarta species.

HVius speciei multo plurima exempla reperias, ac fermè omnium Modorum.

Vt sol Dorij.

LApides ꝑciosi oēs muri tui, & turres Ierusalem gēmis ædifica

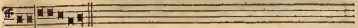

buntur. Euo ua e.

Vt sol Hypodorij.

VSqꝫ modo nō petistis qcq̄ ī nomīe meo. Petite, & accipietis. Alle-

luia. Euo ua e.

HVius formulę sunt aliq̄t Introitus ut: Dominus dixit ad me. in primo galli cantu, diei natales Dñi. Itē Hymnus Christe q lux es & dies. At quę sequit̄ forma, si in b claui finiat̄, poterit uideri Hyperphrygij, ut cantus eiꝰ cōmuniter ꝑnotāt̄, sed poterūt & ī E finiri, ut sint Hypoph. hoc modo.

Vt sol Phrygij uel Hypophrygij.

IN manꝰ tuas Dñe cōmendo spiritū meum.

Re la Hypoionici.

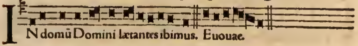

Atque hæ quidem formulæ in hac ſpecie concluſæ tot modorum reperiuntur. Nam Hypoæolij uix credo quiſquam alias ab Hypodorij cãtibus in hac ſpecie deſcernet, quamuis ea quatuor Modis ex æquo ſit propria, ſicut nec Hypolydij ab Hypoionici, niſi poſitu ut iã dixi, quale de Hypoæolio exemplum nondum reperi. In uniuerſum certe hoc admonere oportet, quamuis haſce formulas plagijs adſcribi putent, ut initio huius capitis diximus, aliquando tamen in Antiphonarijs non Plagiorũ ſed Authentarum intonationes ipſis adſcriptas inueniri, ut in primo huius iam dictæ ſpeciei exemplo patuit, ac poſtea item ſæpe.

Secunda Species Mi mi.

Secundæ Speciei diapente Mi mi, unũ dũtaxat inueni exemplũ. Nã alia omnia cantica aut ſuperne ſemitonium habent, aut inferne tonũ.

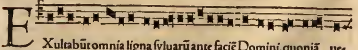
Mi mi Hypophrygij.

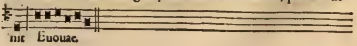

Tertia Species Fa fa.

Tertiæ ſpeciei diapẽte ultra duas formulas nõ inueni, Alterã Lydij oppido rarã, cũ ſit eis modi ꝓpria, Alterã Hypomixolydij freqnẽtiſſimã,

Fa fa Lydij.

Oportet

Fa fa Hypomixolydij.

O Portet te fi li gaudere, qa frater tu⁹ mortu⁹ fuerat, Et reuixit, pie

rat, & inuẽtus est.

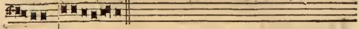
Quarta species.

HVius speciei multo plurima exempla reperias, ac fermè omnium Modorum.

Vt sol Dorij.

L Apides ꝓciosi oẽs muri tui, & turres Ierusalem gẽmis ædifica

buntur. Euo ua e.

Vt sol Hypodorij.

V Sq; modo nõ petistis qcq̃ ĩ nomĩe meo. Petite, & accipietis. Alle

luia. Euo ua e.

HVius formulę sunt aliq̃t Introitus ut: Dominus dixit ad me. in primo galli cantu, diei natales Dñi. Itẽ Hymnus Christe q lux es & dies. At quę sequit̃ forma, si in b claui finiat̃, poterit uideri Hyperphrygij, ut cantus ei⁹ cõmuniter ꝑnotat̃, sed poterũt & ĩ E finiri, ut sint Hypoph. hoc modo.

Vt sol Phrygij uel Hypophrygij.

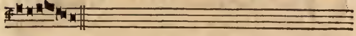

I N man⁹ tuas Dñe cõmendo spiritũ meum.

T

E in uo camꝰ, te a do ramꝰ, te laudamus O be ata Trinitas.

Euouae.

Vt sol Mixolydij.

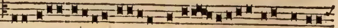
S

Ancti tu i Dñe florebũt sicut li li ũ. Allelu ia. Et sicut odor balsa

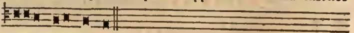
mi erũt ante te. Alle lu ia. Euo ua e.

Vt sol Hypomixolydij.

I

Am lu cis orto sydere Deũ pcemur supplices. Vt ĩ diurnis a ctibꝰ nos

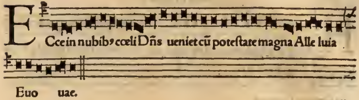
seruet à nocen ti bus.

INuenias & Ionici exemplum ut sol. Requiem æternam, pro defunctis Introitum. Quanquam ea diapente quatuor modis communis est, ut supra diximus, Versus tamen in eo est Hypoionici. Verum in re non admodum difficili, satis multa exẽpla attulisse uidemur. Qui plura uelit, passim inuenire queat licebit.

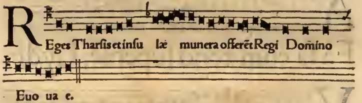
NVnc adijciendum breuiter est, quid quæque τῶν διὰ πέντε species adcipiat infernè supernèque, dum nõ implet diapason. Re la infernè frequẽtissime habet ut, & supernè fa. Mi mi, supernè fa, infernè re. Fa fa supernè sol, Rarissime infernè mi. Vt sol, supernè la, infernè fa in diezeugmenis, In Synemmenis idem la supernè, perraro uero infernè semitonium. Eius rei pauca exempla subnectemus. Nam passim obuia sunt in ueterũ libris.

Re la cum

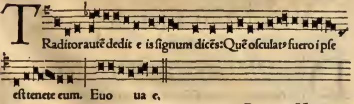
Re la cum tono inferne, Dorij.

Re la cum ſemitonio ſuper nė, eiuſdem Dorij.

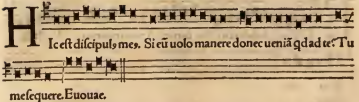

Re la cum ſemitonio ſuper nė & tono infernė, eiuſdem.

P 2 Mimicum

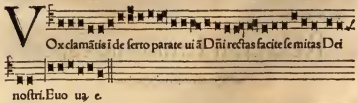
Mi mi cum ſemitonio ſuper, ne, Phrygij.

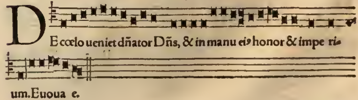
Mi mi cum tono inferne, Hypophrygij.

Fa fa cum tono ſuperne, Lydij.

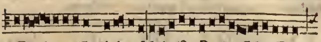
Vt ſol cum tono ſuperne, Mixolydij.

Vt ſol cum

Vt sol cum tono inferne

Hypomixolydij.

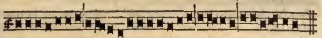
E Go dęmoniū nō habeo sed glorifico Patrē meū dicit Dn̄s.

Euo ua e.

HÆc in Authentis maximè, præter duo, sunt exempla. Nam Plagij plę runq; etiam hic suam seruāt modestiam, Vt Hypodorius frequenter inter C & G. cum quo & Hypophrygius participat, Vterq; tamen, adiecto supernè tono, intra secundæ Deductionis limites, quæ ex C est in a, cō sistunt sæpiusculè. In eadem & Hypolydius, & Hypoionicus. Hypomixolydius uero intra F & d. Hypodorij ac Hypomixolydij ubique obuia sunt. At Hypolydij Hypophrygijq; hæc sunt.

Vt re mi fa sol la Hypolydij.

A Dorate Dn̄m, Alleluia, in aula sācta ei9. Alleluia. Euo ua e.

Vt re mi fa sol la Hypophrygij.

V Igila te a nimo, in ꝓximo est Dn̄s, Deus noster, Euo-

uae.

AD hāc ultimam formā est Resurrexi. Introitus die paschali. Ad priorem multa Responsoria quæ ante Horarum Psalmos intonātur. Verum enimuero ut reprehensione non caruissem, si de his tanq; tractatione

indigna uiderentur nihil dixissem, ita si, quæ ubiq; obuia sunt, prosequi latius uelim, merito ineptus uidear. Quis enim nescit præterea Modos intra septimas quoq; cōtineri? item octauæ aliquando adijcere uel tonū, uel semitonium? ut ipsorum exigit formula. Lector ipse dispiciat, quem paulò ante admonuimus, nos multa illi examinanda relicturos.

De præstātia Phonasci ac Symphonetæ, ac item de cantibus plano & mensurali uter utri præferendus, Caput XXXVIII.

PRoperantibus nobis ad finem huius operosi sanè libri, subijt animo non prorsus contemnenda ea quidem cogitatio, rei inquam in dubium uersæ iampridem apud nostræ ætatis homines, Vtrum plus laudis mereatur, Thematis ne inuentio, an uocum aliquot accessus, hoc est, ut rudes quoque intelligant: Vtrum pluris faciundum, Si quis Tenorem naturalem inuenire queat, qui omnium menteis afficiat, qui hominis animo insideat, qui denique ita hæreat memoriæ nostræ, ut sæpe ne cogitantibus quidem nobis subrepat: in quem perinde atque è somno experrecti prorumpamus, quod de pluribus Tenoribus uulgo uidemus, An si quis ad repertum eiusmodi, ut dixi, Tenorem addat treis, pluréis ue uoces, quæ tanquam illustrent eum sectionibus, fugis, mutationibus, Modi, Temporis, ac Prolationis, Vt prioris generis homines Phonascos appellemus, sequentis Symphonetas, quas uoces non pœnitendi authores usurparunt. Et quando alia uerba deerant nec inepta hæc uidebantur, existimauimus nobis quoque ita loqui permissum. Cuius rei sit exemplum, ut eo melius percipiatur quod dicimus. Qui primus inuenit Tenorem, Te Deum laudamus, aut alium quempiam, ut Pange lingua, sit ne ingenio præferendus ei, qui postea integram ad eum Missam composuerit. Primum quidem, ut non nihil præfemur, inficias ire nō possumus, utrique id uiribus ingenij accidere, & naturali quadam ac ingenita uirtute, magis quàm arte. Cuius rei causa uidetur, Quod plærunque etiam qui Musica nesciunt, in Tenoribus inueniendis mirum in modum ualeant, ut apparet in lingua Vulgari nostra, uel Celtica, uel Germanica. Rursus quòd in addendis uocibus qui ualent, & ipsi plærunque male musica didicerint, ut nihil de alijs dicam disciplinis. Patet igitur neutrum certe homini possibile, nisi ad hoc nato, &, quod uulgo dici solet, nisi mater dederit: Id quod de pictoribus adeò uerum est, sculptoribus item, ac Diuini uerbi Concionatoribus (Nam de Poëtis non est dubium) de omnibus deniq;

bus deniq;

bus denique Mineruæ consecratis operis. Quare apta est cōparatio quàm hic facimus. Cæterum, ne hoc quidem negari potest, In eundem hominem utrunque incidere posse, ut, & feliciter Tenores inueniat, ac inuentis alias superaddat uoceis, ubi duplex sane est uirtus, sed nos de præstantia in duobus hisce differimus. Verum enimuero, si, ut Aristoteles perhibet, uere laudem meruit, qui cuiusuis disciplinæ principia reperit, reliqua enim per facile est (inquit ille) superaddere, non uideo quare prior ille artifex, uocis simplicis (ita nunc Tenorem appellare placuit) simplex plastes, cedere ei debeat, qui non tàm facile inuenit, quàm inuentis addit. In disciplinis hercle uidemus plurimum laudis semper meruisse primos inuentores. Sic Hippocrates Galenum superare iudicatur, etiamsi mille uoluminibus antecedit Galenus, multa similia adduci poterant, sed hæc argutula uidentur. Ad illa potius, ut consyderatione dignissima mihi pro se quisq; intendat animum. Vtrum antiquius, utrum utilius, denique utrum utri concedat. Nam unius uocis Tenorem, ut sunt simplices Modi, diutius in usu fuisse quàm plurium uocum concentum, uel Modorum nomina à gentibus usurpata luce clarius ostendunt. Cum de pluribus simul uocibus nihil (quod sciam) certi apud ueteres reperiatur. Non est igitur dubium, quin ut unum plura antecedit, ita una uoce, quam pluribus canere sit multo antiquius. Porrò quando Musica est delectationis mater, Vtilius multo existimo quod ad plurium delectationem pertinet, quàm quod ad paucorum. Vnius autem uocis insignis ac nobilis Tenor, & uerbis aptis prolatus apud homines, plureis oblectat, doctos pariter ac indoctos. Artificium enim illud quatuor pluriúmue uocum quotus quisque est, etiam inter eximie doctos, qui uere intelligat? Omnes quidem, cum audiunt, laudant, ne quis indoctior habeatur, si uituperet. Quoties Dij boni, ego, cum carminum non intellectorum laudatores audio, mecum tacitus cogito illud Horatij:

Nam saliare Numæ carmen, qui laudat, & illud
Qui mecum ignorat, solus uult scire uideri.

Sane inciuile uideatur quod omnes laudāt, te solum nihili ducere, quid ni est? & timendum ne audias illud ὄνος πρὸς λύραν. Quod autem Symphonetæ Phonascis cōcedant, nostra hac tempestate & ante aliquot item annos luculenter uidimus, quando nulla est fere hodie missa, quæ non ex antiquo themate quopiam sit deprompta. Ita Fortuna, Ita, homo armatus, & lingua cum Gallica tum Germanica multa themata, plura uero ex choro, ubi simplex est cantus. Ideóque facile in eorum sententiam pedibus iero, qui Phonascos eximios neutiquam inferiores Symphonetis existimant, imò uolens illorum castra transfuga reliquero, qui Gregorianum

cantum contemnunt,eam tantum ob cauſam,quod non tot formis orna•
tus ſit,nec tot habeat garritus, quot menſuralis, cum in eo,qui primi qui-
dem Phonaſci inclaruerunt,non minus ingenij oſtenderint,quàm quiſq;
hac noſtra ætate Symphonetes in multarum uocum cōgerie. Ego ſanè ad
Chriſtianam pietatem,qua priſci Eccleſiaſtici uiguerunt, plurimum ſim•
plicem cantum,per Modos eruditè diſtinctum, conferre arbitror, nec pa•
rum facere ad animorum(ut nunc loquimur)deuotionem: maxime qua•
lcis apud Italos Ambroſius inſtituit. Gregorius item,ac Auguſtinus, Ec•
cleſiæ lumina. Deinde apud Gallos ac Germanos eximij uiri, è quorū nu•
mero fuêre in Cœnobio S. Galli in Heluetijs Nockerus Abbas, & Her•
mannus Comes à Veringen,quem Cōtractum nominabant.Homo ma
gni ingenij,ut alibi teſtati ſumus de Ionici Hypoionicíq; Modorum con•
nexione.Qui mihi in ea proſa de Cœlorum regina,IESV CHRISTI MA
tre, quæ Aue præclara inſcribitur, plus muſici ingenij oſtendiſſe uidetur,
quàm ingens aliorum grex ſexcentis cātionum plauſtris. Verum qui Mo
dorum naturam ignorant, ut fermè noſtra ætate Cantores, nec uim cātus
iudicant,niſi ex conſonantijs, relictis affectibus, ac neglecta uera eius gra•
tia,uituperant quod ignorāt. Parco hic nominibus.Nam nominare poſ•
ſem,qui ἄμουσοι magis quàm ulli ὄνοι, reiecerunt, quod bene habebat, ac in
locum eius inſtituerunt adeò inepta, adeò ſtolida, ut ſe prorſus inſenſatos
oſtenderint.Sed hi ſunt huius ſæculi mores. Æquum erat alia, ſed meliora
ſubſtituere,ſi ſummouere quæpiam lubebat.At ego (libere enim pronun•
tiandum eſt quod ſentio)Eccleſiaſticum cantum tantum abeſt,ut aboleri
uelim,ut aſſeuerem,nihil abſolutius unq; natum,quippe in quo,qui com•
poſuerunt,eruditionē unà cum pietate iunctam manifeſtiſſimis argumen
tis oſtenderint,loquor de Miſſarum corpore(Graduale uocant) in quo fe
liciſſime omnes tractarunt Modos,nec tractarūt ſolum ſed pro materia re•
bus applicuerunt,atq; ita natiuam Modorum Indolem(ut ſic loquar)ex•
preſſerūt,ut nihil perfectius ab homine fieri potuiſſe ſatis notum ſit ijs,qui
has res non ſuo affectu,ut nūc fit,ſed arte ac adhibito iudicio æſtimāt. Ac•
ceſſêre deinde abuſus,fateor,& paſſim indocti bene natis ſuas nugas aſſuē
re ſunt conati.At quæ nam diſciplina eſt, in qua id factum eſſe non merito
conqueri poſſimus?Sacræ,ſcilicet literæ, ipſæ nullos adulteros ac impoſto
res habuêre?Vt quid igitur Diuus ille Paulus initio iam naſcētis Eccleſiæ
Pſeudoapoſtolos toties commemorat? toties reprehendit, ac pie ſanctéq;
inclamat,imò gladium illum diuini ſpiritus in eos ſtringit?An non quic•
quid Chriſtus unquam cepit,plantauit,erexit,Satan ille malignus deuaſta
re,perturbare,deijcere conatus. Nihil autem ſtultius quàm propter aliquo
rum hominum abuſus cōtinuo abrogare quod & recta,& pia ratione in•
ſtitutum ac ſanctū eſt,ut noſtra ætate prò dolor uidimus, niſi aliud & meli

us &

us & magis pium subroges. Præstiterit fortassis quædã deprauata uel dissimulare, uel tolerare quàm tam temerè omnia innouare, sed scilicet hæc est malitiosi nostri Adæ, hoc est carnis cum libido, tum superbia, quæ uolupe ducit, susq; deq; ferri omnia. Tollãtur abusus, resecetur saluo crure hulcus, irrepsit fonti quid turbidi, exhauriatur. Quid autem unquam tam feliciter institutũ in hoc mundo, ut non continuo ponè sequatur eius labes? Ita frumentum zizaniam habet, purpura tineas, ferrum rubiginem sentit. Perspice elementa, perpende, quæ ex eis mixta, consydera singulas naturæ parteis, quænã, scire uelim, est quę non cõtinuo habeat firmitati bonitatiq; pedissequas annexas infirmitatem malitiamq;? Vt mihi planè omnes res humanę uideantur mari similes. Mare salsum est, Impone omne Saccarum, omneis Calecuticas merceis, omnia Aromata, hymettici mellis mille plaustra, ut dulce facias, Vnus mehercle uẽtulus, nec impetuosus, nec uehemens, si uel mouerit, faciet rursus, ut erat antea salsum. Et has quidem naturæ corruptiones uiderunt etiam Ethnici, tanto turpius fuerit nos Christianos non uidere, aut dissimulare potius. Igitur, ut ad rem redeam, optimum integerrimorum ac Sanctissimorum uirorum inuentum laudare nos oportebat, non contemnere, non irridere, deinde quæ uel temporum iniuria, uel Satanis malignitas deprauauit, bona fide haud grauatim emẽdare. Cum in aliis disciplinis tot sint qui adultera longa ætate facta feliciter castigent, ac pro uirili emendent, In Sacris cantionibus non idem licebit scilicet? Vtrum quia magis referat, quæ ad mundi pompam attinent, didicisse, an quæ ad Dei Optimi laudem? Vt taceam quòd ad puerorum os formandum nihil æque conducat atque simplex illa Musica. Nam altera Musica pro paucorum admodum captu est. Itaque id demum ingenui hominis officium existimarim, medelam adhibere bonis, sed calamitatem passis. At enim nimium uerum est quod Græci dicunt: τὰ πάντα τὰ μέγιστα μωμήσεταί τις θᾶσσον ἢ μιμήσεται. Id est, Maxima quæque uituperauerit quis facilius quàm imitabitur. Ita hac etiam in re fieri hac nostra tempestate uidimus, Qui ecclesiasticum cantum reiecerunt, ut alii, diffisi quicquam tale se inuenire posse, prorsus omiserint, alii subiecerint nobis pro Psalmis decantandis adeò ineptas Harmonias, ut sæpius insaniam stultitiámque eorum admodum mirer. Poëtas hercle ueteres Phonascos fuisse, hoc est, Harmoniarum siue Modorum inuentores, eósque Modos ad carmina adaptasse, accinuisséque, nemo est inter eruditos, opinor, qui ambigat. Quod apud Hebræos de Dauide Poëta Regio Sacræ testantur literæ. Nec minus uidetur uerum de Græcis Latinísque, maxime uero Lyricis. Tum ea quoque uerba, eleganti aliquo Modo uestita gratiora auribus fuisse, tantum abest ut dubitem, ut

etiam cre-

etiam credam plus affectus habuisse apud Principes ac Magnates, & plus nacta esse præmij, quàm ullæ nostra ætate Symphoniæ, Ideoq; à diuino il lo spiritu prouisum, ut illi potissimũ Modi primũ in Ecclesia instituti fuerint, idq; ita habere ipsa re experietur Lector, simul atq; me Præcone, ceperit Modos diligẽtius tractare, ac secum aliquoties sancte ac pie submurmurare quippiam uel ex Sacris, uel ex Sanctorum Patrum hymnis, queadmodũ Poëtæ sua carmina cõsueuerunt: & ueteres Ecclesiastici suos Psalmos: Quod quidem omni tẽpore fieri potest, cum alterum, nempe pluribus canere uocibus, non ita sane cõtingere possit. Quoties enim reperias, scire uelim, treis aut duos saltem, qui tecum plureis intonẽt uoces? expertus id loquor, semper in his aliqd hiat, semper aliquid uel tœdij uel molestiæ adest. Qui eruditi ea in re sunt, rogari uolunt, qui uero ignorat, subtristis, alijs canentibus assidet, aut quia uellet se quoq; posse accinere, aut quia pudet, q̃d idipsum non didicerit, aut quia cõtemnit, quod uel non intelligit, uel non assequitur, Qui aliquid in ea reprofecerunt, nec tamen certi sunt, quorum magna est natio, identidem canendo errant, unde ingens peritis tœdium nascitur. Adeò rarum est uel tres hac in re simul cõuenire posse. Accedit ad hæc quod raro uoces habeant aptas, etiam qui cantum bene norunt. Quotus enim quisq; est qui Basin, aliarum uocum fundamentum, recte, & ut eius postulat dignitas, intonare queat? Nullus enim est qui non malit eam canere, etiam qui screant magis quàm tonent. Supremam uocem pueri maximè canere possunt, si non ijdem frequenter ignari cantus essent. In Altitonante, quam appellant, uoce, plærunque etiam humana uox claudicat, quippe quæ nescio quid sui iuris obtineat. Tenorem quosdam pudet canere, utpote uocem nimis uulgatam, quosdam piget, ut qui in alijs audiri malint, adeò etiam hac in re non deest Ambitionis uitium, uulgo Cantorum morositas uocatur, quæ tanto maior apud quosdam est, quanto sunt indoctiores. Sunt autem plærunque non modo indocti, sed, quod id uitium sequi solet, arrogantes quoq;. Bonos ubiq; exceptos uolo. Ob has igitur, ac antea dictas causas ego eximios Phonascos neutiq; Symphonetis postposuero: sed neq; Ecclesiasticum cantum, arte uera, ac Modis naturalibus constantem cedere puto oportere multarum uocum garritui. Vtrumque in honore atque sua, qua apud ueteres uiguêre, & hodie sunt, authoritate ac existimatione permanere uelim.

De inueni-

De inueniẽdis Tenoribus ad Phonascos admonitio, Caput XXXIX. & ultimum.

Extremum hunc Arethusa mihi concede laborem. Libet nunc Virgiliano carmine bene ominari quod utile operę pretium in calce huius libri institui. Nempe ut admonerem Lectorem rei, tametsi non admodum magnæ, huic tamen negocio aptissimæ, postea quam nunc omnium Modorum naturam hoc libro didicerit, dignetur saltem tẽtare, si ipse ad aliquam horum formam alicuius carminis Harmoniam, siue, ut uulgo uocant, Tenorem quempiam inuenire queat, qui auribus dulciter, uerbis apte iũctis insonet, menti que insideat, ac in audientis animo aculeos relinquat, in quo naturæ uis expressa uideatur, Denique in quẽ animus hominis aliquãdo, uelut ẽ somno experrectus prorumpat, quemadmodum proximo capite diximus. Id etsi ego, ut nullo tali ingenij dono prædirus, facere nequeo, non desinam tamen alios, ut id conentur, hortari. Erit fortassis aliquando, cui id doni, Dei munere, ut antea multis, dabitur. Quanquam id conatos nostra ætate quosdam uideo, sed infeliciter sanè, Quando Modorum naturam prorsus ignorabant, ac sola freti ipsius usus licentia, quicquid in mentẽ uenerat absque omni iudicio proferebant. Loquor de his qui hac tempestate in Horatij odas dedêre quatuor uocum carmina, In quibus præter concentum nullum admodum eximij ingenij uideas uestigium. Ego Tenorem requiro, quem unus uel solus secum personet, uel alijs accinet, uel quem multi simul, sed unum intonent, quemadmodum in Choro sacri Hymni ac Psalmi adsolent. Præterea eum requiro, qui breuibus longisque syllabis sua det tempora, quod in Choro hodie mirum cur non obseruetur, olim, ut puto, non neglectum, unde adhuc puto esse, ut nonnunquam uni longæ syllabæ plures datæ fuerint notulæ, quanquam posteri hoc ita deinde neglexerunt, ut breuibus pariter ac longis promiscue plureis dederint notulas. Multi anni lapsi sunt cum Iuuenis in Horatij Odas nescio quas finxeram Harmonias, eas postea per Germaniam oppresso meo nomine diuulgarunt quidam, quod non doluì, Id dolui, quòd, quas in priuata quędam feceram carmina, eas illi καθολικῶς applicare conati sint omnibus, cum id nullo fieri modo possit, nisi magno doctorum hominum risu, maxime uero fieri non potest in diuersis generibus, & ne in uno quidem genere, si sensus nõ sint intra easdẽ periodos. Rogatus deinde sępiuscule, ut eam rem aliquo pacto studiosis indicarẽ, quòd nunc haud grauatim facere decreui, sed obiter, sed modestè, ne Lectorẽ diutius quam par est teneã, Quẽ tamẽ scire uolo, me id haud quaquam absque exẽplo facere

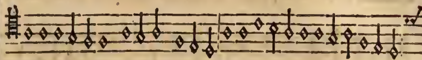
nequis

ne quis fortasse leuius negocium existimet, quàm ut tam graui tractationi conueniat. Franchinus sanè libro quarto de Harmonia Musicorum instrumentorum Capite decimo in Saphico id tentauit, Tenorem Dorio, Basin Hypodorio complexus, quàm feliciter autem id processerit penes Lectorem iudicium esto. Nos non binas uoces, sed singulas instituemus, ad quod negocium quis luculentior author fuerit Horatio? Ignoscant hic mihi, qui eius authoris leuitatem parum fortassis ecclesiasticis cantibus conuenire cõtendant, Cum sanè uideant priscos Ecclesiæ proceres nequaquam horruisse Hymnos ad eiusdem Poëtæ Carminum formam publicè instituere, ac mutatis tantum uerbis, choro pręscribere, facile igitur mihi dabitur uenia, si ad eiusdem carmina, quæ & magis nota sunt, & facilius Lectorem ad id, quod uolumus, perducere queunt, nostra applicemus, & sacris prophana inseruire cogamus. Studiosæ igitur iuuentuti gratificari cupiens, & ut pariter uulgo Poëtis ac Cantoribus acquiescam, ad treis uulgatissimos Modos, Dorium, Phrygium ac Ionicum formulas quasdam exhibebo, secũdum radices trium diatessaron specierũ Re, mi, et Ut, quemadmodum hodie sunt in usu apud Ludionum uulgus, potiusq́ à Dorio, ut omnium Modorum Principe, quàm ab Ionico cepimus, Est enim Dorius in primis grauis Modus & exordijs aptissimus. Primæ igitur Odes simplicissimã narrationem inter D ac d adiecto supernè Tono, ut Modorum habet licentia, decurrentem instituimus. In hoc tamen antea Lectorẽ admonitũ uolumus, ne sex propositis eius Odes uersibus, omneis ad eam formam prorsus quadrare putet, sed pro materia uariandos esse secundum cantantis ingenium, immobili manente diapason systemate, in quo Modi natura consistit. Scio & Franchinum & nostra ætate Cantores ad syllabarum differentias ostendendas Breuibus ac Semibreuibus usos notulis, de quibus sequente libro copiosius tractabimus, Nobis placuit semibreuium ac Minimarum usus, Propémodum enim hic nulla est Mensurę (Tactum uocant) obseruantia. Quippe prisci illi, ut affectus exprimerent, magis Harmonias uerbis aptabant, quam aut Mensuræ aut numeris uerba, quanquam omni carmini sua quædam est Mensura, sed non prorsus ut nunc exigunt Musici. Sunt & notulæ affectuum, quas Lectoris iudicio examinandas relinquimus. Est & ubi hic Poëta, authore Quintiliano, insurgat, pro qua re uni syllabæ plureis dedimus notulas, ne eas quidem ad Mẽsuram, sed ad affectum positas, ut exempla declarabunt.

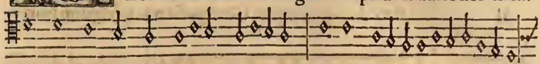
Definitis

De finitis in Re cantionibus

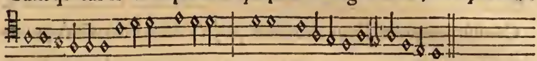
Harmonia in I. Horatij oden ad Dorium.

MEcœnas atauis edite Regib. O et pſidi' et dulce dec⁹ meū.

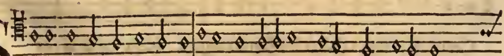
Suntq̄s cur ri cu lo puluer' olympicū. Collegiſſe iuuat, metaq̧ ferui dis

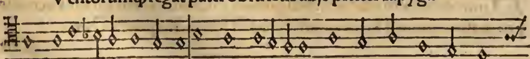
Euitata rotis, palmaq̧ nobilis Terrarū Dn̄os euehit ad Deos.

AD hunc igitur Modum & aliæ huius generis odæ decātari poſſunt. In tertia uero ode uariatio contingit breuiore carmine in hoc genere. Quando autem ea ode ſupra modum docta eſt, utpote ad amiciſſimū uirum, nempe Virgilium ſcripta, Totā Apoſtrophen, ad nauim factam adpingemus. In nono autem deinde uerſu, ubi de hominum audacia digreſſionem incipit, feſtiuiſſime inſurgit, Eam rem Semiditono Dorij Syſtemati adiecto, quod ipſi adeò Dorio, Hypodorio, Æolioq̧ Modis peculiare eſſe hoc libro ſæpe oſtendimus, indicare uoluimus.

Harmonia in III Horatij oden ad eundem Modum.

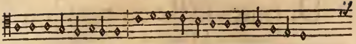

SIc te Diua potēs Cypri. Si frā tres Helenę luci da Sydera,
Ventorumq̧ regat pater obſtrictis alijs præter Iapyga

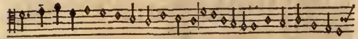

Nauis quæ tibi creditū Debes Vir gili ū fi nibus at ti cis.

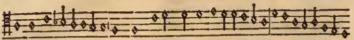
Q Reddas in

Reddas incolumē p̄cor Et serues ani mæ di mi dium meæ.

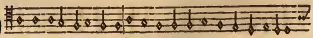
Il liro bur et æs triplex Circa pect⁹ erat, q fragilem truci
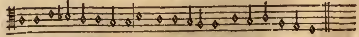

Cōmisit pelago ratē Prim⁹, nec timuit p̄cipit' Africū Decertāt' Aqlonib.

NVnc eiusdem generis ἀμοιβαῖον, quod per omneis uersus æqualiter ca ni poteſt, adducamus, ut planius ac facilius Lectorem, in generalis formæ uſum perducere poſſimus. Cæterum quo pacto uariandum partim ex præcedenti ode, partim ex ſequentibus diſcet.

Ode IX. Libri tertij ad Dorium Modum.

D

Onec gratus eram tibi, Nec quisq̄ potior brachia candidæ

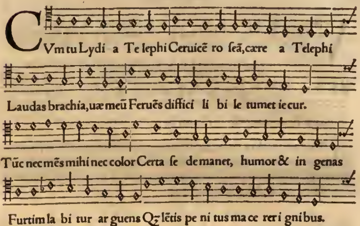

Cerui ci iu uenis dabat Perſarum uigu i Rege be a ti or

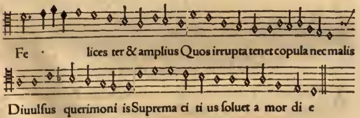
HIc iube nunc puellam ad eundem Modum ſuam aptare uocem, & mire delectatio naſcetur. Sed plus iucunditatis adferet, ſi quis uenuſte pro materia mutet Harmoniam, quod & hac uideri poteſt Ode.

Ode

Ode XIII. Libri I. ad eundem Dorium.

ET fine huius Odes planè diuina, in re ludicra, sedet sententia. Ex Eury pide ubi de Iphigenia in Aulide. Cæterum Poëta hic insurgit.

SEd satis nunc est Glyconici Asclepiadeiq; generis in Dorio, dabimus in eodem Modo Oden nonam primi libri, in qua initio generalem formam præponamus. Deinde ut pro re ac materia uariare eam decebit, subiungemus. Ea Ode uersu primo Iambum habet loco primo, in aliĳs rarissime. Cæterũ Horatius nullo alio genere plureis lusit Odas ita delectatus hac forma, suspitionem dedit multis, ut existiment ab eo inuentũ hoc Carmen,

men. Effert aũt ſe hic Modus oppidò libẽter ſemiditono ſuper diapaſon, q̃d in Cantilenis Celticæ linguæ frequẽs eſt, Id hic etiam imitati ſumus.

Ode IX. Libri I. ad eundem Modum.

V

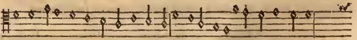

Ides ut alta ſtet niue cãdidũ Soracte, nec iã ſuſtineãt onus

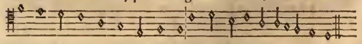

Syluæ la borantes, gelu q; Flu mi na conſti terint a cu to.

ATq; hæc quidem generalis eſt huius generis formula. Cæterũ uarianda eſt, quoties uel exclamat inſurgitq; Poëta, uel ubi ſententia non dũ finita eſt. De Priore modo ſit hoc exemplum ex 19. ode lib. 2. Carminum, & 27. libro 1. ac multis aliis etiam locis.

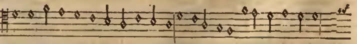

Bacch' in remotis carmina rupib. Vidi docẽtẽ, credite po ſte ri,
Na tis in uſum lætitiæ ſcy phis Pugnare Thrac' eſt, Tollite barbarũ

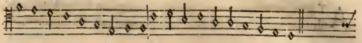
Nymphasq; di ſcen tes, & au res Ca pri pedum Satyror' acutas.
Morem, uerecun dum q; Bacchum Sanguineis prohibete guttis.

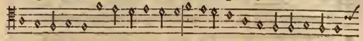
AT ubi ſẽtẽtia Tetraſtrophe non impletur, ibi alia cautione opus eſt, eius cum multa ſint exempla, Duo, nempe ex ode 15, lib. 2. Et ode 2. libro 3. Carminum, adponemus, ex quibus reliqua inuentu ſunt facilima.

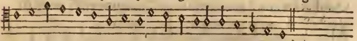

Iam pauc' ara tro iu ge ra re gi æ Moles relinquẽt. Vndiq; lati us
Eſt & fideli tuta ſilentio Merces, uetabo: qui Cereris ſacrum

Extenta
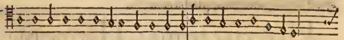

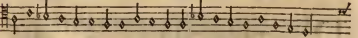

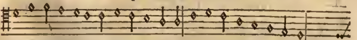

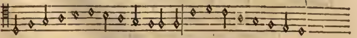
ADiiciamus ex Epodon aliquot Iambica, quãdo etiam Eccleſiaſticos hoc genere delectatos uidemus. Verũ quod ea carmina pedes uariãt, Idem in notulis quoq́ obſeruandũ eſſe cenſemus. Ea ſunt huius modi.

Iambici uerſus ad Dorium.

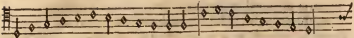

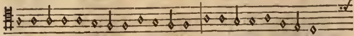

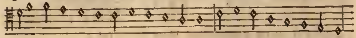
ATque ita per indignationem quoque interrogatio locum habet ut hic ultimus uersus erat. Sed aliud exemplū ad eundē Modum sic habet.

Quid immerēteis ho spi tes uexas canis? Ignauus aduersum lupos.

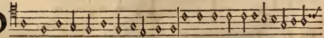
Quin huc ina neis, si potes, uertis minas? Et me remorsurū pe tis? &c.

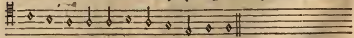
Caue, ca ue. Nāq; in ma los a sperrimus Pa ra ta tol lo cor nu a.

ERat satis nugarum in hoc Modo, sed libuit Phalecij Carminis formulam adiungere, Quando Aurelius Prudentius Hymnūpost Cibum in hoc genere elegantissimum iuxta ac Christianissimum posteris reliquit. Quem quia Tristrophon instituit, commodè nos trium uersuū Harmoniam proponemus, de quibus quàm cui proponas pro aurium iudicio nihil referet. Est autem duorum Modorum Dorij Hypodorijq;, & si quidem uoles, Æolij Hypoæolijq́ue diapente cum Tono infernè adnexo, quod & in sequentibus apparebit exemplis.

Phalecij carminis Harmonia.

PAstis ui sce ribus ci boq; sūpto Quē lex corporis ībecilla pascit

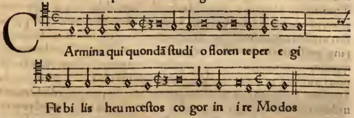
Laudem lingua De o Pa tri re pen dat.

Ita hæc Martialis.
Vitam quæ faciunt beatiorem
Iucundissime Martialis hæc sunt,
Res non parta labore, sed relicta
& reliqua.

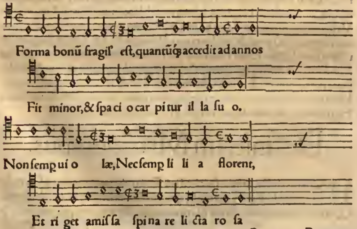
Porrò

POrrò Robertus Gaguinus haud ita multo ante hanc ætatem Vir non mediocris famæ, Qui & Francicarum historiarum conditor dictus, Elegiaci carminis Harmoniam in eadem Modorum dictorum diapente composuisse dicitur, plenam fletu et lachrymis, ac proinde Elegis oppidò aptam. Incidit autem in eius medio Diminutio mensuræ quàm Triplam uulgus appellat, nos Trochaicam ratione͂, de qua copiosius libro sequente. Ex Boëthio autem sit hoc exemplum.

Elegiaci carminis Harmonia per Robertum Gaguinum.

HIc planè audiuimus fletum mirabili ingenio expressum. Verũ quia eiusdmodi Carme͂ etiam aliis rebus adhiberi solet, subnectendã alteram censuimus, concitatiorem quidem illam, sed non minus ubiq; accommodam. Sit autem ex Nasone hoc exemplum.

PEntametrum in Elegiaco ob tot breuis ad finem syllabas minus gratum auribus accedit, nisi dissyllaba dictio, in quam acutus accentus cadere, Et proinde musica morula deponi queat, claudat uersum. Idque anxie apud Ouidium huius generis principem obseruatum uidemus, apud alios elegorum scriptores usq; adeò neglectum, ut disyllabum uerbum ad eius finem fugisse uideri possit. In Gaguini hercle forma Ouidianum carmen disyllaba ad finem dictione optimè cōcinitur, alia non item. Itaq; nos in pernotanda harmonia penultimæ in Pentametro syllabæ dedimus longam notulam, quod nescio suauius quid tinniat quàm breuis. Ad hūc fermè Modum & Heroica fingere licet, sed erectiore animo atq; elatiore adeò uoce. Cæterum ego nullū genus carminis tam difficile modulatu existimo, atq; est Heroicum, homini non ad id nato. Ideoq; de eo certas dare præceptiones prorsus est difficile. Scriptis uero notis ea de re quicq; prodere musicis rationibus, longe est difficilius. Neq; enim notulæ affectiuum pingi possunt, cum possideant tēpora inæqualia, Et ratio Trochaica ubique canentem occupat. Difficultas etiam haud parua nascitur ex sententia non certo loco, ut in plærisq; alijs generibus, sed ubi Poëtæ commodum fuit, finita. In uniuersum uero hoc præcipi fortassis poterit, Adhibendam uidelicet summam diligentiam, ut Harmonia sit apta rebus, quod cum in omni carmine pulchrum est, hic propè necessarium, alioqui uanam sumes operam, & ante Plaudite Sessor migrabit. Et mœsta hic habēt locum, læta item, iracunda, grauia, & grauibus mixtim nonnunquā leuia, ut poscit dicendorum materia. Ad Dorium autem Modum, quo ego cōsueui, decantatum Heroicum carmen, miram habet & Maiestatem & grauitatem. Memini tamen Hermanum Buschium, insignem nostra ætate Poëtam ad Ionicum cantare suam Floram, Carmen erat Heroicum de laudibus inclytæ Vrbis Agrippinæ, quo intra annos octingentos non puto quicq; conditum elegantius, quod & ipsi literarum Principi D. ERASMO aliquando uisum fuit. Et ipse etiam Buschius illud idem carmen, ad eum quem dixi Modum non minus grauiter quàm eleganter decantauit coràm Vniuersitate Agrippinensi, Anno à Christo nato M. D. VIII. quem ego tunc adolescēs uiginti annorum magna uoluptate audiui. Rarius Ionico uti soleo, Hypoionico aliquando, aut Ionico Hypoionicoq; commixtis.
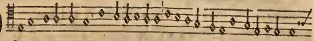
De finitis in Mi cātionibus.

HActenus de Re, primæ speciei diatessaron, diapente, ac diapason radice, siue finali chorda, exempla, qua potuimus breuitate, exhibuimus, Quanq; ea omnia cum Æolio plurimum participant, nempe quoties in b

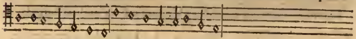
clavi fa

claui fa adpositum conspicit Lector, quod propè modum pro docte modulantis arbitrio mutari potest. Sequitur ut de Mi secundæ speciei Trium dictarum consonantiarum radice, pauca quædã in medium adducamus. Sed id uno aut altero exemplo faciundũ statuimus, Quòd Phrygius Modus cum suo plagio religiosior est, quàm qui ubiq; adhiberi queat. Primũ itaq; exemplum generalẽ formam exhibebit: Alterum uariationẽ pro materia demõstrabit. Ecclesiastici sanè in Hymnis multa per mi finita cantica elegantissime instituerunt, partim in Authente, ut Pange lingua. Gaude uisceribus mater, partim in Plagio: Vt Vrbs beata Hierusalem. Salue festa dies. A solis ortu cardine. Et generalis quidem forma hæc est.

Harmonia V. generis odarum Horatij ad Phrygium.

D

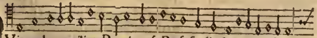
I anam teneræ di cite Virgĩes Intõsum pueri dicite Cynthiũ

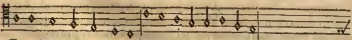
Latonamq; supremo Dilectã penitus Io ui.

ATq; hæc est eius Carminis, ut dixi forma generalis ad Tetrastrophẽ. Verum quod ad eam sententia non perpetuo finitur satis scite fecerimus, si totam aliquam oden Lectori cõtinenter sub oculos proponam, ut deinde suopte adiutus ingenio, ac artis adminiculo fretus per se ipse dispiciat, quid facto opus sit. Ego illud uero ita feci ac lubens.

Quintæ odes Horatij Harmonia ad Phrygium.

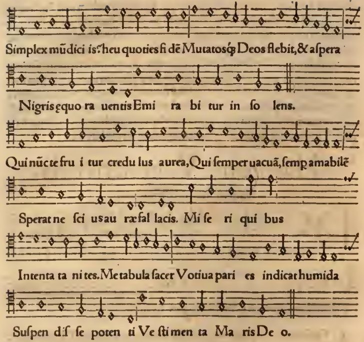
Q

Vis multa gracilis te Puer in rosa Perfusus liqdis urget odorib.

Grato Pyr rha sub antro? Cui flauã reli gas comam

Simplex

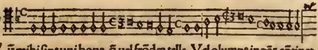

De in Vt finitis Cantionibus,

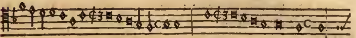
DE duplici Vt, connexo ac diſiuncto, quorum alterum eſt συνημμένων alterum διεζευγμένων abūde ſuperiore libro diximus. Noſtra ætas aut non diſcriminat, aut ita diſcriminat, ut plus connexo utatur, alterum plærunq; confundat, Itaq; Ludionū ac Cantorum uulgus in hoc ut diximus imitabimur, ac unius Ionici, nō etiam Mixolydij exempla proponemus. Primū dabimus Puero IESV apud Præceptorē noſtrum D. ERASMVM Roterodamū Humano generi elegātiſſime concionanti, atq; iure in illud merita exprobranti. Deniq; de ingratitudine eiuſdē expoſtulanti. ſed dūntaxat exordiū ꝓponemus, reliqua Modi peritus facile per ſeipſe inueniet. Hoc unum Lector ſciat, ſtudio nos feciſſe, ut clauſulas, quas uocāt, huius Modi nōnunq; in Re nō in Vt finiuerimus, habet enim neſcio quo pacto pluſculū gratiæ, etiāſi ſeptima incidat, q̄ cantus natura reſpuere uidet, quippe qui octauā deſyderet: ſed ea cantatu facilis eſt, ei qui Modis aſſueuerit.

Exordij

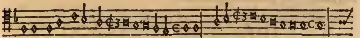
Exordij in Concione pueri IESV harmonia ad Ionicum.

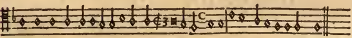
Cũ mihi ſint uni bona, q̃ uel frõdea tellꝰ, Vel olympꝰ ingẽs cõtinet.

Dicite mortales, q̃uos demẽtia cepit? Hæc aucupar' ut undé uis

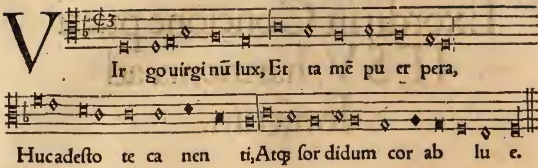
Malitis, q̃ de ꝓprio depoſcere fonte, A deo benign',& ob ui o?

Mẽdaces q̃ꝫ iuuet trepido, miſeroq̃ꝫ tumultu Vmbras bonorũ ꝓſequi?

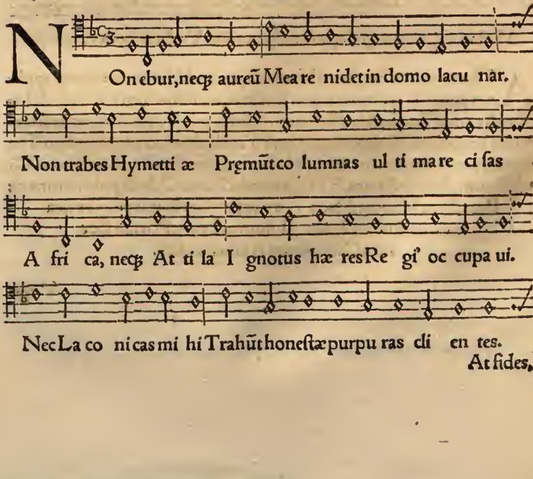
At hæc quidem ſimplex eſt formula, quæ ad Heroicum quoq; applicari poteſt. Meminerit autem Lector quæ huius libri Cap. 20. de Ionico diximus Trochaicis eſſe aptum. Cuius gratia duas eius generis formulas proponendas duximus. Alterã Trochaicam ad tetraſtrophen Trochaicorum dimetrorum quatuor habens genera Brachycatalecticum, Catalecticum, Acatalecticum, & Hypercatalecticum. Ode eſt pulcherrima de Beatiſſima Virgine Maria IESV matre, Cuius nos primos quatuor uerſus ponemus. Authorem ferunt Petrum Burrum Canonicum Ambianenſem.

Virgo

ALterã Trochaicam Iambicamq; duobus alternatim uerſibus incedentem. Priore dimetro Trochaico, altero Trimetro Iambico, utroque Catalectico, contra ſanè, atq; quidam noſtra ætate hæc carmina diſtinguere conati ſunt. Quale eſt hoc Horatij libro ſecũdo Carminum ode 18. Cui initio quidem Hypoionicum dabimus, poſteaq; uero inſurgere cœperit, etiam Ionicum, ut ſit duorum Modorum connexio. Hic uero uerſus ferè in Vt finiuimus, qui tamen in medio ſæpe commode per Re finiri poterant ad canentis arbitrium, ut Modi natura nihilominus uere conſiſteret. Sed iam ipſum Horatium audiamus.

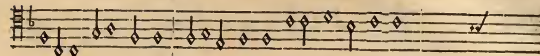
Ode Horatij ad Hypoionicum Ionicumque intonata Modos.

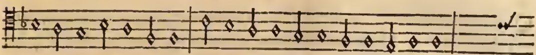
At fides,

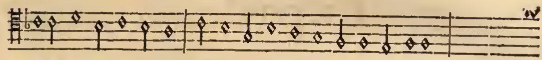
At fides, & ingeni Benigna uen' eſt, pauperēq; diues

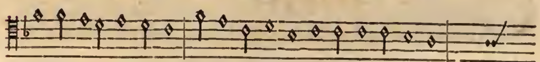
Me petit, nihil ſupra Deos laceſſo, nec potente' amicum

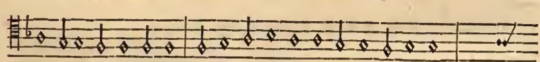
Largi o ra fla gi to, Satis be a tus uni cis Sa bi nis.

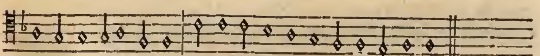
Truditur di es di e, Nouęq; pergūt in te ri re Lunæ.

Tu ſecanda marmora, Locas ſub ipſū funus & ſepulchri

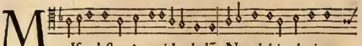

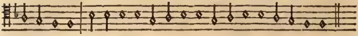
Immemor ſtruis domos, Mariſq; Baijs o bſtrepentis urges.

Sūmo uere li to ra, Parū locuples continente ri pa.

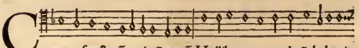
HActenus de duorum Modorum commixtione, Cæterum in diapente Ionici, cui mox ſubnectatur diateſſaron, feſtiuiſſimum addemus exemplū, in quo ſanè eius τὸ γλαφυρόν, ut eſt apud Lucianum, perſpici poteſt. Ode eſt lib. 3. duodecima, ſaltationi ſimillima, in qua & Poëta riſum mouet, & uehementi Ironia Puellæ amores laudat, ut uideas nihil æquæ uituperari poſſe, Ea ſic habet.

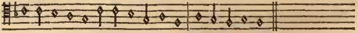

SEd ſatis ſaltationum nunc eſt, Concludat hanc commentationem Sapphici Carminis Harmonia in eorundem Modorum cõmuni diapẽte, ſupernè tono, infernè ſemitonio minore adiectis ad hanc formam.

Ex prudentio

ITaq; abſoluto nunc hoc libro de cantu, ut uulgo appellant, plano, egrediar bonis auibus ad huius ætatis inuẽtum, nempe ad cantũ menſuralẽ, ut uocãt, ſed religioſe admodum, Nam quid faceres in re noua, ubi authorum ductu deſtitutus ſolum uſum ſpectare cogaris?

Dodecachordi libri. II finis

Henrichi

Henrichi Loriti Glareani, Patricij Claronensis apud Heluetios, Dodecachordi, Liber III.

Proœmium.

SVperioribus duobus uoluminibus satis superq́, ut puto copiose tractauimus de cantu plano, qui, quod ad notulas attinet, simplex ac uniformis est. Sequitur ut nunc suo ordine de uario etiam cantu, qui multarum specierum est, disseramus. Scio autem dubitari uehementer etiamnum hac ætate inter eximie doctos uiros, fueritne apud ueteres huiusmodi, quam nũc tradituri sumus, musice, cum apud nullum, quod equidem sciam authorem ueterem quicquam huius cantus inueniatur. Multo minus etiam uidetur quibusdam quatuor pluriúmue uocum concentus olim in usu fuisse. Nam hoc constat, si ad lyram canebat Citharædus, unam quidem uocem unus cantabat, Sin multi, et illi unam cantabant, nisi ἀμοιβαῖον esset. At contra uisum est alijs, plurium uocum utiq; aliquem fuisse apud ueteres usum: Quorsum enim alioqui attinebat tanta de cõsonantijs præcepta scriptis prodere? Athenæus item libro 14. ubi de Pythagoræ Zacynthij Tripode disserit, modulatum illum ita Basin ait alteramq́ uocem ac acutam, ut si quis non uisu sed auditu tantũ iudicasset, omnino trium Cithara canentium uocem optime discretam existimasset. Vtcunq; res habet, certe negocium est hac saltem ratione nouum, quod nullos ueterum, quos imitemur, hic habeamus authores, sed citra unius, ut puto, sæculi annos non ad modum celebres uiros, quorum tamen pauci monimenta alicuius momẽti nobis reliquerunt, Vt propé unus Franchinus, uir perpetua memoria dignissimus hic regnet. Et quanquam ipse quosdam, quibus multum tribuit allegat, in nostram tamen noticiam illi non peruenerunt. Certe nostra tempestate Cantores & uocum moderatores, (quos quidam Symphonistas, Nos Symphonetas, Quintilianus Phonascos, quanq̃ nõ prorsus huius generis ut superiore libro diximus, uulgus compositores uocãt) ut quisq; in hac arte doctissimus est, ita plærunq; in alijs disciplinis infantissimus, Id quod contumeliæ causa nequaquã à me dictum intelligi uolo. Neq; uero omnia possumus omnes, puto enim non nihil esse, si quis quatuor uoces docte coniungere ualeat, Sed eò hæc pertinent, ut manifestius

fiat, quam prorsus nemo sit hoc in negocio, cuius opera uti potuerimus, præter unum Franchinũ. Adiuuit nos & in hac re insignis nostra tẽpestate Theologus, Ioannes Coclæus, olim in Musicis præceptor noster, uir omni laude dignissimus. Itaq; ea dúntaxat, quæ huius sunt cantus in maximo usu, tractanda desumpsimus, breuissimeq; uelut compendio recensenda. Nam si pergam, quas Franchinus refert multorum musicorum opiniones, enarrare, res nusquam finem sortietur. Quare magis elaborandũ existimaui, ut rem diffuse traditam, in certos quosdam canonas constringerẽ, tantum abest ut dilatare nullo Lectoris usu in amplum uelim. quanquam hoc illo longe facilius factu erat. Danda etiam nouis uerbis uenia, quam nulli negatam credimus, quotquot unq̃ res nouas tractare aggressi sunt. Sed nunc procemij satis est, Rem ipsam bonis auibus ordiarhur.

De notarum figuris,

Caput I.

SEptem sunt, quibus frequenter hoc in cantu utimur, notarum figuræ. Maxima, quæ quadrato quidem, sed altera parte longiore corpore pingitur, à dextris uel ascendentem habens caudam uel descendẽtem. Longa, quæ uere quadrato corpore, ac item à dextris uel ascendente uel descendente cauda describitur. Breuis, nota item quadrata, sed absq; cauda. Semibreuis, quę forma Rhombi uulgo pingitur, olim triangula secto per diametrum quadrato. Minima, quæ semibreui caudã uel ascendentem uel descendentem apponit. His quinq; sunt usi ante dimidiatum sæculum: Quidam eas essentiales uocãt, quod duplicem sortitæ sint diuisionem, nunc per duo, nunc per tria, ut postea declarabimus. His additæ sunt à posteris duæ. Semiminima, quæ ut minima pingitur, sed uel oppleto medio spacio, uel apposito superne unco. Fusa, quæ pleno pingitur corpore, ut Semiminima, sed colori uncum etiam addit, non colorata binos adijcit uncos. In his igitur extremis duabus ex æquo color atq; uncus dimidium tollunt. Organarij uero, alijq; plurimi qui instrumentis utuntur musicis, etiam fusam diuiserunt, ut facerent octauam notarum figuram, quam semifusam uocant quidam, Varieq; pingunt, maxime tamẽ altero adiecto unco fusæ. Sed omnia ea persequi non est huius negocij. Exempla hac descriptione perspiciuntur.

Maxima. Lõga. Breuis. Semibreuis. Miima. Semiminima. Fusa. Semifusa

De

De notarum ligaturis,

Caput II.

VT autem notulæ aptius uerborum ſyllabis cohærerent, aptarenturq́, inuentæ ſunt notarum colligationes, quas nũc ligaturas uocant. Sed hoc loco nimis longus eſt magnifica diuiſionum ambage Franchinus. Nos præceptorem noſtrum Ioannem Coclæum ſecuti, totum negotium in octo Canonas coniecimus de omnibus (ut uocãtur) ligaturis, quæ uſu ſunt receptæ, quæ enim his canonibus non cõpræhenduntur notulæ, breuibus haud dubie adſcribentur. Primus Canon. Nota (ſiue uno corpore lõgiuſcule obliquato, ac propẽmodũ quadro, ſiue binis, uere quadratis, ac gradatim cohærentibus corpuſculis ea fuerit) quæ à latere ſiniſtro habet caudam aſcendẽtem, ipſa cum ſequente ſemibreuis eſt, quod ideo factũ eſt, ne unica atq; ſola eſſet ſemibreuis inter breueis, cum ſuapte forma Semibreuis non ligetur. Secundus, Nota quæ à latere ſiniſtro habet caudam deſcendentem, breuis eſt. Tertius. Omnis media breuis eſt. Ideoq́ longa in medio, ut Franchinus præcipit, non habet locũ, quanquam hoc quidam negligunt. Quartus. Prima carens cauda breuis eſt, ſcandente ſecunda. Quintus. Prima carens cauda, fit longa cadente ſecunda. Sextus. Vltima quadrata dependens ſit tibi longa. Septimus. Omnis nota à latere dextro caudã habens, longa eſt. Octauus. Maxima nulla quantitatis diuerſitate ligatur. Sed hæc exemplis ſubiectis clariora fient, ſimplicibus quidem illis, At non ita longe poſt ubi de VI uocum Muſicalium (ut uocant) deductionibus diſſeremus, multo copioſius exemplum eius rei ex Litauico Senflio Tigurino adducemus, ciue noſtro, qui noſtra ætate inter ſymphonetas eximium nomen, & Henrico Iſaaco ipſius Præceptore haud indignum, nactus eſt.

Exẽpla primi Caõnis. Secũdi. Tertij. Quarti.

Quinti. Sexti. Septimi. Octaui

De pausis
Cap. III.

PAusa est artificiosa uocis omissio. Ea autem inuenta est cùm ad cantantium quietem respirationemq́, tùm ad cantus suauitatē, scilicet ne perpetuus unius uocis Tenor obtunderet auditorem, sed ut reficeretur auditus, sensus alioqui petulātissimus. Quare non mediocrem iucunditatem adfert cantui, si suo inseratur loco. Sed ne hoc quidem capite Franchinum prorsus sequamur, non multum tamen abest traditio eius à Coclæi præceptis. Proprie sex sunt pausæ, quas trāsuersis hoc est à superioribus deorsum ductis lineis per iacenteis in plano lineas pingunt, sed inæqualibus tamen spacijs, Eas nunc prosequemur. Pausa modi quatuor attingens lineas, triaq́ occupans spacia, longam perfectam ualet, ubi obiter notandum omnem perfectionem in musicis ternario adscribi, imperfectionem binario, quod in sequentibus clarius indicabitur. Hic igitur longam perfectam uocamus, quæ tribus ualet breuibus, imperfectā, quæ duabus. Pausa longa treis attingens lineas, duoq́ occupans spacia lōgam imperfectam ualet. Pausa proprie de linea ad proximam ducta lineā, breui ęquiparatur. Semipausam uocant à linea demissam siue descendentē ad medium dúntaxat spacij, ualet autem semibreui. Suspirium contra appellant assurgentem siue ascendentem ad mediū spacij pausam, quæ æquiualet minimę. Semisuspirium uncum suspirio adijcit, ualetq́ semiminima, sed hæc rara est. Cæterum contingit, ut ab initio cantilenæ semipausa: sæpius etiam in medio, quæ proprie pausa dicitur, in omnibus cantilenæ uocibus ponātur, idq́ hac de causa, quod sæpe tempora non implent uulgata themata. Ideoq́ ne arguatur Symphonetes ignorantiæ tactus, huiuscemodi pausas ponit in omnibus cantilenæ partibus non absq́ magna cantantium confusione, quare ego quidem uel tollerem prorsus, uel in aliqua saltē uoce mutarem, uel alio signo pernotarem. eas musici nostri generaleis uocant: Nonnunquam semipausa cum suspirio (sed ab initio) eodem modo generaliter in omnibus uocibus ponitur, ut in uernaculis cantilenis uidemus sæpiuscule. Deniq́ ad finem uocū duæ lineæ, per omnia interualla ductæ adijciuntur, eæ quoq́ generalis pausæ nomen habent. Eius rei hæc sit descriptio.

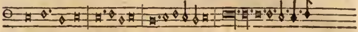

Pausa modi. Pausa longa. Pausa proprie. Semipausa. Suspiriū. Semisuspiriū. Generales.

De punctis,

De punctis Cap. IIII.

Punctum triplex est, quo frequentius quidem utimur. Diuisionis, quod notulam nec auget, nec minuit sed eam uel præcedenti uel sequenti applicandam connumerandamq; indicat, pro perficienda ternaria in cantu diuisione. Et hoc in cantu dúntaxat perfecto utimur, tantumq; pingitur, non etiam canitur. Perfectionis est alterum punctum, quod notulæ perfectæ postpositum eam perfectam conseruat, quæ aliòqui imperfici poterat, & hoc quoq; in perfectis tantum utimur, & uelut canitur. Additionis tertium, quod notulæ postponitur, dimidiũq; addit, hoc est, ex unica sesquialteram facit, quo in omni cantu utimur. Frãchinus augmentationis punctum uocat, quidam pefectionis puuctũ sub eo cõpræhẽdũt, quippe q̃d nihil aliud quã hoc efficiat. Sed hæc sint exempla.

Exemp. puncti diuisionis. Perfectionis. Additionis.

Hic in priore diuisionis puncti exẽplo uides semibreues pũcto diuisas alterã breui præcedenti iunctã alterã sequẽti. At in posteriore, utrãq; semibreuem ab utrisq; separatam breuibus. Ex hoc autem sequitur (tanta uis est huius pũcti, quod in sequentibus capitibus magis patebit) ut in priore exemplo duo sint tãtum perfecta tempora, cum in posteriore sint tria. In puncti autem perfectionis exemplo ipsa breuis, cum imperficienda esset ab sequenti semibreui, per pũcti præsentiam perfecta manet. Deniq; in additionis puncti exemplo uides, ut notula sequens præcedentis dimidiũ est, ita prorsus de punctis intelligendum esse. Sunt autem & apud Franchinũ exempla copiosè rem declarantia, quæ adscribere non piguit.

Exemplum puncti diuisionis
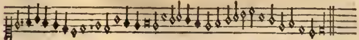
ex Franchino.

TENOR

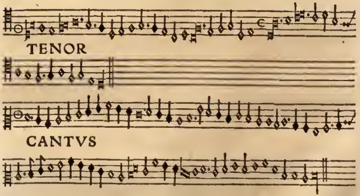

CANTVS

IN hoc tenore atq; adeo in prima notularum decade duæ sunt breuis, quarum prior imperfecta fit propter sequentem semibreuem, quod pũ:ctum semibreui postpositum facit, Sequens autem imperficitur à præcedẽte semibreui, atq; id quoq; ob punctũ quod præcedit, ut ternaria perfectio obseruetur. At punctum quod eam præcedit semibreuem, quæ proxime treis anteit breuis, innuit eam semibreuem ad tertiam breuium perferẽdã, non ad primam, quia similis ante similẽ non imperficitur, ut postea dicet. Et quoties id fit, semper ad primam quãq; sequentem, cui applicari potest refertur, nunquam ad præcedentem. Porro deinde inter duas semibreueis punctm ita eos separat, ut alteram priori, alteram sequenti breui annumerandas significet. Quod autem hic de tempore exemplo docemus, hoc idẽ in modo, ac prolatione obseruandum censemus. Perfectionis item puncti apud eundem exemplum est, in quo & additionis, quod ipse augmenti uocat, species est.

Exemplum puncti perfectionis ac additionis ex eodem.

IN hoc Tenore (inquit Franchinus) punctum adpositum primæ breui ipsam in sua facit perfectione remanere, quæ nisi perficeretur à puncto, posset à tertia sui parte scilicet à minima punctata cum subsequente semiminima imperfici. Idemq; facit punctum appositum tertiæ breui. In signo autem temporis imperfecti C: puncta, dimidium earum notularum significant, quas sequuntur, ut antea diximus. Diuisionis itaq; ac perfectionis puncta imperfectis tantum pernotantur, additiones autem ubiq;. Sed de punctis plusquam satis.

Demodo,

De modo, tempore ac prolatione, Cap. V.

Eſt modus in rebus, ſunt certi deniq; fines, inquit Flaccus. Ita plane cantui ſuus quidam eſt modus. Hinc duplicem faciunt noſtri muſici, maiorem & minorem. Modus maior, inquiunt, eſt menſura longarum in maximis, Modus minor eſt menſura breuium in longis. At tempus eſt menſura Semibreuium in breuibus. Deniq; Prolatio eſt menſura minimarum in ſemibreuibus. Hæ ſpecies ſi ternario deducantur, perfectæ: ſi binario, imperfectæ dicuntur. Itaq; modus maior perfectus treis longas in maxima continet: Imperfectus, duas. Minor autem modus perfectus treis breueis in longa: imperfectus, duas: Ita tempus perfectum treis ſemibreueis in breui: Imperfectum, duas. Deniq; prolatio perfecta treis minimas in ſemibreui: imperfecta, duas continet. Hæc autem per duo ac tria uariatio non eſt in poſteriorum notularum figuris. quippe quæ binario dúntaxat ducuntur, Sed in quinque tantum, quas ſupra eſſentiales à muſicis uocatas diximus. Sed huius rei, cum ſignis adeò, hæc eſt deſriptio.

Modus maior. Eius Modus maior Modus minor Eius Modus minor
Perfectus Signnm. imperfectus perfectus. Signũ. imperfectus.

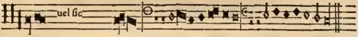
Tempus Signa tẽ- Tẽpus Signa tẽ- Prolatio Signa pla- Prolatio Im-
Perfectũ. poris p- Imper- poris im- Perfecta. tionis per- pfecta.
fecti fectũ. pfecti fectæ

De Signis, Cap. VI.

Porrò ut in cantu iam dictę modi, temporis ac prolationis noſceretẽ ſpecies, ſigna à muſicis inuenta ſunt ad commonſtrandas perfectiones imperfectionesq;. Frāchinus Signa modi maioris ac perfecti, binas lineas, per terna ſpacia ductas, plęrũq; initio cantilenarũ ante circulum poſitas, minoris uero et perfecti, unicā per tria ſpacia ductā, eodẽ ante circulum poſitu nobis exhibuit. Eundem autem modum maiorem, imperfectum, ſola notulæ maximæ: minorem uero longæ figura, nullis initio

initio cantilenarum ductis pausis,hoc est, (ut simplicius dicamus) signorum absentia,ut de prolatione patebit,significari. Cæterum tempus perfectum circuli integri: imperfectum semicirculi descriptione pernotari. Denicp prolationem perfectam puncto,circulo inscripto:imperfectam absentia puncti manifestari.Ita ut semibreuis notæ rationem, punctum obtineat, ut minimi hoc in negocio elemēti:breuis, circulus: Longæ maximæcp, linea recta finita: scilicet ut etiam in cantu, sua modus finitione constet. Nec minus apte tempus:circulo notatur, ut quod ex circulari motu nascatur. Et hæc quidem opinio placet. Quanquam, ut ingenue, quod res est, fatear, hoc negocium propemodum arbitrarium est uulgo cantoribus, ac ueterum authoritate prorsus destitutum. Ideocp aliorum opiniones multis percurrere, non uidetur operæ precium. Sunt enim qui, quoties numerus circulo additur: non tempus, sed modum per circulum: ac porrò per numerum tempus significari uelint. Hi itacp perfectum circulum cum ternario O3 modi perfecti, ac item temporis perfecti signa exhibēt. At perfectum circulum cum binario O2 perfecti quidem modi, at imperfecti temporis esse notas. Postremo semicirculo ac binario C2, & modū & tempus imperfecta uideri. Verum, utriusnam modi, hoc ipsum non discriminăt, cum ueteres asserant, eodem Franchino authore, modos alterum ab altero nunquam, uel perfici uel imperfici. Quod haud scio an ita perpetuo obseruatum sit. Mihi quidem uidetur modus ille maior perfectus in raro esse usu, quemadmodum & ipsa maxima non admodum frequenti. Ideocp minus de eo curasse musicos. Sunt qui binos ad circulum apponant numeros, circulo denotante modum maiorem, priore uero numero minorem, posteriore denicp tēpus: Eacp omnia perfecta imperfectacp ut circulus uel pfectus est, uel ipfectus, ac itē numerus, Vel ternarius uel binarius. Vt si ad circulū pfectū adijcias bis ternarium hoc pacto O33, modos utrūcp perfectos, ac item tēpus perfectū aiunt designari. Semicirculo autem cum duobus adiunctis binarijs omnia imperfecta ad hunc modum C22. Atcp hæc itē mixte. O32:O23:O22:C33:C32:C23. Quę opinio, si recepta esset, summe placeret. Verum prolationem necessum erat, tum circulo modi inscribi, quæ nunc temporis circulo inscribitur. At Franchini opinio, de qua paulo ante, magis nunc recepta est: Vt maior modus perfectus nobis indicetur binis lineis initio cātilenarum ante circulum semicirculúmue descriptis, quæ terna occupent spacia: Imperfectus uero earundem absentia: Minor item modus perfectus unica eodem pacto ducta linea, absentia uero eiusdem lineæ, imperfectus manifestetur, Ita tempus perfectum, perfecto circulo: imperfectum Semicirculo, hoc est, cui dempta est tertia pars, significetur. Postremo prolatio perfecta puncti præsentia: imperfecta eiusdem puncti absentia declaretur. Vbi uides et in imperfecto modo et in imperfecta

imperfecta eiusdẽ puncti absentia declaret. Vbi uides & in imperfecto modo & in imperfecta prolatione absentiã aliquid efficere, at in imperfecto tẽpore, semicirculum pro circuli absentia positũ. Ad hęc item implicita quędam signa uocant Musici: Et perfecti quidem modi, si ternas alicubi in cãtu longas, uel eis æquiualẽteis denigratas inueniamus: Temporis uero perfecti, ternas breueis coloratas, siue binas semipausas simul positas reperiamus. Deniq; prolationis perfectæ, si ternas semibreueis denigratas, aut bina suspiria simul posita conspicias. Tale profecto signum modorum est apud Franchinum uidelicet lineæ per terna ductæ spacia. Neq; enim ullum explicitum, quod uocant, aliud modi signum ille exhibuit. Quanquã hoc discrimine, ut quoties hæ pausæ sint modi indicialia signa (ut ipse loquitꝛ) tum ponendas esse initio cantus ante circulum, temporis signum: quoties autem ueræ pausæ, uidelicet quæ innuant aliquandiu tacendum esse in cãtu, tum uero in medio ponendas. At ego existimo pausas per terna ductas spacia modi perfecti certa esse signa siue initio, siue in medio ponantur, propterea quod non liceat uspiam alibi ita pingere. At si ante circulum initio positas inueniamus, nõ essentialiter pausas, sed indicialiter esse, ut idẽ asserit. Sed horũ signorum rude dũtaxat indicium ponamus, cũ ex cantibus perfectorum modorũ temporis ac prolationis hęc multo luculẽtius uideãtur.

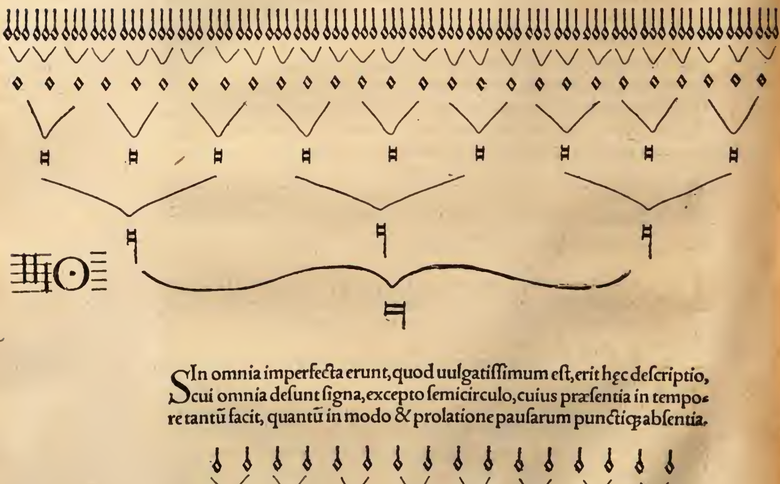
Modi perfecti Implicita signa. Tẽporis perfecti. Prolationis pfectæ.

De tactu siue cantandi mensura

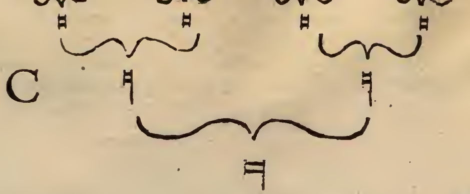
Caput VII.

HÆc de Modo, Tempore ac prolatione, eorũq; signis. Sed ut in poẽmatis non parum lucis adfert decora carminis cæsura, multum etiam ornatus luculenta arsis ac thesis, ita in hoc cantu, si defuerit cõcinna uocum mensura, & in cantantium cœtu æqua omnium acceleratio, mira fit confusio oportet, nunc igitur de cantus mensura, quem tactum uocant, nobis differendum. Quibusdam autem placet, ut temporis potissimum rationem habeamus in metiendo cantu, quando ipsum medium est inter modum prolationemq;, uelut sol inter Planetas, ad cuius quidem cursum anni tempora metimur. Horum opinionem ætas superior secuta est, & adhuc magna Germaniæ portio: Ita tactus fieret ad breuis quãtitatem. Quanquam in tempore perfecto, etiam qui hanc sequũtur opinionem, non treis semibreueis uno tactu, sed binariam obseruant diuisionẽ, sæpius mensura ad amussim non congruente. Quapropter alij mensuram ad prola-

ad prolationem referunt,ut totius huius negotij elementum. Quem modũ magna Galliæ pars obſeruat, & hercle addiſcentibus eſt expeditior. Ita tactus fiet ad ſemibreuis menſuram: Sed & hic in prolatione perfecta, eadem uariatio accidet, quam prioribus in perfecto tempore obuenire diximus. Quæ omnia longius proſequi, ut non eſt neceſſe, ita nec magnæ utilitatis fuerit. Præſtiterit fortaſſe, ut lectorem obiter admoneamus, tactum menſurámue maxime cognoſci reſolutione, quæ fieri potiſſimum habet inſpectione modi, temporis, ac prolationis. Nam perfectio ubiq; per tria, Impefectio per duo diuiditur: Cõmixtio autem fit uarijs modis. Vt ſi ſint omnia perfecta, ſit hæc deſcriptio, quæ uel nunquam, uel rariſſime uſu uenit.

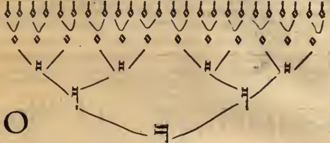

SIn omnia imperfecta erunt, quod uulgatiſſimum eſt, erit hęc deſcriptio, cui omnia deſunt ſigna, excepto ſemicirculo, cuius præſentia in tempore tantũ facit, quantũ in modo & prolatione pauſarum punctiq; abſentia.

Hæc

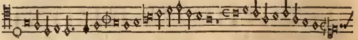
HÆc autem misceri, multis modis contingit. Sed unam dúntaxat formã proponere placuit, quæ usu maxime recepta est, Nã, qui uolet, ex his facile alia miscebit, quanq̃ haud scio liceátne pro arbitrio cuiusq; hæc fieri, ego certe, ut quorũdam morositatem odi, ita hac quoq; parte receptis semel, uti uelim. Sunt autem in ea omnia imperfecta, uno excepto tẽpore.

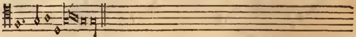
De augmentatione diminutione ac semiditate, Caput VIII.

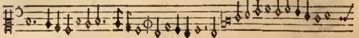
COnsueuerunt autem Musici ad unam dúntaxat Cãtilenæ partem ponere, uel circulum, uel semicirculum cum puncto sic ⊙ Ͼ ac tunc uocare augmentationem. Nam sic minima ualet semibreui, semibreuis perfecta tribus semibreuibus. At si hęc signa omnibus cantilenæ partibus apponãtur, prolatio perfecta est, quæ nunc in raro usu est. Paucitas itaq; notularum in una aliqua partium cantilenæ, satis innuit augmẽtationem. Quo modo Iacobus Hobrecht Tenorẽ instituit Missæ, Si dedero, nõ uno tantum signo, sed uarijs uariegatum modis. Et Iusquin in Missa. Lomme arme super uoces musicaleis. Quidam talem augmentationem aiunt potius maiorem prolationem nominandam, non absque iam dictæ opinionis reprehensione. Verum cum negociũ sit nouum, nec ueteribus fultum scriptoribus, inter se cõtendant, per me licebit, qui uelint, neq; enim hæc, ut mea, doceo, sed ut aliorum præcepta. Quę si omnia enarrare exemplis coner, res finem non reperiat. Quare quod ad augmentationem attinet, ad cantores lectorem remittimus. Quoties aũt uolunt Musici tactu festinãdum esse, quod tum faciundum censent, cum auditũ iam fatigatum putant, ut scilicet fastidium tollant, lineam per circulum uel semicirculum deorsum ducunt sic ⏀ ¢ atq; hoc quidem Pathos diminutionẽ uocant, non quod notularũ aut ualor, aut numerus diminuatur, sed quod

tactus fiat uelocior, Ita quidam Symphonetæ ad primum Kyrie perfectum circulum absq; linea apponunt O. Christe semicirculum cum uirgula ₵. Ad ultimũ Kyrie rursus circulum, sed cum lineola ⦶, ne uideantur ad cantus initia rediisse. Sed Diminutionis exemplum tale est ex Franchino.

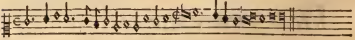

TENOR

CANTVS

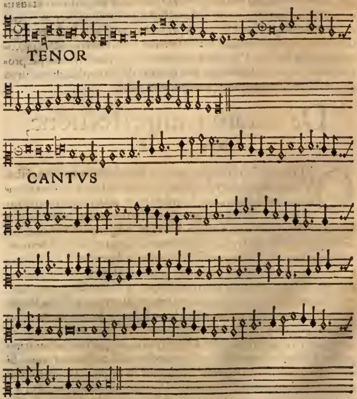
CÆterum in his quoq; signis O3 C3 nostra ætas tactus diminutionem nimis licenter usurpauit, ut treis semibreueis uno tactu, magnifico quidem illo, & augustiore numerentur: Vulgus cantorum nunc triplã improprie uocat, quippe quæ ad nullas unas notulas comparationem habeat, ut poscit tripla Ratio, sed in quatuor uocibus æquo ualore incedit. Eã ego Trochaicam dicere malim, quanq; Iambum sæpe in conclusionibus habet, & Tribrachyn, ut duobus his pedibus cõmunem. Porrò eandẽ huius tempestatis Musici ad finem Cantuum: Et in terra pax. Item. Patrẽ omnipotentem, atq; Agnus Dei, sępissime adnectunt. Sunt qui absq; signo omnes denigrant notulas, quidam etiam denigrant cum signo, multi Hemioliam falso putant, cum Hemiolia uere sit sesquialtera. Triplæ nomẽ ea diminutio inde haud dubie obtinuit, quod treis una mensura, hoc est uno tactu habeat semibreueis. Quidam hanc unico dúntaxat ternarij Charactere præposito innuunt, qui à Franchino recte reprehẽduntur. Quidam super ternario circulum pingunt hoc modo $\overset{o}{3}$ significantes temporis perfecti rationem esse, sed tactus celeritate imminutam, quod numerus, ut aiunt, circulo additus diminutionem significet. Quidam etiam in sesquialtera ratione, quoties ea in minimis obuenit, semicirculum cum ternario C3 pingunt, qui non minus reprehendendi sunt, quam qui triplam uno ternario pingere consueuêre. Tanti errores implicant præceptionum, aliter apud

apud alios ordinatis signis, ut nec, quæ modi, temporis, prolationis ue indicia apud quosdam, nec quod cuiq; ex his tribus uere adijciendum coniungendumq;, in tanta nouitate, nõ rerum modo, sed etiam authorum digerere possis. Diminutio igit, tum in perfecto, tum in imperfecto est tēpore. Semiditas uero, ut uocant in tempore dũtaxat imperfecto fieri habet, Sint enim uoces, quarum altera semicirculũ absq; lineola C: altera cum lineola habeat ₵: notulæ in priore signo dimidio maiores alteris habebuntur. Id quod Hobrecht in Missa, Si dedero, obseruauit. Quidã eandem rationem in his signis ⊙ ⏀ obseruant. Porrò augmentatio diminutioq; etiam canone præscripto fieri possunt, quo immodice musici huius ætatis utuntur, sæpe etiam ineptis atq; obscuris Sphingos ænigmatis, quæ præter œdipum intelliget nemo. Vt si quis præscribat cantilenæ, Sit breuis lõga, uel contra, sit longa breuis, & in alijs similiter. Item, clama ne cesses, pro, omitte pausas. Illa uero Diminutio augmentatioq; quæ fieri habet per proportiones, ut postea docebimus, hæc demum doctis auribus digna, ut pote quæ sub indubitatam artis præceptionem cadat,

De notarum imperfectione, Caput IX.

Omnis perfectio in musicis, ut antea sæpe diximus, ternario cõstat. Verum ab ea deficere bifariam contingit, uel notæ alicuius abundantia uel defectu. Cum superfluit nota, maiorum aliqua minuenda est, ut minor quoq; in numerum ternarium ueniat, atq; ita fit imperfectio. Cum autem notula deficit, ex duabus præsentibus altera, nempe secunda duplãda est, ac sic fit alteratio, de qua paulò post dicemus. Est itaque imperfectio notæ perfectæ in ternario deprædatio. Ea in signis tantum perfectis fieri habet. Nam quæ imperfecta sunt antea, qui possunt imperfici? De quinq; igitur notis primis, quas quidam essentiales uocant, maxima imperficitur tantum, minima imperficit tantum, at Lõga, Breuis & semibreuis tum imperficiunt, tum imperficiuntur. Et neq; maior minorem, neq; ęqualis ęqualem imperficere potest, sed minor maiorem, cum ab anteriore, tum à posteriore parte. Idq; perpetuo, nisi pũctus diuisionis impediat. Verum de imperfectione hæc maxime utilis existimatur cautio. Si minor notula maiorem sequatur, se ipsa tollet de maiore, si punctus nõ impedierit. Exempli gratia. Si breuis longã sequatur, breuis se ipsa tollet. Hoc est, Lõga quæ antea tribus breuibus ualebat, iam ualebit duabus. Rursus si longam semibreuis sequatur, ipsa se tollet, ut exempli causa. Quæ longa & modo & tempore perfecta, nouem semibreuibus ualebat, si sequatur se-

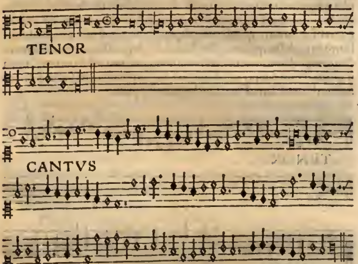
mibreuis, iam octo ualebit. Item quæ longa, modo quidẽ imperfecta, tempore uero perfecta, ualebat sex semibreuibus, sequẽte certe semibreui, quinque dúntaxat ualebit, si punctus non impedierit. Ita si breuem sequatur semibreuis, quę antea ualebat tribus semibreuibus, iam ualebit duabus, non impediente puncto. In prolatione perfecta inter semibreuem ac minimam eodem iudicandũ modo. Sed ipsius imperfectionis aliquot exempla subijcere placuit, ut res aliquantum obscura clarius patescat. Est autem modi minoris perfecti, temporis item perfecti, ac perfectæ quoq; prolationis exexemplum hoc ex Franchino.

IN hoc tenore prima breuis imperficit sequentem longam ab anteriore parte, tertia ualoris portione. Prima autem semibreuis à posteriore parte
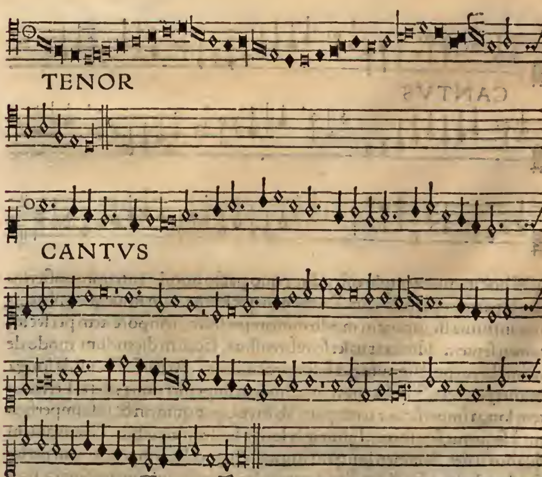
secundam

ſecundam breuem imperficit tertia itidem ualoris portione: quemadmodum & duæ minimæ quartam breuem imperficiunt perinde atq; unà ſequeretur ſemibreuis. Et longa ſecunda à ſequenti breui tertia parte. Conſimili modo prima breuis poſt ſignum perfectę prolationis à proxima ſemibreui, quæ tamē ipſa quoq; à poſteriore minima tertia parte imperficitur. Ad hæc Franchinus imperfectionem & ab anteriore parte & à poſteriore fieri contendit, nec in diuerſis tantum ſed eadem nonnunquam notula, ut in longa perfecta à duabus ſemibreuibus, altera antecedente, ſequente altera. Idem in perfecta prolatione in breui à duabus minimis circundata intelligendum. Cuius exemplum ipſe tale ponit.

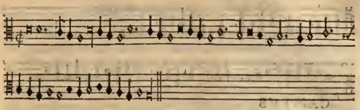
IN hoc itaque exemplo oſtenditur quo pacto notulæ anteriore poſterioreq; parte imperficiantur. Prima nanque longa, cum nouem ſemibreuibus inſtituta ſit, utpote in modo minore perfecto, tempore item perfecto, tamen ſeptem dúntaxat ualet ſemibreuibus, Eodem dicendum modo de prima breui poſt ſignum perfectæ prolationis. At rurſus ſecunda longa manet perfecta. Similis enim ante ſimilem imperfici non poteſt. Tertia autem longa imperficitur tertia parte ab breui, quæ quidem & ipſa imperficitur à ſequente ſemibreui. Igitur ipſa longa ſex ſemibreuibus, Breuis autem duabus ualet. Si tamen longa in imperfecto modo, tempore autem perfecto duas habeat ſemibreueis uel antecedenteis uel conſequētes, ſiue eæ ſim-

pliceſ ſiue diſiunctæ ſiue colligatæ fuerint, prior priorem imperficit partem, ſequens ſequentem. Sed id punctus diuiſionis optime diſcernet, et uocum cõſonantia ſatis indicabit ingenio non omnino ſtupido, Neq; enim uocum moderatores omnia hæc ad amuſſim obſeruant, ut uere opinionum Syluam hic dixeris. Tria itaque ſunt, quæ imperfectionem indicant. Primum de quo initio huius capitis diximus, ſi notula abundauerit. Alterum diuiſionis punctum, quemadmodum exempla ſuperius ſatis oſtendunt, cum de punctis dicebamus. Tertium color, de quo paucula dicenda ſunt. Color itaq;, in perfectis quidem tertiam tollit partem, in imperfectis autem, quantum ad treis attinet notas, longam, breuem, atq; ſemibreuem, quartam, niſi breuis cum ſemibreui ponatur, tunc enim ſemibreuis minimæ æquiparatur. quãquam puto olim breuem ac ſemibreuem uere Hemiolia ratione ac Trochaica, ſic inſtitutas, Nam & eam nigrore ita pingunt abſq; numero, quod poſtea de proportionibus nobis explicabitur. Porrò in perfectis quoties color interuenit, ſæpe in minoribus ſola reductio comprobatur, non ualoris imminutio, nec uero coloratarum cõtinuatio, ut ita dicam, ſemper requiritur, modo reductionis uera ſit ſecundũ ternarium Ratio. Cuius Franchini hoc eſt exemplum.

Atin

AT in imperfectis color quartam ut diximus partem demit, nisi in minimis ac ijs quæ eas sequuntur. Huius rei, quia ubiq; in cantibus obuia sunt exempla compositionum, nudam proponere placuit descriptionem, simplicem primum deinde coloratam.

De alteratione,

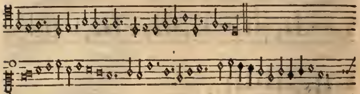
Caput X.

ALterationem hic uocamus notulæ duplicationem in ualore. Ad eam instituendam coacti sunt Musici hac potissimum de causa, q̃d similis ante similem non potest imperfici: quapropter necesse fuit, ut aut aliam notulæ formam inuenirent, aut inuentam duplam facerent, ut ternaria ratio modo tempore ac prolatione constaret. Neque enim usquam est alteratio, quàm in perfectis. Quare quoties in modo perfecto duæ breues, aut in tẽpore perfecto duæ semibreues, aut in perfecta prolatione duæ minimæ ultra ternarium numerum superfluunt, nec ulla reductione imperfectionis impediuntur, secũda perpetuo duplatur, non prima. Id autem punctum diuisionis sæpius indicat. Porrò neque pausæ alterantur, neque figuræ minutiores. Sed huius rei exemplum est ex eodem Franchino.

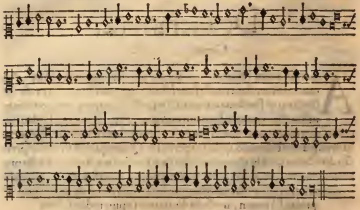
 TENOR

TENOR

CANTVS
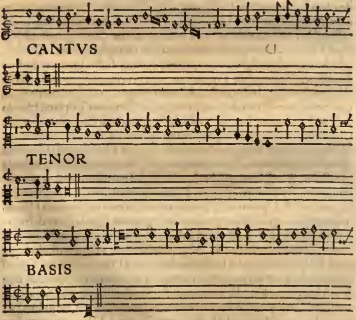

IN hoc Tenore perfectus est modus, perfectumq; tempus, Itaq; secunda breuis duplicatur ualetq; sex semibreuibus, ita quarta, ita sexta, pro quibus nequaq; licebit ponere longam. Ea enim quod ante similem obuenisset, neutiq; imperfici potuisset, quippe quæ non duabus sed tribus ualuisset breuibus. Consimili modo semibreuis secunda dupla est, quarta, sexta, octaua, decima, atq; duodecima. Deniq; eodem pacto iudicandum de secunda minima, quæ signum perfectæ prolationis sequitur, ualet enim duabus minimis, ut & quarta & sexta. Sed de hac nunc satis superq; dictum puto. Franchinus quædã præterea addit, de duabus remotis partibus iam imperfectam sequentibus, sed non alteratis, iam perfectam, alterata altera. Item quare secunda, non prior alteretur. Quæ longius prosequi non est usum operæ precium. Non enim fieri potest, ut qui hæc quæ diximus, cognita habuerit, ea quæ quotidiano usu obuenient, non optime ꝑspecta sit habiturus.

De Syncope

De Syncope & de huius nouæ institutionis diuersitate querela cum exemplis ad eam rem ostendendam opportunis. Deniq; de Sex uocum Musicaliũ deductionibus exempla, Cap. XI.

SYncopen uocant, quoties notulæ minores per maiores separatæ ad sese inuicem reducuntur. Ea cantui ualde familiaris, magnam uenustatem adfert si quis recte ea utatur, maxime autem in duarum uocum collusione adhibetur cum magna aurium uoluptate, sed nõ minus in tribus pluribusq; uocibus. Huius multa dare uel pręcepta uel exempla, non est necesse, quando ubiq; obuia & nemini ignota. Cauendum tamen in ea ne notarum separatio sit inepta, quod nempe fit, si uel nimis longa, uel per pausas differat, aut per nimis magnas notulas, ut minimas per longas, aut breuis pausam. Sed quotidiana consuetudo hæc omnia clariora faciet. Vnicum exemplum adponere placuit.

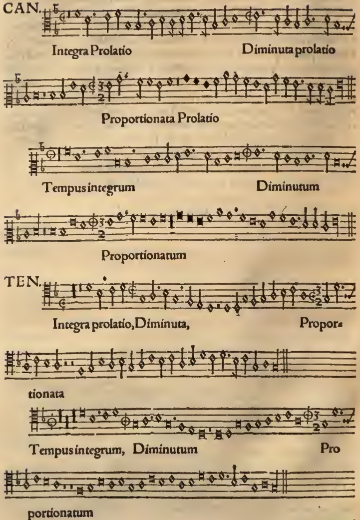
MEminit & Franchinus eius rei. Verum quæ hactenus præcepta sunt tradita, in mera primorum ac Procerū huius artis uoluntate, ut commodissimum illis uisum fuit, constiterunt, nec tamen inter eos quisquā adhuc tantæ fuit authoritatis, ut merito unius eius sententiæ staretur, q̄d cum passim uidere liceat, editis tot de hac musica à L. annis libellis, Tum exemplis id latius patere poterit eruditissimorum uirorum, qui non eodem pacto Modi, Temporis ac Prolationis signa obseruauere, ut de alijs taceamus. Id nos, antequam ad Proportiones, certum ac indubitatum negocium & naturæ limitibus, non ingeniorū arbitrio definitum, descendamus, nunc paucis aperiemus. Sanè apud Franchinum, unicum huius nouę prę ceptionis lumē, diuersas Musicorum sententias uidere licet, quas ut hic denuo post eum recenseamus, non est uisum nobis necesse. De ijs quæ ipse iam recepta ait, uideamus. Et primum quidem. Quid attinet Diminutionis tot signa ponere? Vt Numerū binarium Circulo Semicirculóue postpositum. Item uirgulam per circulum semicirculúmue perpendiculo ductam: Deniq; hemicyclum inuersum, Tria hæc, præter proportionem duplam faciunt diminutionis signa. Ac proinde, ubi ad diminutionem ostēdendam suffecerant duo hæc signa C ac ₵, ipsi duas alias comparationes faciunt C ac C2. Item ₵ ac Ɔ. Quo ultimo hoc usus est Iodocus à Prato in calce Patrē, in Missa Lom'arme VI. Toni. Rursus ₵ ac ₵2 in Qui tollis, Missę super Fortuna. Duorum primorum passim exempla reperias. Quidam Modi nulla habent signa præter pausas per terna ductas spacia, quēadmodum supra diximus. Alij Trochaicam rationem simplici ternario indicāt. Alij hoc signo ₵3. Iodocus fermè circulo integro, cui subijcit ternarium, quam rationem, & nos aliquando sequimur. Cæterum Triplam. Hemioliam, ac Trochaicam formam multi distinguere, imò discernere nequeūt. Cum Tripla ad Hemioliam, in celeritatis ratione sit dupla. At Trochaicæ, & alia mensura, & alia canendi formula, longe à Tripla atq; ab Hemiolia distincta. Semiditatem Franchinus longe à Diminutione seiungit. At alij id discriminis nesciunt, qui diminutionem ad notularum ualorem reuocant, quam Franchinus ad solam Tactus rationem retulit. Quidā omnia hæc miscent, & Cantores Ænigmatis uexant, ut non nisi ex unica Harmonia, nec nisi ab exercitatis negocium intelligi queat. Quid dicam de Imperfectione? Quando Franchinus similem ante similem nullo pacto imperfici uelit. Idq; tam anxie doceat. At quoties hoc non uulgares modo negligunt, sed Cantorum uelut Imperator Iodocus à Prato sæpissime? Quæ si exemplis declarare coner, parum memor fuero instituti mei, quod de duodecim Modis explicandis susceptum est, non de uniuersa musica ratione narrāda. Hic aliquot dúntaxat cantilenas adponere placuit, ex quibus Lector uideat, quam licentiose Prolationem, Tempus, Diminutionem, siue

per colores,

per colores, siue per signa corrumpant, aut confundant uerius, ut planè laterem lauem, si omnia ea prosequi, distinguere, ac definire uelim. Tria exempla erunt, Quorum primum Hypodorij Modi Tenorem habet, & bifariam quaternis regionibus pernotatum est. Semel triplici prolatione uidelicet integra, diminuta, ac proportionata: Iterum triplici tempore, integro, diminuto ac proportionato. Id ita discriminauit Sebaldus Heiden. Cuius libro primo meminimus. Secundum exemplum est Ioannis Ghiselin: In quo Sesquialterã Triplamq; æquauit his signis ɸ & ʘ. Quod utique intelligitur. Verum quod eas ambas Trochaicæ rationi adplicuerit, Idq; duplici pernotatione, uidelicet Prolationis formula in Tenore, Tẽporis autem in Basi, id uero est quod licentia factum Symphonetæ forte dicere possemus. Verum res non est tanti. Tenor Hypodorij Modi est, ut præcedens. Tertium exemplum trium uocum est, nimia, quantum ego iudico, licentia & triplæ & Hemioliæ & Trochaicæ rationis confusione: Triplam ac Hemioliam excusant ⏀ ac O: Alia non item. Sed diutius, quàm oportuit, huic nouæ rei immoror, audiamus nunc, quas diximus, cantiones.
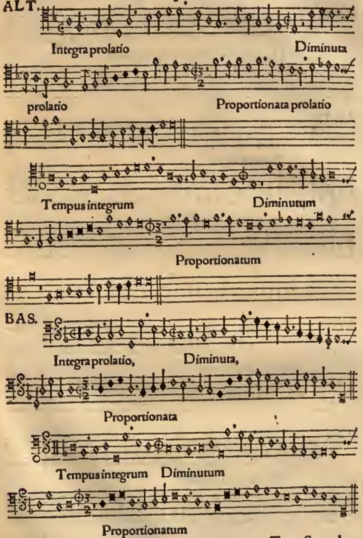
Primum

Primum
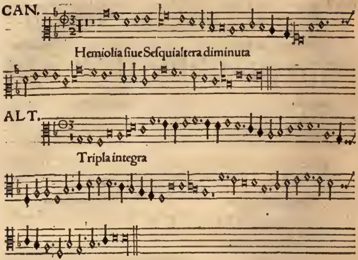

Exemplum.

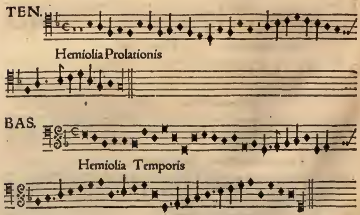
Exemplum.

ALT.
Integra prolatio
Diminuta
prolatio
Proportionata prolatio
Tempus integrum
Diminutum
Proportionatum
BAS.
Integra prolatio,
Diminuta,
Proportionata
Tempus integrum
Diminutum
Proportionatum
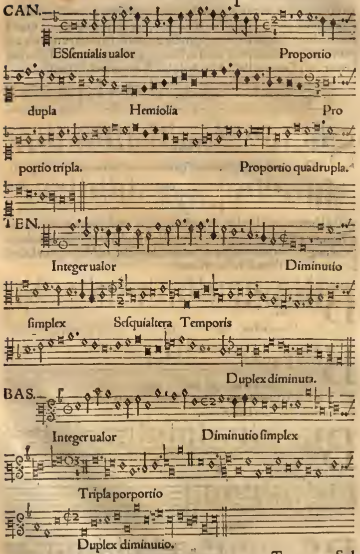
Secundum exemplum.

Ioannes Ghiselin author.

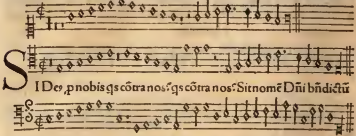

Tertium exemplum:

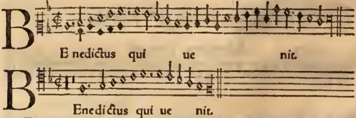

Deductiones.

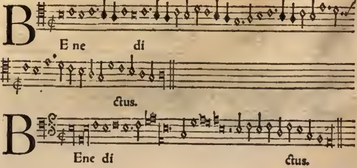
SEd utinam uideamus aliquando huius diuerſitatis finem. Nũc ut inci-pientibus quoq; Tyronibus cõſulamus, Sex uocũ deductionũ, quas ficto uocabulo à tribus uocibus Solmiſatiões uocãt, faciliora ex diuerſis au-thorib. adferemus exẽpla. Primũ ex Rhauo, q noſtra ætate de Muſica hac ſcripſit. In q̃ Tenor ac Baſis Mixolydij habẽt diapaſon. Id eſt eiuſmodi.

SEd libet rurſus ad Iodoci Pratẽſis exempla, ut doctiora ac animo meo ſemper arridẽtia deſugere, Quę haud ſcio ſtudióne ita inſtituerit, an ca-ſu, ut magnis illis ingenijs ſæpiuſcule accidere ſolet. In Miſſa igitur Lõme arme VI. Toni Benedictus ita intonat.

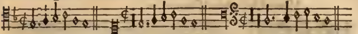

ET in Miſſa Gaudeamus Tenor Benedictus eandem uocum deducti-onem habet cum Baſi Æolia.

Et in

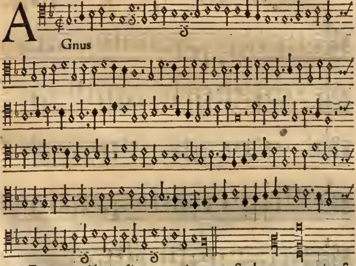
ET in Missa, Hercules dux Ferrariæ, Agnus Dei, Vbi Triadē in Monade instituit ad hanc sex uocum deductionem, oppidò ingeniosam. Vbi Baseos initium cum Cantus initio distat diapason. Tenor eodē principio, cum Cantu diapente, cum Basi diatessaron, hoc inceptionis ordine, ut Tenor incipiat in G magno, sequatur deinde Cantus post duo tempora in d paruo, Basis ultimum post Cantum & ipsa duorum temporū mora in D magno ad hunc modum.

Vt re mi fa sol la ex Missa Iodoci

Pratensis, Hercules dux Ferrariæ. Agnus Dei.

AGnus

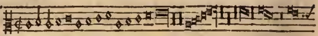

VErum nunc libet audire eum, qui ex proposito hoc argumenti tractauerit, Litauicum Senflium Tigurinum Ciuem nostrum. Qui, ut eo sonantius incederet compositio, Deductioni sex uocum adiecit Tenorem Fortuna, atq; ita Ionica suauitate rem feliciter absoluit. Quam cantionem, quia duplex utilitas, cum Deductionum usus, tum ligaturarum, ut uocāt, cognitio non modica Lectori ex ea accedit, omittendam non existimaui. Ea est eiusmodi.

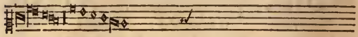
Deductionum uocum Mu

re Litauico Sen.

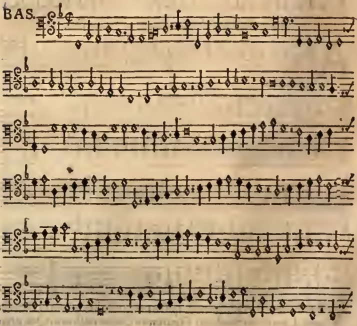
CAN.

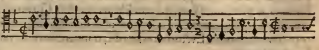
Voces Musicales ad Fortunam

BAS.
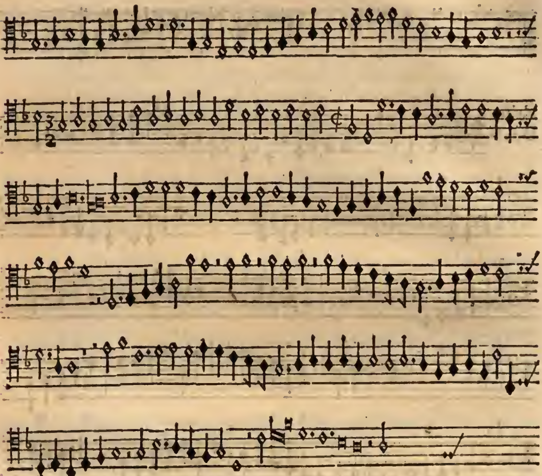

ALT.

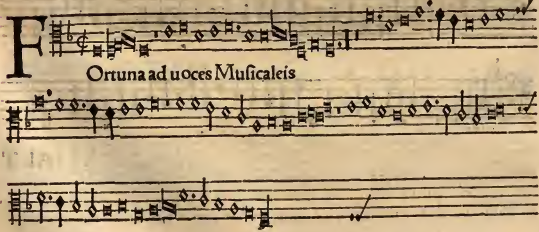

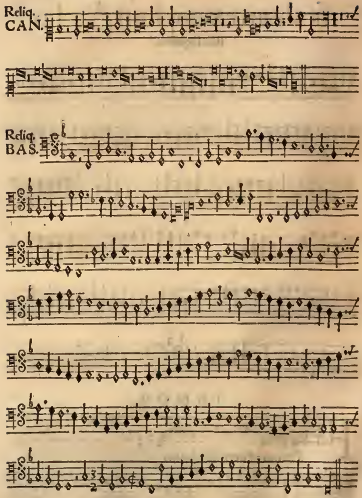
ſicalium exemplum Autho

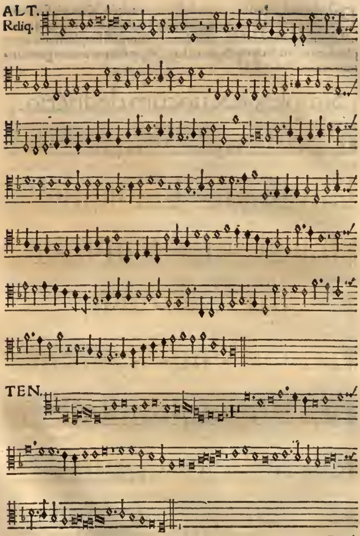
ſlio Tigurino.

TENOR

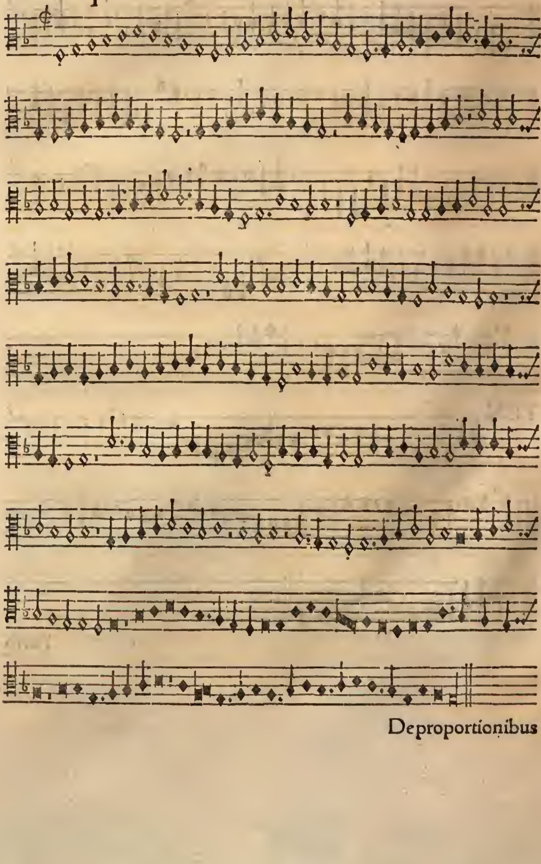

Reliq. CAN.
Reliq. BAS.

Porrò

POrrò quod primo uolumine de ſex uocum deductiõibus inſtituimus in Cantu plano, hic itidem obſeruare in hoc adeò cantu aliquo pacto uoluimus, ſcilicet ut rudibus conſulatur, qui non niſi ſimpliciſſimis exemplis duci uolunt, Sit igitur huius rei hæc abſque aliarum uocum garritu tenuis ac puerilis εἰσαγωγή.

Simplex ſex uocum deductio.

De Proportionibus musicis, Caput XII.

IN hac ultima huius instituti parte licet testari mihi, quod ante me haud scio num quisquam huius artis scriptorum fecerit, placere quæ de musicis proportionibus plærique diligenter scripsere, quod negocium doctum sit, atque ex intimis arithmetices penetralibus depromptum, porrò rursus displicere, quod magis hæc ad ostentanda ingenia, quàm ad magnum musices usum inuenta, uideantur. Nam ut obiter de genere multiplici dicam, facilimo inter quinque inæqualitatis genera, quid dupla ratio à semiditate differt? aut quadrupla octuplaq; à quauis alia imperfectorum diuisione? Superparticularis generis alia ratio, scio: sed qua, excepta sesquialtera, carere poterant ingeniosissimi quinque Symphonetæ. De tribus generibus sequentibus idem iudicium. Nec tamen improbo Franchini uiri doctissimi elaboratissimum de proportionibus musicis opus, sed de commoditate usus loquor. Ars, ut ars est, tradi debet. At res ipsa nunc clamat, superfluum esse tot proportionum obseruationes: quarum nemo, quantumlibet cantu exercitatus, meminisse queat, quasq; nullus ex doctissimis nostræ ætatis musicis dignatus est præter pauculas in Symphoniam adsciscere, ut in quibus maior labor in addiscendo quàm suauitas gratiáue in cantando esse constet. Ideoq; facile ab optimo quoque lectore ueniam impetrabo ipsa breuitate. Gustum enim duntaxat huius rei exhibebimus. Proportio est (definitore Franchino ex Euclide libro 5.) duarum quantęcunque sint, eiusdem generis quantitatum certa alterius ad alteram habitudo. Et in hac definitione, ut scrupulū amoueam, non me magnopere turbat, quod quidam pro uerbo proportio, rationem dicere malunt, distinguentes rationem à proportione, ut nostra ætate diuidunt proportionem à proportionalitate. nam ut proportionalitas uox est ueteribus, ut puto, inaudita, Ita proportio uix apud quenquam ex classicis scriptoribus reperias. At multa talia nobis hic dissimulanda. Sed operæ precium uidetur, ut hoc negocium aliquanto altius repetamus, at breuiter, ut alia. Omnis igitur quantitas ad alteram collata, est ei uel æqualis uel inæqualis, Quod ut lucidius appareat, de numero exempla proponemus. Omnis enim numerus, ad alterū collatus, est illi uel par uel impar. Si par fuerit, nulla prorsus accidet differentia. Sin impar, rursus uel maior numerus comparabitur minori, ut 4. ad 2: & maior dicetur inæqualitas: uel minor numerus

Proportio. *Ratio.*

comparabi-

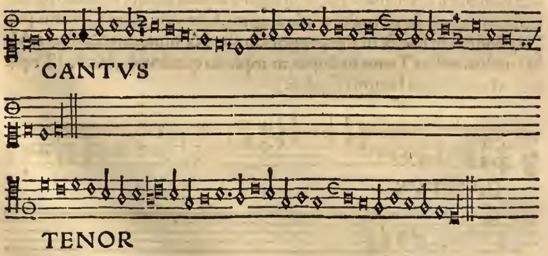
comparabitur maiori, ut 2. ad 4. & minor dicetur inæqualitas. Vtriusque partis quinque sunt genera. Et primum quidem genus multiplex est, quando maior numerus minorem numerum habet in se totum aliquoties, ita ut nihil desit, nihil exuperet, quod quidam pluries præcise uocăt. Quoties igitur maior numerus continet minorem bis, nascitur dupla ratio, ut 4. ad 2. comparata. Si ter, tripla: ut 3. ad 1: 6. ad 2. Si quater, quadrupla, & hoc in infinitum. Secundum genus Superparticulare uocatur, quoties maior numerus minorem in se habet totum semel, & præterea unam aliquã eius partem uel dimidiã, uel tertiam, uel quartam &c. Si dimidiam, ratio est sesquialtera, quæ etiam sesquipla & sescupla & græcè hemiolia uocatur, ut 3. ad 2: 6. ad 4. Si tertiam partem, est sesquitertia, græce ἐπιτρίτη, ut 4. ad 3: 8. ad 6. Sin quartam partem, est sesquiquarta, Et ea quoque in infinitum. Tertium genus est Superpartiens, quando maior numerus minorem in se continet semel, atque eius insuper parteis aliquas. Quod si duas eius continet parteis, superbipartiens, ut 5. ad 3. Si treis, supertripartiens uocabitur. Vt 7. ad 4. & hoc in infinitum. Adijcitur etiam sæpe partium denominatiuus numerus, ut 5. ad 3. proportio est superbipartiens tertias. 7. ad 4. est proportio super tripartiens quartas, & in cæteris eodem modo. Quartũ genus ex multiplici & superparticulari conflatum est: Dum maior numerus habet in se minorem uel bis uel ter, uel quotieslibet, atque eius unam aliquam partẽ. Vt 5. ad 2. proportionem habent duplam sesquialterã. Et 7. ad 3. duplam sesquitertiam, in qua denominatione sesqui non significat totum, ut in simplici superparticulari, sed penuria uocum ita loqui cogimur. Si enim dicamus dupla altera aut dupla tertia, obscurus fuerit sermo. Quintum ac ultimum genus ex multiplici & superpartiente coniunctum est. Quoties maior numerus minorem in se habet totum plusque semel, et eius plusque aliquã partem, ut 8. ad 3. quæ est dupla superbipartiens tertias. Siue 11. ad 4. dupla supertripartiens quartas. Quidam (ut Franchinus) duo genera superparticulare & superpartiens distinguunt partibus aliquota & aliquanta: Partem aliquotam uocant, quæ aliquoties sumpta præcise constituit totum, ut dimidium, pars tertia, quarta, quinta &c. Aliquantam autem uocant, quæ aliquoties sumpta non præcise constituit totum, sed uel deficit uel superat. Exemplum. Senarij aliquotas partes aiunt unitatem, binarium ac ternarium, aliquantas autem parteis quaternarium ac quinarium. At Boëthius de his nihil memoriæ prodidit, alioqui nõ timidus, ubi res exigit, in nouis fingendis uocabulis. Simplicius itaque est si de superparticulari dicamus aliquam partem, de superpartiente uero aliquas parteis, ut Boëthius consueuit, nam planè illi subscribimus. Eadem quinque genera sunt minoris inæqualitatis, & ijsdem etiam nominibus, nisi quod præpositionem Sub, ante ponendam existimant, ut dicamus subduplam, subtriplam &c. Verum

enimuero

enimuero id negocij, ut in numeris ac ſonorum collatione fieri habet: ita in notulis diuerſarum uocum, quod ad ualorem attinet, accidit, atq; ita hic fit comparatio. Et in maioris inæqualitatis ſpeciebus notulæ ualore minuuntur ſecundum ipſius proportionis denominationem, minoris uero inæqualitatis notulæ augentur ſecũdum eandem denominationem. Quod ut clarius fiat manifeſtum, de aliquot, ſed paucis admodum, dicemus, exemplaq; apponemus.

Dupla proportio.

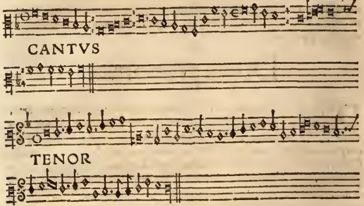
DVpla igitur proportio eſt, Vbi maior numerus continet minorem bis, ut 4.2. Quoties uero in cantu numeri præfiguntur ad hunc modum ; ; ;, notularum ualor duplo minuitur. Ita Longa pro breui: Breuis pro ſemibreui cantabitur, Reliquæ item notulæ ad eandem formam. Contra in ſubdupla notularum ualor duplo augetur. Ita breuis pro longa, Semibreuis pro breui exhibebitur. Oportet autem comparationem æquis rationibus fieri, ut perfecta perfectis comparentur, ac imperfecta imperfectis, alioqui ſæpe ſurdam feceris proportionẽ. Quod exemplis Franchinus eleganter probat, nec res eſt difficilis intellectu. Deſtruuntur autem proportiones obuenientibus in medio uel ſignis temporis, uel contrarijs proportionum ſpeciebus, ut dupla per hæc ac ſimilia ſigna O C: uel per ſubduplam. Ita tripla ac reliquæ ſpecies omnes per eadem ſigna, ac contrarias proportiones, quod in exemplis uidebitur. Sed duplæ ex Franchino hoc ſit exemplum.

IN hoc Cantu ſignum C deſtruit proportionem, quam numeri ſequentes rurſus inſtaurant. Sed adiungemus exemplum ex eodem authore,

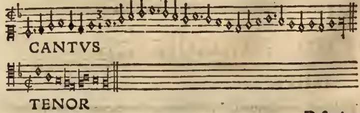
V ubi oppoſita

ubi opposita proportio destruit proportionem. Quod tamen intelligendum est si nullum interuenerit signum. tum enim augerentur notulæ ualore duplo. qui hic tantum in pristinum redit ualorem.

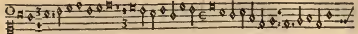
Tripla proportio

Tripla proportio est cum maior numerus continet minorem ter, ut sex duo. Quoties uero cantui præfiguntur hi numeri 3/1 6/2 9/3, notularum ualor triplo minuitur, ita tres semibreues pro una semibreui obuenient, tres item breues pro una breui, & in cæteris eodem modo. In subtripla autem contra, notularum ualor triplo augetur. Cantores etiam Canonis præscriptione & in hac & in aliis proportionibus & minuunt & augent, Ve his uerbis. crescat Tenor in duplo, in triplo, in quadruplo, &c. Sed Triplę hoc est exemplum Ioannis Coclæi.

Destruitur

DEstruitur autem & hæc proportio per numeros contrariæ proportio nis, hoc est, subtriplæ, Siquidem nullum signum interpositum fuerit, quod ex hoc Franchini exemplo patebit.

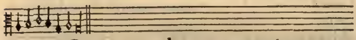

CANTVS

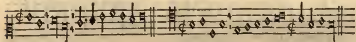

TENOR

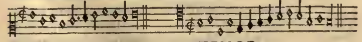
Quadrupla proportio.

QVadrupla proportio est cum maior numerus continet minorẽ quater ut 4. 1. Cæterum in cantu quoties numeri ad hunc modũ $\frac{4}{1}$ $\frac{8}{2}$ $\frac{12}{3}$ præfiguntur, notularum ualor quadruplo minuitur, Ita longa semibreui ualet, breuis minima, & de reliquis eodẽ modo. Exemplũ est hoc Coclici.

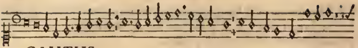
CANTVS TENOR

CÆterum & huius proportionis, & duplæ exempla posuimus, magis quia addiscẽtibus facilia sunt, quã quod ea magnopere ad rem siue ad necessariũ musices usum pertinere arbitremur, Ingenij est exercitatio, sed non perinde atq; in alijs rebus utilis. Nam quid prohibet, si quis ita hoc exemplum ponere uolet, quin id tuto liceat?
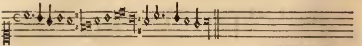

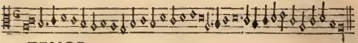
CANTVS TENOR

DEstruitur autem per subquadruplam, nullo interturbãte signo, ut ex iam dicto exemplo atq; item ex hoc Franchini exemplo patescet.
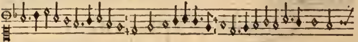

CANTVS

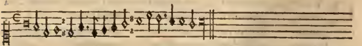

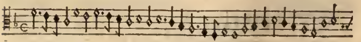
TENOR

DIctum eſt autem antea, notulas in minoris inæqualitatis ſpeciebus eo augeri modo, quo in maioris inæqualitatis ſpeciebus minuunť nempe ſecũdum proportionis denominationem. Huius unum exemplum ex Franchino adpoſuiſſe ſatis nobis uiſum, ut in alijs ſpeciebus ſimilis conſideratio, ſiquidem alicubi obuenerit, accipi queat, aliorũ enim hic non noſtras præceptiones docemus.

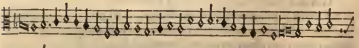

CANTVS

TENOR

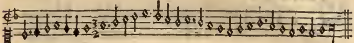

HActenus de genere multiplici ſatis ſuperq́ dictum putamus, cui tándiu immorati non fuiſſemus, niſi cognitum eſſet nobis eas ſpecies facilimas intellectu captuq́ eſſe. Nunc generis ſuperparticularis unam dúntaxat ſpeciem ponemus, quam doctiſſimi quiq́ ſuis cantilenis intermiſcere haud ſunt dedignati.

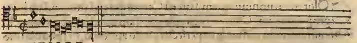
Seſcupla

Sefcupla fiue fefquialtera proportio.

Sefquialtera proportio eft, quoties maior numerus minorem femel complectitur ac infuper eius alteram partem, hoc eft, dimidiam ut 3 ad 2. 6. ad 4. comparata. In cantu autem ita præfiguntur numeri $\frac{3}{2}$ $\frac{6}{4}$ $\frac{9}{6}$ ac notulæ altera parte minuuntur. Itaq; tum femibreuis cum minima, aut tres minimæ pro una femibreui cantabuntur. Item breuis cum femibreui pro unica breui: Contra in fubfefquialtera notulæ altera augebũtur parte. Sed fefquialteræ hoc rurfus Coclæi eft exemplum.

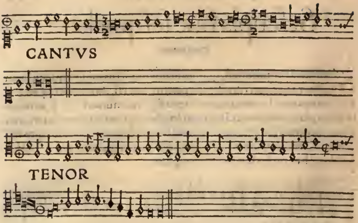

CANTVS

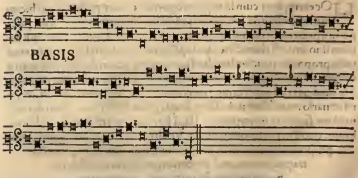

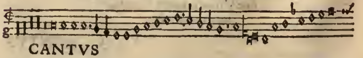
TENOR

HOc exemplum cum in tripla proportione etiam pofuerimus, hic tamen redaffumere placuit, ut ftudiofi facilius harum differentiã perciperent, præterea ut manifeftius fieret, quantum erroris admittant, qui triplam uno ternarij charactere, aut duplã binario indicari falfo putant, cum nulla proportio paucioribus duobus numeris notari debeat, imò uero fi id liceat, iuftius longe fefquialtera ternario indicaretur, cum treis minimas pro duabus exhibeat. Minus erroris erat, fi diminutionem perfecti temporis ternario manifeftari uoluiffent, de qua plura differuimus, cum de diminutione fuperius præcepimus. Illud haudquaquam prætereundum filentio, quod in prolatione perfecta, femibreuis perfecta per fefquialteram proportionem ueniet in menfuram femibreuis imperfectæ extra proportionem. Item breuis perfecta in menfuram breuis imperfectæ extra proportionem pofitæ. Vt hoc exemplo Franchinus commonftrat.

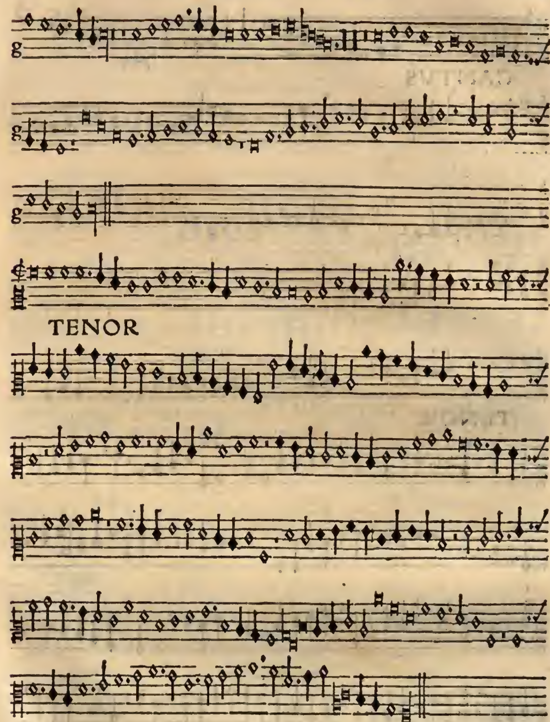

COlor etiam nonnunquam satis est Cantoribus ad innuendam hanc proportionem. Cuius rei exempla duo sunt apud Iacobũ Hobrecht in breuibus semibreuibusq; imperfectis pũcto apposito, Hypoæolio modo in Cantu cui tamen infernè ditonum annexuit, supernè semitonium.
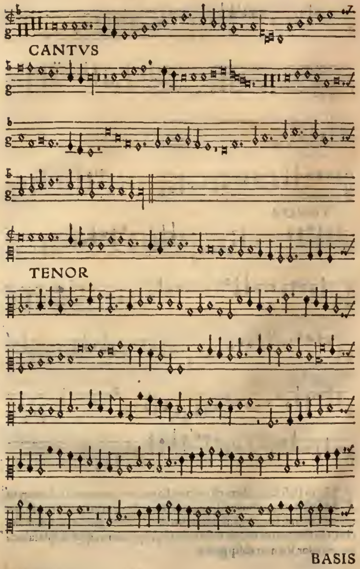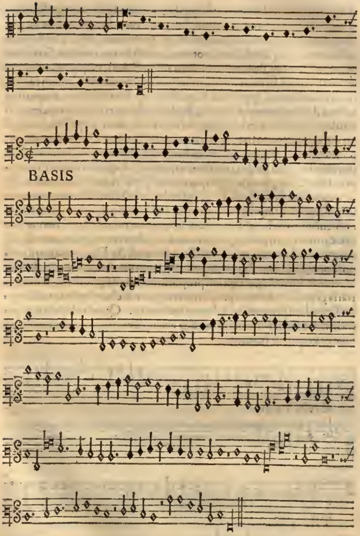

TENOR

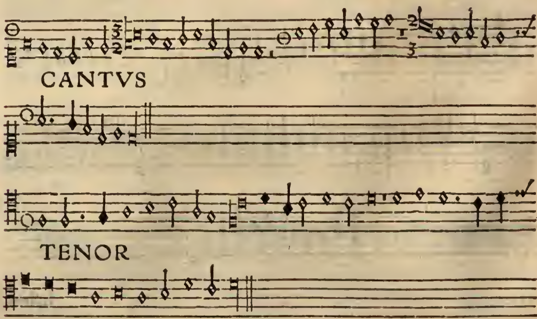

HAc in Baſi ſeſquialtera eſt ratio nullo numero pernotata ſed colore in alteris notis, quibus additur punctus. habet autem non ineptam grauitatem, etiamſi ſaltationi uideatur proxima. Subiungemus ex eodem alteram, ubi ſemibreues eadem inſtituuntur proportione, quæ & ipſa ſaltationi propior, ſed non abſq; gratia.

CANTVS
TENOR
BASIS

BASIS

IN hoc tenore uides caudam sesquialtera ratione institutam per semibreueis, ut in præcedentis cantilenæ Basi per breueis, Præterea Basis hic initio ferè eandem habet in semibreuibus proportionem, eleganti sanè mensura. Id autem consyderandum quoties color adhibetur, omittendū esse numerum: Et contra, si numerus forsitan adiunctus est, nequaquā adhibendum esse colorē. In minimis libentius numerum posuerim, quàm colorē, ne cū semiminimis, quę colore sesquialterę non sunt, incidant, magnamq; cantori dubitationem adferant difficultatemq; separandi semiminimas ab minimis, cum alteræ ternario, alteræ binario incedant. Porrò hæc ternarū pro binis æquatio in hac proportione indoctioribus Cantilenarum compositoribus occasionem dedisse uidetur sesquialteram ternario notare, q̃d tres minimæ in ea duabus minimis æquentur, de quibus multa Franchinus differit. Neq; uero hæc proportio cum perfecta prolatione eadem est, ac neq; his notanda signis ⊙ Ͼ, quando perfecta prolatio treis minimas sesquisemibreui imperfectæ opponit. Hæc autem proportio uni ac soli semibreui imperfectæ easdem. Sed de sesquialtera nunc satis. Cæterum hoc quoq; notandum pausas proportionibus subiacere, neq; una ratione, sed diuersis, ut tempora sunt uel perfecta uel imperfecta. Diximus autem proportiones obuenientibus uel signis uel proportionibus contrarijs destrui. Verum si destructa per signum proportione, illud signum sequatur contraria proportio, ea noua proportio erit, quæ notulas uel minuet uel augebit secundum proportionis denominationem. Quod ut lucidius appareat Franchini de sesquialtera ratione exemplum apponere placuit, finem huic præceptioni statuentes.

HÆc fermè ſunt, Optime Lector, quæ ab noſtræ ætatis muſicis præcipiuntur ab ijſdem tamẽ, ut multi cantus teſtimonio eſſe poſſunt, nec ad amuſſim, nec perpetuo abſeruãtur. Reliqua apud Franchinum, uirum doctum ac diligentem perquirantur, neq; enim uolui in alieno opere eſſe ingenioſus, negocium ſanè infiniti laboris, ſed utilitatis non admodum magnæ.

Duodecim Modorum exempla ac primum Hypodorij ac Aeolij, Cap. XIII.

HActenus huius artis nouæ canonas ſiue præceptiones, qua potuimus cum luce tum breuitate recenſuimus. Reſtat nunc ut exemplis doceamus, & hanc in omnibus Modis, quos priore oſtendimus libro, uerſatam eſſe, inuitis ac reclamantibus omnibus ferè huius ætatis cantoribus, adeò ſuis dotibus fœcunda eſt natura, ut neſcientes, eam tamen ducem ſequamur. Ponemus autem cantilenas bonas, ſimplices, argutas, cantatu faciles, non phaleratas, quaſdam etiam è uulgo deſumptas, in quibus naturæ uis expreſſa nobis uiſa eſt, Lectorem ſuo linquentes iudicio, neq; enim omnibus omnia placent, & ſemel audita contemnímus, cum mihi uideatur docta cantilena ſemper ſuſpicienda, ut doctum Poëtæ Cermen, ijs præſertim qui uideri uelint ueri muſici, hoc eſt, qui non auribus tantum, ſed ratione etiam iudicant. In uniuerſum autem, cum Modorum naturam ſuperiore uolumine diligenter, ſatisq́;, ut puto, lucide expoſuerimus, non uidentur ea hoc loco expetenda eſſe, niſi aliquando, ne paginæ uacent, libeat quædam interſerere, quæ tamen accidentaria huius ſint cantus. Qua in re fortaſſis hoc præfari conueniet, hoc in nouo negocio nondum ullo certo conſtitutum pſephiſmate aut decreto, quo pacto nobis nominandæ quaternûm, aut plurium pauciorúmue regionum uoces. Neq; enim ullus tantæ authoritatis hactenus fuit (ut ſuperius item cõmemorauimus) hac in arte, ut ſolius eius conſulto ſtaretur, ſed uſus dúntaxat aliquot nobis exhibuit, qui hercules ſpectandus uidetur, quippe

Quẽ penes arbitriũ eſt, & uis & norma loquendi, ut inquit Flaccus.

Hic igitur uſus ſupremã uocem Cãtum uocat, mediam Tenorem, imam Baſin, non abſurda per Iouẽ ratione. Neq; enim ſuauior ulla uox eſt, q̃ ea quæ à pueris accinitur, ut merito illa κατ᾽ ἐξοχὴν Cantus nomine uocetur.

Vulgus

Vulgus crebrius Discantum uocat, ut differat à communi nomine cantus. Tenor aūt uelut Thematis filum, et primum uocum inuentum, quem ferè aliæ respiciant uoces, & ad quem omnia ordinētur, dictus uidetur. Basis uero, quod in eam tanquam in fulcimentum omnes inclinent uoces, secundum artem suam inuenit appellationem, Vbi enim in cōcentu ea uox minus firma fuerit, ibi reliquæ uoces omnes euanidæ apparent, quemadmodum superiore diximus libro, uec maiestatem ullam habere possunt. Quartam, quæ octauam cum Basi, ut Cantus cum Tenore, obtineret, uocem Altum uocarunt, quidam Altitonantem. Ex his itaq; quatuor uocibus, tanquam ex quatuor elementis, corpus mixtum fit pulcherrimo naturæ munere, cui corpori quidam singulas adiecerunt, ut ex quinq; uocibus corpus constaret, alij binas, nonnulli plureis. Sed profecto non tam ad aurium uoluptatem, quantum ego iudico, quàm ad ingenij ostentationem. Vix enim natura fieri potest, ut humanum ingenium, ad tot ac tam uaria distractum, attente simul omnia cōsyderet. Itaq; qui plureis simul quā quatuor in unum cōcentum instituerunt uoces, perinde mihi facere uisi sunt, atq; qui corpus physicum ex quinq; elemētis fieri posse persuasi, quintam, ut physicorum nostra ætate uulgus loquitur, essentiam quatuor illis addere laborent. Potest certè eximius Symphoneta, mea quidem sententia, non minus ingenij uireis ostendere in duabus tribúsue cōiungendis uocibus, quā in multarum uocum aceruo ac garritu. Scio alijs aliter uisum, nec ego cuiusq; iudiciū reprehēdo, sequatur porrò quod quisq; uelit, mihi mea dicta sentētia est. Quot homines, tot sentētiæ, suus cuiq; mos. ait Comicus.

Cæterum ut qui epistolarum libros edunt, sæpe aliorum item, non ita pure loquentium, epistolas suis illis elaboratis cōmiscent, Videlicet ut contraria opposita ex oppositis, quemadmodum philosophi loquuntur, magis elucescant, quod paulò ante nostram ætatem Angelum Politianum fecisse uidemus: Ita nobis in his quoq; exemplis uisum est factu opus, nempe ut Iodoci à Prato, ac aliorum Classicorum Symphonetarū doctissimis illis cantionibus, aliorum item cantus, non tam uenustos adiungeremus, ut haberet Lector quod ex Antithetis iudicaret aliquanto argutius, quàm hactenus factum est. In primis autē hoc sciendum, Triplicia nobis, uelut trium ætatum, placuisse exempla. Prima quidem, (quanq; ea admodum pauca ponemus) uetusta ac simplicia, & uelut huius artis infantiæ, quo pacto ante annos LXX. opinor primi huius artis inuētores intonuêre. Neque enim (quantum nobis constat) hæc ars est multo uetustior. Eius cantus simplicitate (ut ingenue, quod cordi sedet, dicam) mire nonnunquam oblector, cum mecum Antiquitatis integritatem contemplor, ac nostræ intemperantiam Musices animo perpendo. Est enim in eis mixta cum mira grauitate maiestas, quæ nō minus cordati hominis aureis demulcet, quàm
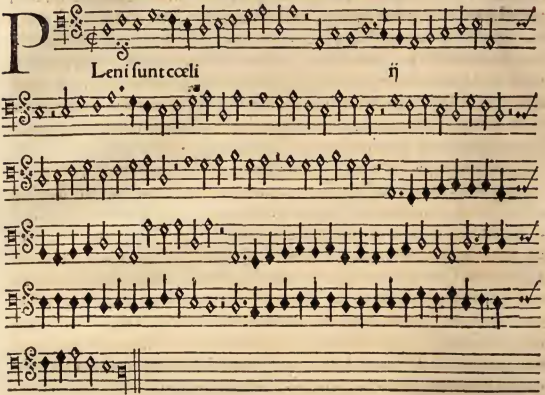
multi

multi inepti garritus ac lasciuientium strepitus. Altera pubescentis iam artis ac adolescere incipientis, denique ad maturiorē ætatē promotæ, quo pacto ante annos XL. cecinisse constat. Ea perplacent, quippe quæ sedata, animum uerè oblectant. Tertia huius perfectæ iam artis, cui ut nihil addi potest, ita nihil ei quàm Senium tandem expectandum, quomodo à XXV. iam annis cecinerunt. Atqui prò dolor in tantam lasciuiam nunc deuenit hæc ars, ut doctis propemodum sit tædio: Idque multas ob causas, maxime uerò, quòd cum maiorum uestigia, qui Modorum rationem exacte obseruauerunt, sequi pudet, incidimus in alium quendam tortum cantum, qui nulla ratione, nisi quia nouus est, placet quod antea etiam aliubi conquesti sumus. Itaque nunc quod ad primæ Diapason speciei duos attinet Modos, Hypodorium, ac Æolium, eorum breuiter ponemus exempla, ut primū Hypodorij ex uno modulo duarum uocum concentum, qui modus fuit olim Okenhemo familiaris, postea ab alijs multis, præcipue uero ab Iusquino feliciter tractatus. Secundo duarum uocum, ut Vaqueram & Iusquinum uno argumento occupatos, in Tractu quodam, ut uocant, quanquā in Iusquini Cantu statim quatuor etiam uocum est cauda, quam à reliquo corpore separare uolebamus. Tertio trium uocum oppidò antiquam incerto authore. Quarto quatuor uocum simplicem, sed in qua Modi natura oppidò pulchre expressa est. Quo fit ut numeris respondeant etiam cantiones, et quod ad Monadem attinet, Hoc est duarum uocum concentum ex una uoce, duo exempla ponemus. Alterum ex Iusquini Hercule in sua sede positum ac finitum in D. Alterum per diatessaron leuatum in G, sed non absque fa in b claui, ut in Dorio Hypodorioque frequenter fieri solet ex Petri Platensis Missa. O Salutaris Hostia. In priore exemplo Inferior uox diapente infra incipiens semibreui præcedit. In posteriore contrarium fit, Nam Tenor incipit, & sequitur Basis in diapente post integrum tempus.

X Monadas
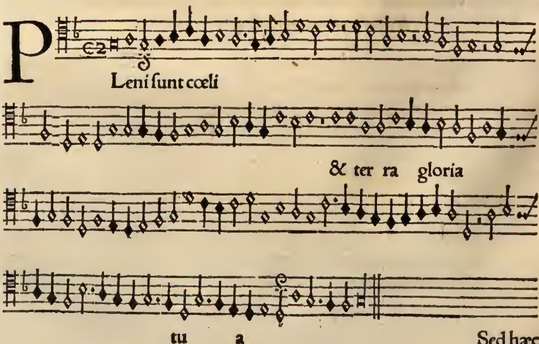
Monados in Hypodorio prius

exemplum ex Hercule Iodoci Pratensis.

Eiusdem alterum exemplū

ex Petro Platensi.

SEd hæc hactenus de Monade huius Modi satis: De Dyade aliquanto in longius exemplum protraxit nos duorum Symphonetarũ Vaqueræ ac Iodoci Pratensis concertatio, in hoc nobis proposita, quemadmodũ paulò ante admonuimus, ut lectoris iudicium excitaremus ad plenius consyderandum quid in unoquoq; laudaret, quid offenderet. Qua in re nostrum quidem iudicium frustra expectet Lector. Nam præterq;, quod omnis comparatio odiosa est, etiam hoc impedimenti accedit, quod ingenium meum partim rudius est, quàm ut de hoc negocio, certò pronuntiare queat, partim etiam nimio in Iodocum affectu corruptum, utpote quem extra aliorum aleam ponere soleam, haud ignarus, quod Flaccus de Poëtarum ad Homerum comparatione cecinit,

Non si Priores Mæonius tenet
Sedeis Homerus, Pindaricæ latent,
Cæacq;, & Alcæi minaces,
Stesichoriq; graues Camœnæ,

Ita in horum uirorum classe rem se habere. Scio multam nos illis alijs quoq; debere gratiam, qui apud me in magna sunt existimatione, cum ob ingenij acrimoniam, tum ob non proletariam Musicæ rei eruditionem, quod de Okenhemio, Hobrechtho, Isaaco, Petro Platensi, Brumelio, atq; alijs, quos enumerare longum esset, hoc in libro sæpe testati sumus. Itaque nunc de hisce exemplis, ut Modum Hypodorium exprimant, breuibus explicandum uidetur.

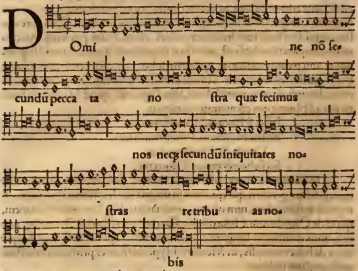
In Vaqueræ duarum uocum exemplo priore Tenor nobis Hypodorium belle exprimit, Sed Basis Dorium, cui tamen per lasciuiã superné diapente adiecit. In secundo eiusdem exemplo Cãtus eundem Hypodorium ostendit, cui superné semitonium, inferné tonum adijcit. In Tenore etsi Phrasis sit Hypodorij, atq; adeò etiã finis, limites tamen sunt intra duo Ff.

In Iodoci uero priore exemplo Cantus Hypodorium refert, defectum superné tono. Altera autem uox suauitatis & omnis iucunditatis plenissima Dorium, cum adiecto superné Semiditono, quod in Dorio, Hypodorio atq; Æolio frequentissimum esse sæpe admonuimus. In sequenti uero exemplo Tenor Hypodoriũ absq; descensu diatessaron, refert: Basis uero Dorium exprimit, atq; ita quoq; dein de se habet, ubi aliæ accedunt uoces.

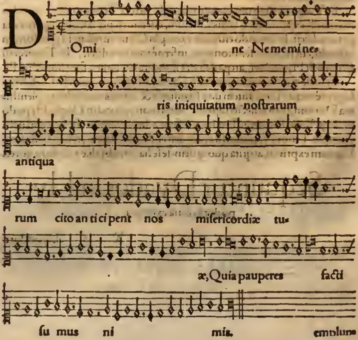
Sequuntur Dyados in Hypodorio bina exempla.

X. 2 Hypodorij

Hypodorij duarū uocū ex
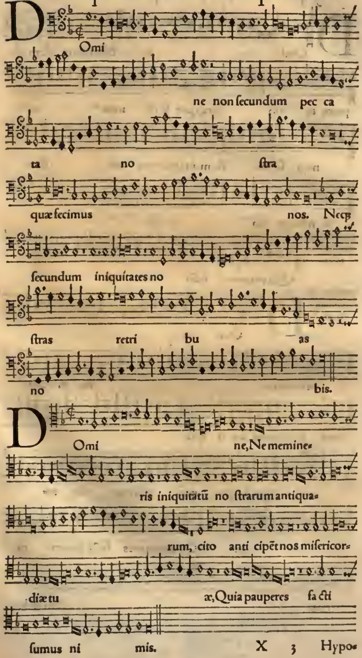

ALTERUM.
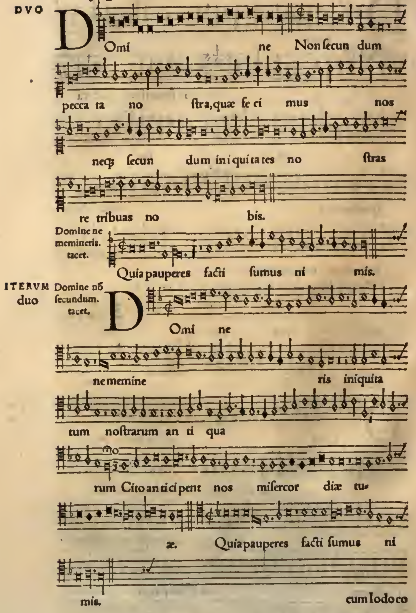

emolum

emplū author Vaqueras.

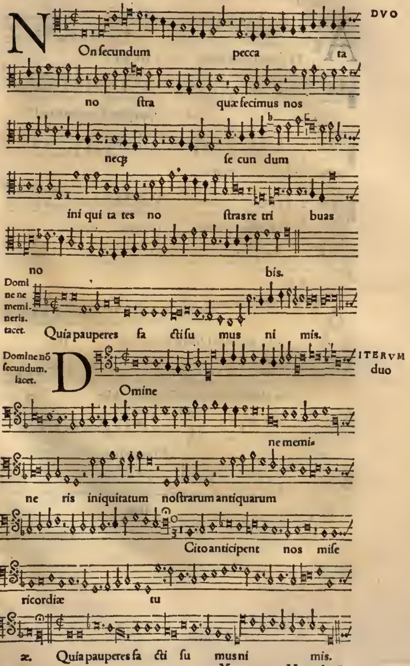

EXEMPLVM.

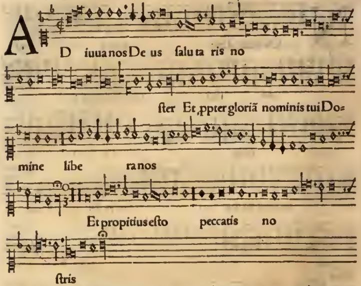
Hypodorij exemplū binarū uo

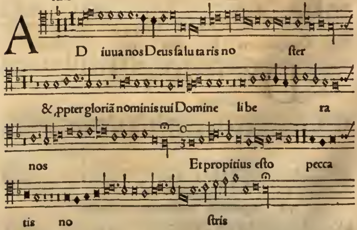

cum Iodoco Pratensi authore.

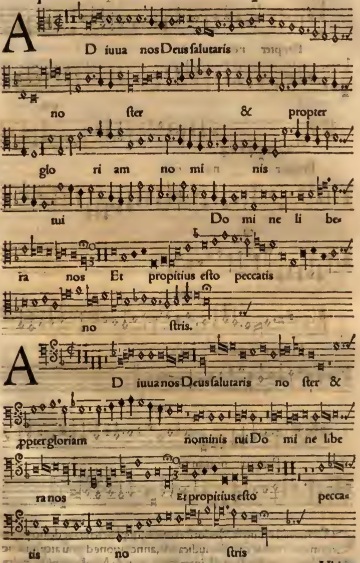
Hypodorij IIII. uocum exem

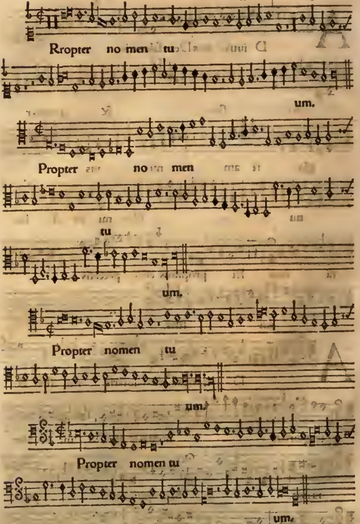
plum ex eodem

plum ex eodem Iusquino.

Vltima

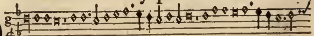
Vltima eiusdem pars.

CÆterum ad uniuersa Modorũ exempla, quę hactenus ac deinceps ponemus certius ac exactius iudicanda, annotatione dignũ atq; huic negocio admodũ utile uisum est, inter cætera quæ de Modis oppidò multa hactenus

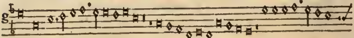
hactenus docuimus, hoc quoq; Lectorē admonere, Modorum occultam quandā esse cognationē & alius ex alio generationē, Nō sanè Symphonetarum ingenio quæsitā, sed rerum natura id ita disponente. Hoc enim fieri uidemus, qties Hypodorij instituitur Tenor, ut eius Basis sit Dorius, sępe etiam Æolius, queādmodum exemplis cōtinuo sequentibus perspicuum est. In qbus cum Tenor sit Hypodorius, Basis Dorij Systema habet, cum Semiditono supernè. Cantus ac Altitonās, aliquando manent cum Tenore, aliquādo euariant. Rursus quoties Tenor Phrygius est, Basis ac Cātus sæpe in Æoliū incidunt, quod uidere licet in Threnis Diuæ Magdalenes, quos postea in Phrygio referemus. Nonnunq; Cantus in Hypophrygiū uenit. Item, cum Mixolydius in Tenore est, Cantus ac Basis, Hypomixolydij, q̄d Dorij est, Systema habent. Item, cum Hypoionicus instituit̃, Ionicus uenit in Basin. Deniq; si Tenor cōmunem habet duorū Modorum diapente, Modi ipsi integri in extremis sunt uocibus, ut Authētes in Basi, Plagius in Cātu. In uniuersum Baseos uox libēter in Authentas inclinat, Cantus in Plagios, naturali quadā admirāda magis q̄ explicabili ratione. Sed ut in Dorij ac Phrygij Tenore Basis in Æoliū, Systema uno dúntaxat semitonio à Dorio uariegatū, libēter incidit, ita sæpe fit ut Basis Ionica Tenorē nanciscatur Lydiū, quemadmodū accidit Iodoco Pratēsi in Agnus Dei Missæ Fortuna (libet nunc ita loqui, quando aliter non possumus) & cōtra Ionicus Tenor Basin Lydiā, q̄d usu sæpe euenire Lector ipse simul atq; animum intenderit, facile uidebit. Neq; enim Cātores hoc studio aut suapte arte faciūt, excidit eis hoc magis naturę munere, q̄ ipsorum uoluntate. Nec tamen perpetuo, q̄d nunc dixi obseruatū est, sed ut plurimū, nam sæpe contrarium reperias, maxime in tortis cantibus. Verum ad hoc mihi hæc dicunt̃, ut Lectoris ingeniū excitem ad expedite iudicandū. Neq; enī quicq; æque acuit Musicū ingenium, imò nihil æque est Musicum, atq; de Modis erudite iudicare. Mihi quidē hoc naturæ miraculo factū uidet̃, qui Modorū rationē ignorarunt, ab ijs tam eleganter sępe seruatos esse Modorum limites ac eorundē uim expressam. Nā q̄d ab eis aliquādo deuiarunt, nec naturā secuti sunt, non mirū, Quæ enim naturæ pars est, in qua non aliquādo incidat error? Proinde partuū monstra uocare soleo Cantus extra Modi naturā præcipitatos, quales plurimos ubiq; reperias. Nunc Triados sanè uetustā ponemus Cātilenā, quæ quantū mihi semp arriserit, imò q̄ties ego illi arriserim dici nō potest, adeò eius simplicitas simplicē meum animū uelut fascinauit, ut nunq; satur eius factus fuerim. Lector hoc stulto meo affectui cōdonet etiam atq; etiam oro. In ea Tenor uere Hypodorius est. Basis Dorius cum semiditono supernè, huic Modo cū Dorio ac Æolio cōmuni. Cantus Hypodorius est Phrasi ac fine, sed propter cum Tenore collusionē descendit in cōmunem duorū Modorū diapente, haud cum mediocri per Iouē gratia. Verba subtus non ab authore ipso, sed ab quopiam alio postea addita sunt, pia quidē, sed haud scio q̄ ubiq; syllabis bene apta. Nostrū iudiciū de Harmonia fuit.

Triados in Hypodorio ex

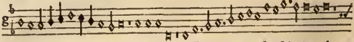

D

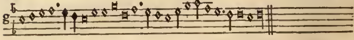
Eus meus ad te leuaui animā meam, Vi de ca la mi-

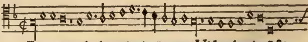
ta tem & humilitatē meam: Ne dereliq̄s me ser. tu. De. Libera ouē tuā

de laqueo uenantium. Deus meus, & Dominus, nostrę salutis author.

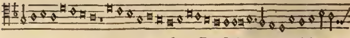

Cui sit gloria, & potestas, honor, decus & Imperium.

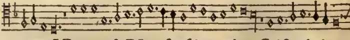

D

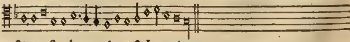
Eus meus ad te leuaui animā meam. Vide calamitatē, &

humilitatē meā. Ne dereliq̄s me ser. tu. Deꝰ. Libera ouē tuā de laqueo

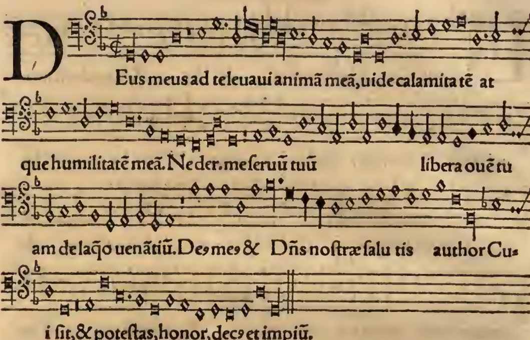

uenantiū. Deꝰ meus & Dn̄s nostræ salutis author. Cui sit gloria,

& potestas, honor, decus & Imperium.

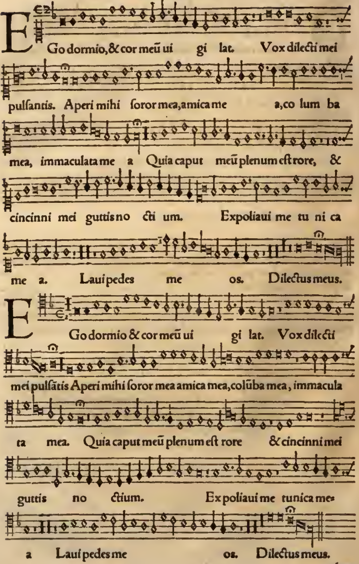
emplum incerto authore.

QVæ sequitur Cantio quatuor uocũ Antonij à Vinea est Traiecten sis in Belgis. In qua Tenor, quòd eadem duorum Modorum diapason est, perinde atq; Æolius esset, incedit, sed Hypodorium esse inferior diapason, atq; adeò finalis clauis euincit. Basis autem festiuissime semiditono, huic, ac alijs duobus Modis, Dorio ac Æolio communi, insurgit. Habet autem tota cantio natiuam gratiam in omnibus uocibus, ut dormientem uere uigilare uideas. Cantus est simplex nullo magnopere quæsitus fuco, nullis lasciuiẽs lenocinijs: Ideoq; apud grauissimos quosq; plus authoritatis merito habere debet, & Lectorem uel hac gratia allicere. Hæc hactenus de Hypodorio. Cui socius est Æolius in eadem diapason specie, au thore Heraclide apud Athenæum lib. 14. quemadmodum priore ostendimus libro. Eius Æolij exempla continuo, post ultimum hoc Hypodorij quatuor uo cum exemplum, cum paruula præ fatiuncula subnectemus.

Hypodorij IIII uocum exem
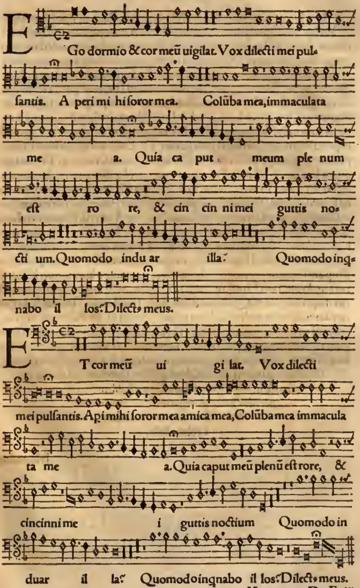
Antonio à Vinnea

plum

plum. Cant. 4. Authore

Traiectñ.

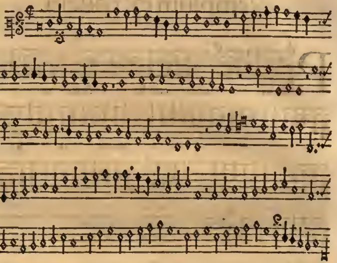

De Aeolij Modi exemplis.

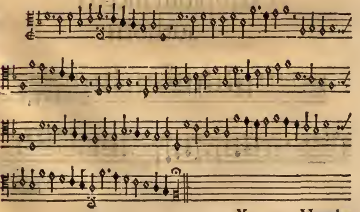
ALter huius Diapaſon ſpeciei Modus eſt Æolius, de quo libro ſuperiore ſatis ſuperq; diximus: Hîc dúntaxat exempla eius tractanda uidentur. Hic Modus ſanè excidit Symphonetis natura id monſtrante atq; propémodum cogente. Cum enim Dorium per laſciuiam uariare uellent in diateſſaron ſuperiore, imprudentes in Æolium inciderunt, perinde atque de Lydio diximus, quem eadem laſciuia in Ionicum poſtea torſerunt uerius quàm flexerũt. Monados quatuor exempla ponam: Quorum tria priora Dyadẽ in Monade habẽt, hoc eſt binas in ſingulis uoces. Quartum etiam treis. Primum eſt Iacobi Hobrechthi Symphonetæ, quod ad copiam attinet, ac Carminis maieſtatem D. Eraſmi Roterodami Præceptoris noſtri, atque adeò etiam noſtro iudicio, nulli ſecundus. Fuit autem puero Eraſmo in Muſicis Præceptor, ut ex ore Eraſmi ante multos annos ipſi audiuimus. In ea cantione Æolij Syſtema eſt cum Semiditono aut diateſſaron ſupernè. Alterum exemplum eſt Iodoci Pratenſis cum eodem Semiditono ſupernè. In quo phraſis quidem uere Æolij eſt, finis tamen Ionici, quod ſæpe Iodocus licenter fecit, iucũditatem & gratiam ex raritate malens, quàm ex Modi ratione ac natura. Tertium exemplum eiuſdem eſt Iuſquini ex Miſſa ad fugam facta, in quo acutior uox incipit, ac poſt duo tempora ſequitur grauior in ſubdiateſſaron, ut uulgo loquuntur. Eſt autẽ uerum Aeolij, non Dorij, ut quidam ſcripſêre, Syſtema, finitum etiam infima diapente chorda. Quartum exemplum Triadem in Monade habet, incertum cuiúsnam authoris. In eo phraſis Aeolij in δὶς διὰ πασῶν regnat, ſed poſt tertium tẽpus etiam Dorij Syſtema apparet, porrò deinde ad longum regnat Phrygius, poſtremo & ſuperiore & inferiore diapaſon eſt Æolius. Hanc tres ſimul æqualiter intonare poſſunt, ſed qui craſſiore eſt uoce, incipiat, ſequatur qui acuta, deniq; ultimo ſuccinat qui media eſt uoce & in δὶς διὰ πασῶν cantionem ſedibus Aeolij ſupernè ac infernè elegantiſſime concludent:

Sed audiamus nunc primum Hobrechthi.

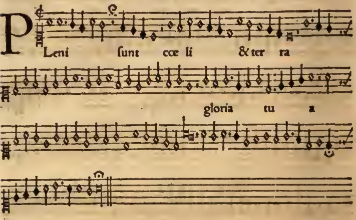
Monados in Aeolio primū exemplum Iacobi Hobrechthi.

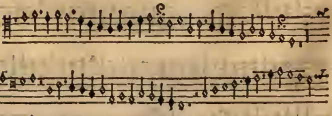
Monados in Aeolio ſecundum exemplum Iodoci Pratenſis.

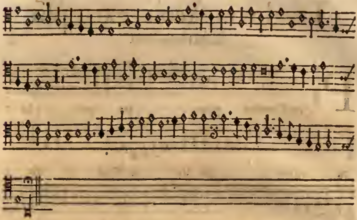

Monados in Aeolio tertium exemplum ex eodem.

Monados in Aeolio quartum exemplum incerti authoris.

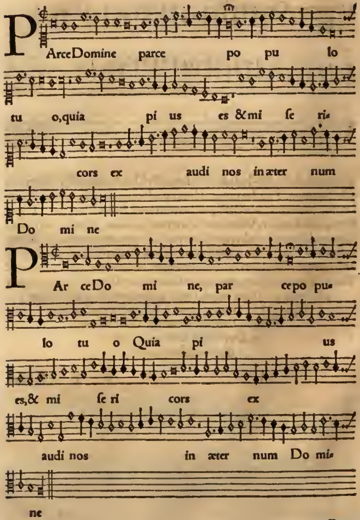

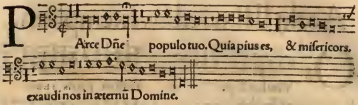
SEd hæc de Æolij Monade sufficiant. De Dyade exemplũ nullum erat ad manum. Triados unum dúntaxat adponamus ad modum elegans Iacobi Hobrechthi, ubi Basis pulcherrime hunc habet Modum. Cæterum quidam nuper Altitonantẽ adiecerunt, sed nos γνήσια Lectori offerre, non adultera obtrudere consueuimus. Mirum uero quosdam uoluptatis loco ducere, alijs sua nugamenta tam temerè adsuere. Sanè quod tute in tuis operibus nolles fieri, quin in alio caues? Sed laterem lauo. Cantus & Tenor Hypoæolij sunt, quanquam Cantus diatessaron Hypodorij infernè accepit, ut sit inter a ac ee. Tenor autem inter G ac g, uidelicet supernè defecto tono, quem infernè adijcit, ad quem Modum Iodocus Pratensis Gaudeamus ex Dorio fecit Æolium, ut priore diximus libro, cap. 36.

Triados in Aeolio exemplū

Iacobi Hobrechthi.

Parce
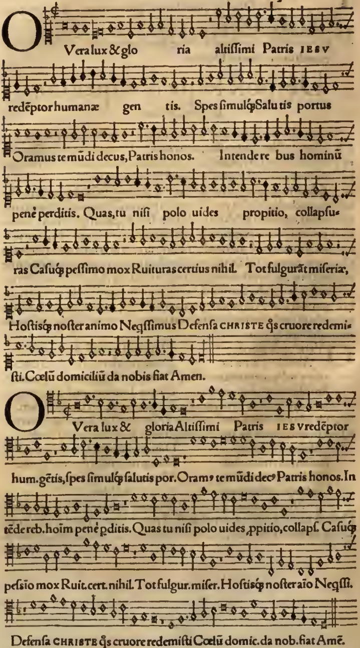

De mox sequente quatuor uocum Cantione.

SEquens Cantio Adam ab Fulda est Franci Germani, patrijs etiam uerbis elegantissime composita, ac per totam Germaniam cantatissima. In ea Tenor Æolium uerè præsentat cum Semiditono supernè, & tono infernè adpositis, quod & Dorius habet, et Hypodorius, ut iam sępius dictum est. Ipsa Modi diapason per diatessaron ac diapente secta, elegantissime Tenorem concludit. Nostra ętate Cantores putant Dorium esse magna artis ignominia, cum duo hi Modi ex duabus sint diapason speciebus, Aeolius ex prima. Dorius ex quarta. In qua hoc mirum nobis accidit, cum uerba eius Cantilenæ in Latinum sermonem uertere uellemus, quod hæc non Germanis tantum, sed alijs item nationibus scriberemus, conati, quàm fieri potuit singulas syllabas singulis reddere notulis, hoc est breueis breuibus, longas longis, hæc carmina, ne cogitantibus quidẽ nobis emerserunt, hoc quo uides subiecta modo, quædam defecta, quædam informia, sed notulæ ipsæ in causa fuerunt (quando eas mutare fas non erat) quo minus omnia absoluta fuerint.

O Vera lux & gloria	Dimetrũ Iambicũ Acatalecticum.
Altissimi PATRIS	Dimetrum Iamb. Brachycatalect.
IESV redẽptor humanæ gẽtis,	Dimet. Iamb. Scazon Hypcatalect.
Spes, simulq; Salutis portus.	Dimet. Trochaicum sed Scazon.
Oram9 te, mũdi dec9 PATRIS honos,	Trimetrum Iamb. Catalecticum.
Intende rebus hominũ penè perditis	Trimetrum Iamb. Acatalecticum.
Quas, tu nisi polo uides, ꝑpitio, collapsuras,	Quadratũ Iamb. Catalect.
Casuq; pessimo mox	Dimetrum Iamb. Catalecticum.
Ruituras, certius nihil.	Dimetrum Iamb. Acatalecticum.
Tot fulgurant miseriæ,	Dimetrum Iamb. Catalecticum,
Hostisq; noster animo	Ad Idem.
Nequissimus.	Monometrũ Iamb. Acatalecticum.
Defensa CHRISTE q̃s cruore redemisti,	Trimetrũ Iam. Acatal. sed Scazon.
Cœlũ domiciliũ da nobis, fiat. Amẽ.	Hexametrũ Heroicũ sed Claudum.

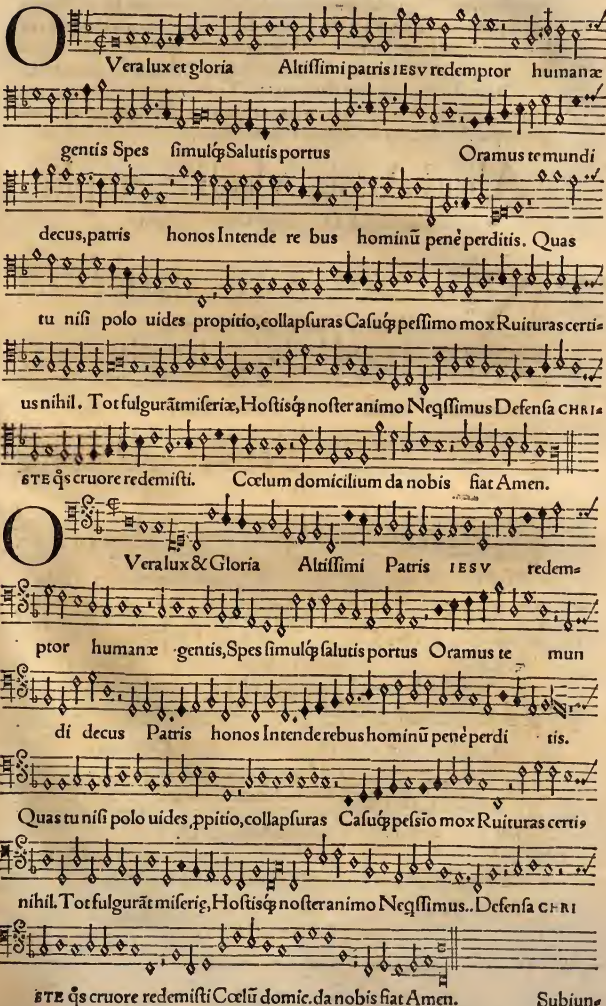
Aeolij

Aeolij IIII uocibus exemplum.

Adam

Adam ab Fulda Francus Germ.

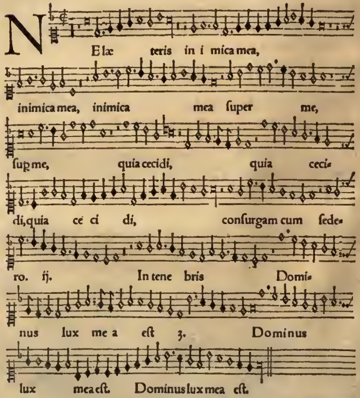
Subiun-

SVbiungemus autem huius Modi aliud exemplum amici noſtri Damiani à Goes Equitis Luſitani, uiri nobilis, & eximij noſtræ tempeſtatis Symphonetæ. Qui poſtq̃ totam fermè luſtraſſet Europam, hic ad Hercyniæ ſyluæ caput D. ERASMVM Roterodamum inuiſit, cuius hoſpitio aliquot menſibus ſuauiſſime eſt uſus, hinc inter nos noticia orta, hinc amicitia facta, quæ nunq̃ quoad uixero euaneſcet. In huius Cantilenæ Baſi atq; Cantu, Æolij modi uera eſt formula. Tertia uox in neutram partem explet modum, ſed de utroq; extremo participat ac uelut ſuum communicat corpus. Verba ſunt ex ſeptimo Capite Micheæ.
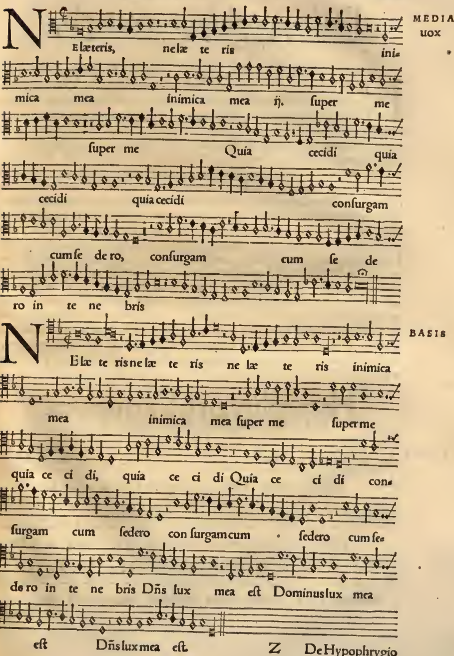
Aliud Aeolij Modi exemplū

authore D. Damiano à Goes Luſitano.

CANTVS

Nelæteris

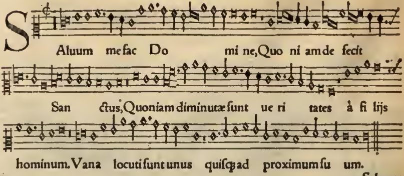

MEDIA uox
N Elæteris, nelæ te ris ini-
mica mea inimica mea ij. super me
super me Quia cecidi quia
cecidi quia cecidi consurgam
cum se de ro, consurgam cum se de
ro in te ne bris
BASIS
N Elæ te ris ne læ te ris ne læ te ris inimica
mea inimica mea super me superme
quia ce ci di, quia ce ci di Quia ce ci di con-
surgam cum sedero con surgam cum sedero cum se-
de ro in te ne bris Dñs lux mea est Dominus lux mea
est Dñs lux mea est.

De Hypophrygio exempla, Caput XIIII.

NVnc Hypophrygij Modi exempla ponenda sunt. De quo præfari hoc necesse habemus, quod priore libro de eodem admonuimus. Nempe raros esse huius Modi cantus, Qui uel in B magnum descendant, uel qui b paruum non superent, Itaq; intra duo Cc consistunt perinde atq; sint Ionici, cum ab ijs in immensum distent. Sæpius etiam in usu esse apud Symphonetas, ut in d paruum exurgant, nec infra D descendant, quod & Princeps eius Phrygius habet, id priore quoq; libro exemplo Pange lingua declaratum est, cap. 36. Vt uerum sit quod quidam Musici aiunt nullos duos quidem Modos propius cōiungi quàm Hypophrygium ac Phrygium, frequenter enim connexi intra octauam, nonam ac decimam consistunt, cum alij undecimam etiam excedant, nempe diapason ac diatessaron. Huius igitur Modi ad formam præcedēte capite descriptam tria ponemus exempla. Primum trium uocum, simplex ac uetustum, & huius nascentis olim musices, In cuius Cātu & supernè & infernè ad huius Modi diapason tonus adiectus est. In Tenore infernè ademptum semitonium minus, quod supernè adiectum est unà cum Tono. In Basi contra, supernè tonus ademptus infernè locum inuenit. Phrasis tamen est Æolia. Secundum quatuor uocum, eruditioris iam seculi & magis exercitati, Cantus & Tenor ut in priore. Basis semiditono depressior, Harmonia est in primis grauis & Modum belle exprimens. Tertium uero exemplū omnibus absolutum numeris, quo modo iam à uiginti annis in fastigio Musica posita inclaruit. Sed ut ingeniosa magis cantio est, ita lōge magis licentiosa, hoc est iudicium meum, Lectori (ut ubiq; admonemus) sit liberum & ipsi iudicare quod uolet. Verba primi exempli sunt Psalmo undecimo.

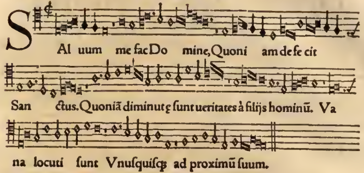
Hypophrygij I. Exemplum.

CANTVS

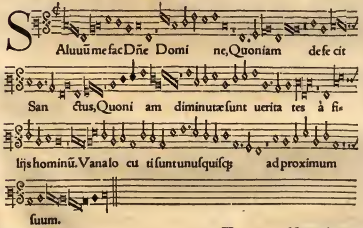

Saluum

TENOR

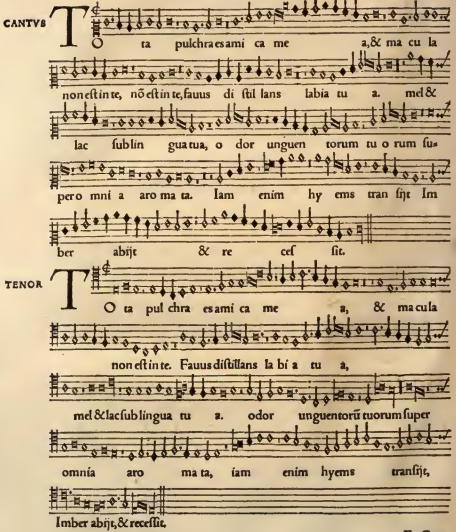

S
Al uum me fac Do mine, Quoni am de fe cit
San ctus. Quoniã diminutę sunt ueritates à filijs hominũ. Va
na locuti sunt Vnusquisq; ad proximũ suum.

BASIS

S
Aluuũ me fac Dñe Domi ne, Quoniam de fe cit
San ctus, Quoni am diminutæ sunt uerita tes à fi-
lijs hominũ. Vana lo cu ti sunt unusquisq; ad proximum
suum.

Hypophrygij exemplum II.
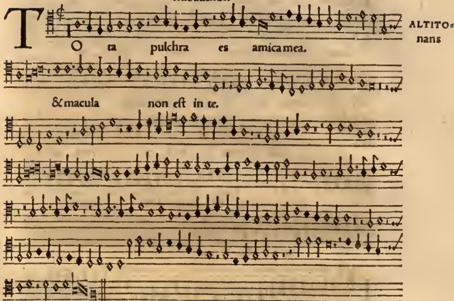
Isaac Germa.
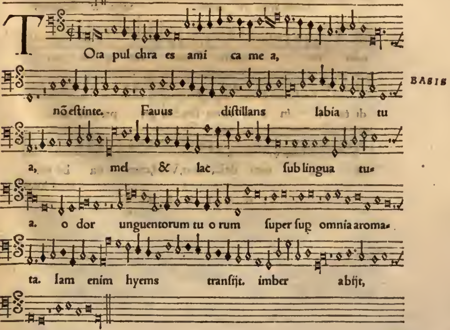

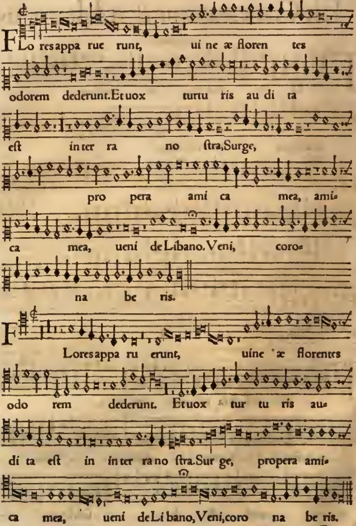
Ex Cant.

Ex Cant.cap.IIII.& II. Henricus

nus author.
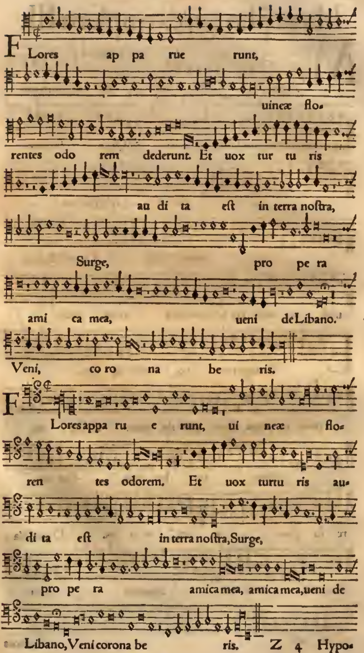

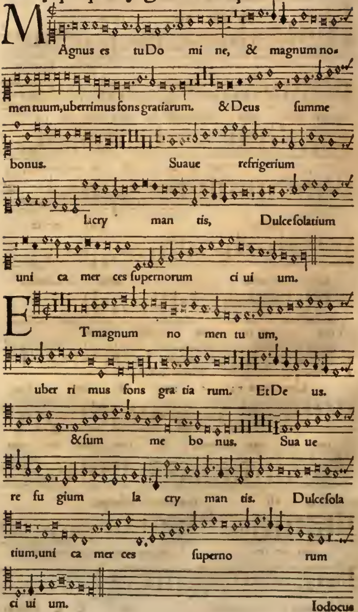

Flores

ALTERA
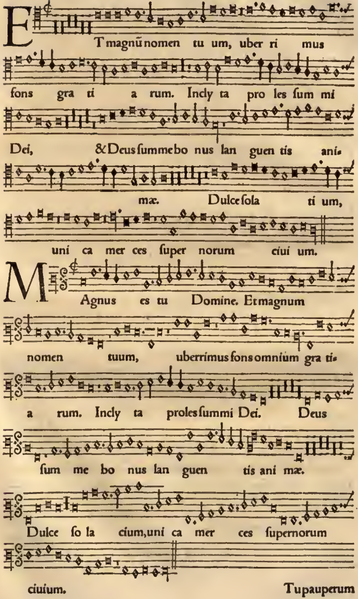

FLores ap pa rue runt,
uineæ flo-
rentes odo rem dederunt. Et uox tur tu ris
au di ta eſt in terra noſtra,
Surge, pro pe ra
ami ca mea, ueni de Libano.
Veni, co ro na be ris.
FLores appa ru e runt, ui neæ flo-
ren tes odorem. Et uox turtu ris au-
di ta eſt in terra noſtra, Surge,
pro pe ra amica mea, amica mea, ueni de
Libano, Veni corona be ris.

Hypophrygij exemplum III.

Iodocus

Iodocus a Prato author.
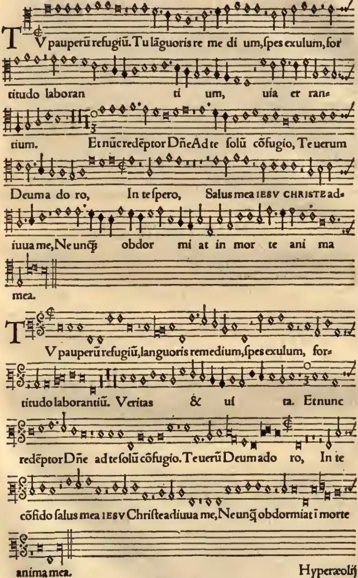

Tupauperum

Tu pauperum

ALTERA

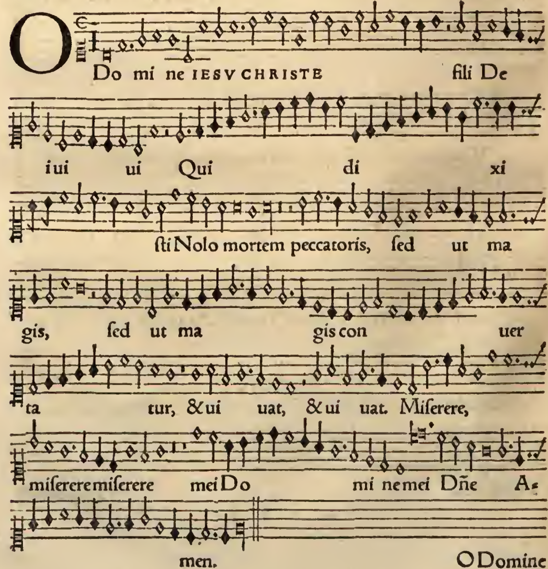

TV pauperū refugiū. Tu lāguoris re me di um, ſpes exulum, for
titudo laboran ti um, uia er ran-
tium. Et nūc redēptor Dñe Ad te ſolū cōfugio, Te uerum
Deum a do ro, In te ſpero, Salus mea IESV CHRISTE ad-
iuua me, Ne unq̃ obdor mi at in mor te ani ma
mea.
TV pauperū refugiū, languoris remedium, ſpes exulum, for-
titudo laborantiū. Veritas & ui ta. Etnunc
redēptor Dñe ad te ſolū cōfugio. Te uerū Deum ado ro, In te
cōfido ſalus mea IESV Chriſte adiuua me, Ne unq̃ obdormiat ī morte
anima mea.

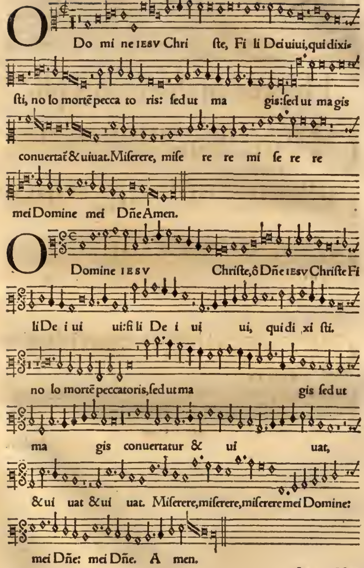
Hyperæolij

Hyperæolij Modi exemplu͂.

ATq; horum quidem, quos hactenus recensuimus Modorum exempla ubiq; obuia sunt. Verum huius, ac seque͂tis Modi, non item. Huius quidem integrum nullum, quod sciam, inuenitur, sed ut fingi queat, superiore uolumine docuimus. Apud Petrum Platensem defectum supernè ditono inueni, adiecto infernè tono, cum tamen ea missa esset ad Aeolium intonata Modum, supernè deficiens Tono, quem infernè habet, ut ad fine͂ Capitis 36. superioris libri ostendimus, Eam mox ponemus si prius Sixti Dietrichi nostra ætate insignis Symphonetæ posuero, quod nuper è Constantia ad nos misit. In quo Tenor inter b ac bb incedit, adcepto infernè tono Authentarum lege, Totamq; diapason supra finalem clauem habet, Vt merito inter Authentas numerari queat, siquidem in Modoru͂ numerum accipiendus. De quo pluribus non est opus, quando superiore uolumine de eo nihil, quod sciam, neglexerimus.

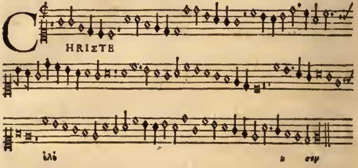
Sixtus Dietrich.

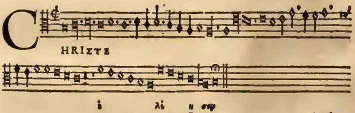

O Do mi ne IESV Chri ſte, Fi li Dei uiui, qui dixi-
ſti, no lo mortē pecca to ris: ſed ut ma gis: ſed ut ma gis
conuertatũ & uiuat. Miſerere, miſe re re mi ſe re re
mei Domine mei Dñe Amen.
O Domine IESV Chriſte, ô Dñe IESV Chriſte Fi
li De i ui ui: fi li De i ui ui, qui di xi ſti.
no lo mortē peccatoris, ſed ut ma gis ſed ut
ma gis conuertatur & ui uat,
& ui uat & ui uat. Miſerere, miſerere, miſerere mei Domine:
mei Dñe: mei Dñe. A men.

HÆc Cantio præter expectatum authori excidiſſe uidetur, Cuius Tenor, ut diximus, huius Modi finalem habet clauem, ſupernè ditono ab eius diapaſon deficiens, infernè tonum adijcit. Reliquæ uoces à Phrygij natura haud multum abſunt. Cum tota miſſa ad Æolium ſit inſtituta Modum ab authore, ut iam diximus.

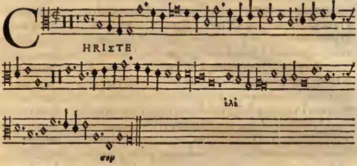
Hyperæolij alterũ exemplũ,

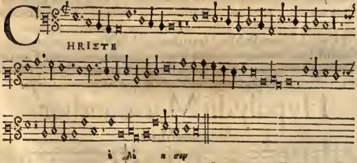

Authore

Author Petrus Platensis.

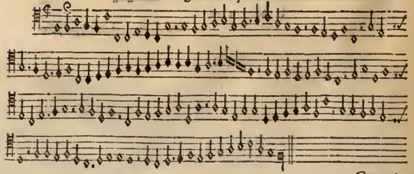

De Hypolydio, Cap. xv.

SEd ne huius quidē Modi exempla apud Symphonetas noſtræ ætatis in uſu ſunt uſu. Apud ueteres Eccleſiaſticos, ut libro priore diximus, in haud infrequēti. Noſtri in eo tertiam diapente ſpeciem fa fa, in quartam ut ſol commutarunt, haud leui per Herculem momento, nempe qui hoc pacto in Hypoionicum incidat, qui nō parum hoc cōcinnior atq; mollior eſt Modus. Itaq; Hypoionici lenociniū huic ita obfuit, ut propémodum obliterauerit, extinxeritq;. Huius quidē Modi exempla, ut priore diximus libro, ſunt, Eſto mihi. Introitus in Quinquageſima. Item de Confeſſoribus. Os Iuſti. Alia præterea cantica, ſed quorum pauca non aliqua in parte corrupta fuerint. Adeò noſtræ tempeſtatis molliculæ aures nihil paulò aſperius pati poſſunt. Quando uero, ut iam dixi, huius Modi nullum apud Symphonetas noſtra ętate uiderem exemplum, quod nō aliqua ex parte deprauatū eſſet, uidelicet in Hypoionicum detortū, Admonui ibi aliquot huius regionis mihi familiares, qui id negocij adſumerēt, atq; pro dignitate tractarent. Ibi Gerardus à Salice ſacræ religionis Presbyter, Belga natus, cui regioni hoc negocium plurimum debet, Introitum Os iuſti ſatis dignè, ut mihi uiſum eſt, intonauit: uno dūtaxat loco ſupra huius Modi Diapaſon, Tono adcepto, quod licentia in omnibus admittitur Modis. Cantus etiam intra huius Modi limites egregie eius naturam oſtēdit. Baſis uere Lydia eſt, cui tamen ſupernè adnexuit ditonum. Pſalmus deinde Laudate Dñm cuiuſdam Antuacenſis eſt, in quo cum Cantus Hypolydium, Tenor Lydium referre uideantur: Finis tamen in omnibus cōfuſus facit, ut mediatio non ſit certa, maxime in Baſi, ipſa Phraſis tamen eſt duorū Modorum cum mi in b claui. Lector ea exempla boni conſulat, Nam ad negocij oſtenſionem ſatisfaciunt. Præmittimus tamē Monada, in qua Altitonans ex Tenore in Diapēte poſt Semibreuem procedit, Modus intra C ac c belle incedit. Mox Dyas ſubnectitē. Vbi Tenor iiſdem clauibus adcepto ſupernè Tono concluditur: Cātus inter c ac Cc, adceptis ſupernè Tono, infernè ſemitonio, naturali etiam huius Modi ſyſtemate cōcinnatus. Quanq; initia ſatis diſtantia. Author utriuſq; Gregorius Meyer, de quo in ſequentibus ſæpe.
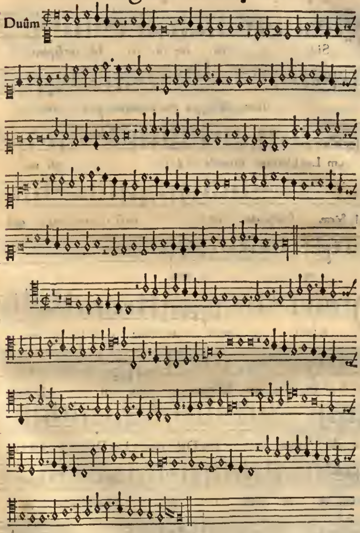
Hypolydij Monas author

Gregorius Meyer.
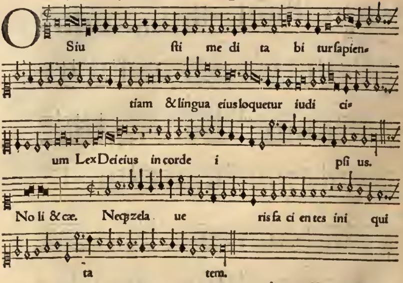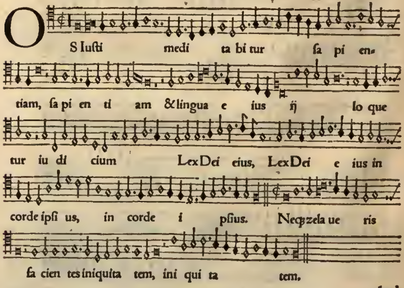

Gregorius

Gregorius Meyer.
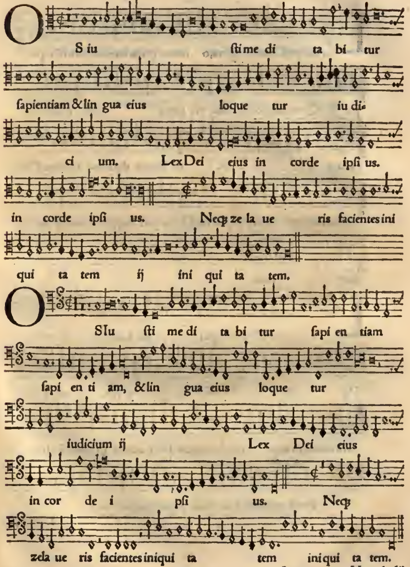

Hypolydij exemplum Gerar

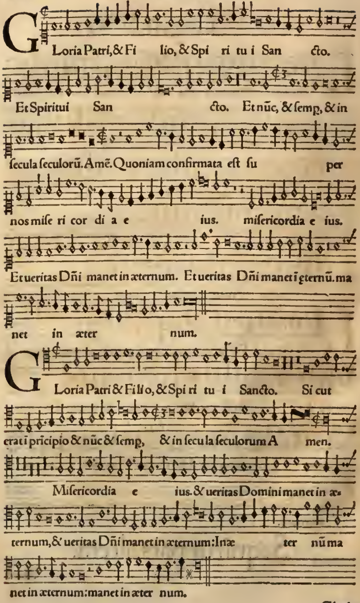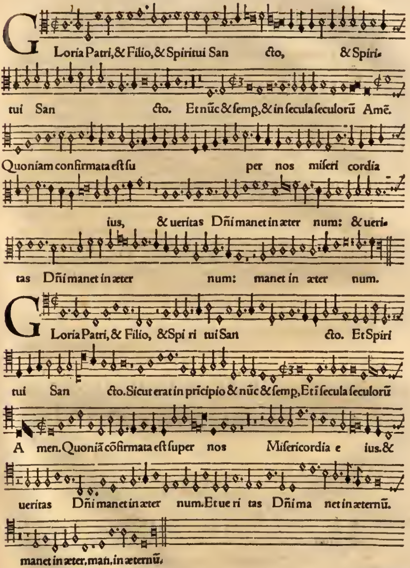

dus à

dus a Salice Elandrus author.

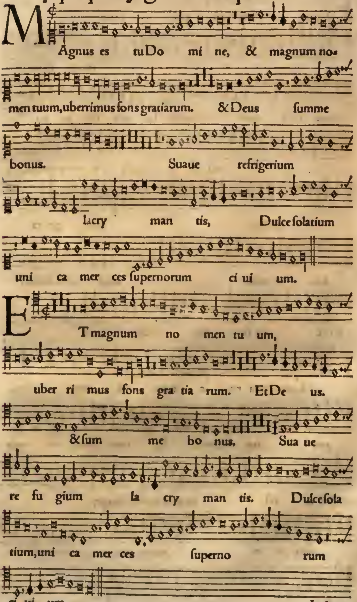

GLoria Patri,& Fi lio, & Spi ri tu i San cto.
Et Spiritui San cto. Et nūc, & ſemp, & in
ſecula ſeculorū. Amē. Quoniam confirmata eſt ſu per
nos miſe ri cor di a e ius. miſericordia e ius.
Et ueritas Dñi manet in æternum. Et ueritas Dñi manet ī ęternū. ma
net in æter num.
GLoria Patri & Fi li o, & Spi ri tu i Sancto. Si cut
erat ī pricipio & nūc & ſemp, & in ſecu la ſeculorum A men.
Miſericordia e ius. & ueritas Domini manet in æ-
ternum, & ueritas Dñi manet in æternum: In æ ter nū ma
net in æternum: manet in æter num.

Gloria
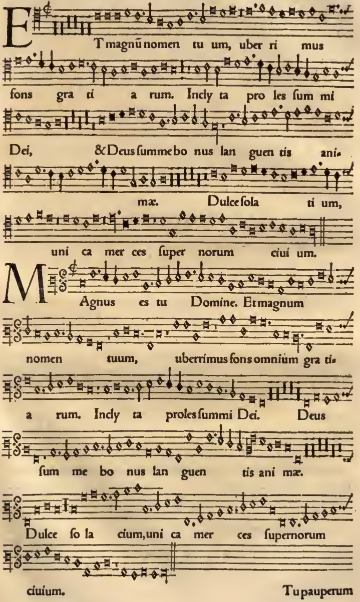

G Loria Patri, & Filio, & Spiritui San cto, & Spiri-
tui San cto. Et nūc & semp, & in secula seculorū Amē.
Quoniam confirmata est su per nos miseri cordia
ius, & ueritas Dñi manet in æter num: & ueri-
tas Dñi manet in æter num: manet in æter num.
G Loria Patri, & Filio, & Spi ri tui San cto. Et Spiri
tui San cto. Sicut erat in pricipio & nūc & semp, Et ĩ secula seculorū
A men. Quoniā cōfirmata est super nos Misericordia e ius. &
ueritas Dñi manet in æter num. Et ue ri tas Dñi ma net in æternū.
manet in æter, mañ, in æternū.

De Ionico

Hypophrygij exemplum III.
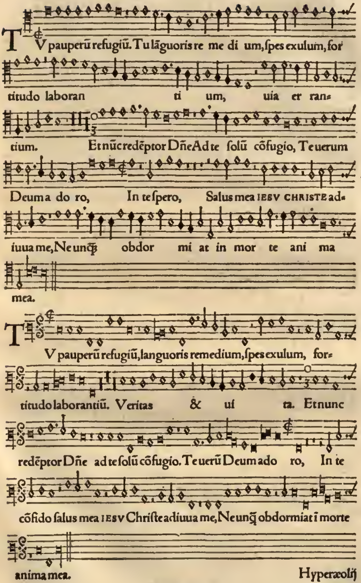

Iodocus a Prato author.

Tu pauperum

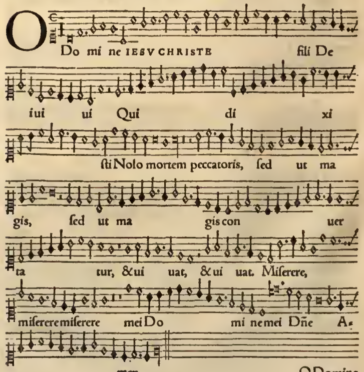
ALTERA

T V pauperũ refugiũ. Tu lãguoris re me di um, ſpes exulum, for
titudo laboran ti um, uia er ran-
tium. Et nũc redẽptor Dñe Ad te ſolũ cõfugio, Te uerum
Deum a do ro, In te ſpero, Salus mea IESV CHRISTE ad-
iuua me, Ne unq̃ obdor mi at in mor te ani ma
mea.
TV pauperũ refugiũ, languoris remedium, ſpes exulum, for-
titudo laborantiũ. Veritas & uí ta. Et nunc
redẽptor Dñe ad te ſolũ cõfugio. Te uerũ Deum ado ro, In te
cõfido ſalus mea IESV Chriſte adiuua me, Ne unq̃ obdormiat ĩ morte
anima mea.

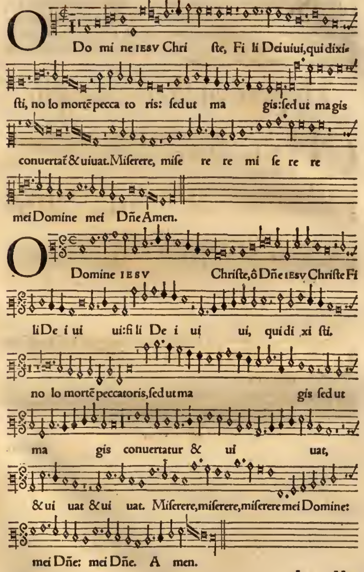
Hyperæolij Modi exemplū.

Atq; horum quidem, quos hactenus recensuimus Modorum exempla ubiq; obuia sunt. Verum huius, ac sequētis Modi, non item. Huius quidem integrum nullum, quod sciam, inuenitur, sed ut fingi queat, superiore uolumine docuimus. Apud Petrum Platensem defectum supernè ditono inueni, adiecto infernè tono, cum tamen ea missa esset ad Aeolium intonata Modum, supernè deficiens Tono, quem infernè habet, ut ad finē Capitis 36. superioris libri ostendimus, Eam mox ponemus si prius Sixti Dietrichi nostra ætate insignis Symphonetæ posuero, quod nuper è Constantia ad nos misit. In quo Tenor inter b ac bb incedit, adcepto infernè tono Authentarum lege, Totamq; diapason supra finalem clauem habet, Vt merito inter Authentas numerari queat, siquidem in Modorū numerum accipiendus. De quo pluribus non est opus, quando superiore uolumine de eo nihil, quod sciam, neglexerimus.

Sixtus Dietrich.

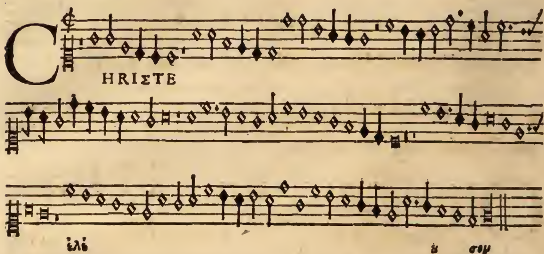
O Domine
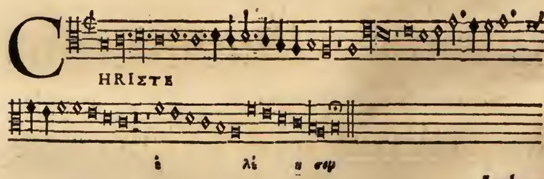

O Do mi ne IESV Chri ſte, Fi li Dei uiui, qui dixi-
ſti, no lo mortē pecca to ris: ſed ut ma gis: ſed ut ma gis
conuertatur & uiuat. Miſerere, miſe re re mi ſe re re
mei Domine mei Dñe Amen.
O Domine IESV Chriſte, ô Dñe IESV Chriſte Fi
li De i ui ui: fi li De i ui ui, qui di xi ſti.
no lo mortē peccatoris, ſed ut ma gis ſed ut
ma gis conuertatur & ui uat,
& ui uat & ui uat. Miſerere, miſerere, miſerere mei Domine:
mei Dñe: mei Dñe. A men.

Aa Hæc
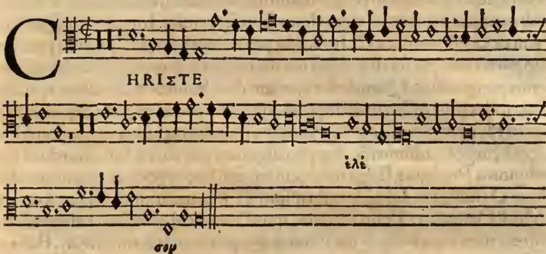
HÆc Cantio præter expectatum authori excidiſſe uidetur, Cuius Tenor, ut diximus, huius Modi finalem habet clauem, ſupernè ditono ab eius diapaſon deficiens, infernè tonum adĳcit. Reliquæ uoces à Phrygĳ natura haud multum abſunt. Cum tota miſſa ad Æolium ſit inſtituta Modum ab authore, ut iam diximus.

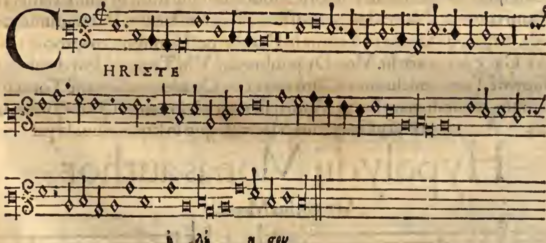
Hyperæolij alterũ exemplũ,

Author Petrus Platensis.

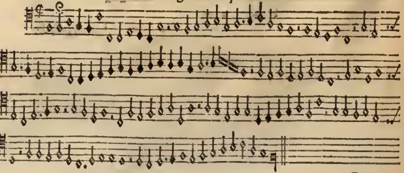

De Hypolydio, Cap. xv.

SEd ne huius quidē Modi exempla apud Symphonetas noſtræ ætatis in ullo ſunt uſu. Apud ueteres Eccleſiaſticos, ut libro priore diximus, in haud infrequēti. Noſtri in eo tertiam diapente ſpeciem fa fa, in quartam ut ſol commutarunt, haud leui per Herculem momento, nempe qui hoc pacto in Hypoionicum incidat, qui nō parum hoc cōcinnior atq; mollior eſt Modus. Itaq; Hypoionici lenociniū huic ita obfuit, ut propémodum obliterauerit, extinxeritq;. Huius quidē Modi exempla, ut priore díximus libro, ſunt, Eſto mihi. Introitus in Quinquageſima. Item de Confeſſoribus. Os Iuſti. Alia præterea cantica, ſed quorum pauca non aliqua in parte corrupta fuerint. Adeò noſtræ tempeſtatis mollīculæ aures nihil paulò aſperius pati poſſunt. Quando uero, ut iam dixi, huius Modi nullum apud Symphonetas noſtra ętate uiderem exemplum, quod nō aliqua ex parte deprauatū eſſet, uidelicet in Hypoionicum detortū, Admonui ibi aliquot huius regionis mihi familiares, qui id negocij adſumerēt, atq; pro dignitate tractarent. Ibi Gerardus à Salice ſacræ religionis Presbyter, Belga natus, cui regioni hoc negocium plurimum debet, Introitum Os iuſti ſatis digné, ut mihi uiſum eſt, intonauit: uno dūtaxat loco ſupra huius Modi Diapaſon, Tono adcepto, quod licentia in omnibus admittitur Modis. Cantus etiam intra huius Modi limites egregie eius naturam oſtēdit. Baſis uere Lydia eſt, cui tamen ſuperné adnexuit ditonum. Pſalmus deinde Laudate Dn̄m cuiuſdam Antuacenſis eſt, in quo cum Cantus Hypolydium, Tenor Lydium referre uideantur: Finis tamen in omnibus cōfuſus facit, ut mediatio non ſit certa, maxime in Baſi, ipſa Phraſis tamen eſt duorū Modorum cum mi in b claui. Lector ea exempla boni conſulat, Nam ad negocij oſtenſionem ſatisfaciunt. Præmittimus tamē Monada, in qua Altitonans ex Tenore in Diapēte poſt Semibreuem procedit, Modus intra C ac c belle incedit. Mox Dyas ſubnectit̄. Vbi Tenor ijſdem clauibus adcepto ſuperné Tono concluditur: Cātus inter c ac Cc, adceptis ſuperné Tono, inferné ſemitonio, naturali etiam huius Modi ſyſtemate cōcinnatus. Quanq; initia ſatis diſtantia. Author utriuſq; Gregorius Meyer, de quo in ſequentibus ſæpe.

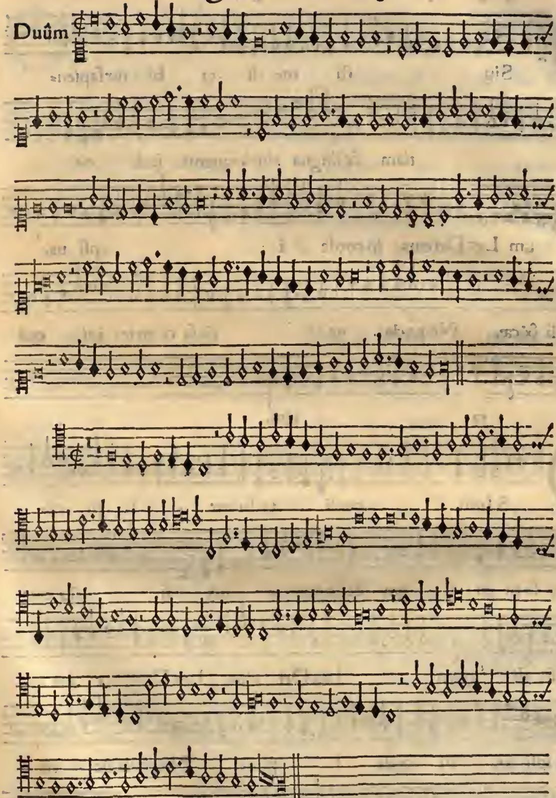
Hypolydij Monas author

Gregorius Meyer.

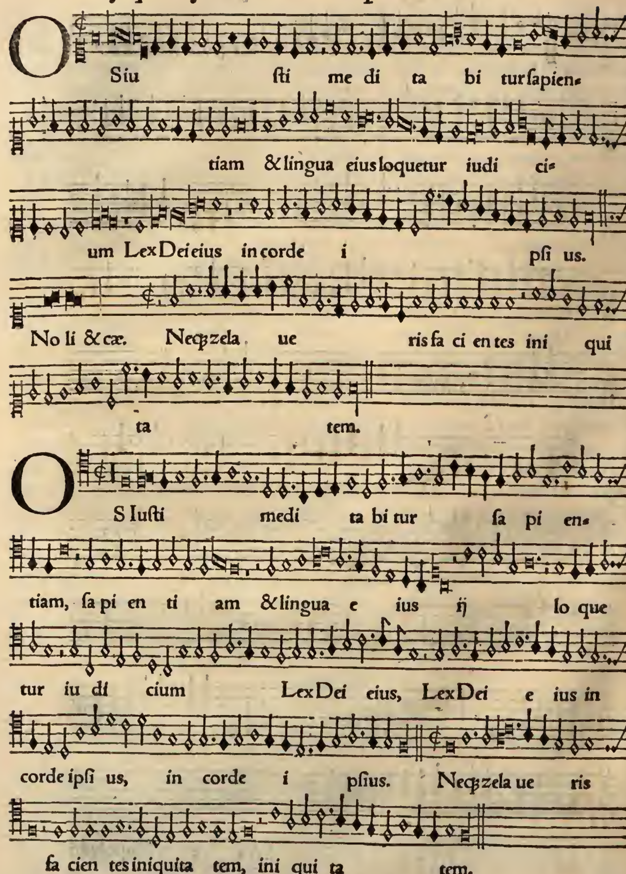

Gregorius

Gregorius Meyer.
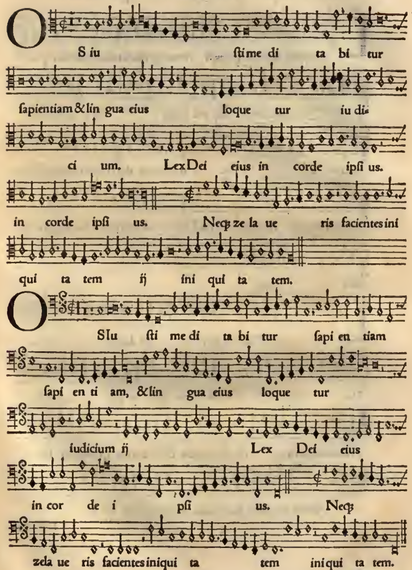

Hypolydij exemplum Gerar
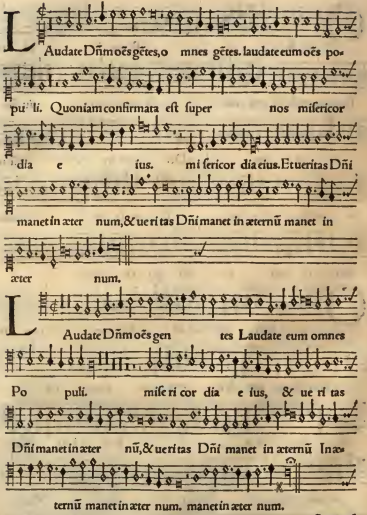

dus à

dus a Salice Elandrus author.
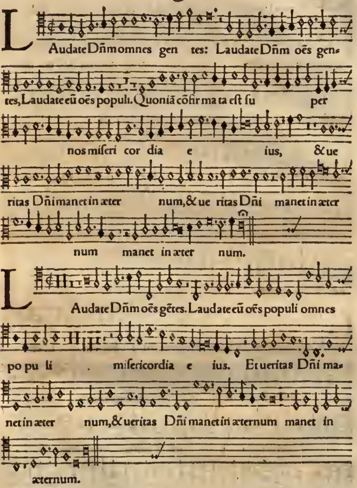

Hypolydij exemplum.

Legend

Legend
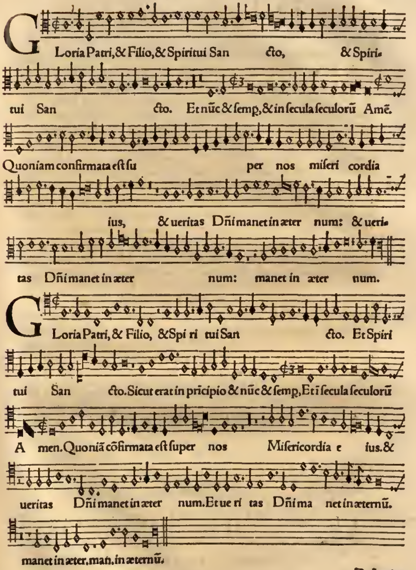

Sequitur pars altera.

Gloria

G Loria Patri, & Fi lio, & Spi ri tu i San cto.
Et Spiritui San cto. Et nũc, & ſemp, & in
ſecula ſeculorũ. Amẽ. Quoniam confirmata eſt ſu per
nos miſe ri cor di a e ius. miſericordia e ius.
Et ueritas Dñi manet in æternum. Et ueritas Dñi manet ĩ ęternũ. ma
net in æter num.
G Loria Patri & Fili o, & Spi ri tu i Sancto. Si cut
erat ĩ pricipio & nũc & ſemp, & in ſecula ſeculorum A men.
Miſericordia e ius. & ueritas Domini manet in æ-
ternum, & ueritas Dñi manet in æternum: In æ ter nũ ma
net in æternum: manet in æter num.

Gloria

GLoria Patri, & Filio, & Spiritui San ɛto, & Spiri-
tui San ɛto. Et nūc & semp, & in secula seculorū Amē.
Quoniam confirmata est su per nos miseri cordia
ius, & ueritas Dn̄i manet in æter num: & ueri-
tas Dn̄i manet in æter num: manet in æter num.
GLoria Patri, & Filio, & Spi ri tui San ɛto. Et Spiri
tui San ɛto. Sicut erat in pricipio & nūc & semp, Et ī secula seculorū
A men. Quoniā cōfirmata est super nos Misericordia e ius. &
ueritas Dn̄i manet in æter num. Et ue ri tas Dn̄i ma net in æternū.
manet in æter. man. in æternū.

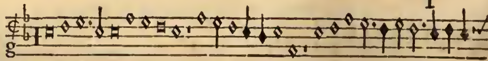
De Ionico

De Ionico exempla, Caput XVI.

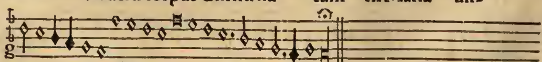
ALter huius tertiæ diapason speciei ex C in c Modus est Ionicus qui & Iastius, nostra ætate usitatissimus, ad quẽ omne Vt, referũt Cantores & Symphonetæ, quemadmodum libro superiore de eo satis copiose scripsimus. Huius tria exempla ponere placuit. Primũ quidem eruditissimũ, duarum triumꝗ uocum Iodoci Pratensis. In quo Cantus manifestam habet totius huius Modi phrasin, Tenor diapente dúntaxat, mox secundo loco etiam Basis totum Modũ, tanta hercules modestia, tantaꝗ gratia, ut huiusmodi dignũ erat, quo suum honoraret cõditorem. Alterum exemplum iuuenile est à puero Aquis Grani conditum Adamo Luyr, quod mihi olim obtulit Agrippinæ cum mathematicas illic profiterer disciplinas. Tertium Ioannis Richafort. Cuius magna est nostra ætate laus in componendis uocibus. In omnibus autem huius Modi exemplis trãspositio est per diatessaron à proprio loco, ut Basis intra Scalam locum habeat, nec extra uageĩ, quod & in plærisꝗ alijs ut in Dorio, ac Dorij plagio, Hypodorio, & huius Hypoionico fieri solet. Ad hoc enim tetrachordum Synemmenon utile est, alioqui ab scala prorsus relegandũ. plus enim confusionis nobis parit quàm utilitatis præbeat. De Modi huius natura plura non sum dicturus, quod antea de eo abunde disseruerimus, & quod omnibus notus. Ne exempla quidẽ tot daturus, ni casu in id propositi latus essem. Quinꝗ uocum huius item Modi elegans exemplum est. Stabat mater dolorosa, Iodoci Pratensis, nobilis compositio, quam cantionem, quod in manibus omnium est, consulto omisimus.

Iodoci Pratẽsis de Ionico exẽplũ

CANTVS Duûm.

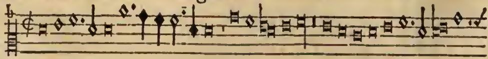

A Ve uerũ corpus Christi na tum ex Maria uirgi

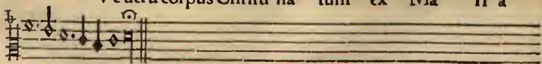

gi ne, ęx Maria uirgine.

TENOR

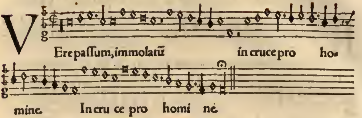
A Ve uerũ corpus Christi na tum ex Ma ri a

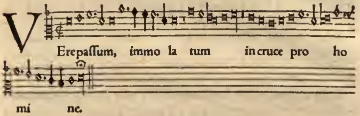
uir gi ne.

Vere

CANTVS

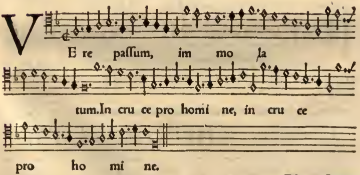
TENOR

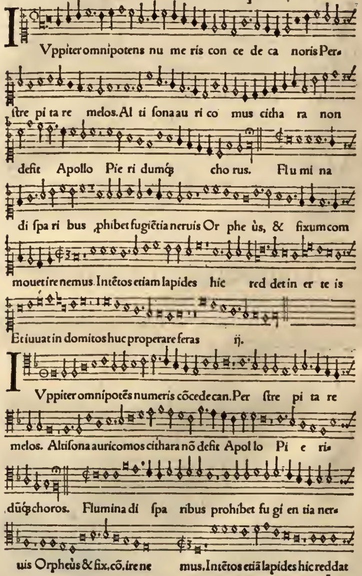
Trium eiuſdem de eodem

exemplum.

BASIS

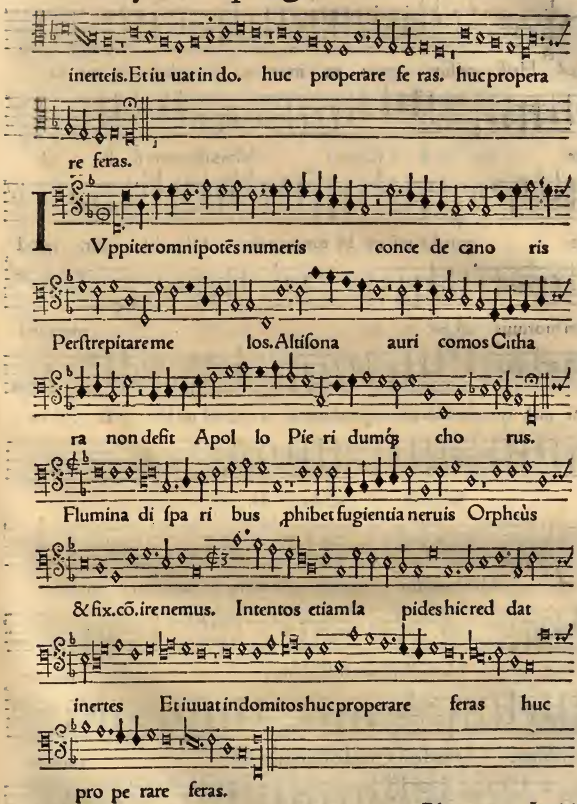

Ionici ſecundũ exemplũ Adã
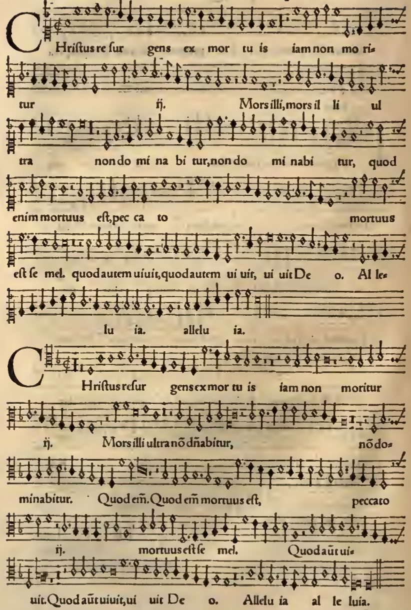

Luyr

Luyr Aquęgranēſis author.

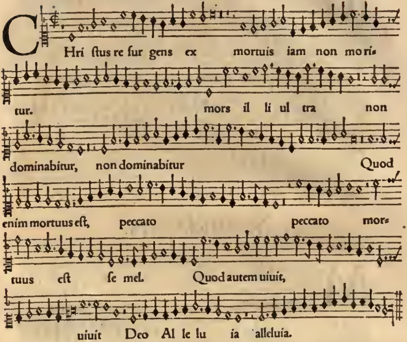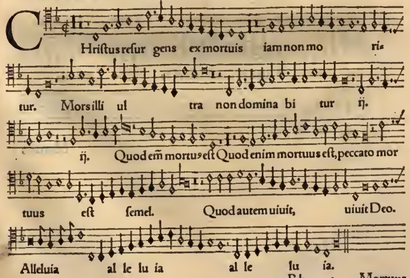

Ionici tertium exemplum
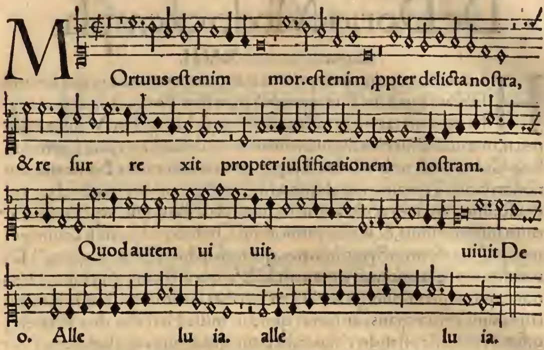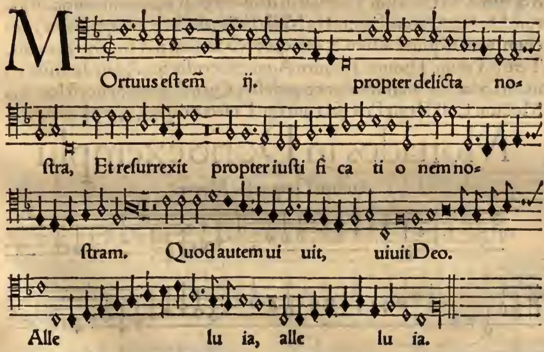

Ioannes

Ioannes Richafort author.

MOrtuus est enim mor. est enim ꝓpter delicta nostra,
&re sur re xit propter iustificationem nostram.
Quod autem ui uit, uiuit De
o. Alle lu ia. alle lu ia.

MOrtuus est em̄ ij. propter delicta no-
stra, Et resurrexit propter iusti fi ca ti o nem no-
stram. Quod autem ui uit, uiuit Deo.
Alle lu ia, alle lu ia.

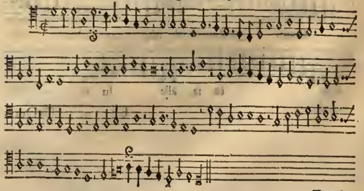
De Dorio Modo exempla,

Caput XVII.

HIc Modus optimo iure primus erat, cum ueneranda grauitate, tum sublimi quadam & inenarrabili maiestate. Sed quia quartæ diapason speciei erat, mãsit nobis, ut Sextus in hoc ordine. Vulgus, tãetsi nescit, strenuè adhuc eius dignitatem tuetur ac defendit, atq; adeò primum facit. Cuius causa nobis dicta est, cap. 7. prioris uoluminis. Nunc eius cantiones multarũ uocum tractabimus, non ex dignitate, ut certe decebat, sed ex usu, uno alteróue exẽplo adducto, ne nihil de illo dixisse arguamur. Est enim uulgatissimus, & multæ cantionum Chiliades ad hunc factæ inueniuntur. Quis est enim Symphonetes, qui non in hoc Modo aliquando Diuæ uirginis Salutationem tentauerit, idq; frequenter cum aliorum æmulatione, quo contentionis genere libẽter certabat Iacobus Hobrechth, ut qui copia omnes suæ ætatis cantores (quod in missa Hercules dux Ferrariæ, uisus est uoluisse ostendere) superabat, quicquid enim conabat̃ dicere Carmẽ erat, ut ille ait. Magnifica est eius ad diuam Virginẽ Salutatio ad hunc intonata Modum. Nos quatuor breuia eius ponemus exempla. Primum Gregorij Meyer, Monáda, ex qua Dyas. Vbi bellissime Modus inter D et d decurrit. Et Basis sub Themate in diapente post treis semibreueis. Alterum Duûm Antonij Brumel ex Missa Festiuali (Sic enim appellauit) doctum iuxta atq; iucundum, & utraq; uoce Modum pulchre repræsentans. Tertiũ Trium, Thomæ Tzamen Aquægranensis, qui Adam Iuuenis, cuius in Iodoco meminimus, præceptor fuit. Quartũ quatuor uocũ Ioannis Mouton Galli Regis Frãcisci, cum ego Lutetiæ degerẽ, Symphonetæ.

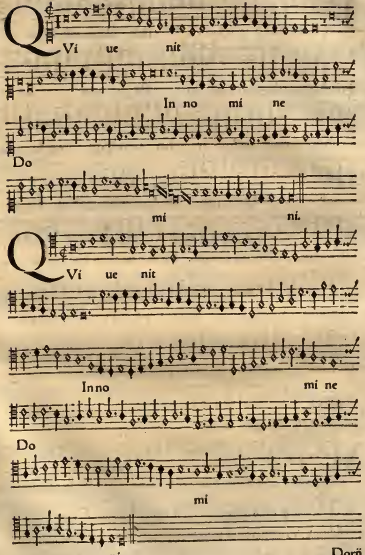
Monados in Dorio exemplũ

Author Gregorius Meyer.

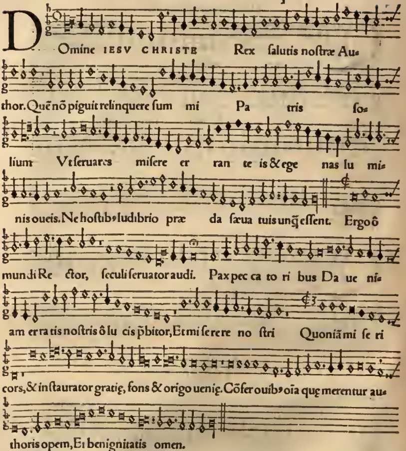
Dyados

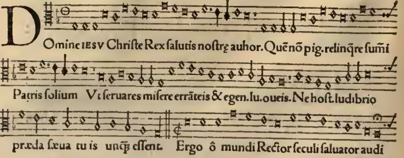
Dyados in Dorio exem plum Antonij Brumel.

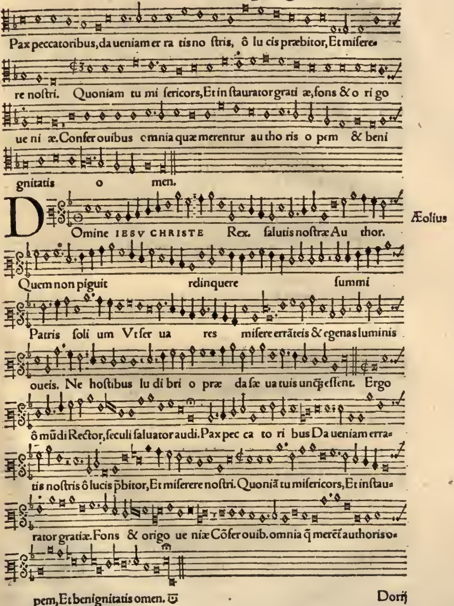
Dorij

Dorij tertium exemplum
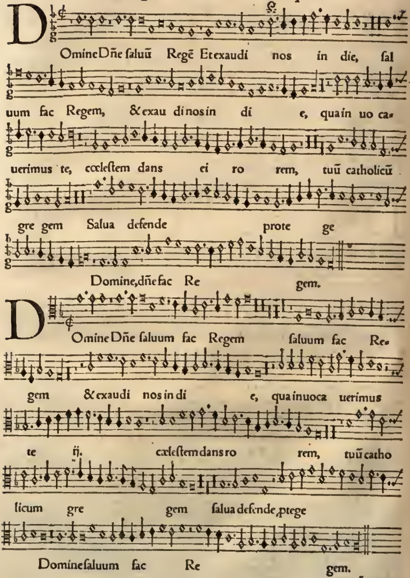

Thomę Tzamen Aquęgranēsis.
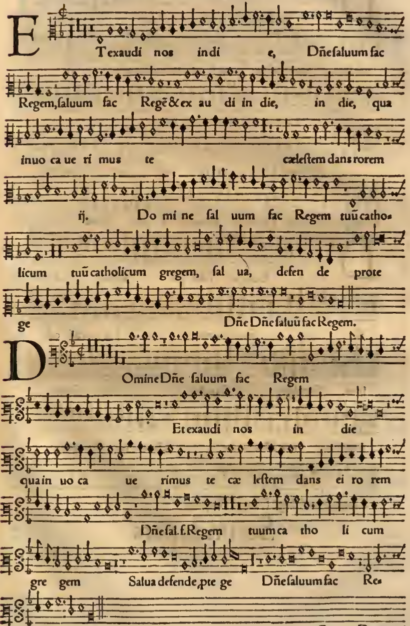

Dorij

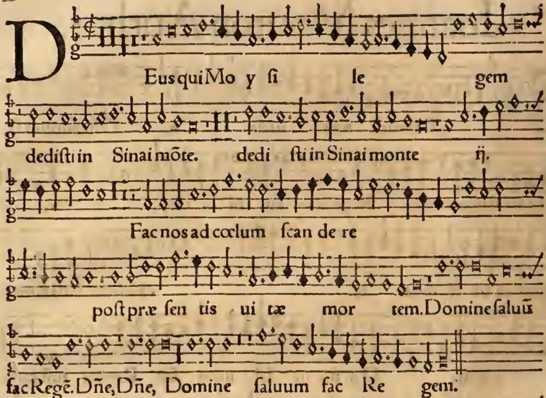
Dorij quartum exemplum.
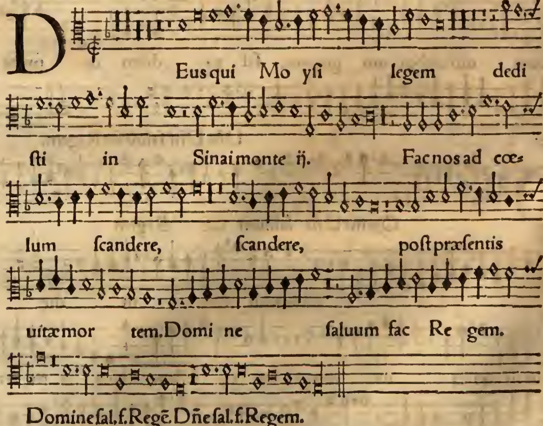

Ioannes

Ioannes Mouton Author.

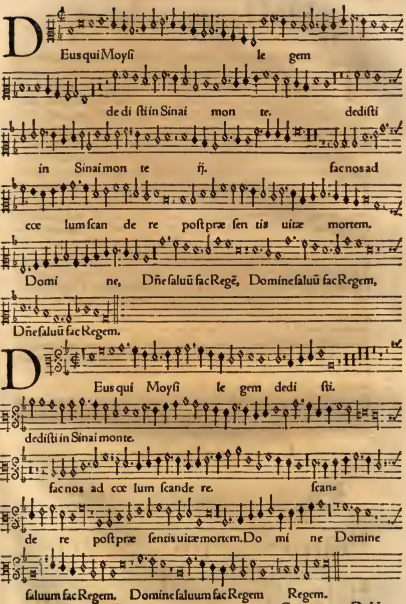

Secunda pars

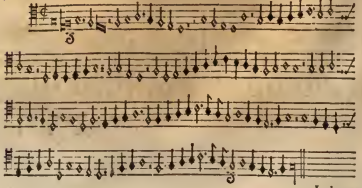
Deus

D
Eus qui Moysi le gem
de di sti in Sinai mon te. dedisti
in Sinai mon te ij. fac nos ad
cœ lum scan de re post præ sen tis uitæ mortem.
Domi ne, Dñe saluũ fac Regẽ, Domine saluũ fac Regem,
Dñe saluũ fac Regem.
D
Eus qui Moysi le gem dedi sti.
dedisti in Sinai monte.
fac nos ad cœ lum scande re. scan-
de re post præ sentis uitæ mortem. Do mi ne Domine
saluum fac Regem. Domine saluum fac Regem Regem.

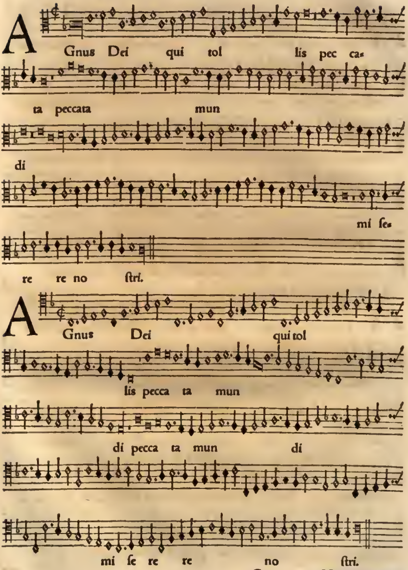
De Hypomixolydio, Caput XVIII.

TRia apud ueteres hic Modus habet nomina. Nā & Hypomixolydius & Hyperiastius, & Hyperionicus dicit᷑, Quorū nominū rationem priore uolumine Cap. 22. enarrauimus, Dictumq́ʒ est eodem in capite eius Systema cum Dorio idem esse: Diuersum tamē ab eo mediatione & claue finali. Dictū eodem loco hūc Plagium esse Mixolydij, qui cum communem habet diapēte ut sol, & diatessaron re sol infernè, quā Mixolydius supernè. Hic apud ueteres ecclesiasticos in maximo fuit usu, hodie non ita frequenti. Themata quidē uetera festiuissime nostra ætate Symphonetæ quatuor cōponunt uocibus, at ipsi raro noua inueniunt. Ponā tamē unum huius quidē Modi exēplum quatuor uocibus à Ioanne Vānio Brisgoico intonatū, dum Friburgi in Heluetijs Phonascum ageret, anno à Christi natiuitate M. D. XVI. Eo tēpore alij suadebant, alij, q̊rum de numero ipse erat, uehementer dissuadebant Heluetijs cum Francisco Francorum Rege pacē incundam. Id carmē quia doctis impense placuit, mihi quoqʒ uisum est ponendum, ipse Lector iudicet. Est & Ioannis Muoton Cantio Saluator mundi oppidò elegans, quæ uulgo circūfertur, ideoq́ʒ hic omissa: Item Iacobi Hobrecht Missa, Si dedero: Cuius Cap. 8. huius libri meminimus. Cæterū Iodocus Pratensis, Cantionē Sanctus de beatissima Virgine ad hunc cōpositum Modum, in Tetrachordū Synemmenon detorsit, sed immutabili permanente Systemate, Eius duarum uocum exemplum proponemus oppidò elegās, ut ille collocauit per diatessaron à propria leuatum sede. Cuius Tenor Modum eleganter exprimit ambitu, medio, ac fine. Basis autem Authenten eius Mixolydium, quanq́ʒ ditono supernè adiecto, & fine cū plagio sociato, Quod authori illi oppidò familiare fuit, ut in superioribus sæpius conquesti sumus. Sed audiamus primum Dyadem in Monade Gregorij Meyer, in qua Altitonans supra Tenorem post Sesquitempus in diapente incedit.
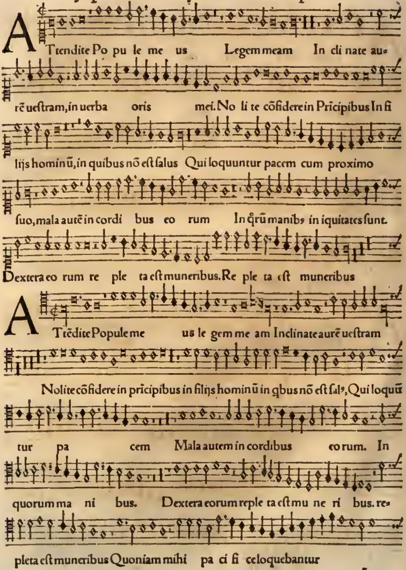
Gregorius Meyer.

Iodocus a Prato author,
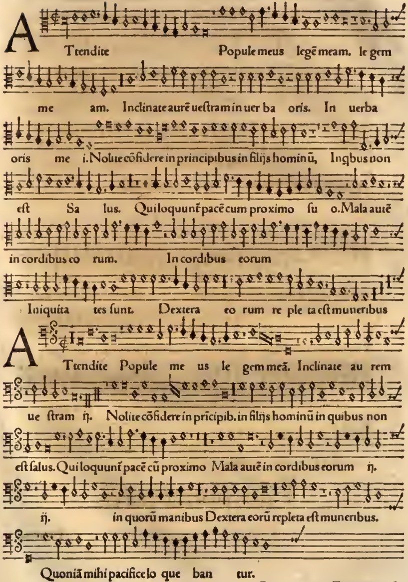

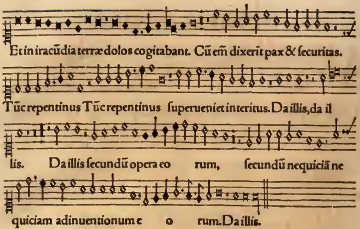
Hypomixolydij exemplum

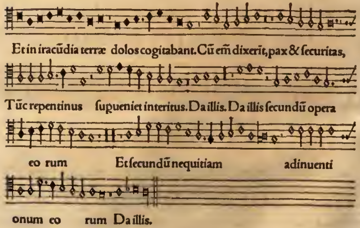

Ioannes

Ioannes Vannius

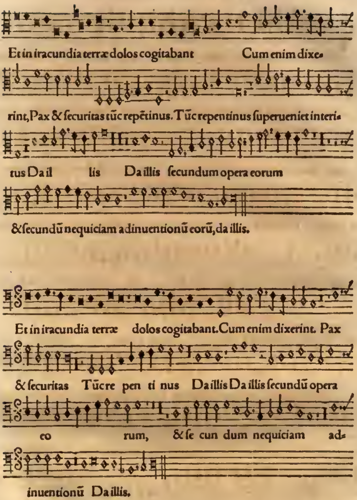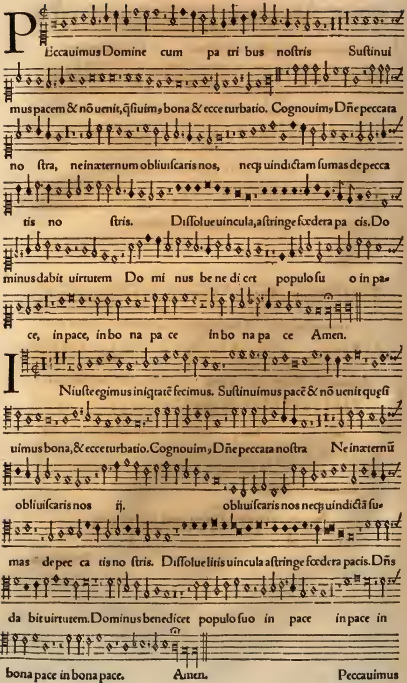

Finis primæ partis

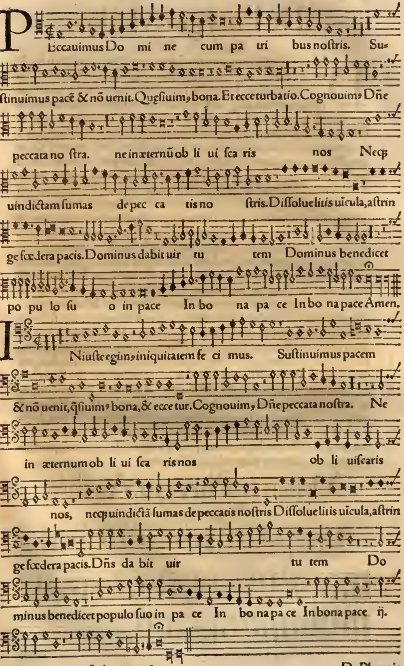
Et in ira-

Sequitur secunda pars.

Peccauimus

P
Eccauimus Domine cum pa tri bus noſtris Suſtinui
mus pacem & nõ uenit, q̄ſiuimꝰ bona & ecce turbatio. Cognouimꝰ Dñe peccata
no ſtra, ne in æternum obliuiſcaris nos, neq; uindictam ſumas de pecca
tis no ſtris. Diſſolue uincula, aſtringe fœdera pa cis. Do
minus dabit uirtutem Do mi nus be ne di cet populo ſu o in pa-
ce, in pace, in bo na pa ce in bo na pa ce Amen.
I
Niuſte egimus iniq̄tatē fecimus. Suſtinuimus pacē & nõ uenit quæſi
uimus bona, & ecce turbatio. Cognouimꝰ Dñe peccata noſtra Ne in æternũ
obliuiſcaris nos ij. obliuiſcaris nos neq; uindictã ſu-
mas de pec ca tis no ſtris. Diſſolue litis uincula aſtringe fœdera pacis. Dñs
da bit uirtutem. Dominus benedicet populo ſuo in pace in pace in
bona pace in bona pace. Amen. Peccauimus

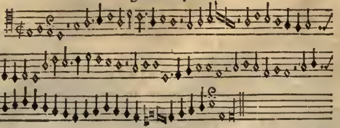

PEccauimus Do mi ne cum pa tri bus noſtris. Su-
ſtinuimus pacẽ & nõ uenit. Quęſiuim, bona. Et ecce turbatio. Cognouim, Dñe
peccata no ſtra. ne in æternũ ob li ui ſca ris nos Necꝗ
uindictam ſumas de pec ca tis no ſtris. Diſſolue litis uicula, aſtrin
ge fœdera pacis. Dominus dabit uir tu tem Dominus benedicet
po pu lo ſu o in pace In bo na pa ce In bo na pace Amen.
INiuſte egim, iniquitatem fe ci mus. Suſtinuimus pacem
& nõ uenit, q̃ſiuim, bona, & ecce tur. Cognouim, Dñe peccata noſtra. Ne
in æternum ob li ui ſca ris nos ob li uiſcaris
nos, necꝗ uindictã ſumas de peccatis noſtris Diſſolue litis uĩcula, aſtrin
ge fœdera pacis. Dñs da bit uir tu tem Do
minus benedicet populo ſuo in pa ce In bo na pa ce In bona pace ij.
ij. In bona pa. Amen.
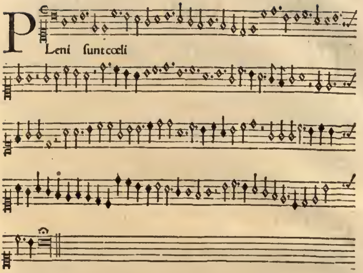
DePhrygio
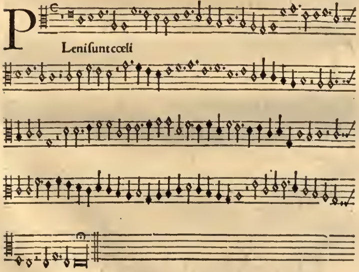
De Phrygio Modo, Caput XIX.

Dictum eſt nobis non uno tantũ loco, ex uulgata Muſicorũ ſententia, uix alios duos Modos proprius cõnecti quàm hũcce Phrygium cũ ſuo plagio, Hypophrygio. Cuius rationẽ in ſuperioribus diximus quod plagius & rariſſime in ♮ magnũ deſcẽdat, et rarius non ultra b paruũ aſcendat, ita ut uſq; intra duo Cc conſiſtat, tanq; eſſet Ionicus, cum quo tamen phraſi, ut dictum eſt, in immẽſum diſtat, Authentes uero in e paruũ aſcendit, eodẽ cum plagio deſcenſu in C magnũ. Quia uero Hypoæolius eandẽ poſſidet cũ hoc modo diapaſon, inuenias Modi huius exempla quæ dũtaxat fine ab Hypoæolio differãt, quale hic unum nos duûm uocũ ſubiunximus, quod phraſi non minus cũ Hypoæolio cõuenit, q; hocce Modo, ſed aſcenſus nimius & finis Phrygiũ declarant. Deinde porrò quatuor uocũ ſequit̃ exemplũ, cuius prioribus libris mentionem fecimus, Threnorũ Magdalenes ad ſepulchrum Domini elegantiſſimum ſanè ac doctiſſimũ, plurimum habens affectus, & natiuæ ſuauitatis, plurimum energiæ, ut uere flentẽ præficam aliquã cum ſuo grege audire te existimes. Vt non immerito ſit apud ueteres memoriæ proditũ, atq; adeò hoc exemplo copioſè demonſtratum, hunc Modum Phrygium religioni aptiſſimũ. In ea cantione Tenor ac Altitonãs Phrygium Modum elegantiſſime arſi ac Theſi habent. Baſis autẽ ac Cãtus Æolium, quod in ſuperiorum quoq; Modorum exemplis non ſemel patuit. Porrò quod in fine, ex neſcio q; promiſſa ſpe, ita magnifice ſe effert, ita ingenti exultatione in ſublime tollit̃, deinde rurſus quaſi languens, ac ſe corripiens de immodico gaudio, in imum & ſolitum fletum relabit̃, miraculũ naturæ in hoc Symphoneta nobis uiſum eſt. Sed iudicet ipſe Lector. Authorẽ certũ ſcire non potuimus. Sed hiſce more noſtro præmittamus Monáda. In qua Baſis poſt tempus in Diapente ex Tenore proficiſcitur: Tono ſupernè deficit ab extrema Phrygij chorda, quẽ in infima inuenit, ita inter D ac d incedit, perinde atq; eſſet Dorius, à quo tamen, plus q; uulgo uidetur, diſtat: quod ſuperiore libro diligenter aliquot locis diſſeruimus.

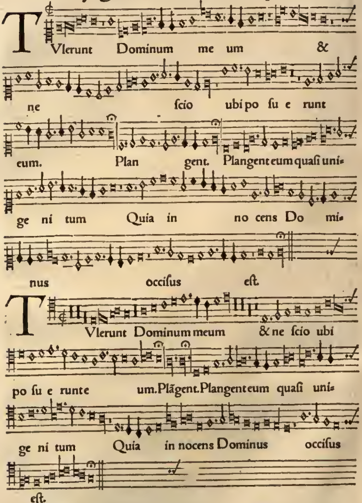
Monas in Phrygio. Author Gregorius Meyer.

PLeni ſunt cœli

PLeni ſunt cœli
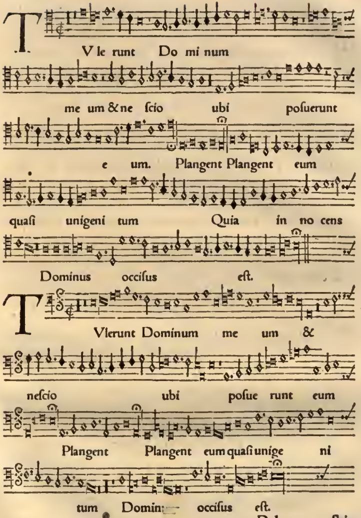
Phrygij Modi exemplum
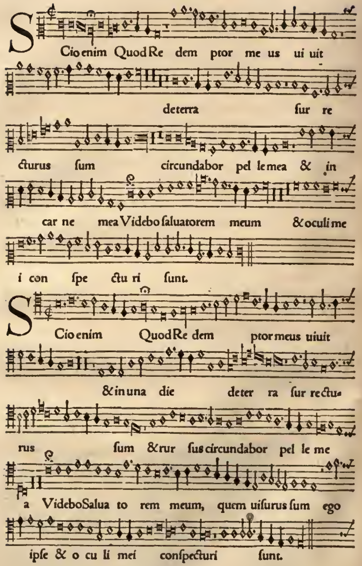

Diuæ Magdalenes Threni

ad ſepulchrum Domini.
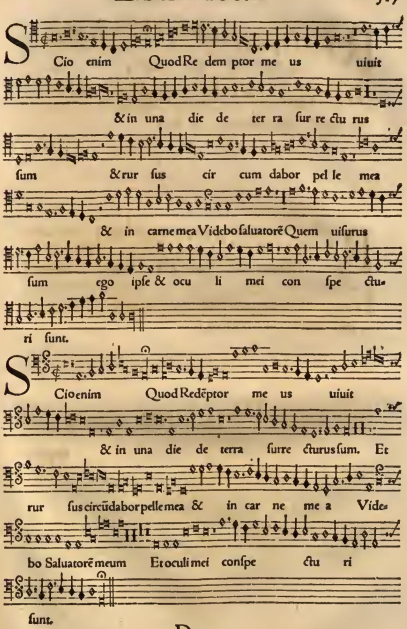
Tulerunt

T
V le runt Do mi num
me um & ne ſcio ubi poſuerunt
e um. Plangent Plangent eum
quaſi unigeni tum Quia in no cens
Dominus occiſus eſt.
T
Vlerunt Dominum me um &
neſcio ubi poſue runt eum
Plangent Plangent eum quaſi unige ni
tum Domin occiſus eſt.

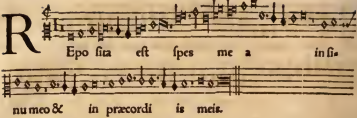

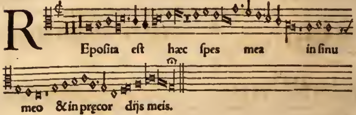
Secunda

Scio enim

S
Cio enim Quod Re dem ptor me us uiuit
&in una die de ter ra sur re ctu rus
sum &rur sus cir cum dabor pel le mea
& in carne mea Videbo saluatorē Quem uisurus
sum ego ipse & ocu li mei con spe ctu-
ri sunt.
S
Cio enim Quod Redēptor me us uiuit
& in una die de terra surre cturus sum. Et
rur sus circūdabor pelle mea & in car ne me a Vide-
bo Saluatorē meum Et oculi mei conspe ctu ri
sunt.

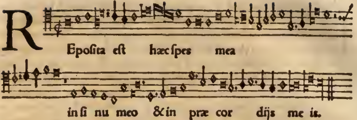
Pars.

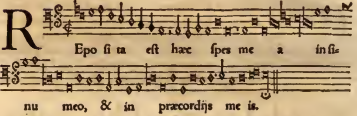

Pars ultima.

Repoſita

De Hypoæolio Modo, Caput XX.

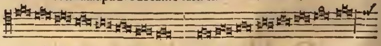
HIc Modus cum Principe ſuo, multis nunc ætatibus ſeruitutem ſeruiens ſuperûm benignitate ab exilio quo fortunæ iniquitate, nullo hercules ſcelere commiſſo detinebatur, poſt liminio receptus, Æolij Plagius, apud Symphonetas maiore in uſu (quanquam id illi neſciunt) eſt, quam apud eos qui in choro planum habent cantum, apud quos admodum rarus eſt, ut ſupra diximus, Quia eius diateſſaron la

 mi inferně

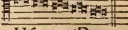
mi inferné in sol re temere mutata est, atq; ita in Hypodoriũ recidit Musicorũ ignorantia, qui Modos tam propinquos discriminare non poterant. Sed & de hoc priore libro copiosé disseruimus. Nunc eius exempla tractanda sunt. Sed ante omnia ea compositio, quam Iodocus Pratensis super Psalmum Miserere mei Deus: quinq; instituit uocibus, palmam obtinet. In quo Tenor Secũdus (ita enim appellat) tria hæc uerba Miserere mei Deus, octonis & syllabis & notis habet. Verum quia hæc cantio in omniũ manu est, Tenorem eius nõ octonis, ut ille sed ternis notulis instituamus, ut Lector & ascensum & descensum, uno quasi aspectu intueatur. Mox unum exemplum Monados in hoc Modo Symphonetæ ab orto, in qua Tenor elegantissime hunc exprimit Modum, Basis uero cauda in Æolium labitur. Reliqua pluriũ uocum tria ponamus exempla, Primũ Iodoci Pratensis ex Missa Pãge lingua ad Phrygium instituta Modum. Cuius cantus Hypoæolius est hac parte, inferné adijciens ditonum, & finitus ut Phrygius. Tenor autem semel Æolij diatessaron superné habet, reliqua ut Hypoæolius cum semiditono. Sequens deinde exemplũ est Symphonetæ Craen, trium uocum, licentius ascensum in Tenore habens, & aliquid communicans cum principe Æolio, Qui in Basi regnat, in Cãtu uero Phrygij est phrasis, sed finis Hypoæolij. Tertia cantio est Ioannis Muoton, cuius antea sæpe meminimus, qui cum ego quondam Lutetiæ in Parisijs collocutus, sed per Interpretem, in aula Francisci Frãcorum Regis eius nominis primi. Suauissima Harmonia & auditu iucũdissima. In cuius Tenore & uoce acuta regnat Hypoæolius, in Basi uero Æolius. Cantus autem inter c ac Cc decurrens, tanq; esset Ionicus. Sed Hypoæolius est, superné ditono deficiens, quem inferné inuenit.

Secundi Tenoris in Hypoæolio

formula apud Iodocum Pratensem in Psalmum L.

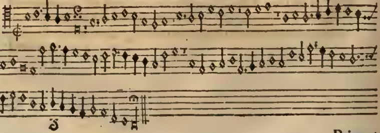
Mi se re re me i De us. Mi se re re me i De us.

Miserere mei Deus.
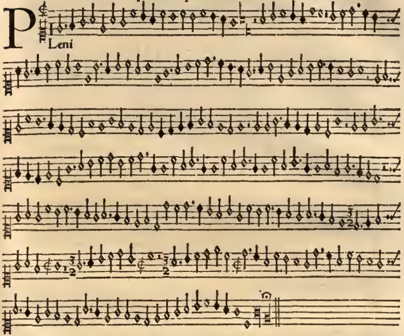
Vides nimirũ hic Hypoæoliũ ex c paruo in E magnũ, mediatum quidẽ arithmeticẽ in a paruo, ubi & finitur, nempe infima diapẽte chorda, supra autẽ annexũ semitoniũ, quod ad Principẽ huius Modi Aeoliũ uere attinet, sed usurpat & hic eius Plagius.
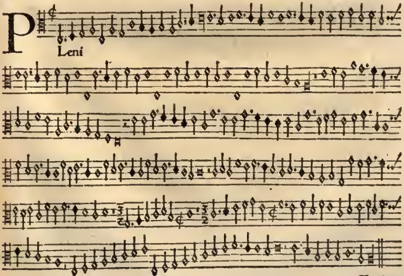
Monas in Hypoæolio Orto.
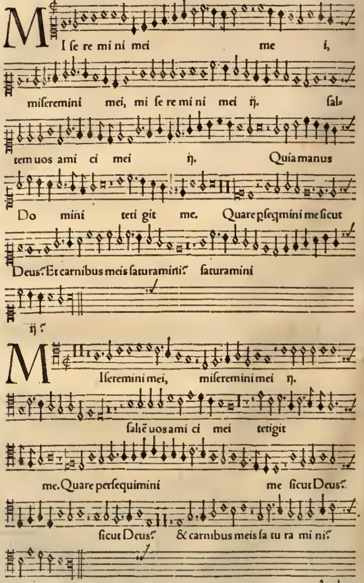

Primum

Primum Hypoæolij exemplum Iusquini Pratensis.
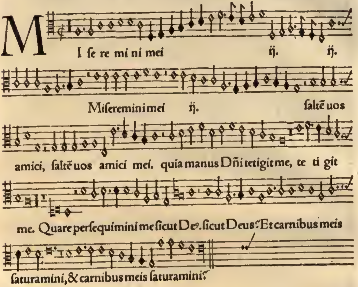

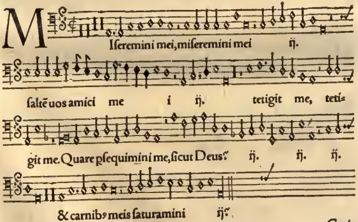
Tertiū Hypoæolij exemplū
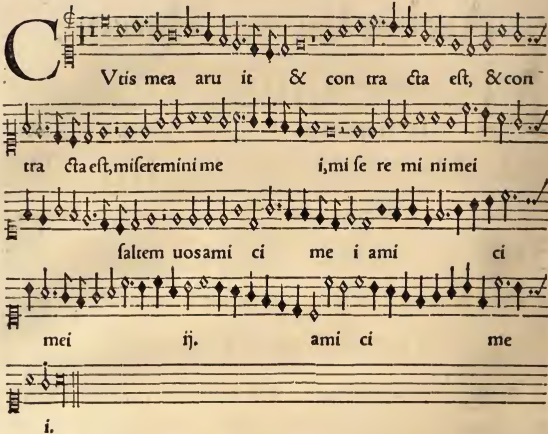

Author
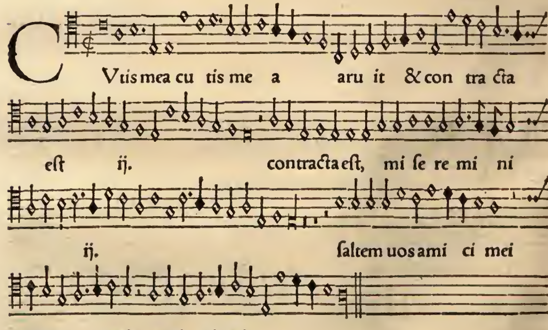
Author Ioannes Mouton.
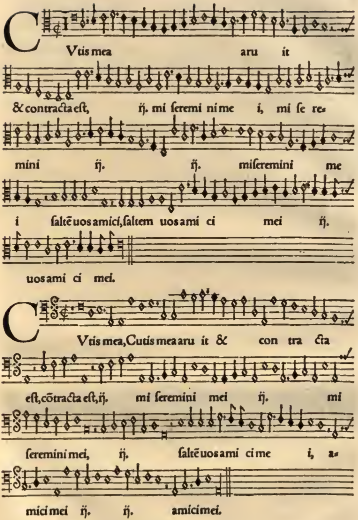

Cutis

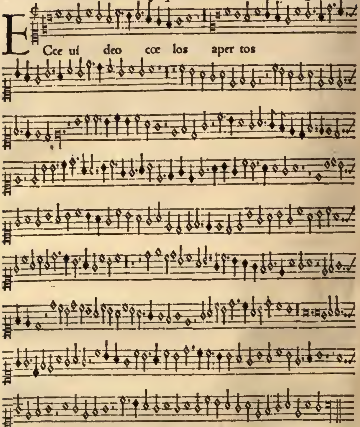
Secunda
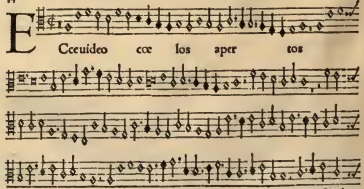
Cutis

C
Vtis mea aru it
& contracta est, ij. mi seremi ni me i, mi se re-
mini ij. ij. miseremini me
i saltē uos amici, saltem uos ami ci mei ij.
uos ami ci mei.
C
Vtis mea, Cutis mea aru it & con tra cta
est, cōtracta est, ij. mi seremini mei ij. mi
seremini mei, ij. saltē uos ami ci me i, a-
mici mei ij. ij. amici mei.
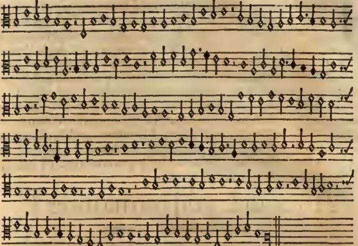
Pars.
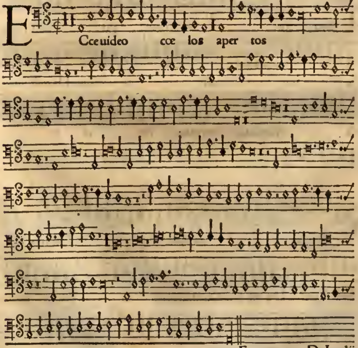
Secundū Hypoçolij exemplū

Author Nicolaus Craen.

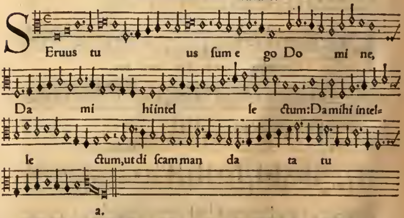

De Lydij Modi exẽplis, cap. XXI.

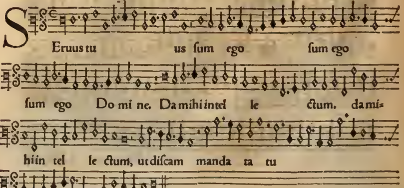
HVius Modi exẽpla omnium rarissima sunt, maxime uero apud Symphonetas, qui hũc prorsus nõ norũt, Themata tamen eius ex Ecclesiæ choro nonnunquam tractant, sed corrupte, ut sæpius etiam à choro corrupte canũtur. Cuius causam superiore uolumine copiosé enarrauimus, ubi & duplicẽ huius Modi usum ostẽdimus, alterũ inter F magnũ et e paruũ, ut ipsi diapason desit superné semitoniũ. Verũ hoc tamen in cantione Henrici Isaac non ad amussim obseruatũ, ut statim patebit, cum tamẽ chori cantus hoc ita haberet, Alterũ integro diapason systemate inter duo Ff: Sed & ibi rarus est cãtus, qui non in Synemmena ex diezeugmenis alicubi tortus sit. Sed duarũ uocũ duo exẽpla ꝓponemus Sixti Dietrichi, cuius superius in Hyperæolio mentionem fecimus. Alterum non perfecta diapason, sed semitonio deficiente, ab F magno ad e paruum, apud antiquos infrequẽti, ut diximus, usu, q̃d chori cãtus ostendunt. Alterum integra diapason inter duo Ff. cuius ipsius quoq; haud infrequens apud ueteres fuit usus.

Antiqui Lydij forma inter F & e. Authore Sixto Dietricho.

DVO
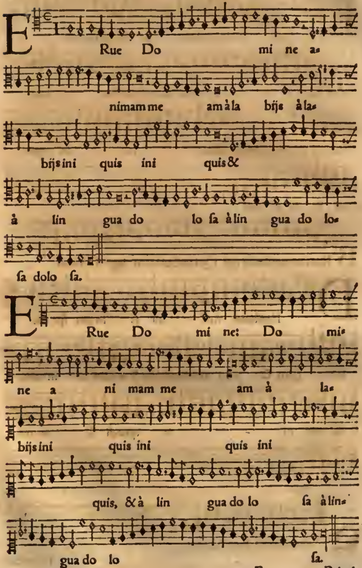

BASIS

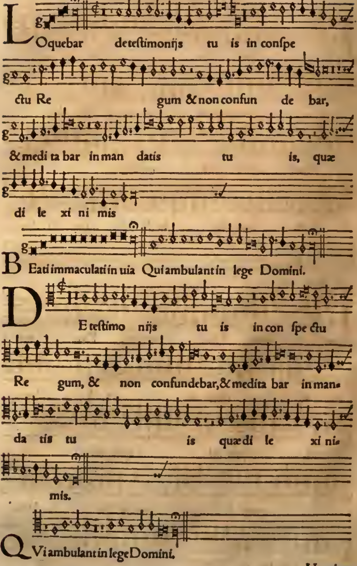
Veri Lydij Tenor inter F & f. Eodem Sixto authore.

DVO
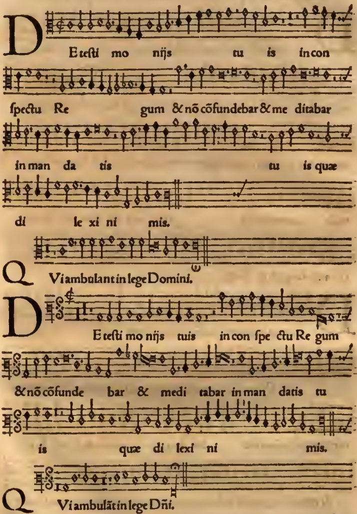

CANtus Hypolydius.

Prioris usus Lydij exēplum

Henricus

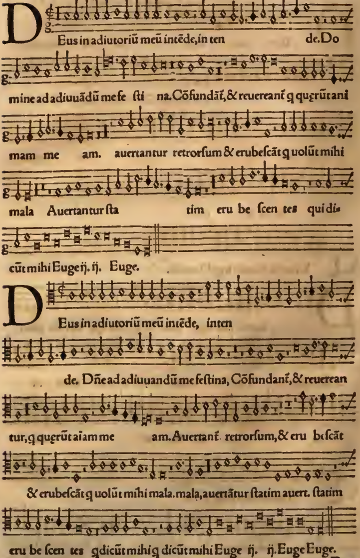
Henricus Isaac author.

Sequitur integri Lydij exemplũ
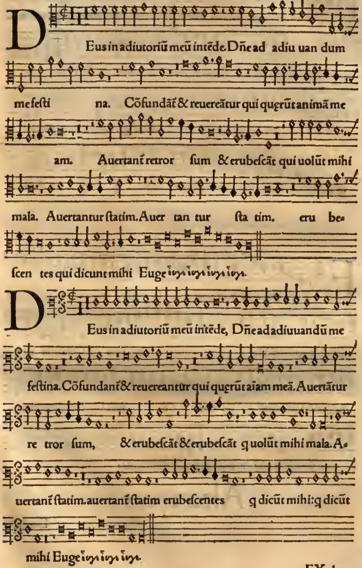
cum tono lege Authentarum supernè adiecto, in quo Modus hic oppidò eleganter exprimitur. Author est Litauicus Senflius Tigurinus ciuis meus, & Isaaci huius discipulus non poenitendus.

Lydij quartum exemplum

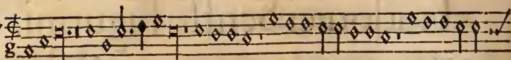

Deus

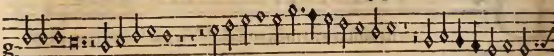
Ludouici Senfli Tigurini.

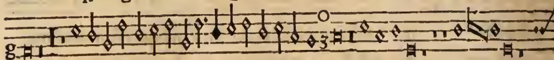
EXultent

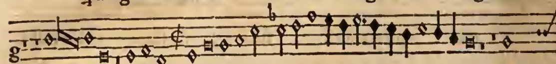
EXultēt & læten tur in te oēs In te oēs q̄ quęrūt te, q̄ quęrūt te &

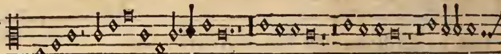
dicēt semp̄ magnificet̄ Magnificetur Dominus Do mi nus

q̄ diligūt salutare tu um Ego uero egenus

& paup̄ sum Et p. sum Deus adiuua me ij. Ad-

EXultēt. exultēt & lætentur in te oēs in te oēs, & dicāt sem

per Magnificet̄ Do mi nus Dominus qui

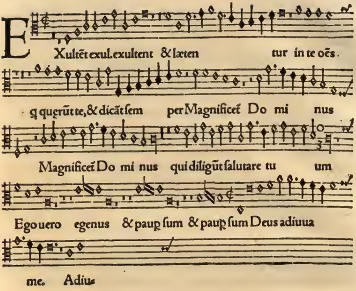
diligūt salutare tu um tu um. Ego uero egenus

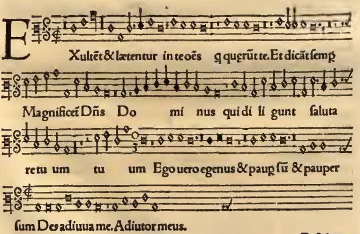

& paup̄ sum & p. sū. Deꝰ adiuua me. Adiutor me-
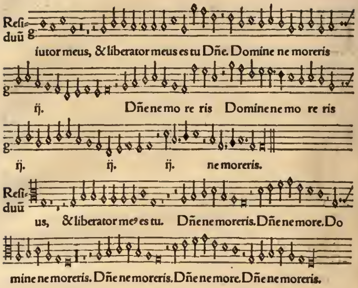
Altera pars

Exultent

E Xultēt exul. exultent & læten tur in te oēs.
q querũt te, & dicāt sem per Magnificet Do mi nus
Magnificet Do mi nus qui diligũt salutare tu um
Ego uero egenus & paup sum & paup sum Deus adiuua
me. Adiu
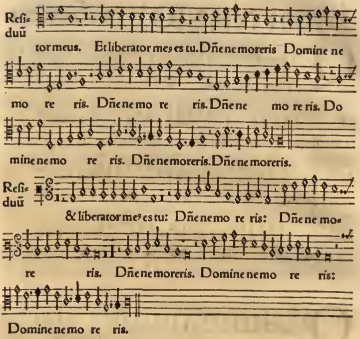

E Xultēt & lætentur in te oēs q querũt te. Et dicāt semp
Magnificet Dñs Do mi nus qui di li gunt saluta
re tu um tu um Ego uero egenus & paup sũ & pauper
sum Des adiuua me. Adiutor meus.

Residuum
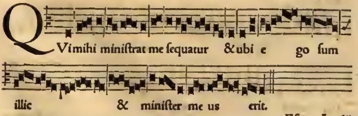

SEd ſubijciendum eſt etiamnum Thema, quod uno dúntaxat ſemitonio, quo Lydius ac Ionicus à ſe inuicem diſtant, & quo uariato ex Lydio fieri pulcherrime poteſt Ionicus, quod noſtra ætate nimis frequenter factum eſſe, non ſemel conqueſti ſumus, aperire poteſt nobis oculos ad Modorum notanda haud ſegniter diſcrimina. Cantio eſt (communionem uocant) inter duo Ff, quod uel mi uel fa in b claue habere poteſt. Quod hic chori notulis ſubijcimus. Vt Lector eo melius quatuor uocum concentũ notare queat. Eum fecit in gratiam noſtri Gregorius Meier: Cuius poſtea mentionem faciemus in Æolij Hypoæolijꝗ cõnexione: Bifariam eam cantionem inſtituit, ſemel in Tetrachordo diezeugmenon: Iterum in tetrachordo Synemmenõ. Sanè ſimile priore libro capite 25. ubi de Lydio, exemplum, ſed multo longius exhibuimus, Illuminare, illuminare Ieruſalem.

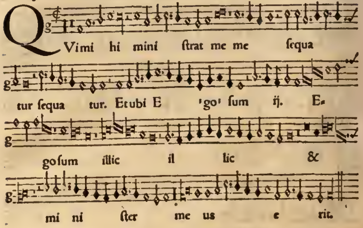
Reſiduum

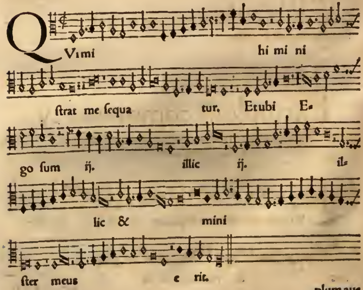

Exemplum commune Lydij Ioniciq́;, sed alterius in diezeugmenon, alterius in Synemmenon tetrachordo.
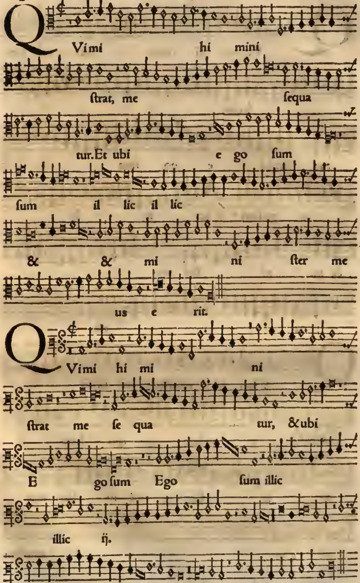

Lydij ΓΝΗΣΙΟΥ uerū exem

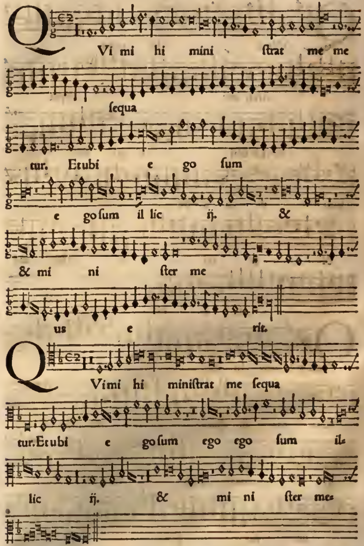

plum au-

plū author Gregorius Meyer.
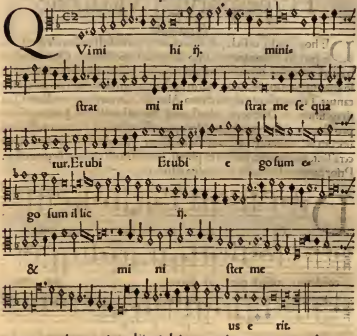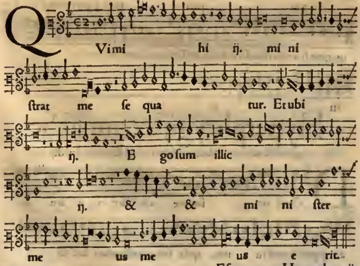

Ionici intra easdem claues ex

emplum

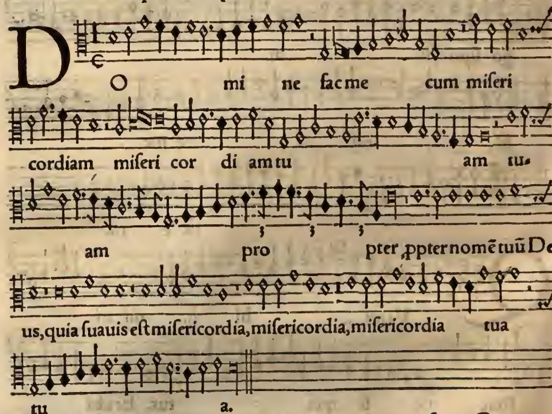
emplum eodem Gregorio Meyer authore.

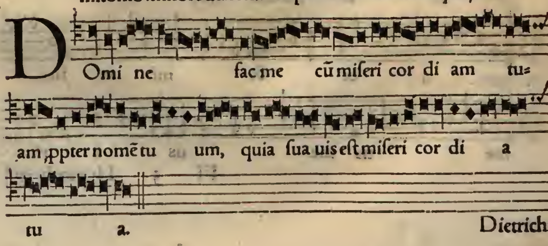

Ad æqualeis Hyperphrygij Modi reiecti exempla.
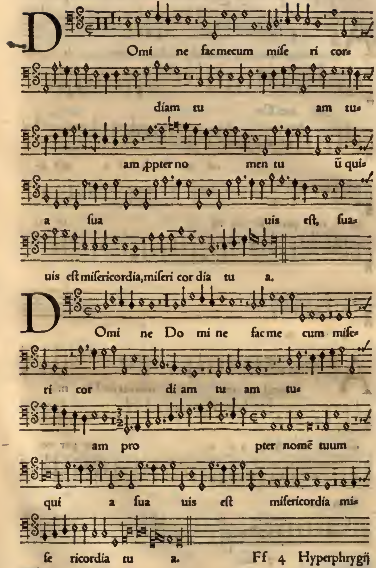
DE hoc Modo, ut sit Lydij inuersum Systema sed incõmode diuisum, superiore uolumine non uno dúntaxat loco diximus. Quare nũc sola referã exempla Dietrichi Sixti amici nostri cuius in Hyperæolio & paulò ante mentionem fecimus, qui in nostri gratiam hosce lusit ac edere iussit cantus. Tenores sunt uulgo è choro, Alter die Mercurij ante medium Quadragesimæ pro Offertorio, alter Lunæ die post medium Quadragesimæ pro Communione canuntur. Nec opus esse existimo hic omnium harum uocum uel limites uel naturam cõmonstrare, quando limites ex lineis satis certi sint, natura uero partim ex phrasi, partim finali claue facile pernoscatur. Prior cantio ad æquales composita est uoces.

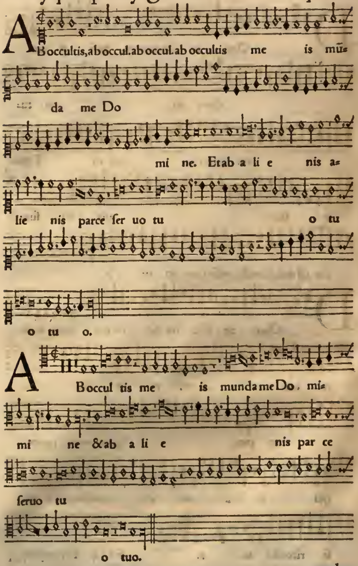
Hyperphrygij exemplũ Semitonio minore defectum supernè ad formam Lydij.

Dietrichi Sixti.

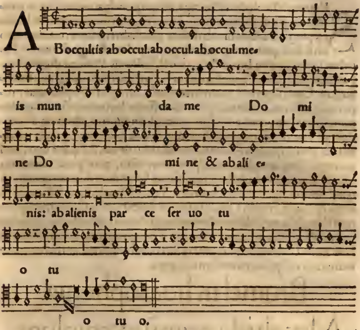

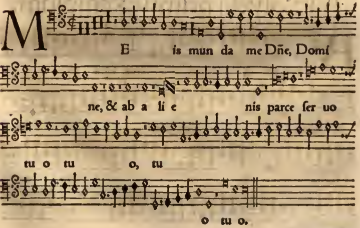
Hyperphrygij alterū exemplū

eodem

eodē Dietricho Sixto authore.

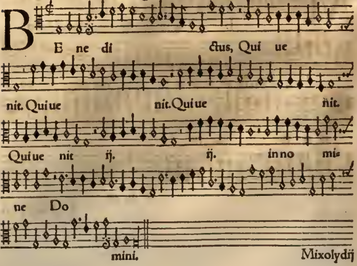
DeMixolydio

De Mixolydio, cap. XXII.

SEquitur Mixolydius Princeps, ſed qui principatus uetuſtate ac reuerẽtia magis q̃ uſu hominũ in precio eſt, ueteribus quidem eccleſiaſticis plurimũ adamatus ob multas quas habet uirtutes, maxime uero ob ſedatã quandam grauitatẽ, quæ populares & regit & exercet. Patet hoc in multis cùm Introitibus, tùm Reſpõſorijs Principe dignisſimis. Noſtra quidẽ ętas uix agnoſcit eius nobilitatẽ, adeò ad omnia honeſta obſurduit. Cauſa ſuperiore uolumine copioſè, cur apũd Symphonetas prope exulet, dicta eſt, fefellit enim tertia diateſſaron ſpecies adiecta ultimę diapente ſpeciei pro prima, adeò Ionici modi blandimenta, illecebræ, ac lenocinia aliorſum eorũ mentes inflexerunt. Sed de ipſo nunc exempla referamus, & primũ quidem Antonij Brumel, uocis unius, ſed quam duo ſimul canere poſſunt, uno dúntaxat tẽpore interpoſito, quanq̃ autẽ duriuſcula eſt cantio, modum tamen belle repręſentat. Secundum duarum uocum. In quo Cantus Hypomixolydium refert, Tenor Mixolydium. Eſt autem Ioannis Mouton Franci. Quidã Iuſquino adſcribunt in Cantu quinq̃ uocum Benedicta es. Colluſio admiranda quidem illa, ſed uelocitas grauitati nonnihil, ut quidam putant, officiens. Tertium quatuor uocum, Henrici Iſaac aiunt. Cuius exordium plus q̃ dici poteſt admirandam habet grauitatem, non abſq̃ ſumma aurium uoluptate.

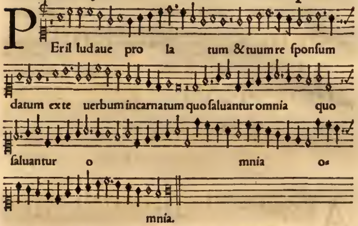
Brumel in homophonia.

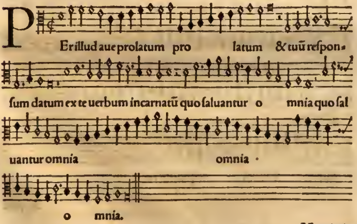
Mixolydij primũ exemplum.

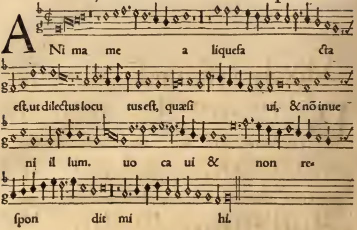
Mixolydij

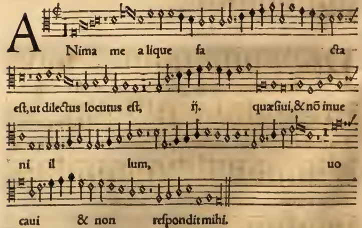
Mixolydij secundũ exemplũ.
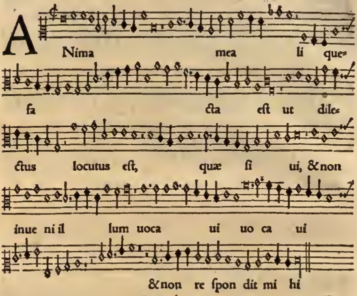

Mixolydij tertiū exemplum

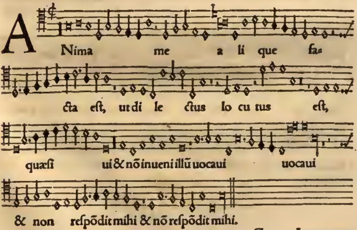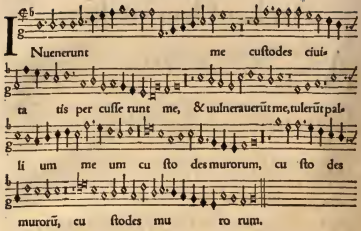

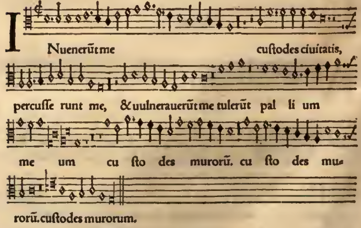
Author

Author Henricus Isaac.

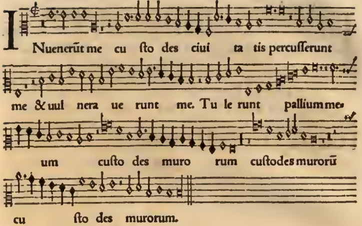

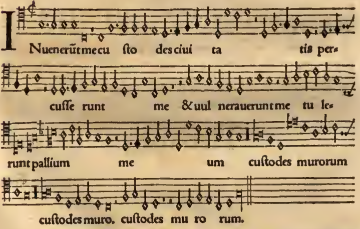

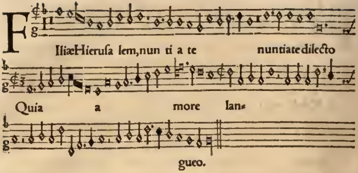

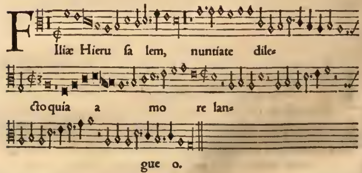
Secunda pars.

Inuenerunt

INuenerūt me cu sto des ciui ta tis percusserunt
me &uul nera ue runt me. Tu le runt pallium me-
um custo des muro rum custodes murorū
cu sto des murorum.

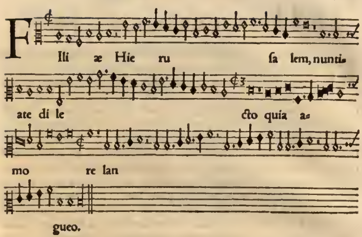

INuenerūtmecu sto desciui ta tis per-
cusse runt me &uul neraueruntme tu le-
runtpallium me um custodes murorum
custodesmuro. custodes mu ro rum.

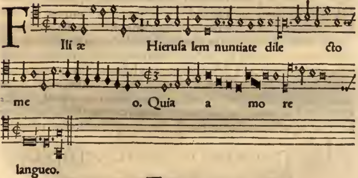

Tertia pars

Filiæ

F
Ili æ Hie ru ſa lem, nunti-
ate di le cto quia a-
mo re lan
gueo.

F
Ili æ Hieruſa lem nuntiate dile cto
me o. Quia a mo re
langueo.

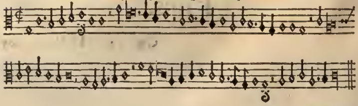
Finis.

De Hypoionico, cap. XXIII.

VLtimus hic Modus, noſtra ętate adeò uulgaris, ac in hominũ tàm frequẽti eſt uſu, ut niſi aliorũ omnium Modorum exempla nobis poſita eſſent, huius omiſſurus fuerim, qui apud ueteres Eccleſiaſticos, cum omnia matura ac grauia eſſent, propè exularit. Sed ero eò breuior tribus aut quatuor exemplis ꝓpoſitis. Natiua ipſius clauis finalis eſt c paruum, ambitus duo Gg, uerum & hunc, ut eius authenten Ionicũ, in F magnũ detrudunt, non tamen abſq; fa in b paruo. Iodocus Pratenſis Aue Maria ad eum inſtituit Modum doctiſſime ſanè ac iucundiſſime non emota ſua ſede harmonia. Quã eximius ille adoleſcens, & felix Iodoci æmulator Antonius Feum poſtea ita miratus, ut Miſſam ad eam inſtituerit, ſummo ingenio, ſumma modeſtia, qua uix uidi quicq̃ compoſitius. Ex ea duûm uocum, Pleni ſunt cœli, referemus. In quo Tenor in propria permanẽs ſede Hypoionicus eſt, Baſis autẽ Ionicus Modus. Hic ſubiũximus Iodoci duo exempla, quorum prius è uulgo linguæ Germanicæ ac Gallicæ deſumptũ, oppidò uenuſtum. In quo Cantus & Tenor iugi propè modum iugo conſtricti, binis tẽporibus euariant, denis item clauſulis pulcherrime interciſi, ita eodem incedunt uultu, eodemq; ueſtitu, ut uelut ſponſus ſponſam ductitans maritati uideant̃. Altus ac Baſis feſtiuiter illis & præcinunt & accinũt, atq; adeò colludunt, ut Ludiones ad nuptias acciti putentur. Tum hoc quoq; conſyderandũ quanta uenuſtate Cantus ac Tenoris ſexta clauſula in Dorij diateſſaron oblique, ſed non abſq; mira gratia delabatur. Vltima autẽ cantio Aue Maria, eiuſdem Iodoci, ut iam diximus, uetuſtior quidẽ eſt, ſed quę ſexcentis quotidie emergentibus nouis cantionibus iure præponi poteſt. Verũ noſtro more hiſce omnibus præcurrat, ac uelut præludat Dyas in Monade Gregorij Meyer, Salodorenſis Eccleſiæ apud Heluetios Organarij, cuius ſæpe in hoc libro memoria eſt, in naturali itidem ſede huius Modi decurrens. In qua cantione Baſis in diapente ſub Tenore poſt duo tempora incedit, cum utraq; uox Modum referat.
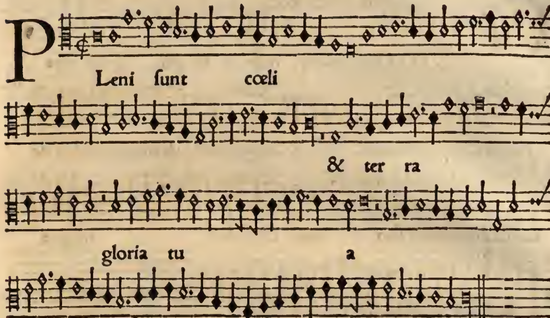
Hypoionici primũ exemplũ,
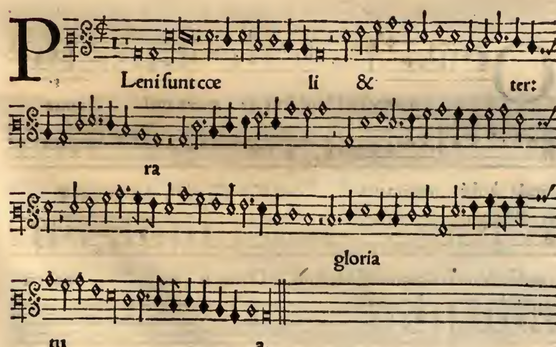
Monàs ex qua Dyàs, Gregorio Meyer authore.
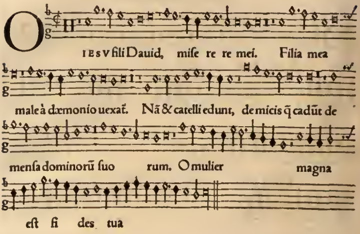

Hypoionici exemplum II.

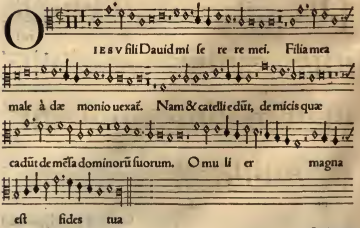
Antonio Feum authore.

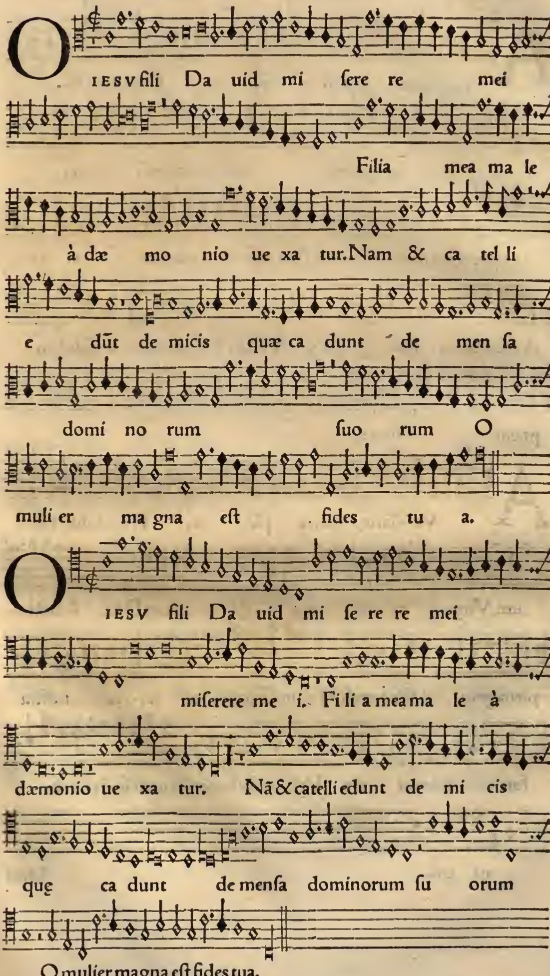

Hypoionici tertiũ exemplum

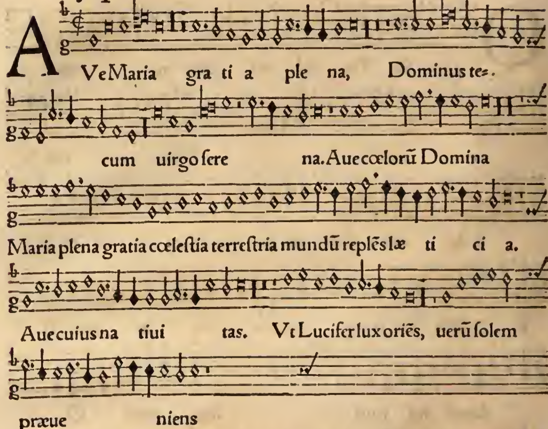

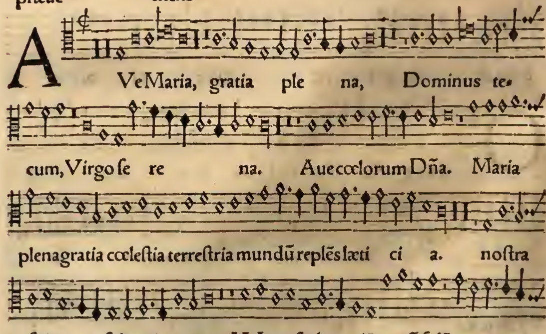

Iodocus Pratenſis author.
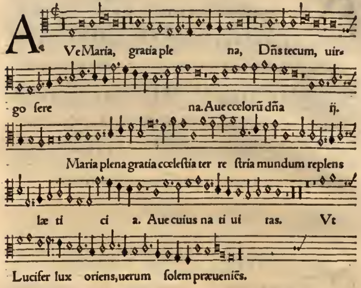

Hypoionici quartũ exemplũ

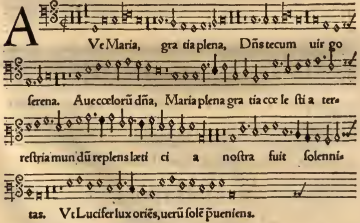

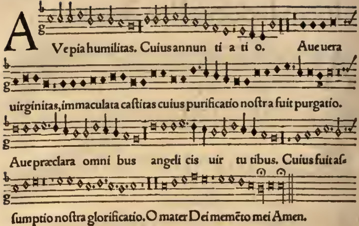
Idem

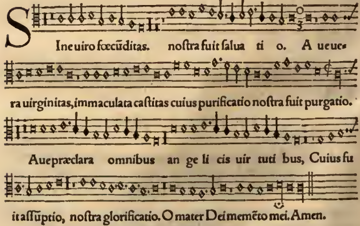
Idem Iodocus Pratēſis author.
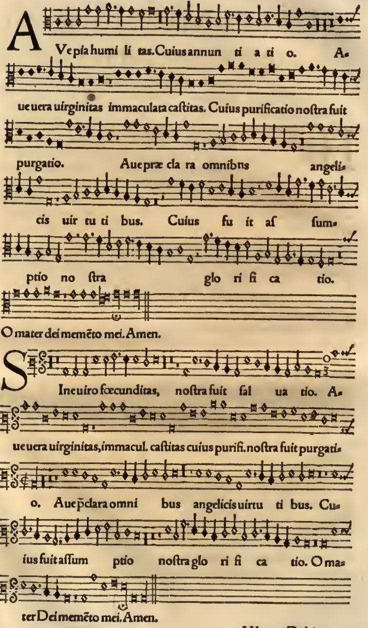

Aue pia

Secunda pars.

Auepia hu-

A
Ve pia humi li tas. Cuius annun ti a ti o. A-
ue uera uirginitas immaculata caſtitas. Cuius purificatio noſtra fuit
purgatio. Aue præ cla ra omnibns angeli-
cis uir tu ti bus. Cuius fu it aſ ſum-
ptio no ſtra glo ri fi ca tio.
O mater dei memẽto mei. Amen.
S
Ine uiro fœcunditas, noſtra fuit ſal ua tio. A-
ue uera uirginitas, immacul. caſtitas cuius purifi. noſtra fuit purgati-
o. Auep̃clara omni bus angelicis uirtu ti bus. Cu-
ius fuit aſſum ptio noſtra glo ri fi ca tio. O ma-
ter Dei memẽto mei. Amen.

De binorum Modorũ connexione exempla atq; inibi obiter Iuſquini Pratenſis encomium, Caput XXIIII.

HÆc ſunt in cantu uario, quem menſuralẽ non inepte, meo quidem iudicio, uocant, duodecim Modorum exempla, uarijs ex authoribus, ad ea quæ probãda duximus, qua fieri potuit breuitate, adducta. Reſtat nunc ut de eorundem Modorum cõnexione exempla producamus, nõ ſanè ea proletaria, ſed grauia, ſed negocium belle repręſentantia. Et de ipſa quidem connexionis ratione, quãdo priore uolumine de ea abunde dictum ſit, differere ſuperſedebimus. Erunt autẽ omnia eo, quo ſuperiore libro uiſa ſunt, ordine, ut à Dorio Hypodorioq́ꝫ orſi, deinde binorum cõnexorum exempla ſubiungamus, de quibus breuiter iudicium noſtrum dicemus, ſimul ut alijs liberiorem iudicandi anſam demus, ac uelut hominibus oculos aperiamus, ſimul ut innoteſcat ingeniorũ hac in arte uirtus, quæ quibuſdam ſatis iniquis iudicibus uilis, mihi uero ingens, ac ammiratione digniſſima uidetur. Porrò in hac authorum claſſe, atqꝫ magna ingeniorum turba, multo maxime, niſi affectu fallar, eminet ingenio, cura ac induſtria Iodocus à Prato, quem uulgus Belgica lingua, in qua natus erat, ὑποκοριστικῶς Iuſquinum uocat, quaſi dicas Iodoculum. Cui uiro, ſi de duodecim Modis ac uera ratione muſica, noticia cõtigiſſet ad natiuam illam indolem, & ingenij, qua uiguit, acrimoniam, nihil natura auguſtius in hac arte, nihil magnificentius producere potuiſſet. Ita in omnia uerſatile ingenium erat, ita naturæ acumine ac ui armatum, ut nihil in hoc negocio ille non potuiſſet. Sed defuit in plæriſqꝫ Modus, & cum eruditione iudicium, Itaqꝫ laſciuientis ingenij impetus, aliquot ſuarum cantionum locis non ſanè, ut debuit, repreſſit, ſed condonetur hoc uitium mediocre ob dotes alias uiri incomparabiles. Nemo hoc Symphoneta affectus animi in cantu efficatius expreſſit, nemo felicius orſus eſt, nemo gratia ac facilitate cum eo ex æquo certare potuit, ſicut nemo Latinorum in carmine Epico Marone melius. Vt enim Maro naturæ felicitate carmen rebus æquare eſt ſolitus, quemadmodum res graueis coaceruatis ſpondeis ante oculos ponere, uelocitatem meris dactylis exprimere, ſuæ cuiqꝫ materiæ apta ponere uerba, denique nihil inepte moliri, ut de Homero dixit Flaccus. Ita hic noſter Iodocus aliquando accelerantibus ac præpotibus, ubi res poſtulat, notulis incedit, aliquando tardantibus rem phthongis intonat, & ut in ſumma dicamus

ma dicamus

ma dicamus, nihil unquã edidit, quod non iucundum auribus esset, quod ut ingeniosum docti non probarent, quod denique, etiam si minus erudi-tum uideri poterat, non acceptum gratumq́ iudicio audientibus esset. In plærisq; operibus etiam ostẽtator magnificus, ut in Missa super uoces musicales, & in Missa ad fugam, In quibusdam irrisor, ut in Missa La sol fa re mi. In quibusdam contentione certans, ut in Missa de beata Virgine. Quæ omnia, quanquam alij quoq; sæpe tentarunt, non tamen eadem felicitate conatibus æqualeis exitus inuenerunt. Hæc mihi causa fuit, cur in hoc ultimo Colophone potissimum huius uiri exempla adduxerim. Porrò cum ingenium eius inenarrabile sit, magisq; mirari possimus, quàm dignè explicare, non solo tamen ingenio cæteris præferendus uidetur, sed diligentia quoq; emendationis. Aiunt enim qui nouerunt, multa cunctatione, multifariaq; correctione sua edidisse, nec, nisi aliquot annis apud se detinuisset, ullum in publicum emisisse cantum, contra atque Iacobus Hobrecht, ut in superioribus diximus, fecisse fertur. Vnde & quidam non inepte, alterum Virgilio, alterum Ouidio comparari merito posse contendunt. Quod si admittimus, Petrum Platensem, mirum in modum iucundum modulatorem cui potius quàm Horatio cõparabimus? ita Isaacum fortassis Lucano, Feum Claudiano, Brumelium Statio, sed ineptus haud immerito uidear, de ijs tam ieiune pronuntiare, ac iure forsitan audiam illud uulgatum. Ne sutor ultra crepidam. Quare ad exempla explicanda ac iudicanda diuertam.

Victimæ paschali laudes.

SIt igitur primæ cõnexionis Dorij Hypodorijq; exemplum, ab eodem edita authore Iodoco de sancta CHRISTI Resurrectione cantio. Cuius & in superioribus bis meminimus. Atq; adeò etiam pro huius connexionis exemplo libro secundo exhibuimus. In qua hoc ingeniosum merito iudicabitur, quod in quatuor uocibus propositum thema, ita diuisum spacijs, ut maxime decuit, audiť. Suprema uox in priore huius parte ẽ uulgata quapiam cantione sumpta, Hypodorium refert, cum ditono inferne. Sequentis autem partis eadem uox Dorium superne adiecta diatessaron. Finitum uero suprema diapason chorda, quod contra fieri debuit in infima. Sed & ipsa ẽ uulgo desumpta est, Ideoq; eam mutare uoluit. Tenor autem ditono profundius serpit quam poscit Hypodorij forma, sed id solita facit licentia hic author. E uulgo autem sumptas cantiones, apposite eiusdem Modi uetustas adhibet, cum aliorum Modorum non ita quadrarẽt. Quanquam huic authori non difficile erat diuersorum Modorum

cantus, etiam cum gratia coniungere. Qui nullam prope Missam ediderit in qua, cuiuscunque Modi illa esset, non Æolium in Niceno Symbolo admi sceuerit, quod alij quoque tentarunt, sed non eadem omnes felicitate. Singulæ hic uoces dignum aliquid notatu habent, ut Tenor stabilitatem, Basis grauitatē mirā. Quanquam haud scio quam omnibus placeat quod in Basi ita insurgat in uerbo Galilæa: Quod quidem ingenij lasciuia prolatum, ut inficias ire nequimus, ita cum gratia additum fateri oportet. Cantus sapit antiquitatem, cuius septima à fine notula, obticentibus omnibus alijs uocibus, sola auditur. Sed hæc sunt nimis tenuia pro huius uiri ingenio. Ideoque ad alia progrediendum.

De profundis

HIc uero mihi quisque acriter animum intendat uelim, quale huius cātionis initium, qnanto affectu, & quanta grauitate retulerit nobis uerbum De profundis, ut sanè Modos illos è natiuo loco, quemadmodum ferè in his fieri aliàs solet, in superiora non dimouerit, compræhenderit autem utriusque Modi systemata: Quanque phrasin mira, ac de industria quæsita raritate uehementer confudit, nunc saltum Lydij, nunc Ionici usurpans, donec per lenocinia illa pulcherrima, clā rependo, in Phrygium tandem ex Dorio labatur, non offensis auribus. Quod difficile factu, præsertim in hisce duobus Dorio ac Phrygio Modis, supra ostēdimus. Finiuit itaque duorum Modorum Dorij Hypodorijque connexa systemata in E, ubi Phrygij sedes est, contra Modorum naturam. Verum in alijs quoque cantibus id fecit, nec solus tamen, immodico nouitatis scilicet amore, & nimio gloriolæ captandæ ob raritatem studio, quo uitio fermè ingeniosiores disciplinarum professores usque laborant, ut quamuis Symphonetarum hoc sit peculiare, cum multis tamen id habeāt commune uitium. Manet nihilominus ea cantio intra A magnum ac d paruum. Vt Dorij Hypodorijque systemata consistunt. Etsi nihil aliud hac raritate quæsiuit, certe hoc tamē planum fecit, ingenij uiribus fieri posse, ut frustra ipsi, quod priscis olim musicis obijci solebat, exprobretur, à Dorio ad phrygium, qui tā docte hoc absque aurium offendiculo fecerit.

Verū satis de hac cātione

Liber generationis

SEcunda connexio Hypophrygij Phrygijq; eſt Modorum in B magnum ac e paruum. Verum raro in B magnum ita deſcendit, ut non & in A magnum, Itaq; fermè hæc cõmixtio inter C magnũ & e par uum conſiſtit. At Idem hic noſter Iodocus Chriſti Seruatoris noſtri Genealogiã ex Matthæo ac Luca Euãgeliſtis ad horũ Modorũ cõnexionẽ quatuor cõplexus uocibus, in A re deſcẽdit, ac in f paruũ aſcẽdit hic ſemitoniũ, illic tonum addens, uerum id ſolita licentia, Et priorẽ quidem à Matthæo ſcriptam, quam hic exhibemus, uera Modi finali meta conſtituit nempe in E. alteram, quæ ex Luca deſumpta eſt, in G magnum torſit, non mutata tum Modorum phraſi, idq; etiam ſolita licentia. Cantio magnam habet maieſtatem, mirumq; eſt in tam ſterili materia, in nuda ſcilicet uirorũ nomenclatura potuiſſe tot effingere delicias, perinde atq; eſſet fœcunda aliqua hiſtoria. Multa alia dici potuêre, at quædam alijs quoque ſunt diſcutienda.

Agnus Dei ex miſſa Fortuna

TErtia connexio Lydij ac Hypolydij rara eſt noſtra hac ætate, omnibus eorum modorum cantilenis in Ionicum detortis, ut ſupra ſæpe diximus. At hic primum mirari libet, Quomodo in hoc exemplo ex Ionico ſit factus Lydius, cum tota Miſſa Ionico ſit intonata Modo, Sed id fecit haud dubie Baſis in imam demerſa diapaſon. Nam ut in alijs cantionibus, quoties Tenor eſt Hypodorius, Baſis ſæpiſſime fit uel Dorius uel Æolius, Item, ut Tenor Phrygius Baſin, ac Cãtum ſæpe Æolios habet: Ita hic quoq; Baſis Ionica, Tenorem ac altitonantem habet Lydios, Id ſtudió ne fecerit author, an caſu, incertum. Cæterum Canone, Cantorum more ineptit. Quis enim intelligat huiuſmodi Sphingos Ænigma præter ipſum Oedippum? Sed morem geſſit uulgo cantoribus ſecundum illud ἀλωπεκίζειν πρὸς ἑτέραν ἀλώπεκα, id eſt, Cũ Vulpe uulpinare tu quoq; inuicem, ut erudite uertit D. Eraſmus. Quod uulgus ineruditum inquit Vlula cum lupis, quibus cum eſſe cupis.

Et in terra pax

QVarta connexio Mixolydij plagijq; eius Hypomixolydij. Cuius noſtra ætate infrequens eſt uſus, Symphonetæ tamen ex uetuſtis Eccleſiaſticorum cãtuum exemplis, perſpecta horum Modorum magnificentia, uelut Entuſiaſmo experrecti, quid eorum uir-

tus possit, æmulatione quadam laudatissima experti sunt in Cãtico illo. Et in terra pax, de sacratissima uirgine, ac cœlorum regina MARIA, IESV Christi matre. Maxime uero Antonius Brumel ac Iodocus hic noster Pratensis, uterq; iam ad extremam uergentes ætatem. In quo cantu Brumel de artificio cantoribus ostendẽdo nihil prorsus omisit, imò intentis omnibus ingenij neruis indolis suæ specimen posteris relinquere annisus est. Sed uicit longe, mea quidem sententia, Iodocus Naturæ ui ac ingenij acrimonia, ac ita se gessit in hac contentione, ut mihi uideat̃ omniũ parens natura, perinde atq; ex quatuor elementis perfectissimum corpus constituere uoluerit, extremas exercuisse uireis, nec inueniri meliorem cantum posse. Itaq; eruditorum plæriq; huic Cantioni principatum tribuere non dubitarunt, nominatim uero Ioannes Vannius, cuius in Hypomixolydio meminimus, cui nos lubentes subscribimus, cùm quia ante nos id iudicij tulit, tùm quia hac in re nos longe antecellit. Descensum unum habet initio Tenor in Hypomixolydij diatessaron, alioqui tota cantio est Mixolydij, non Hypomixolydij. Maximus eius affectus mihi quidẽ expressus uidet̃ in uerbo Primogenitus, prima huius cãtionis parte. Alij secũdã partẽ præferũt, sed omnino nulla eius pars est, quæ nõ habeat, q̃d plurimũ mireris.

ΚΥΡΙΕ ΕΛΕΗΣΟΝ

Quintę connexionis Æolij Hypoeolijq;. Idem exemplum non fueram bis repositurus, si uspiam aliud uel inuenissem uel reperissem apud nostræ ætatis Symphonetas. Verum quando priore uolumine alia item sunt à nobis prolata connexionis horum Modorum exempla, hoc uero longe luculentissimum, ut à multis tractatũ, ita à nullo nõ corruptum, ac sede sua motum, deniq; & infernè & supernè diatessaron duabus uel mutilum uel mutatum, nominatim uero à Brumelio & Iusquino duabus illis prẹclarissimis de Virgine Maria, Dei Genitrice, Missis, enixe oraui Eximium uirum D. Gregorium Meyer, qui Ecclesiæ Salodorensi in heluetijs cum magna laude ab organis est, ut Thema hoc, qua est ingenij dexteritate, digne tractaret, tum in sua sede, tum utrinq; diatessaron proprijs illis, & cum corpore Cantionis huius natis. Sanè hanc Cantionem fingamus eximiam aliquam auem esse, cuius corpus sit diapẽte Re la, alæ utrinq; diatessaon, Mi la. Ineptum haud dubie fuerit huic corpori aliam quãpiam assuere alam, quam qua cũ nata est, ne scilicet ad Aesopicæ corniculæ modũ ridicule alienis uolitet plumis, Exoraui, & quod uolebam, quo est tum in me candore, tum in studia honesta adiuuanda promptus, misit, eius nunc Lectorem participem facere uolo. Accessit huic Cãtioni id laudis, cur Iusquinicis inserere cantibus minus dubitarim, Iudiciũ eruditissimi uiri D. Ioannis Ali, eiusdẽ Ecclesiæ diuini uerbi Præconis ac

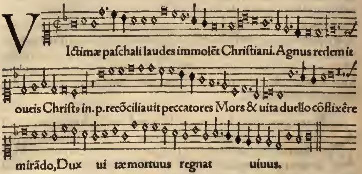
Ecclesiastæ, qui non paruum ornamentũ studijs illis grauioribus, ut Theologiæ sacrarumq́ literarum, esse existimauit, si linguarum peritiam ad ea, ac Mathematicas adferret disciplinas, atq; inter eas quidem maxime Sacræ religionis Presbyterum decere, ut sciat Musicen, nec uirum opinio fefellit: Euasit hic in dinoscendis Musicis eruditissimus. Nec defuit nobis in hoc opere ipsius opera, cum Friburgi ad Herciniæ Syluæ caput mecum degeret, cum organo suo me, tum simul Iusquinica cantando sæpius recrearet. Hic igitur, cum hunc Gregorij nostri cantũ summe probaret, & calculum à nobis facile habuit, & effecit, ut in hominum manus, tanquam digna doctis auribus emitteretur.

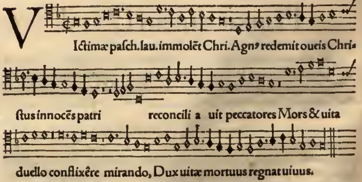
Sextæ connexionis, Hyperæolij Hyperphrygijq́, duorum reiectorũ Modorum exemplum haud absq; certo consilio omisimus, quãdo nullum tale uspiam inuenitur, Fingere autẽ præsertim in tanta Modorum turba ineptum fuerit, & monstrosi omnino ambitus Tenor fieret, quippe qui reliquas omniũ Modorum connexiones Apotome uincat. Cæterum priore libro non tàm imitationis quàm ostensionis gratia exemplum finximus, nempe ut res intelligeretur, nõ ut quisquam tale quid tentaret, quod equidem neminem tentasse inuenio.

Planxit autem Dauid

Septimæ ac ultimæ connexionis, nempe Ionici Hypoionicíq; exemplum est eiusdem Iodoci Pratensis, cuius omnium connexionũ, excepta quinta, sunt alia. Planxit autem Dauid. De cuius exordio nõ dubito, q̃sdã exclamaturos, Parturiẽt montes, nascẽt ridiculus mus. Verum illi non consyderant per totum hunc cantum seruatum flentis decorum, qui sæpe initio clamare soleat, deinde paulatim in mæstas querelas uersus murmurare secum, ac subinde concidere, nonnunquam erumpente denuo affectu, rursus leuare uocem, ac citare clamorem, Quæ omnia in hac cantilena pulcherrime obseruata uidemus, quemadmodum intuenti patet. Nec quicquam est in hac q̃d non sit eo authore dignũ. Affectus mi= re hercules ubiq; expressit ut in uerbo Ionathan statim initio Tenoris.
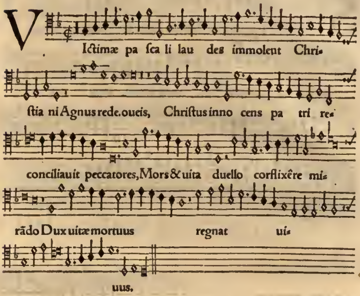
Dorij Hypodorijq; connexo

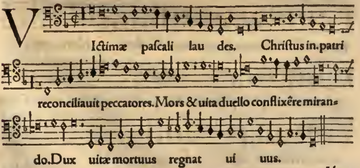

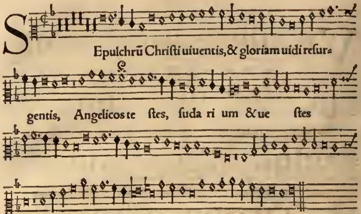
rum

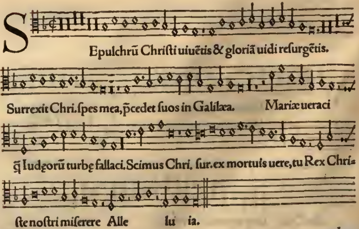
rum exemplum author Iodo
cus Pratensis.

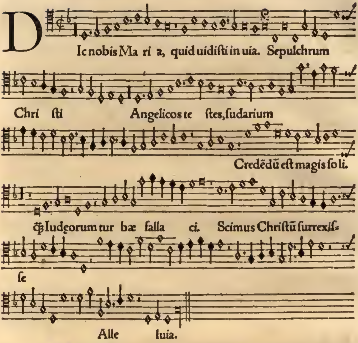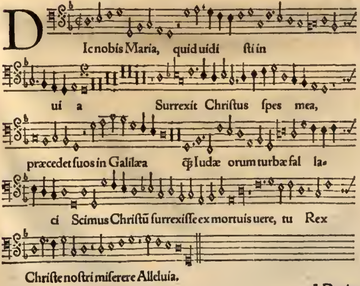

Altera pars

S
Epulchrū Chriſti uiuentis, & gloriam uidi reſur=
gentis, Angelicos te ſtes, ſuda ri um & ue ſtes

S
Epulchrū Chriſti uiuētis & gloriā uidi reſurgētis.
Surrexit Chri. ſpes mea, p̄cedet ſuos in Galilæa. Mariæ ueraci
q̄ Iudęorū turbę fallaci. Scimus Chri. ſur. ex mortuis uere, tu Rex Chri=
ſte noſtri miſerere Alle lu ia.
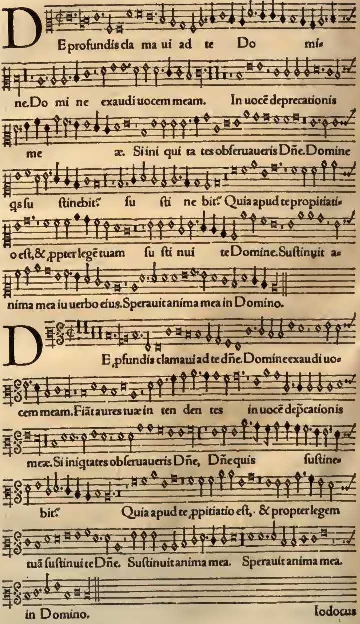
eodem authore.
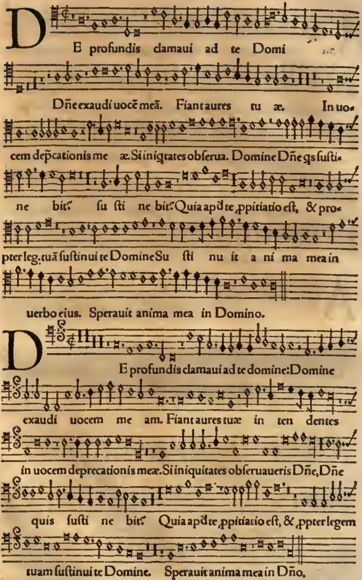

A Dorio

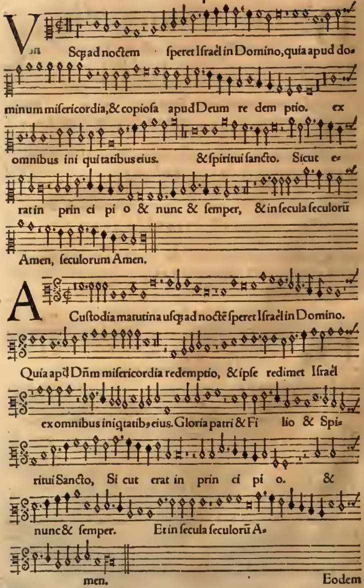
A Dorio ad Phrygium

Iodocus Pratenſis author.
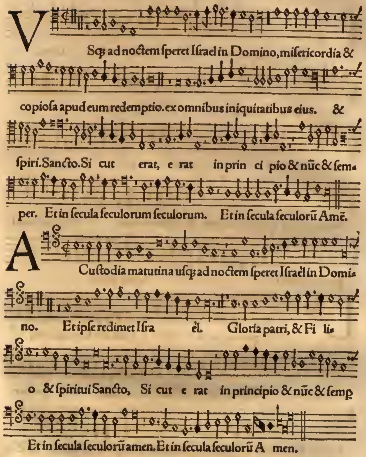

Altera pars
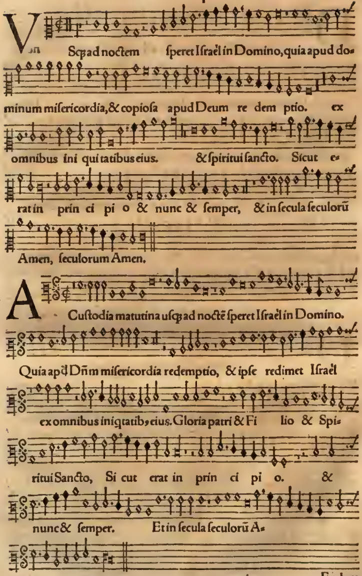

Eodem

Eodem authore

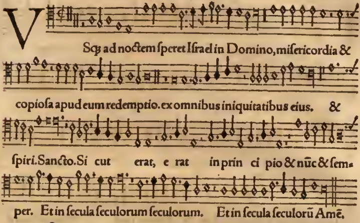

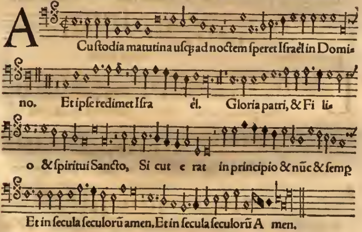
Commixtionis Dorij Hypodorijq; finis.

Altera pars

V Sq; ad noctem ſperet Iſraël in Domino, quia apud do-
minum miſericordia, & copioſa apud Deum re dem ptio. ex
omnibus ini qui tatibus eius. & ſpiritui ſancto. Sicut e-
rat in prin ci pi o & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorũ
Amen, ſeculorum Amen.
A Cuſtodia matutina uſq; ad noctẽ ſperet Iſraël in Domino.
Quia apud Dñm miſericordia redemptio, & ipſe redimet Iſraël
ex omnibus iniqtatib9 eius. Gloria patri & Fi lio & Spi-
ritui Sancto, Si cut erat in prin ci pi o. &
nunc & ſemper. Et in ſecula ſeculorũ A-
men.

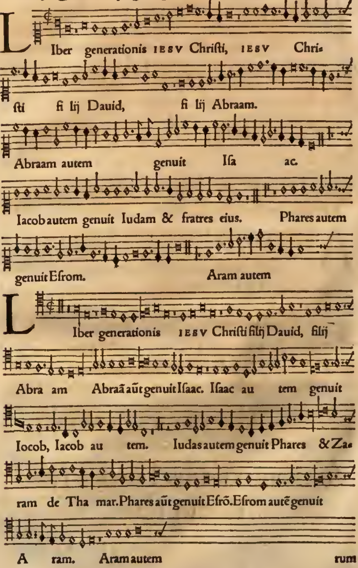
Eodem authore
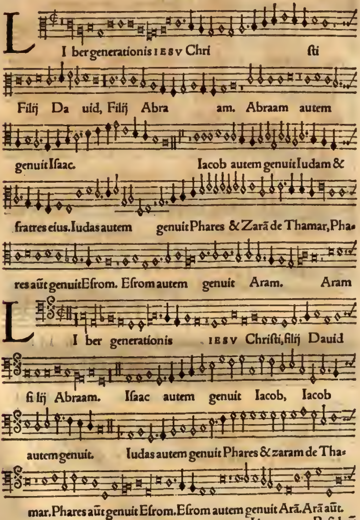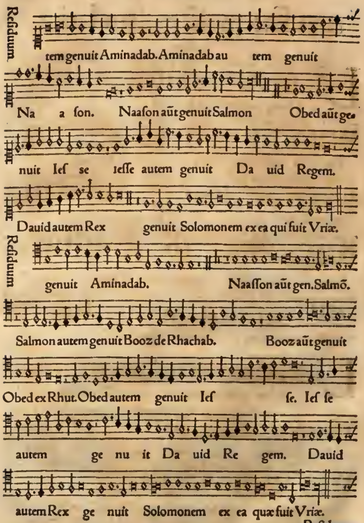

Commixtionis Dorij Hypodorijq; finis.

Phrygij Hypophrygijq; cōnexo
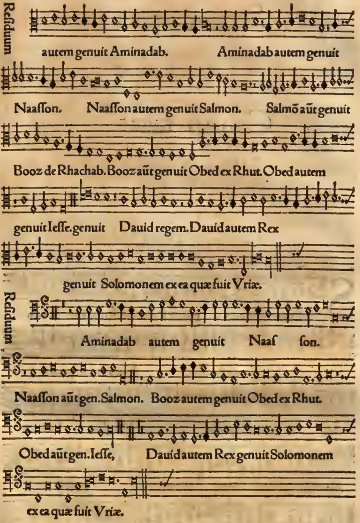

rum Exemplū eodem Iodoco authore.

Residuum
tem genuit Aminadab. Aminadab au tem genuit
Na a ſon. Naaſon aũt genuit Salmon Obed aũt ge
nuit Ieſ ſe Ieſſe autem genuit Da uid Regem.
Dauid autem Rex genuit Solomonem ex ea qui fuit Vriæ.
Reſiduum
genuit Aminadab. Naaſſon aũt gen. Salmõ.
Salmon autem genuit Booz de Rhachab. Booz aũt genuit
Obed ex Rhut. Obed autem genuit Ieſ ſe. Ieſ ſe
autem ge nu it Da uid Re gem. Dauid
autem Rex ge nuit Solomonem ex ea quæ fuit Vriæ.
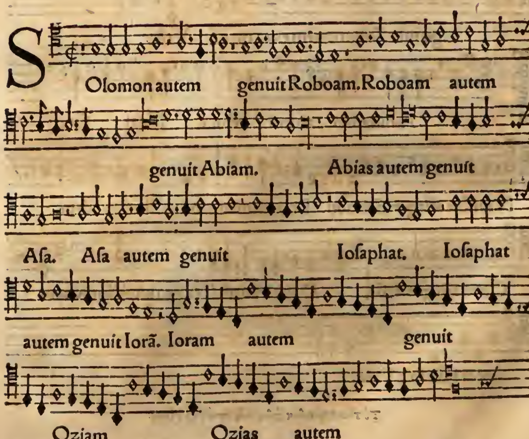
Reſiduum
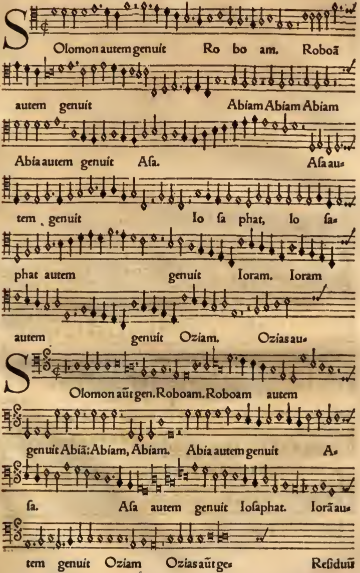

Τὸ τεσσαραφωνικὸν τῆς πρώτης τέλος.

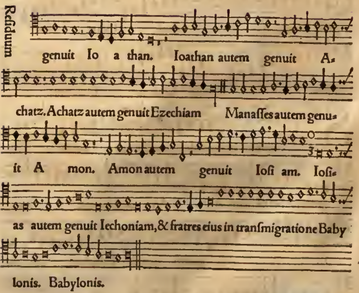
Secunda pars

Cantus tacet
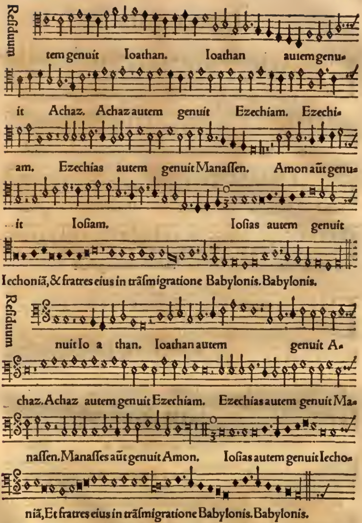

Eodem authore

Residuum
genuit Io a than. Ioathan autem genuit A-
chatz. Achatz autem genuit Ezechiam Manasses autem genu-
it A mon. Amon autem genuit Iosi am. Iosi-
as autem genuit Iechoniam, & fratres eius in transmigratione Baby
lonis. Babylonis.
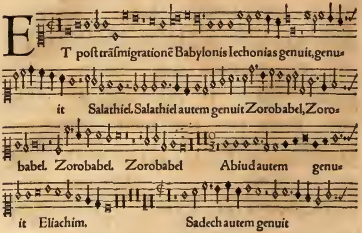
Residuum
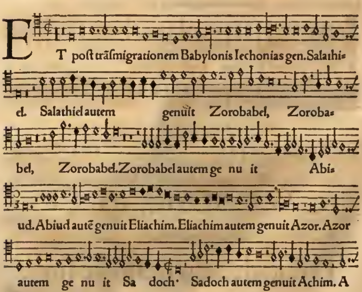

Tessaradecadis secundæ finis.

Tertia
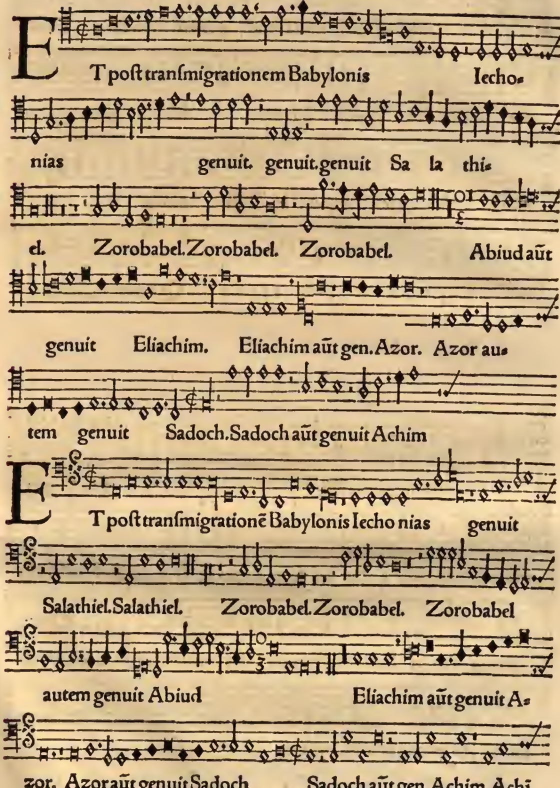
Tertia pars

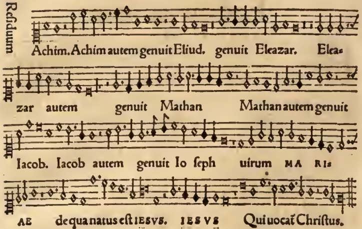

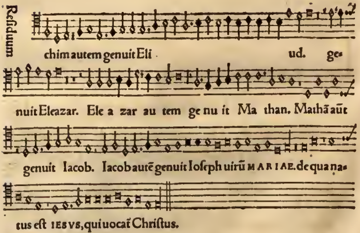

Tertia ſiue ultima Teſſaradecas.

Eodem authore
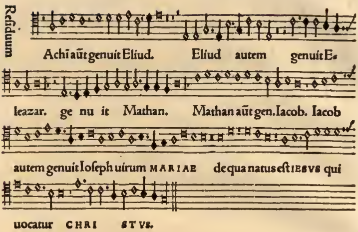

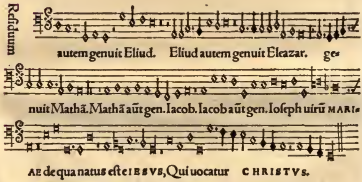

Teſſaradecados ultimæ finis.
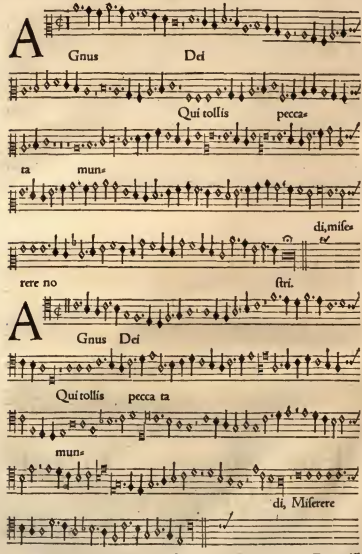
Reſiduum

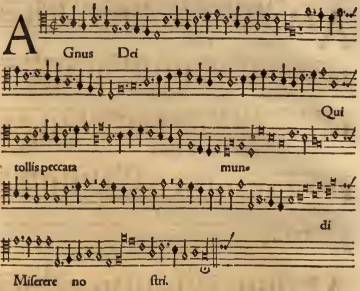

Finis commixtionis Phrygij
Hypophrygijq;.

Lydij Hypolydijq; connexorū

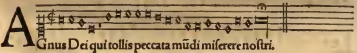

Exemplũ Iodoco Prat. authore.

CANON, id eſt, τὸ σφιγγὸς ἄινιγμα.

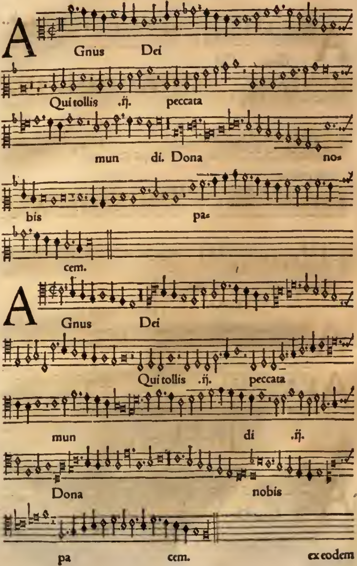
In gradus undenos deſcendant multiplicantes
Conſimiliq́ modo creſcant Antipodes uno.

Reſolutio.

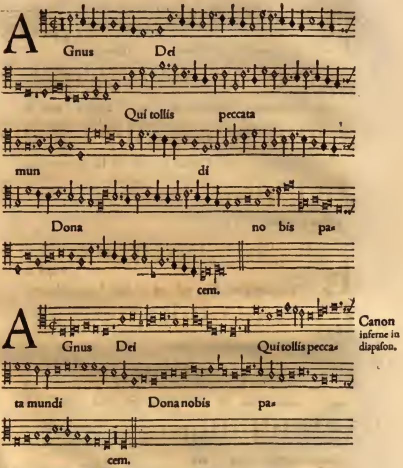

Ad Idem

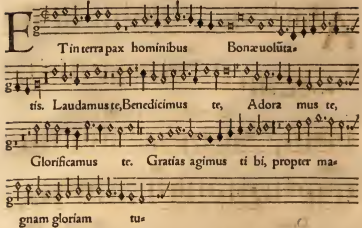
ex eodem

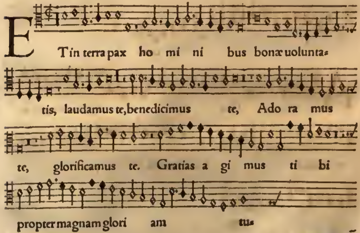
ex eodem
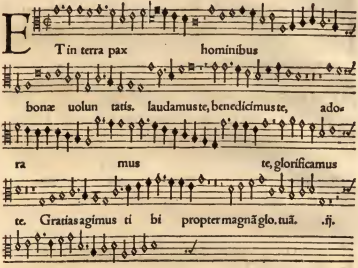

Lydij Hypolydijq; commixti onis Finis.

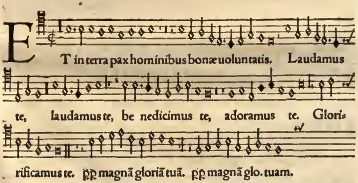
Mixolydij Hypomixolydijq;

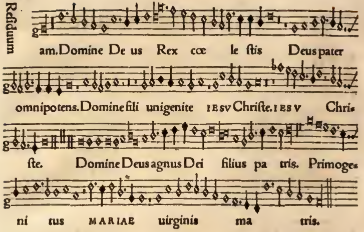
connexorū exemplū eiusdē Iod.
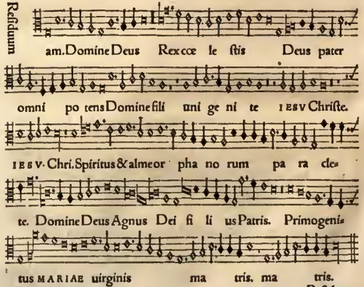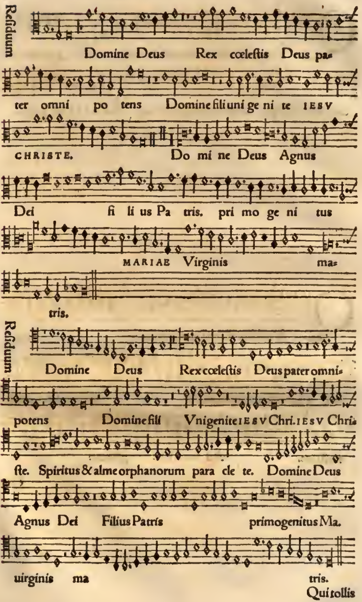

Πασῶν τῶν συμφωνιῶν ἄλφα Ā καὶ ω̄.

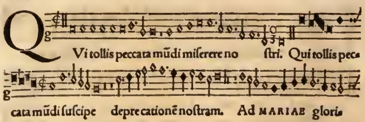
Residuum
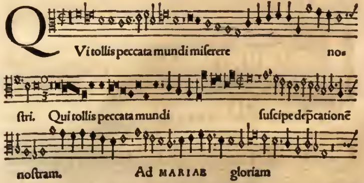

Residuum
am.Domine De us Rex cœ le ſtis Deus pater
omnipotens.Domine fili unigenite IESV Chriſte.IESV Chri-
ſte. Domine Deus agnus Dei filius pa tris. Primoge-
ni tus MARIAE uirginis ma tris.

Residuum
am.Domine Deus Rex cœ le ſtis Deus pater
omni po tens Domine fili uni ge ni te IESV Chriſte.
IESV· Chri.Spiritus & almeor pha no rum pa ra cle-
te. Domine Deus Agnus Dei fi li us Patris. Primogeni-
tus MARIAE uirginis ma tris. ma tris.

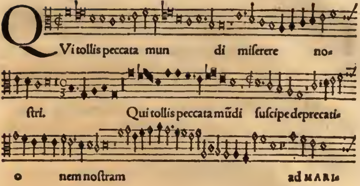
Reſiduum

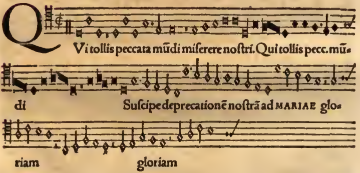

Residuum
Domine Deus Rex cœlestis Deus pa-
ter omni po tens Domine filiuni ge ni te IESV
CHRISTE. Do mi ne Deus Agnus
Dei fi li us Pa tris. pri mo ge ni tus
MARIAE Virginis ma-
tris.
Residuum
Domine Deus Rex cœlestis Deus pater omni-
potens Domine fili Vnigenite IESV Chri. IESV Chri-
ste. Spiritus & alme orphanorum para cle te. Domine Deus
Agnus Dei Filius Patris primogenitus Ma.
uirginis ma tris.
Qui tollis

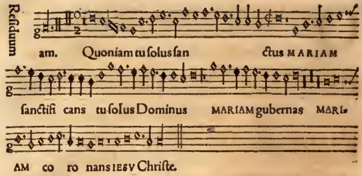

Q
Vi tollis peccata mūdi miserere no ſtri. Qui tollis pec-
cata mūdi ſuſcipe deprecationē noſtram. Ad MARIAE glori-

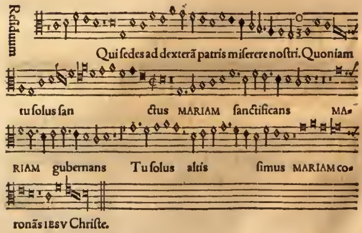

Q
Vi tollis peccata mundi miſerere no-
ſtri. Qui tollis peccata mundi ſuſcipe depcationē
noſtram. Ad MARIAE gloriam

Qui

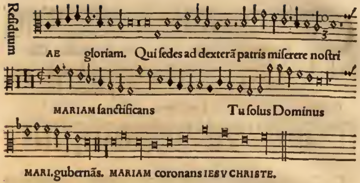

Q
Vi tollis peccata mun di miſerere no
ſtri. Qui tollis peccata mūdi ſuſcipe deprecati
o nem noſtram ad MARI

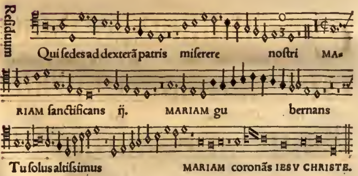

Q
Vi tollis peccata mūdi miſerere noſtri. Qui tollis pecc. mū
di Suſcipe deprecationē noſtrā ad MARIAE glo
riam gloriam

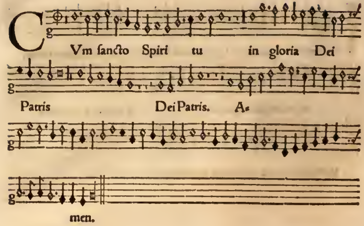

Reſiduum
am. Quoniam tu ſolus ſan ctus MARIAM
ſanctifi cans tu ſolus Dominus MARIAM gubernas MARI-
AM co ro nans IESV Chriſte.

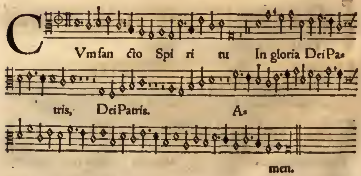

Reſiduum
Qui ſedes ad dexterã patris miſerere noſtri. Quoniam
tu ſolus ſan ctus MARIAM ſanctificans MA-
RIAM gubernans Tu ſolus altis ſimus MARIAM co-
ronãs IESV Chriſte.

Reſiduum

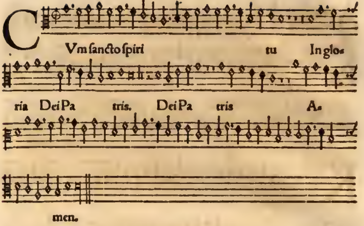

Residuum
AE gloriam. Qui ſedes ad dexterã patris miſerere noſtri
MARIAM ſanctificans Tu ſolus Dominus
MARI. gubernãs. MARIAM coronans IESV CHRISTE.
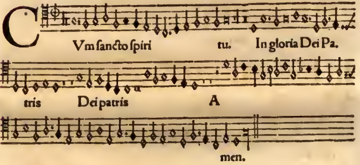

Residuum
Qui ſedes ad dexterã patris miſerere noſtri MA-
RIAM ſanctificans ĳ. MARIAM gu bernans
Tu ſolus altiſsimus MARIAM coronãs IESV CHRISTE.

C
Vm sancto Spiri tu in gloria Dei
Patris Dei Patris. A
men.

C
Vm san cto Spi ri tu In gloria Dei Pa
tris, Dei Patris. A
men.
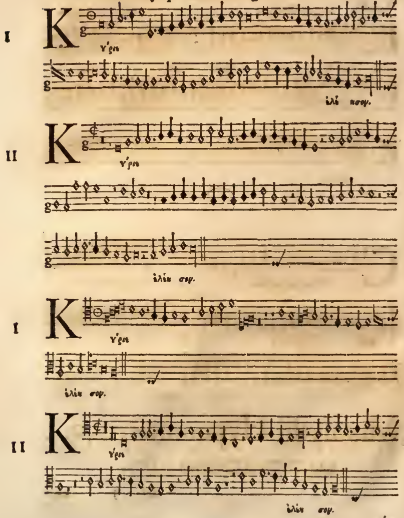
Cum
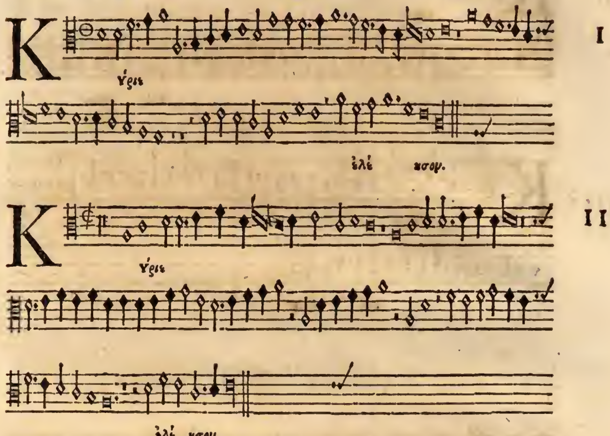

Mixolydij Hypomixolydijq; commixtionis finis.

Aeolij Hypoæolijq; connexorū

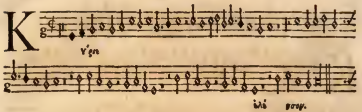

Κύριε

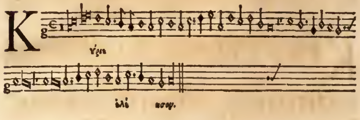
Exemplum Gregorij Meyer

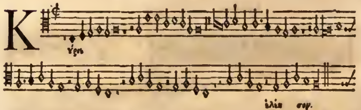
Aliud II

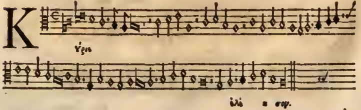
III
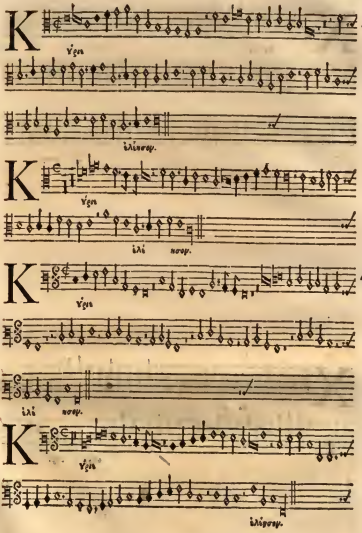

Aliud II

III

ύριε

Aliud II

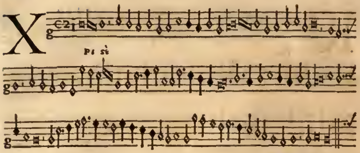
III

Aliud II

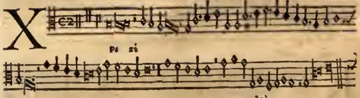
III

Χριςὲ

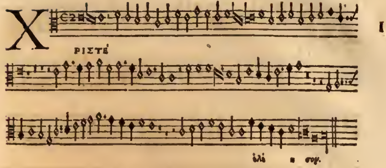
I

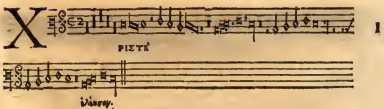

I

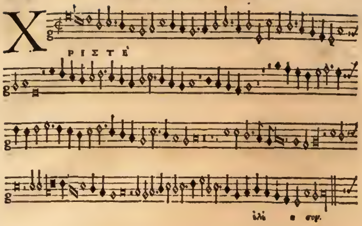
Χριστὲ

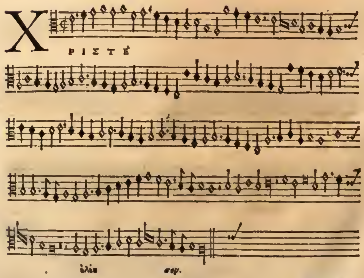

Χριστὲ

11

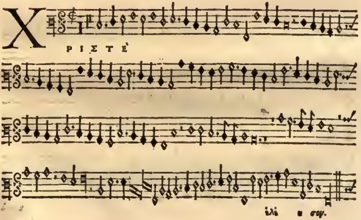

11

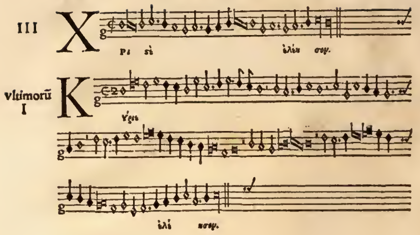

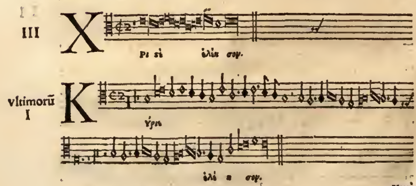
Altitonans

Altitonans tacet.

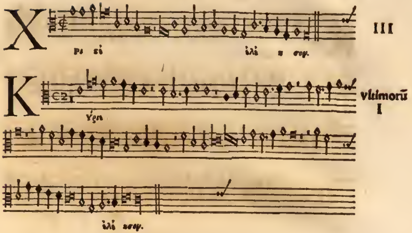

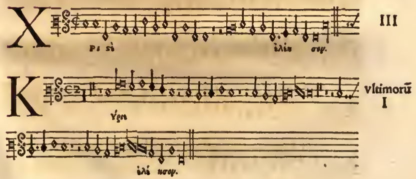
II

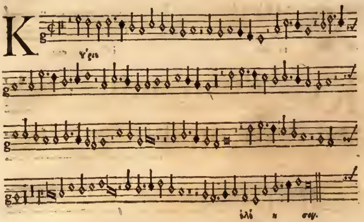

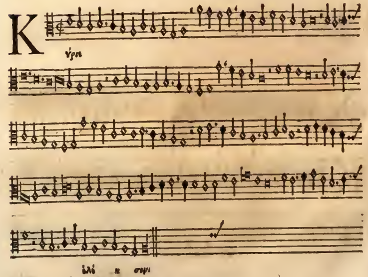

Χρισὲ

III
vltimorũ
I

III
vltimorũ
I
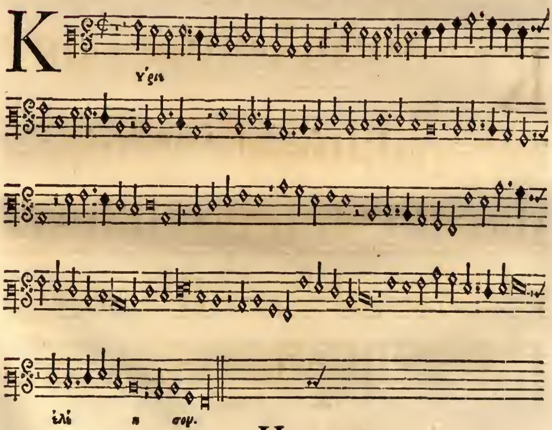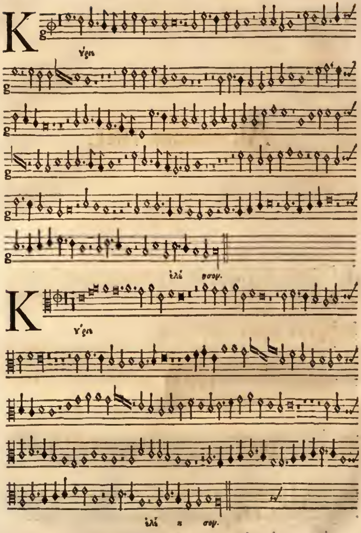

Vltimorum.

Altitonans
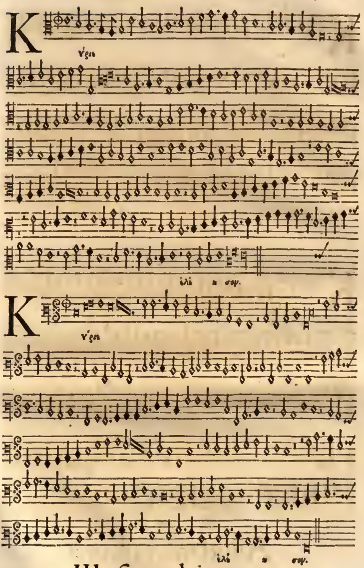
Altitonans silet.

II
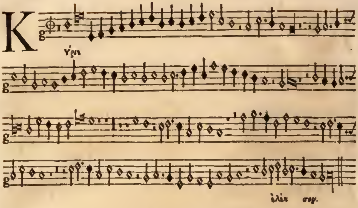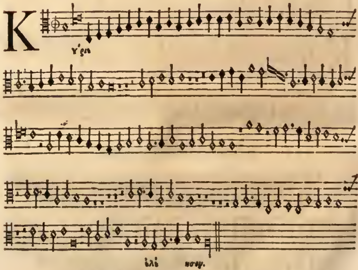

Vltimorum.

III siue ultimum.

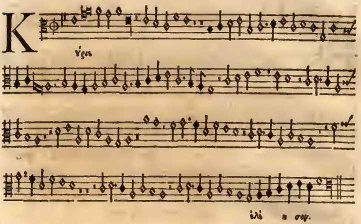
Κύριε

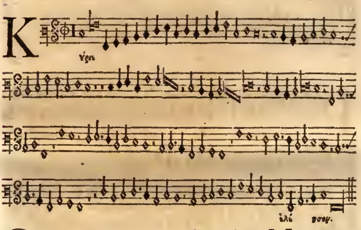

Aliud inter ultima

Κύριε

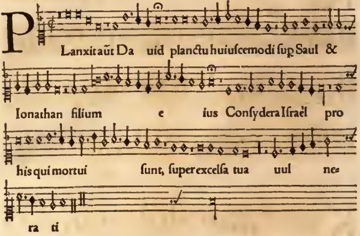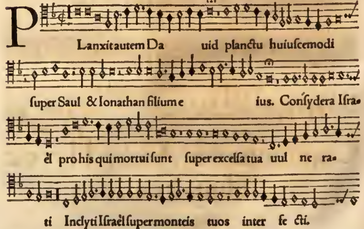

Commixtionis Aeolij Hypoæ olijq; Finis.

Tertium Κύριε

Planxit

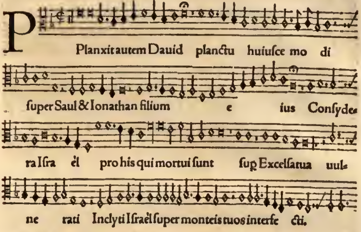
Ionici Hypoioniciq; connexorū
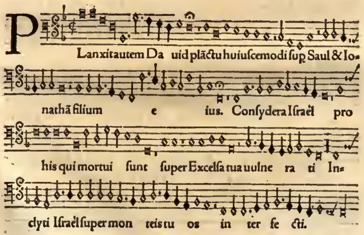

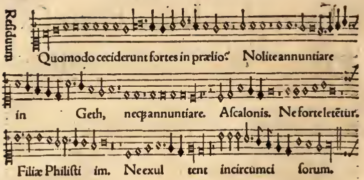
Planxit
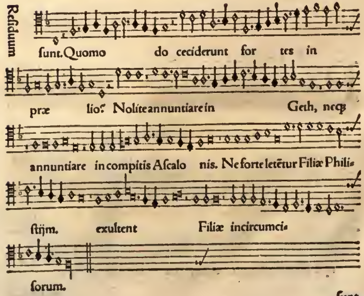
Exemplum Iodoci Pratensis.
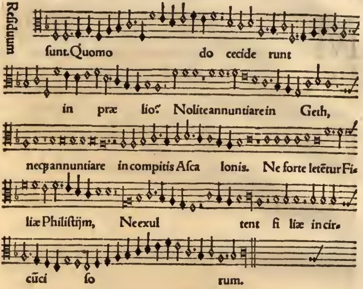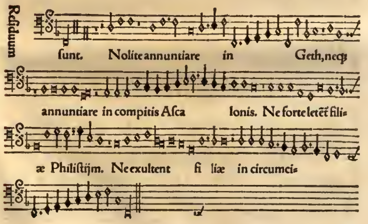

Residuum
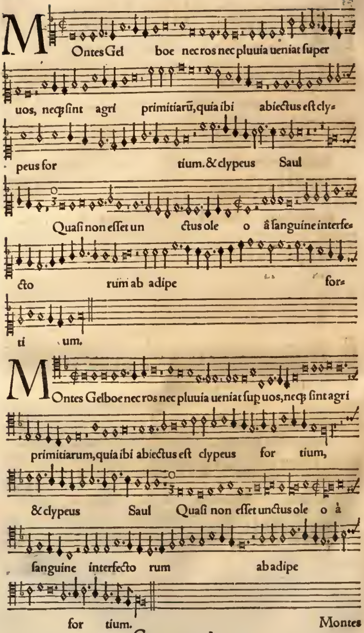

Residuum
Quomodo ceciderunt fortes in prælio? Nolite annuntiare
in Geth, neq; annuntiare. Ascalonis. Ne forte letētur.
Filiæ Philisti im. Ne exul tent incircumci sorum.

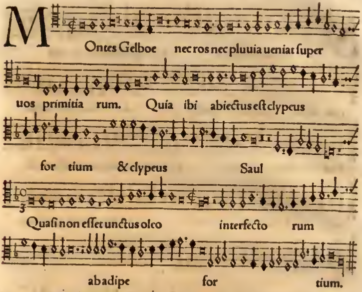

Residuum
sunt. Quomo do ceciderunt for tes in
præ lio? Nolite annuntiare in Geth, neq;
annuntiare in compitis Ascalo nis. Ne forte letētur Filiæ Phili-
stijm. exultent Filiæ incircumci-
sorum.

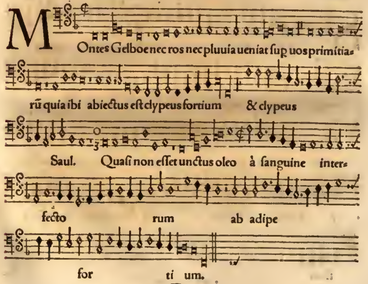
sunt.

Residuum
ſunt. Quomo do cecide runt
in præ lio? Noliteannuntiarein Geth,
necꝙannuntiare in compitis Aſca lonis. Ne forte letētur Fi-
liæ Philiſtijm, Neexul tent fi liæ incir-
cūci ſo rum.
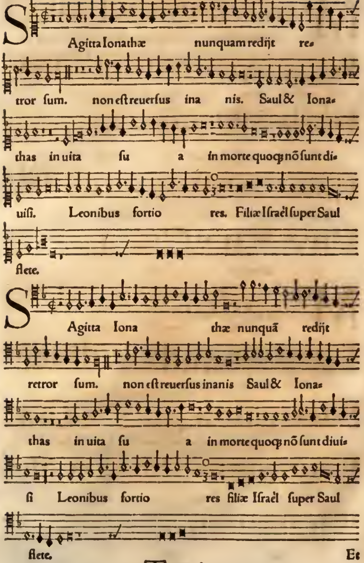

Residuum
ſunt. Noliteannuntiare in Geth,necꝙ
annuntiare in compitis Aſca lonis. Ne forteletēt fili-
æ Philiſtijm. Neexultent fi liæ in circumci-

MOntes Gel boe nec ros nec pluuia ueniat super
uos, necꝙ ſint agri primitiarũ, quia ibi abiectus eſt cly-
peus for tium. & clypeus Saul
Quaſi non eſſet un ctus ole o à ſanguine interfe-
cto rum ab adipe for-
ti um.
MOntes Gelboe nec ros nec pluuia ueniat ſup uos, necꝙ ſint agri
primitiarum, quia ibi abiectus eſt clypeus for tium,
& clypeus Saul Quaſi non eſſet unctus ole o à
ſanguine interfecto rum ab adipe
for tium.
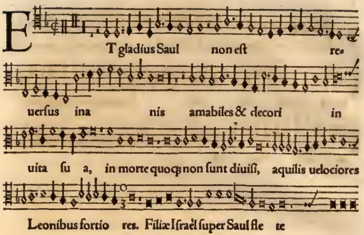

M
Ontes Gelboe nec ros nec pluuia ueniat ſuper
uos primitia rum. Quia ibi abiectus eſt clypeus
for tium & clypeus Saul
Quaſi non eſſet unctus oleo interfecto rum
ab adipe for tium.
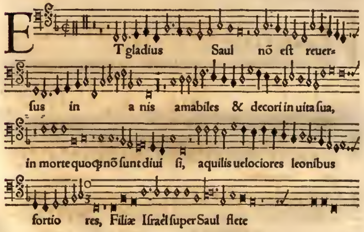

M
Ontes Gelboe nec ros nec pluuia ueniat ſup uos primitia-
rũ quia ibi abiectus eſt clypeus fortium & clypeus
Saul. Quaſi non eſſet unctus oleo à ſanguine inter-
fecto rum ab adipe
for ti um.

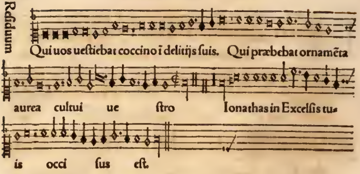
Pars

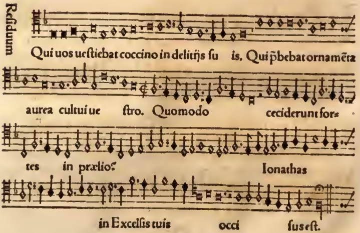

S
Agitta Ionathæ nunquam redijt re-
tror ſum. non eſt reuerſus ina nis. Saul & Iona-
thas in uita ſu a in morte quoq; nõ ſunt di-
uiſi. Leonibus fortio res. Filiæ Iſraël ſuper Saul
flete.
S
Agitta Iona thæ nunquã redijt
retror ſum. non eſt reuerſus inanis Saul & Iona-
thas in uita ſu a in morte quoq; nõ ſunt diui-
ſi Leonibus fortio res filiæ Iſraël ſuper Saul
flete.

Tertia

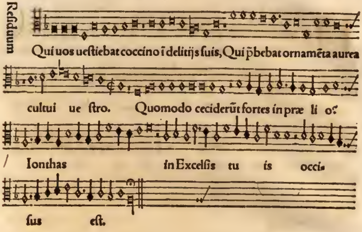

E
T gladius Saul non eſt re-
uerſus ina nis amabiles & decori in
uita ſu a, in morte quoq; non ſunt diuiſi, aquilis uelociores
Leonibus fortio res. Filiæ Iſraël ſuper Saul fle te

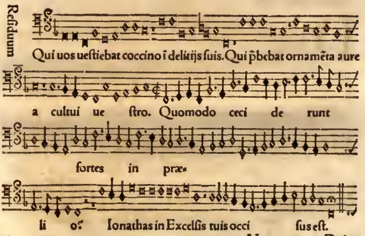

E
T gladius Saul nõ eſt reuer-
ſus in a nis amabiles & decori in uita ſua,
in morte quoq; nõ ſunt diui ſi, aquilis uelociores leonibus
fortio res, Filiæ Iſraël ſuper Saul flete

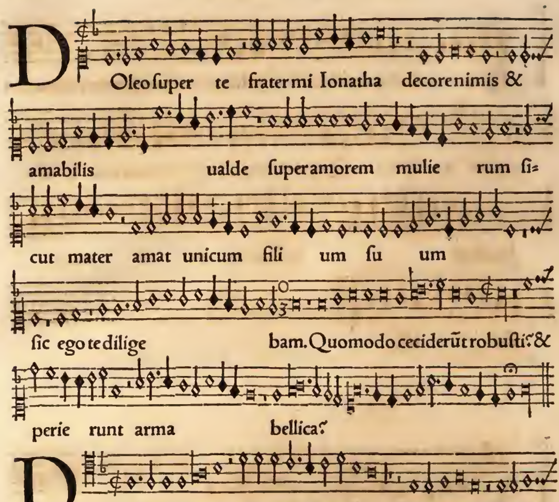

Residuum
Qui uos uestiebat coccino ĩ delitijs suis. Qui præbebat ornamẽta
aurea cultui ue stro Ionathas in Excelsis tu-
is occi sus est.

Residuum
Qui uos uestiebat coccino in delitijs su is. Qui p̃bebat ornamẽta
aurea cultui ue stro. Quomodo ceciderunt for-
tes in prælio? Ionathas
in Excelsis tuis occi sus est.

Residuum

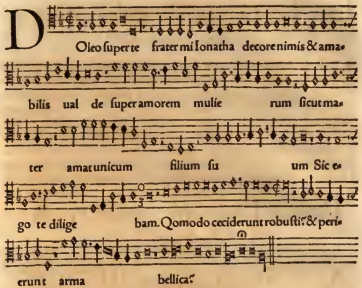

Reſiduum
Quí uos ueſtiebat coccino ĩ delitijs ſuis, Quí p̃bebat ornamẽta aurea
cultui ue ſtro. Quomodo ceciderũt fortes in præ li o:
Ionthas in Excelſis tu is occi-
ſus eſt.
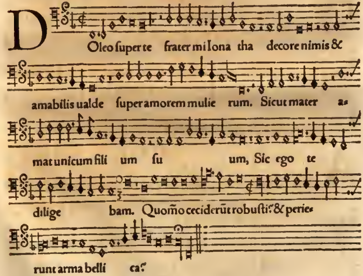

Reſiduum
Quí uos ueſtiebat coccino ĩ delitijs ſuis. Quí p̃bebat ornamẽta aure
a cultui ue ſtro. Quomodo ceci de runt
fortes in præ-
li o: Ionathas in Excelſis tuis occi ſus eſt.

Quarta & ultima pars

Doleo

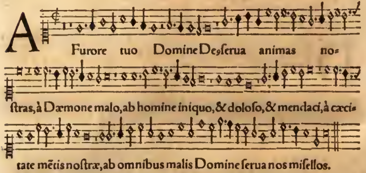
Commixtionis Ionici Hypoio
nicíq; Finis.

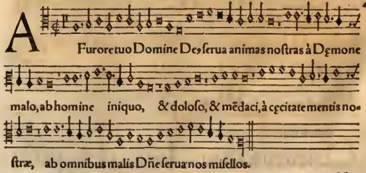
De Tenori-

De Tenoribus diapaſon non ex plentibus, Cap. XXV.

HÆc de binorum Modorum connexione ſatis, ut arbitror, copioſè, re ſtabat ut ad exemplum prioris libri Cantilenas Diapaſon non explē-teis poneremus per Diateſſaron ac Diapente ſpecies. Verum enimuero intra Diateſſaron limites cōcluſam, haud equidem ſcio an ullam unquam Cantilenā uiderim. Intra Diapēte inueniuntur quidē, raro tamen, ut non aut ſupernè, aut infernè aliquid addatur. Itaq; ne nihil hac de re dixiſſe argueremur, relicta Diateſſaron, Diapente ſpecierū proſequemur exempla. Et primæ quidem ſpeciei. Re la, quæ quatuor Modis cōmunis eſt Dorio, Hypodorio, Aeolio, Hypoæolioq;. Sit hoc IIII uocum exemplum.

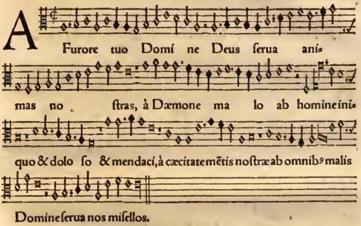
Primæ Diapente ſpeciei re la exemplum.

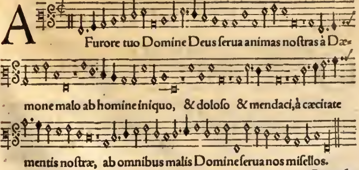

Hoc

HOc exemplum germanicum est, & uulgare & uetustum, neq; per herculem inelegans. Cuius Tenor semitonio superne adiecto, maxime Æolium sapit, habet & inferne tonum, quod & Dorio familiare est. At in Basi, uerus Æolius est, cum Semiditono superne, quod & ipsum cum Dorio Hypodorioq; commune esse non semel antea diximus. Cantus uero ita Hypoæolius est, ut uerior effingi Modus ille non possit. Fuit huic exemplo admodum simile Damiani à Goes Lusitani, cuius in Æolio meminimus.

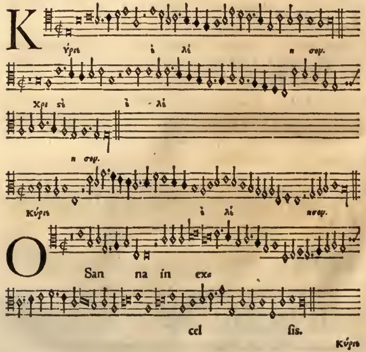
Secundæ
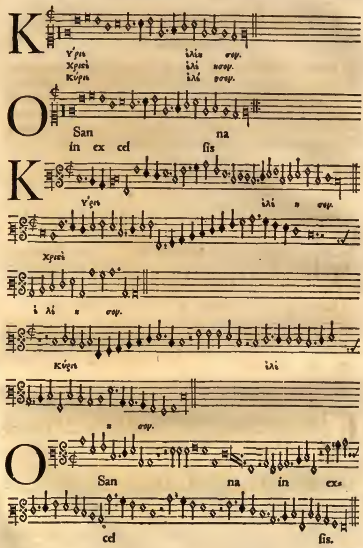
Secundæ diapente ſpeciei

Mi mi exemplum.

Nunc de Mi mi ſecunda Diapente ſpecie, de qua hoc ſæpe prędiximus, eam raro inueniri, quando ſuperne fa annexum, inferne re habeat, ex Andrea Syluano exemplum adducemus. Is enim cũ uideret pueros ſæpe imperitos hac in arte, adultos autem plureis inueniri qui canere poſſent, Miſſam inſtituit in qua Cantus in hac Diapente identidem unus per omneis Miſſæ parteis incedit, ſumptus ex uulgatiſsima Cantilena Malheur me bat. Tenor ac Baſis duæ uoces adiunctæ, Altera Phrygium, altera Æolium refert, confuſa ſæpe finali claui. Sed eius unam alterámue particulam ponendam cenſuimus.

Author Andreas Syluanus.
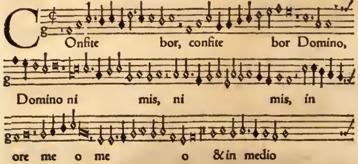

K
Ύριε ἐλέη σον.
Χριστὲ ἐλέ ησον.
Κύριε ἐλέ ησον.
O
San na
in ex cel sis
K
Ύριε ἐλέ η σον.
Χριστὲ
ἐ λέ η σον.
Κύριε ἐλέ
η σον.
O
San na in ex
cel sis.

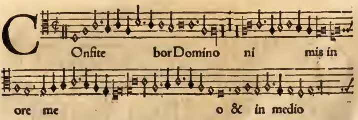
Oo Tertiæ

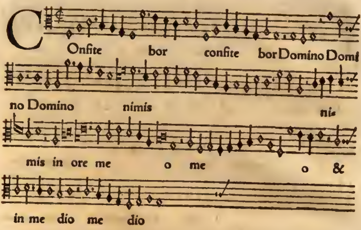
Tertiæ Diapente ſpeciei Fa fa exemplum.

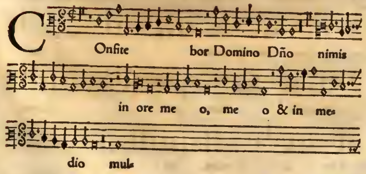
RAra huius ſpeciei uel potius nulla reperias exempla, quod toties nunc, fortaſſis etiam cum lectoris tędio referimus. Quod hic ſubiecimus exemplũ Gregorij Meyer eſt, de quo in Æolij Hypoæolijq́ cõmixtione diximus. In cuius cãtu Lydij Hypolydijq́ ſyſtema eſt oppidò pulchre expreſſum. In Altitonante Lydij cum Ditono ſupernè. Deniq; in Baſi uerus eſt Hypolydius, ita affabre pictus, ut nullus Pictor penicillo melius.

Gregorius Meyer author
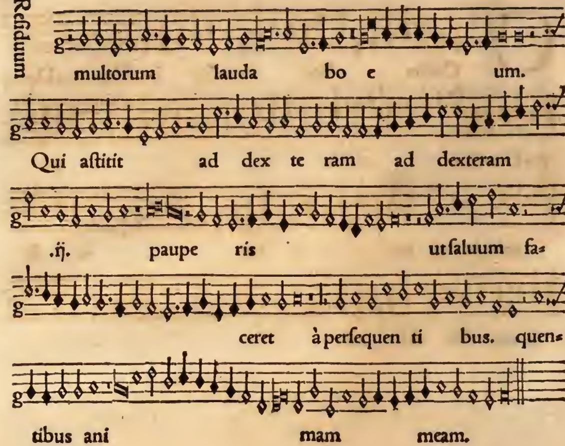

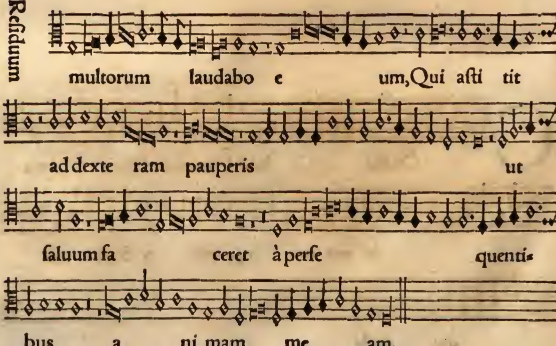

C
Onfite bor confite bor Domino Domi
no Domino nimis ni-
mis in ore me o me o &
in me dio me dio

C
Onfite bor Domino Dño nimis
in ore me o, me o & in me-
dio mul-
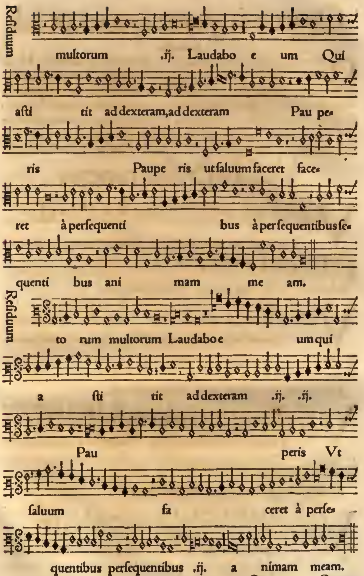
Residuum

Residuum

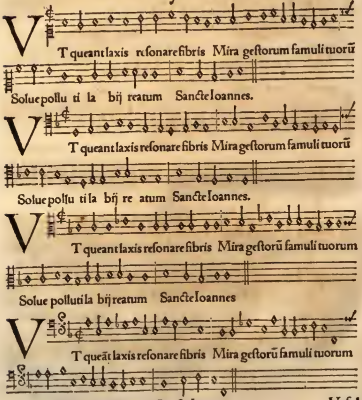
Reſiduum

Residuum
multorum .ꝛ. Laudabo e um Qui
asti tit ad dexteram, ad dexteram Pau pe-
ris Paupe ris ut saluum faceret face-
ret à persequenti bus à persequentibus se-
quenti bus ani mam me am.
Residuum
to rum multorum Laudabo e um qui
a sti tit ad dexteram .ꝛ. .ꝛ.
Pau peris Vt
saluum fa ceret à perse-
quentibus persequentibus .ꝛ. a nimam meam.

Quartæ diapente speciei, ut sol, exempla.

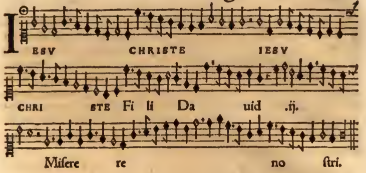
QVartam speciem ut sol, communem quatuor Modis Ionico, Hypoionico, Mixolydio Hypomixolydioq́, ut sæpe diximus, nostra ætas in Synemmena ac diezeugmena coniecit, ita ut Ionici nunc sedes sit F. cum olim esset C. Id tamen haud abs re, ut in superioribus patuit. Mixolydius suam seruauit sedem incõcussam. Vtriusq́ igitur nunc exemplum depromam, Ionici in Synemmeno sapphicũ carmen uulgatũ hac ætate. Mixolydij uero ex Listenij libello, qui hac nostra tẽpestate de Musica scripsit.

Vt sol in Synemmenis

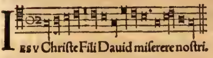

Vt sol
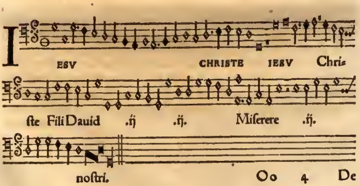
Vt Sol in diezeugmenis

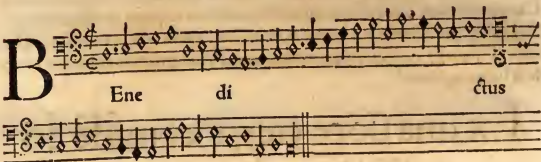
διὰ πέντε Mixolydij
Hypomixolydijq́

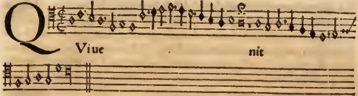
Cantus Hypomixolydium refert, Baſis Mixolydiū.
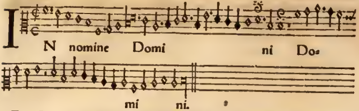

Ad oſtentationem autē artis haud dubie duas illas Miſſas inſtituit Lhom me arme, cùm ſuper uoces Muſicaleis, tùm ad VI tonum, ita enim ipſe Hypoionicum nominauit. Amauit & hic Iodocus ex una uoce plureis deducere, quod poſt eum multi æmulati ſunt. Sed ante eum Ioannes Ockenheim, de quo paulo poſt, ea in exercitatione claruerat. Eius rei cum ſuperius per diuerſos Modos aliquot exempla poſuerimus, ſed eodem temporis motu incedentia, hic tardante altero temporis menſuram ſigno, dupla ratione decantanda, ponemus. Sunt autem ex priore Miſſa, in qua Modos identidem uariauit, ad Hypodorium tria hæc oppido breuia.

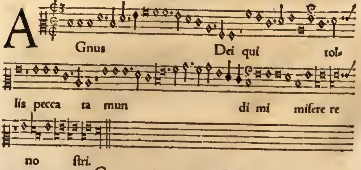
Qui

IDem Iodocus treis uoces tribus diuersis signis præpositis ex una uoce diciendas exemplo docuit ubi ualor notularum in Tenore, si Thema inspicias sit duplus ad notulas in Basi. Baseos uero notulæ sesquialteræ ad Cantus notulas, Ita ut duplæ rationi sesquiplam mixtam intelligamus. Sed primum exemplum ponamus, ut ipse ex eodem Missa adposuit. Deinde Thematis resolutionem in treis uoces cum propria cuiusque uocis sede subiungamus.

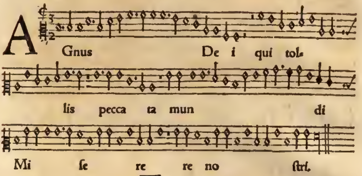
Ex una uoce tres, ex eiusdē Iodoci Missa Lhomearme super uoces musicales.

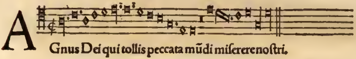
Sequitur resolutio.

Cantus

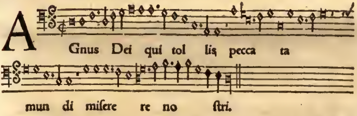
Cantus

Tenor

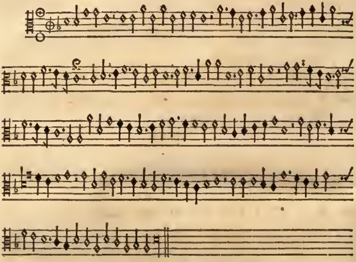
Basis

In huiusce

IN huiuſcemodi ſanè Symphonijs, ut libere dicam quæ ſentio, magis eſt ingenij oſtentatio quàm auditum reficiens adeo iucūditas, quale & hoc ciuis noſtri Lutuichi Senflij Tigurini, docti noſtra ætate Symphonetæ. Cui ipſe Cantorum more Canonem præfixit. Omne trinum perfectum. Cæterum pro inceptione poterat & hic præfigi Canon ex Odyſseæ. V. Τρὶς μάκαρες Δαναοὶ καὶ τετράκις. Quod in Æneide Virgilius ita uertit: O terq; quaterq; beati. Sed Ænigma non admodum difficile eruditus lector facile diſcutiet cōſyderata diapēte Diateſſarō ac diapaſon conſonantiarū ratione, ad eum modum quo Macrobius, quod diximus, Virgilianū diſcuſsit.

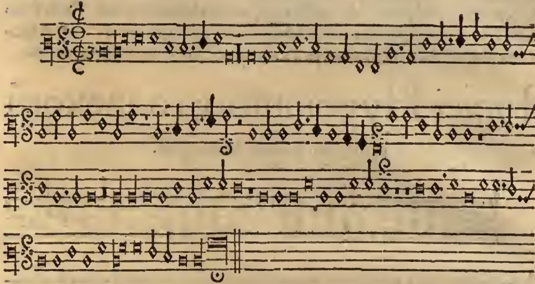
Lutuichi Senflij Tigurini Hypoeolius, Canon. Omne trinum perfectum.

SEd admirabilius longè eſt Petri Platenſis Exemplum, quod æmulatione haud dubie Iuſquini eadem proportione, cæterum quatuor diuerſis ſignis præſcripſit. In eo Baſis ac Altus abſq; diminutione incedunt, hic perfecti, illa imperfecti temporis, Cātus uero cum diminutione imperfecti item temporis. Tenor ſeſquipla ratione conſtat, non omnino difficile cantatu, ſi quis Hemioliam recte intromiſcuerit. Hypodorij eſt Modi, quanq̄ ſine claudicans. Id alij reſoluerunt, nobis ſatius uiſum eſt, nudum proponere. Neq; ob id lector iure ſuccenſere nobis poterit, quādo tàm multa alia bona fide indicauerimus, ſi ipſi etiam quædam diſcutienda relinquimus.
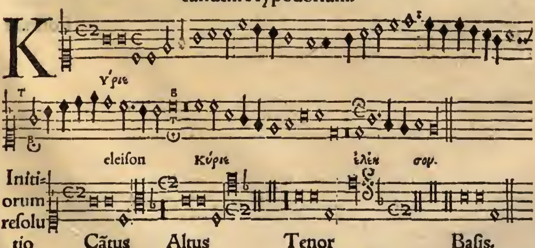
Petri

Petri Platensis IIII uocum fuga ex unica ad Hypodorium.

Idem Petrus Platensis Missam totam quatuor item uocũ ex unica instituit. O Salutaris hostia, literis innuens cuiusq; uocis & principium & finẽ. Cuius unũ duntaxat Kyrie adponere placuit cum initij resolutione, ut ex his Lector, quæ nimis multa sunt, reliqua facilius ad eandem formam discutiat. Sanè uocũ initia hisce IIII prodũtur literis, S.C.T.B. & S quidem supremæ uocis, nos Cãtum uocamus, C. Contratenoris, nunc Altum nominant. T. Tenoris. B. Baseos. Finis etiam eisdem, sed semicirculo tectis literis indicatur.

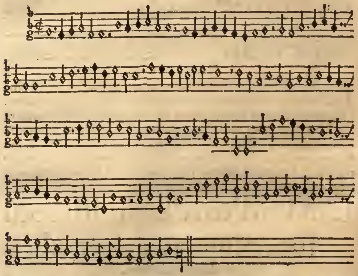
Eiusdem Petri Platẽsis IIII uocũ fuga ex unica sed aliter, ad eundem Hypodorium.

Sed ad Iodocum redeamus, de quo ceperamus. Idem author sæpe ex una duas fecit uoces hoc modo, Præcinēte uocem aliquo, Alter unius tempo ris mora sequebatur eandem canens uocem, sed certe tono uel leuatam uel depressam, ut qui cantionem in sol incepisset, audiret alterum in la incipien tem, aut contra si prior in la cepisset, sequens in sol ordiebatur. Vnde bino rum Modorum systemata colludebāt. Cuius rei aliquot eius exemplā subijcere placuit, cum Modorum præscriptione. Sunt enim sanè elegantia.

Ionici Hypoioniciq; connexorū

exemplum finitum ut Phrygius.

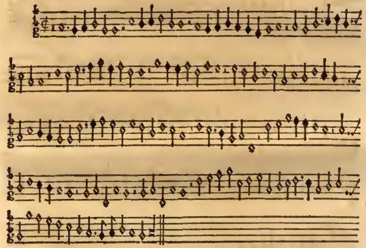

Poterant

POterant duæ hæ uoces à mediocriter etiam exercitatis ſub una cani per notatione: Verum & hic & in ſequentibus ad hoc proderunt Lectori binæ pernotationes, ut binorum Modorum inceſſum luculentius uideat. Et in hoc quidē exemplo finis utrorūq; in Phrygiū tortus eſt ad authoris arbitriū, Quippe ut binis connexionibus ſuos daret fineis fieri nō potuit, quæſiuit igitur externū hoſpitem, cū cōtra in exēplo ſequēte Dorij Hypodorijq; connexioni ſuum dederit finē: Ionico Hypoionicoq; non dederit.

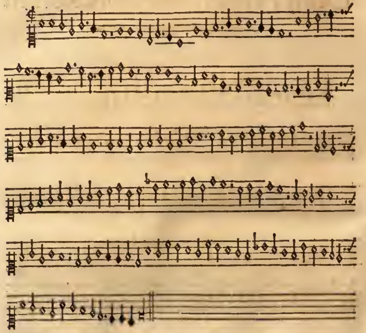
Dorij Hypodorijq; cōnexorum

exemplum in Phrygij finitum ſede.

IN hoc exemplo sanè plus licentiæ in ascensu ac descensu quàm Modorũ ambitus desyderet. Sed sic fuit homo Iodocus noster nimis ingenio lasciuiens, quemadmodum antea diximus.
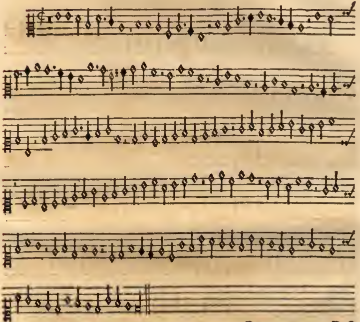
Dorij Hypodorijq; cõnexorum exemplum cum Semiditono supernè,

IN priore exemplo altera uocum tono leuabatur, hic eodem deprimitur, quemadmodum & in sequenti.

Ionici Hypoioniciq; connexorū exemplum cum Ditono

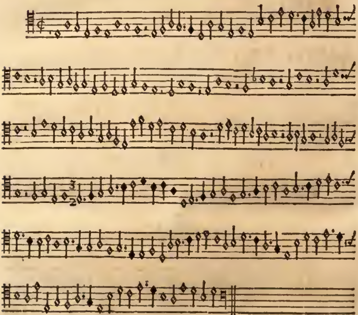
superne, sed non suo finitum loco.

POſt huius exempli medium proportio ſeſquipla admixta eſt admirabili ſane ſyncopatione per totum tractum, ſed uera tamen ratione.

Phrygij phraſis ac ſyſtema ſuperne ſemitonio inferne tono
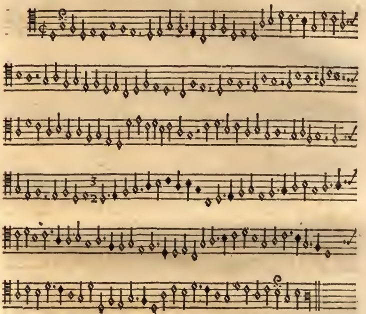
adiectis, finis licentia quæſitus.

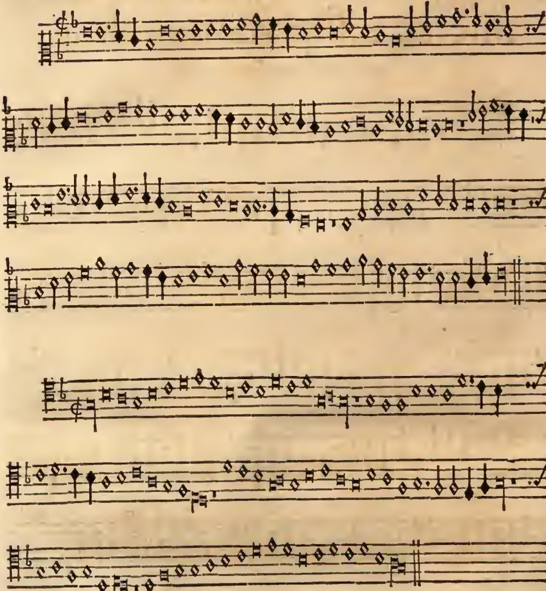
Dorij

Dorij phraſis ac ſyſtema adiecto inferne ac ſuperne tono, finis

in diateſſaron infima chorda.

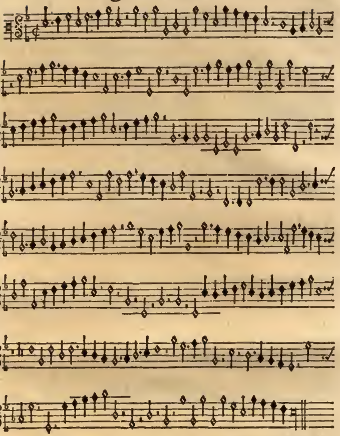

DElectatus eſt idem Iodocus fuga ad minimã inſtituta, quod in Miſſa Lhome arme ad ſextum Tonum in extremo Agnus Dei mirificè oſtendit. Eſt & hæc, quam hic ſubiecimus, inſignis eiuſdem cantio, in qua duæ item uoces ad fugam minimæ inſtitutæ ſunt.

Fuga

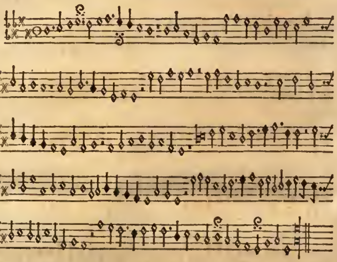
Fuga ad minimam

Hæc

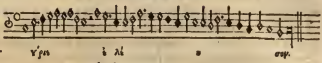
OKenheim

HÆc hactenus de Iodoco satis superq́;. Antiquior aliquanto fuit Okẽheim & ipse Belga, qui ingenio omneis excelluisse dicitur. Quippe quem constat triginta sex uocibus garritum quẽdam instituisse. Eum nos non uidimus. Certe inuentione & ingenij acrimonia admirabilis fuit. Amauit autem καθολικὰ in cantu, hoc est, Cantiones instituere, quę multis cãtarentur modis ad cantorum propemodum arbitrium, ita tamen ut Harmonię ac consonantiarum ratio nihilo secius obseruaretur, quale in primis hoc eius ferunt carmen, in quo aureis habeas oportet. Fuga trium uocum in Epidiatessaron (nam sic nunc loquũtur) post perfectum tempus.

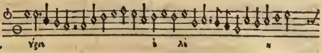

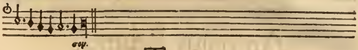
IDem Okenheim Missam ad omnem Tonũ (ita enim ipse nominauit) composuit cum ad treis dúntaxat uoceis, secundum treis diatessaron species, decantaretur, nulla initio claui adposita, sed circulo dúntaxat cum uirgula interrogatoria uel lineam uel spacium notante. Eius Missę unũ κύρι, ut ita dicã adponere placuit, ut Lector uideret Tenorem eius uel in ut, uel in re, uel in mi exordium habere posse. Adiectum & Benedictus duarum uocum, ex eadem.

Cantus

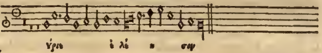
K

Altitonans

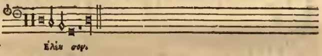
K

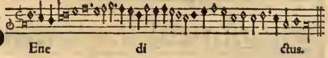

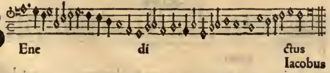
Tenor

K

Basis

K

B

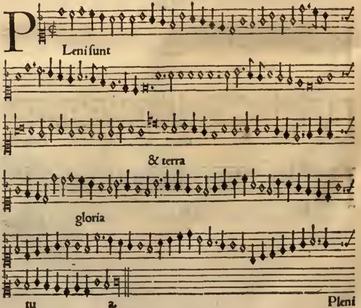
B

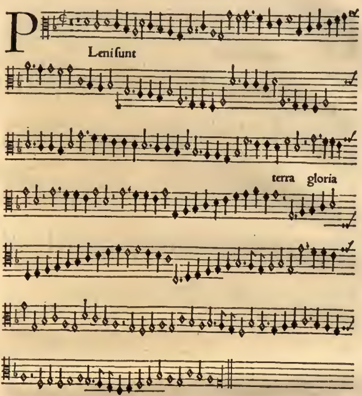
Iacobus Hobrechth.

TErtius in hac claſſe haud dubius eſt Iacobus Hobrechth et ipſe Belga, quippe qui D. Eraſmo Roterodamo Præceptor fuit, Cuius iudicium de eo in Æolio retulimus. Hunc præterea fama eſt, tanta ingenij celeritate ac inuentionis copia uiguiſſe, ut per unam noctem, egregiam, & quæ doctis admirationi eſſet, Miſſam componeret. Omnia huius uiri monumenta miram quandam habent maieſtatem & mediocritatis uenam. Ipſe hercules non tam amans raritatis, atq; Iodocus fuit. Ingenij quidem oſtētator ſed abſq; fuco, quaſi qui auditoris iudicium expectare maluerit quàm ſe ipſe efferre. Multæ paſſim huius uiri ſunt Compoſitiones, & nos aliquot eius in hoc adeò libro exempla Lectori oſtēdimus, maxime cum de ſeſquipla ratione differeremus. Ideoq; de eo plura dicere ſuperſedemus.
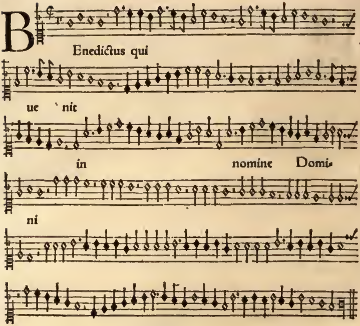
Antonius Brumel.

ANtonius item Brumel dignus qui inter eximios Symphonetas numeretur, magis tamen diligentia & arte ualuit quàm naturę indulgentia. Huius extat Miſſa de Beatiſſima Virgine MARIA IESV Chriſti matre, magno uiro digna: ſunt & aliæ quædam eius Miſſæ, ſed ex ea, quæ Δρίγξ inſcribitur, treis binarum uocum cātilenas huc adponere placuit ad exercitationem ſanè utileis.

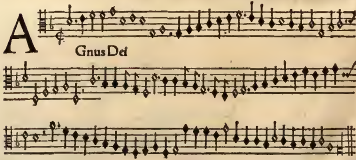

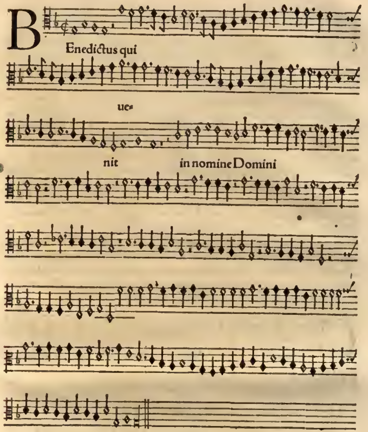
Sequūtur aliæ eiuſdem Antonij Cantiones

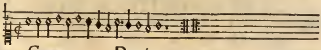
Tenor

Benedictus

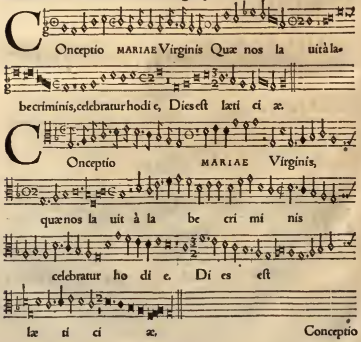
B

Enedictus qui
ue-
nit
in nomine Domini

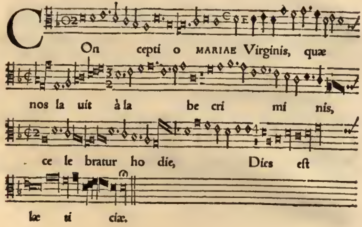
Cantus

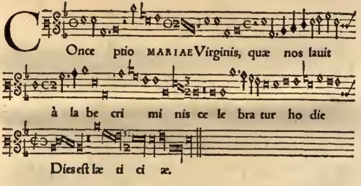
A

Gnus De i
Qui tollis
Peccata mundi
Miferere noftri

Henricus Isaac

SEquitur haud imerito Symphonetas iam dictos & arte & ingenio Hērichus Isaac Germanus. Qui & eruditè & copiosè innumera composuisse dicitur. Hic maxime Ecclesiasticum ornauit cantum uidelicet in quo uiderat maiestatem ac naturalem uim, non paulo superantem nostræ ętatis inuenta θύμετα. Phrasi aliquanto durior, nec tàm sollicitus, ut consuetudini quid daret, quàm ut elimata essent, quæ ederet. Id etiam uoluptati duxit copiam ostendere maxime Phthongis in una quapiam uoce immobilibus, cæteris autem uocibus cursitantibus ac undiq; circumstrepentibus, uelut undę uento agitatę in mari circa scopulum ludere solēt, Quod & Hobrechthum fecisse constat, quanquam alio quodam modo. Hic Isaac etiam Italis notus fuit. Nam eius mētionem, ut libro priore diximus, facit Politianus, cuius ætate hunc uixisse constat. non multum ante hāc nostrā. Idem Isaac obscura quædam, nec omnibus obuia cōposuit, qualis in primis hęc est cántio ex Prosa de Diuę Virginis Mariæ conceptione. In qua non tàm probo ęnigmaticam propèmodum institutionē, cum alijs fere cantoribus communem, quàm id per hunc etiā demostratū esse, quod superius in hoc adeo libro ostendimus, nempe hanc nouam artem, nondum certis legibus ita constrictam, ut non cuiuis Symphonetę aliquid liceret, quod ita manifestum medius fidius est, ut à nemine negari possit.

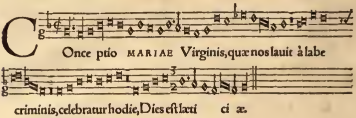

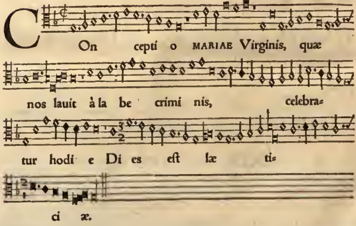

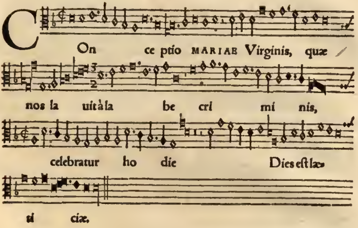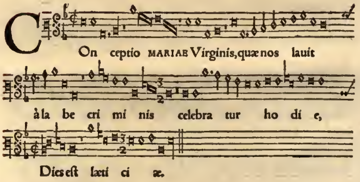

Sequitur reſolutio

IN hac itaq; Cantione Tenor Dorius est elegantissimus cum tono infernè. Basis autē Æolij Phrasis, sed finis Hypodorij, nec mirum cum essētia & natura eandem habeant Diapason speciem. In cantu Diapente est quatuor Modorum, cum tono infernè, semitonio supernè. Altus Dorij Systema habet finitū suo more infima Diatessaron chorda, nō Diapēte. Cętera Lector ipse dispiciat. Nā nos Modorū potissimum rationē explicandam suscepimus, reliqua obiter dúntaxat, & ut dicitur per transennam.

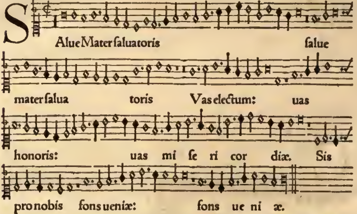

C
On ce ptio MARIAE Virginis, quæ
nos la uitàla be cri mi nis,
celebratur ho die Dies est læ
ti ciæ.

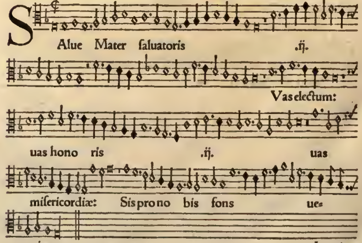

C
On ceptio MARIAE Virginis, quæ nos lauit
àla be cri mi nis celebra tur ho di e,
Dies est læti ci æ.

Ioannes

Ioannes Mouton

IOannes Mouton Gallus, quem nos uidimus, quemadmodum antea in hoc adeo libro teſtati ſumus, raritatem quandam habuit ſtudio ac induſtria quæſitam, ut ab aliȷs, quos hactenus commemorauimus differret, alioqui facili fluentem filo cantum edebat. Maxime autem in Principis Franciſci gratiam, à quo honeſte decoratus erat, reſpiciens, Pſalmos ac uulgata quædam proferebat, quod teſtatur cantio, Domine ſaluum fac Regẽ, quã in Dorio retulimus. Porrò grauiſſimas Miſſas cõpoſuit à Leone. X. Põtifice Maximo approbatas, qualis Alma Redẽptoris ac alia permulta, quæ in manibus ſunt omniũ. Nos duas eius de Beata Virgine MARIA adponemus cantiones: ex quibus Lector iudicet eius uiri Phraſin.

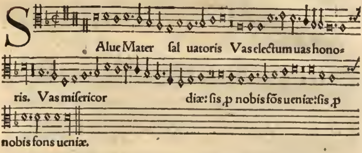

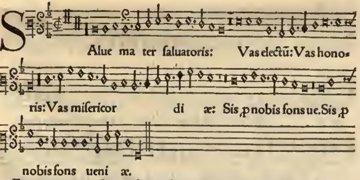
In priore

IN priore hac cãtione ita Basin instituit, ut nihilo secius ex ea uoce Altum canas ex aduerso cõstitutus, ijsdem etiam notulis, sed ad te uersis. Ita duo suam uterq; uocem incinent ex una. Idq; in Diapason & duorum temporum spacio sese consequentes, ita ut Basis in D. magno incipiat, Altus post duo tempora in d paruo. Pręterea ut Altus ita descendat, quemadmodum Basis ascendit: Cantio Dodrij Phrasin sapit, quod in Tenore potissimum cernitur, qui pulchre Dorius est. Sed Resolutionẽ eius nihilominus adposuimus, quod illi uocant. Ad longum.

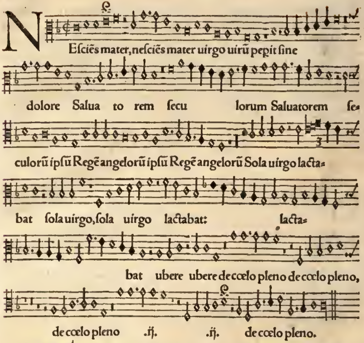
Ad longum

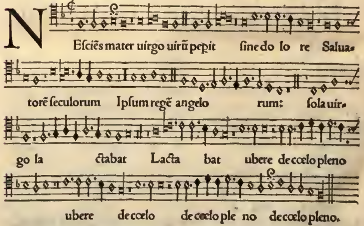

Duo aduersi aduerse in unum
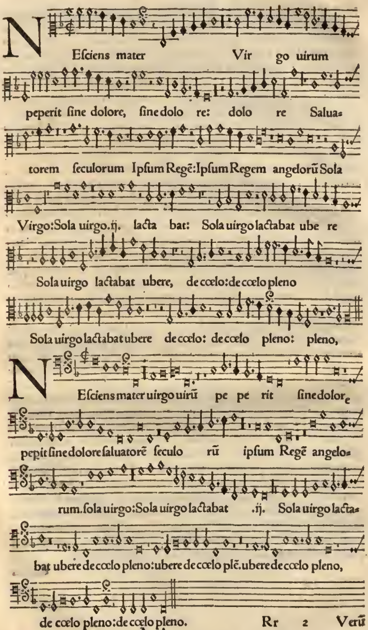

SEquentẽ autem octo uocibus instituit, qui concentus quàm mihi placeat, superius Cap. XIII huius ostendimus. Itaq; præter morem nostrũ id nos fecisse fatemur, quòd in hanc cõmentationem huiusmodi cõcentũ adduxerimus, qui quaternûm probamus. Quãquã communi omnium opinioni refragare non est admodum ciuile. Sed lectoris imò auditoris iudicium esto in hisce & in alijs similibus. Tenor Hypoionicus est. Basis uere Ionica. Cantus & Altus mixti.

N
Eſciẽs mater,neſciẽs mater uirgo uirũ pepit ſine
dolore Salua to rem ſecu lorum Saluatorem ſe-
culorũ ipſũ Regẽ angelorũ ipſũ Regẽ angelorũ Sola uirgo lacta-
bat ſola uirgo,ſola uirgo lactabat: lacta-
bat ubere ubere de cœlo pleno de cœlo pleno,
de cœlo pleno .ij. .ij. de cœlo pleno.

N
Eſciẽs mater uirgo uirũ pepit ſine do lo re Salua-
torẽ ſeculorum Ipſum regẽ angelo rum: ſola uir-
go la ctabat Lacta bat ubere de cœlo pleno
ubere de cœlo de cœlo ple no de cœlo pleno.

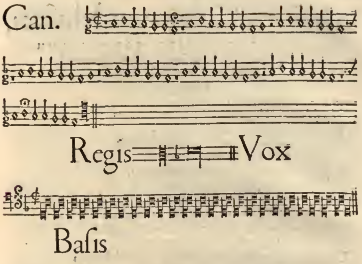
Octo uocum

N
Esciens mater Vir go uirum
peperit sine dolore, sine dolo re: dolo re Salua-
torem seculorum Ipsum Regẽ: Ipsum Regem angelorũ Sola
Virgo: Sola uirgo .ij. lacta bat: Sola uirgo lactabat ube re
Sola uirgo lactabat ubere, de cœlo: de cœlo pleno
Sola uirgo lactabat ubere de cœlo: de cœlo pleno: pleno,
N
Esciens mater uirgo uirũ pe pe rit sine dolor e
pepit sine dolore saluatorẽ seculo rũ ipsum Regẽ angelo-
rum. sola uirgo: Sola uirgo lactabat .ij. Sola uirgo lacta-
bat ubere de cœlo pleno: ubere de cœlo plẽ. ubere de cœlo pleno,
de cœlo pleno: de cœlo pleno.

Mouton

VErum enimuero non modo nimis longus, sed ineptus me hercules etiam fuero, si omneis recensere uoluero uel huius, uel ante nos ætatis Symphonetas, multo magis etiam si eorundē Cantiones. In primis autem hoc de me hic fateri libet, semper displicuisse nobis cùm leueis omnes Cantiones, nihil nisi garritū quendam adferenteis, ac ad stultorū aureis demulcendas institutas, quales sunt illæ Centonum laciniæ male cōsarcinatæ: Tū maxime lasciuas ac turpeis, quibus nūc omneis Christianæ nationes, prò dolor, personant, & refertæ sunt ubiq;. Ego hunc cantum grauem uolo, & ad Dei Opt. Max. laudem pertinere, non ad ostentationem. Volo honestę uoluptati adesse. Deniq; ad Ingenij culturam adhiberi, ac maxime ad albū puerorum os formandū, ut inquit Flaccus. Iucunditatis gratia quæsitus ac inuētus est, sed præterea multis rebus utilis esse potest, Iocos, modo sint maturi & honesti, ab hoc non secludo. Cæterū plus laudis habent ac uere merentur Ioci, si qui incidunt cū grauitate & occasione quæsiti: Quales Iodoci Pratensis aliquot feruntur, & qualis est quē iā dicturi sumus. Luuichus Francorum Rex eius nominis XII. admodum exili uoce fuisse dicitur. Is haud scio qua Cantione olim delectatus, cum à Cantorū suorum Primario rogasset, Ecquid Cantionem aliquot uocibus institueret, In qua & ipse aliquam canere uocem posset. Cantor admirās Regis postulationem, quē sciebat Musices prorsus ignarum, ac paulum cunctatus, tandem inuento quod diceret, faciam, inquit, Domine Rex Cantionem, in qua & Maiestati tuæ dabitur canendi locus. Postridie quā pransus fuisset Rex, ac Cantilenis more regio recreandus esset: Cātor eam quam mox subijciemus attulit Cantionem, quatuor institutam uocibus. In qua non tam probo ingeniū artis, atq; laudo industriam cum arte coniunctam. Nam Cantionem eam ita instituerat, ut pueri duo Cantum incinerent ex uno Themate subtiliter sanè ac tenere, uidelicet ne Regis uox, oppidò gracilis obtunderetur. Alterā uocem Regi dederat uno perpetuo phthongo pernotatam Altitonātis sub limitate, quæ Regiæ uoci apta esset. Nec contentus eo lenocinio (Tanta sedulitate omnia prospiciebat in re quidem parua, sed ex qua ipse beneuolū sibi fecit principem) ne Rex uacillaret, ipse symphonetes cantaturus Basin ita eam adornauit, ut idētidem altero dimidij temporis phthongo in octaua succurreret Regi. Est autem octaua uelut unisonus, per quā Regis uox mire iuuabatur. Risit machinamentum Rex hilariter, ac cum gaudio hominem dimisit nec indonatum, nec absq; optata gratia. Huiusmodi iocos dixi mihi placere. Sed nunc audiamus rarum miraculum, Regem ipsum cum suis Cantoribus intonantem. Verba erant linguæ Romanæ, illius mutilæ, qua nunc, derelicta uetere Gallorum lingua Gallia balbutit uerius quàm loquitur. Sed liberum esto cuiq; quod notulis uolet subscribere.

Cantus

Peroratio

HÆc fermè ſunt quæ de XII Muſicorum Modis, admonenda duxi de quibus Plura dici poſſe fortaſſis non eſt dubium, At citra tædiũ, potuerint ne plura adduci, id uero apud me per ambiguũ, quando neceſſariorũ nihil omiſſum eſt. Ideoq; nec plura addã, donec animo meo id certo ſedeat. Interea lectores oppidulam hanc boni conſulant. Friburgi Briſgoæ,

Τέλος.

Θεῷ δόξα.

In laudem Citharæ ac Musices,

GLAREANI IVVENILE CARMEN DVM Agrippinæ Coloniæ philosophiæ daret operam ad Ioannem Cochlæum Noricum, Theologum.

GAudebam lepidas cithara crepitante camœnas
Tangere, & argutæ fila canora lyræ.
Cornibus hymniferum tollit caput illa reduncis,
Ceu cultos uideas ludere sæpe capros.
Et querulum collum clauo submugit eburno,
Ventre latent blandi corpora mille soni.
Admiror sonitus, æquatuꝙ fœdera pacis,
Cur medio summum concinat atque graue.
Murmurat ima graui, dum tangis chorda susurro:
Respondetꝙ leui pulsa suprema sono.
Deniꝙ quæ tremulis uenit hinc symphonia Phthongis
Mulceret fauces Cerbere sæue tuas.
Et num te sileam sacer & diuine Poëta,
O Dauid querulæ gloria prima lyræ?
Munera Pannonio tua sunt maiora metallo,
Et meliora tuis picte Sabæe focis.
Orphéa commemorant cithara traxisse Leones,
Et testudineo saxa fidisse sono.
Te quoque cum regno Pluto mulcebat opaco,
Eurydicen cogit reddere docta Chelys.
O quo te memorem cantu dulcissime Arion,
Ad cuius pulsum mõstra marina ruunt?
Et Thamyris Musis, contendit Marsya Phœbo,
Contendunt numeris ordine quiꝙ soni.
O quàm dulce melos, uiuat iucundus Iopas,
Et tum Terpandri Timothea a Lyra.
Stridula semiferi Chironis barbyta, nunquam
Dircæi uatis carmina laude carent.
Hoc sanctum donum, hoc nobis uenerabile munus,
A superis cœptum est, tu quoꝙ Phœbe dabas.
Et mihi persuasi citharam claro æthere lapsam,
Quippe puto modulis pulchrius esse nihil.

ΤΈΛΟΣ.

Que

Errata

Quæ inter imprimendum acci

DERVNT ERRATA, HVMANA, VT FIT, IMBEcillitate, per ſemipaginas, & ſi forte opus fuerit, etiam per uerſus indicabũtur. Quanquam uerſuum ordo ſæpe, uel typis uel notularum interuentu confunditur.

PAGINA prima, uerſu 18. legendum. In poſterioribus proſequemur, non, proſequamur. Pagina. 2. Conueniebat uoces ſex Vt Re Mi Fa Sol La. maiuſculis literis pernotare, ſed id etiam in Archetypo neglectum: Verum ex orationis contextu id diſcriminis facile percipi poterit, ideoq; ſemel admonuiſſe ſufficiat. Pagina 3. uerſu 19. legendum. Vt in adpoſita deſcriptione. Pagina 6. uerſu antepenultimo. Eas ſatis felici euentu Ciuis noſter. Pagina 7. In exemplo quintæ Deductionis antepenultima notula erit Sol. non La. Pag 8. uerſu ultimo, operæ pretium, legendum. Pagina 9. uerſu 16. obliquæ pinguntur, legendum, item in titulo ſequente. De quinque Tetrachordis, legendum, non detrachordis. Pagina 11. uerſu 7. à fine, turbari legendum, non tutbari, ſed talia quędam omittimus, à quouis facilia correctu. Pagina 13. uerſu proximo poſt notulas legendum Cautio eſt, non Cantio eſt. per u non n. Et uerſu 8. dicendum. Pagina 16. In Antiphonis Alma redemptoris, decima ſexta notula erit in a non in b. Pagina 23. uerſu 1. tollenda diſtinctio poſt Cleonida, & ponenda poſt, introductorio. Pagina 24. uerſu primo eſt legendum pro eũ. Et uerſu 11 Atqui legendum, non, Atque. Et uerſu 8. à fine uelut una dictio eſt, non duæ, uel ut. Pagina 39. In exemplo ſeptimi Modi, ultima notula in G erit, non in a. Pagina 43. Poſt carmina Horatij, uerſ. tertio, legendum ipſius non ipſis. Pagina 45. uerſu 10. Magadibus legendum, per a in prima ſyllaba, non per e. Pagina 49. legendum in modum Trigoniæ Pyramidos abſque puncto in medio. Et uerſu nono 9. Pectida, non Pedida. Et uerſu duodecimo à fine diſtinctio erit ante, Non hercules, & paruo n non N. Et uerſu antepenultimo Cithara, non Cithera. Et penultimo, diſtinctio ante uerbum Citharizare, non colon. Denique uerſu ultimo diſtinguendum colo poſt uerbum uulgus. Et horum maiuſcula litera incipiendum. Pagina 50. uerſu penultimo. Nouenaria legendum, non Nouenarium. Pagina 54 uerſu ſeptimo, neruos legendum, in accuſandi caſu, non in nominãdi. Pagina 58. In Citharæ typo nerui non ſunt ducti ſatis ad clauorum radices, qui claui Citharæ corpori infixi ſunt, & remorſu ſuo chordas ſtridulas faciunt. Pagina 59. uerſu antepenultimo. Tandem cum puncto colo pręcedente legendum. Pagina 60. uerſu 4. poſt Capellam diſtinguendum colo, Nam omiſſa eſt Liuiano more Sed coniunctio. Item uerſu 22. πτολεμαίου. Et uerſu 7. à fine. ſed his, legendum, non ſed in his. Pagina 61. uerſu ſeptimo legendum Bryennij. Vt non ita multo ante in eodem capite. Pagina 63. uerſu 4. ſimplici p legendum Capellæ, non Cappellæ. Sic uerſu 16. Ptolemæi abſque h. Et uerſu 6. à fine. Vt equidem mirer, non miror. Pagina 64. uerſu 14. à fine Hyperdorius legendum, non Hypodorius. Id in Typis f. 67. etiã aliquãdo neglectum, facilis enim eſt lapſus in ὑπὲρ & ὑπὸ. Pagina 68. uerſu 7. à fine, bis totidem, legendum, non totidum. Pagina 69. in figura ab dextera parte ſupernè, infernèque, Reiectus uerbum pertinet ad mediam formam. Pagina 70. uerſu 10, à fine. Hypoiaſtius legendum. Pagina 71. in medio Typo, ubi, Octauus legitur ante uerbũ Octauus minuſculis literis legendum. Hypomixolydius nobis. Pagina 72. uerſu 5 diſtinctio erit ante quintum, non colon. Eadem pagina uerſu 15. Hypolydij ſyſtema legendũ, non Lydij. Pag. 79. uer. 11. Mixolydium legendum. Pag. 80. in Typi E magno in Plagiorum latere, legendum. Hypodorius uel Hypoæolius, non autem Hyperæolius. Pag. 82. uer. 10. legendũ. Sex itẽ Plagij, non ſex itẽ Phrygij. Et in titulo Harmonicos legendũ nõ harmonicos. Pag. 85. uer. 20, Proportionũ nõ ꝓportionẽ. P. 88. uer. 10. à fine ut Apuleius

 legẽ.

Errata

legendum. Pag.89.uer.7.dele quàm. Pag.90 uersu 5.à fine, Phryglum,legendū. Pa.91. uer.17.aliquando.Et uer. 4. à fine. Quapropter,nō quepp. Pa.92.uer.17. ostendi.Et ue.20. subijciam. Et uersu antepenultimo habent. Pag 94 uersu. 12. Orpheum alij legendum absque diphthongo.Et uersu. 18. Atqui pro Atque. uersu. 24 Orphei absq; diphthongo ue.126.Per has,nō per hos. 98.uer,17.dicimus ingenue,legedum,non in genere. Pagi.99 uer.7.à fine,cōmentationē.Et uer.5.confidimus,tertio, κλωάν. Pa.100. in Typo περὶ χόρη. Infernè συνημμένων ubiq; legendū. Pag 101. uers. 4. post nomen Hypophrygium, omissum est nomē Hypolydiū.uer.23.Hypoæolius legēdū nō Hypoælius. Pa.102.uer. 11.sæpissime legendū,uer.15,Aeolius,non Aelius.In titulo cap. XVI. legendū,& duobus eius Modis. Pa.103.In Responsorij tertio uersu in uerbo, Nō,tertia ac quarta notulæ tertia altius poni debuerunt, Vt esset sol mi.ubi hic est mi ut. Et in 4.uersu.in Peccauimus, secūda notula in re esse debet, non in mi. Pag.104.In capite XVII uer.3. distinguendum post exulans,& uers. 13. diphthongon œ secundā Romanorum posuit pro æ prima litera græca. Pag.106.In Symbolo Niceno in ultima parte secūdi uersus. Clauis indicatoria est perperā posita in Elami, quæ in D sol re esse debebat. Pa.108.In Euāgelio Matthæi ultimo uersu b non est positū suo loco & notulæ multæ nō apte cohærētes, sed id pusillū. Pa.109 in Antiphonis Nos qui uiuimus.notulæ aliquot diuisæ sunt positæ,quę cōnecti debebāt pro singulis syllabis,ut quarta cū quinta, item duodecima cum decimatertia. Et in psalmo, In exitu Israel primæ duæ notule cōnexę esse debebāt.quę male sunt disiunctę Ita extremæ. In Magnificat eodem modo ter aut quater peccatū, & similiter in Benedictus.Sed hæc lectorem remorari non debēt. Nā immensi laboris fuit uel sic excudi potuisse. De orthographia ubi sensus nihilominus pcipitur, aliquādo dissimulamus ut hoc loco Aegipto p Aegypto. Pa.110. In duobus primis uersibus Odes Te Deū laudamus, Idē accidit de notularū diuisione, quinta enim & sexta cōnecti debebāt,& in uerbo confitemur, penultima cū ultima,& in eodē uersu, ultima notula cū prima sequentis uersus cōiungi debuit,& ad syllabā ra,in uerbo ueneratur, tres notulæ cōnecti debuerūt, & in syllaba ta, in uerbo potestates. Pa. 113. in exēplo Hypæolij, secūdo adeo uersu,notula sexta ac septima, tono altius poni debebāt,ut sit fa mi,non,mi re. Videlicet longe faciliore saltu p diapason ad sequentē octauā,quod utiq; in cantu exercitatus facile iudicare potest,& uersu 12. à fine sicut legendū,nō sint Pa.135.uer.5.post uerbū Lydio,negatio nō,tollenda est. Pag. 118.uer.5.cum morose,nō,cū morose legēdū.Itē uer.9.Quòd si mihi,nō qd si mihi. uers. 14.Lycurgi legēdū per y. Pa.119.in cantu notulæ male disiūctæ sunt. Verum quia uulgata est ac omnibus nota cātio,nolui plura de his dicere cōnexionibus, facile id lector dispiciet. Pag.120.uer.tertio legendū Hyperionicus,non Hypoionicus,facilis lapsus non attento,uersu uicesimo habent legendum, non habeant, Pagina 122.uersu ante penultimo huius Modi legendū maiuscula litera nō huiusmodi. Pa.125.uer.ultimo notula supra sor syllabam ptinet ad precedētes notulas. P. 126.uer.1.notula secūda,per secundā altius leuata est q̄ oportuit. uer.ultimo in prosa ante exaltata, Assumptionis legendū. Item post exaltata.uer.tertio legendū,& maxime in quadragesima non in xl.ut nomen temporis sacri indicetur,nō nudi numeri. item tertio inde uer. ita lege. Quę phrasi quidē haud ita multum,at positu sanè plurimū ab Hypophrygio differt Pa.127.uer,5.à fine,nomēclatura legendū, Pa.128.uer.3.Mixolydio legendū,nō Miyolydio. P.132.uer.ultimo, notula quinta erit in e paruo,nō f paruo. Pa.134. hac semipagina multa neglecta pusilla & ad grāmaticos spectantia.uer.8 Modū uer.10.introitus.uer.20.rationē.uer.22.Matthęi,duplicit. & distinctione,nō colo.uer.23.post habet,distinctio,non colō erit.ue,31.ut fratricidā. uer.34.Tyrannidē cū y.uer.35.Matthæi.uer.ultimo.Matthiā. Pa.135.uer.12.distinguendū post aliena,uer.16.distinguendū hypodiastole nō colo aute. Merebatur.uer.18.distinguēdum post uerbū possum. P.140.in secūdo notularū uer. prima Ionici notula supra lineā esse debebat,nō super. P.143.in 2 notularū uer. nota tricesima in ut, qd est in C faut poni debebit Itē in 5 notularū uer.sub ultima notula debebat esse syllaba Den,de uerbo Dētes quæ ad sequentis uersus initium temere posita est. P.148, ue.penultimo, ludūt legendū

non

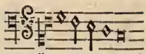
Errata

non laudunt. Pa.150.uer.10.responderet, sublatum. Quod male cõnexũ erat, & peius diuisum. Pa.151.uer.6.modulemur legendũ. P.152.uer.15.legẽdum, excederet. Pa.154.uer.3.post Responsoriũ, Te sanctũ Dominũ.legẽdum uolet, nõ nolet. P.155.In Antiphonis Sicut malus, in 1.uer. syllba di, male reiecta est in sequentẽ uer.cum notula eius sit in priore uersu. P.164.uer.5.à fine distinguendũ post uerbum. Instituit. Colo.nõ post, potest. P.165.Cap.37.uer.8.legẽdum, separemus. itẽ penultimo uer.ante Re sol legẽdum Deinde quid, nõ Deinde quod. Pa.169.In medio exemplo lapides. Vbi uerba notulis male applicata sunt. Paulo inferius legendum, diei natalis Domini.non natales. Pa170.Initio male rursus uerba aptata sunt notulis.ita 171. primum exẽplum, sed ea omnia persequi difficile fuerit. Pa.172 In 1.uer.Clauis signata in suprema erit linea non in secũda. Itẽ in Antiphonis.uox clamantis.notula nona non erit in e la mi sed in d la sol re. in ultimo exemplo, uerbum Dominus tres sequentes habebit notulas, & reliqua cedent ad posteriores. Pa.173.in 1.exemplo, syllaba trem, in uerbo patrẽ duas habet notulas. P.180.uer.3. Sapphico duplici p legendũ. Pa.184.uer.ultimo in notulis. Ibi enim notulæ, quæ sunt in 1. huius paginæ uersu sup. Vides ut alta, poni debebant, excepta prima notula. Id tamẽ leue est. Nã & sequẽtis paginę primus uersus, ad secũdum, Syluæ laborãtes, referretur. P.186.in Hymno. Pastis uisceribus, legendum poscit Pa.188.uer.6.possint legẽdũ pro possit. Pa.490.uer.4.Fallacis. maiuscula F.Sed miseri minuscula.colo interposito. P.192.ad finẽ primi uersus, deest clauis indicatoria, primæ sequentis uersus notulæ. Quod etiam locis neglectum alijs, à nobis studiosẽ tacitũ. uer.ultimo Attali legendũ. P.194.uer.1. post Sapphici carminis exemplũ, aggrediar legendum, nõ egredior. P.199.in exẽplo de punctis, in notulis Additionis cõueniebat ut notulæ in eadem ponerẽtur linea qq̃ id nõ est necesse. Sed erat ita in Archetypo. p.200.uer.penul.legẽdũ diuise. In pfectis, non cõiunctẽ impfectis. Pa.201.uer.2 ab initio cap. Hunc duplicẽ legendũ, nõ, Hinc duplicẽ. P.203.uer.1.& 2.Hęc uerba supfluũt.eiusdẽ puncti absentia declaretur. Vbi uides, & in impfecto modo & in imperfecta. P.204.ue.4.in pfecto tẽpore, præpositio cũ suo casu. P.206.in Cãtus posteriore uer.quinta à fine eiusdẽ uer.notula quæ est media in ligatura, erit in d, non in e. P.208.in Cãtus 2.uer post decimã notulã punctũ esse debebat p suspirio. P.209.in ultimo Cantus uer.1.notula in bb fa♮ mi esse debebat nõ in g. Pag.210.in 1.Tenoris ligatura erit descẽdens cauda à latere sinistro. P.211.in 1 notularũ uer.6.notula quę longa est debebat à dextra dimidiata pte esse nigra. P.212.uer.1.7.nota, quę ligatura est, caudã habebit à latere sinistro descẽdẽtem. P.217.u.penult.post signũ tẽporis pfecti cũ uirgula, in medio, ubi sunt semibreueis, pũctũ diuisionis erit inter ipsas, nõ aũt post alterã semibreuẽ. Pa 218.in Alto, nota 3.à fine, quę est ante semibreuẽ pausã, supfluit P.219.uer 3 ante maximã notulã, unitatis nota p pausam innuitur, sicut in præcedente hũc uersu, ante ultimã breuẽ, ponitur semipausa p eodẽ unitatis signo. P.eadẽ ue.7. sub finẽ, Septima & 6.ligaturã faciunt, ppius igitur debebãt se contingere, sed id sæpe neglectũ in hoc ope. Pa.219.ue.penul.pũctũ diuisionis omissum est, inter nonã ac octauã à fine notulas. Pa 220 uer.ultimo, ligaturæ in medio, ultimę illæ qdem, caudas habere debent à latere sinistro ascẽdenteis, sunt enim omnes semibreues. Pa.222.uer.2.nimis hiãt ligaturæ secũda ac tertia. Pa. eadẽ uers. penul.notula penultima, quã seqtur suspirium, erit breuis, nõ semibreuis. Pa.224. uer.1.quatuor notularum ligatura nimiũ hiat.item eadem pa.uer.2.duodecima ac decimatertia à fine ligatę esse debebãt sed nimiũ hiãt, plus aũt nona ac 8.à fine, quæ colligatæ esse debebãt. P.231.in Tenore ultimo, uer.secũdo, initio ligatura erit fa re, nõ fa mi, Quæ uero in eodem uer.lõge seqtur, & ipsa nimiũ hiat. P.233.in Tenore, sex notulæ breues, quæ finalem pxime pręcedũt, nimiũ hiãt, omnes enim colligatæ esse debent. Pa.234.ue.4. triũ notularũ ligatura nimiũ hiat. P 235.ue.1.quatuor notularũ quadratarũ una est ligatura absq; hiatu. Eadẽ pa.ue.penu.notularũ tres in medio quadratæ, unã faciũt ligaturã Pa.236.rursus hiatus medius quatuor notularũ in 2. uer cõnectendus. Pa.239.Cap.XIII.uer.11.Carmen legendum, nõ Cermen. P.241. uer.18 nolebamus legendũ, nõ, uolebamus. P.244 uer.1.nimis hiat secũda ligatura.sed id sæpius alias. Pa.246. uer.3.clauis indicatoria à fine quinta inferius erit nempe in bb, non supra ee la, & uers.4.initio ligaturæ hiãt.uer.item 5. pũctum nõ expressum ante duas nigras, Itẽ uer.3. à fine, supra cito, etiã punctum non expressum. Pagina. 247.uersu 1. ligatura in medio caudã habebit à parte sinistra. Idem uitij accidit in tertio uersu in ligatura ad finẽ uersus. Item in uer. 7. duæ nigræ post ligaturã in medio, erunt albæ. Item uer.8.ante ultimã minimã erit punctum. Pag.248.uer.2.ligaturarum hiatus sunt.

Pagina

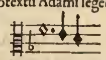
Errata

Pa.250.uersu penultimo notularum post quintam à fine notulam, septem omissę sunt notulæ.

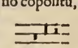

Pa.253.uer.2. Antepenultima semibreuis, erit alba. Pagi. 254. in supremo margine legendū Antonius à Vinca Vnico.n. Item in Tenoris secundo uersu ligatura prima obscure expressa, est aūt triū notularum, priores sunt semibreues, mi ut. P.255. in Basi tres primæ syllabę in textu, ptinent ad priorem uersum. Pagina.259. uers.3. notula sub octaua omissum est, ultimæ depositionis. Pa.262. uer.1. in Tenore. prior nigra stabit in G, nō in a. Et uer. 2. eiusdem Tenoris, duæ syllabæ huma. stabunt in primo uer. Et in 3. uer. duæ syllabæ, tende, stabunt ad finem secūdi uer. Et in 4 uer. duæ syllabæ pessi. erunt ad finem uersus tertij. In eodem 4. uer. notula octaua à fine erit in D. non in C. Pa.263, uer.1. antepenultima notula erit nigra & stabit in b, non in c. Contra in 4 uer. ultima erit alba non nigra. In 8. uer. notula quinta à fine erit in a non in b. Deniq; in nono uer. ultima ligatura erit mi ut, non fa re. P.264, in 3. uer. Cantus, erit punctū ante duas nigras uncatas. Pa.263. uer.1. notula sexta à fine erit alba. Pa.267. uer.1. quatuor notulæ una ligatura est sol fa mi re. ubi quarta nimium hiat à tertia, sicut duæ deinde sequentes ligaturæ, in 2. uer. etiā quatuor simul connexæ esse debēt re, fa, mi, re. Quæ uero sup Diminutæ uerbo, eæ non sunt cōnexæ sed breuis perse posita, duæ autē semibreues in ligatura. Sed deinde ternarum tres sunt ligaturæ satis hiantes. uer.3. quinq; notulæ ad finem eius cōnexæ esse debent. In Basi uer.1. prima & secunda ligat. nimiū hiant, & penultima desyderat caudā à latere sinistro ascendētem, in secūdo deinde eiusdem Basios uer.4. notulæ in medio cōnexæ esse debent. Pa.268. uer.1. in Tenore, ligatura in medio debebit habere caudam à latere sinistro descendentē, Pa.269. uer. 4. nota à fine quarta, quā punctū sequitur, ea alba erit. Pa.277. uer.1. Signum C nō habebit uirgulā, sicut nec reliquæ duæ eiusdem Cantilenæ uoces. Pa.278. In Christe una est ligatura, Cuius cauda à latere sinistro descendēs male expressa est. Pa.282. In Tenoris 3. uersu, in eius adeo medio, prior uncata erit in b claui, non in c. P.284. uer.3. prior ligatura hiat, Altera non bene cohęret. Et uer. ultimo Cantus, ante maximā finalē erit semibreuis ◊. omissa. P.287. In Basios altero uersu, ultima ligatura erit sol mi, nō fa mi proximoq; uersu ligatura erit re sol ut, nō re fa re. Porrò quæ in medio uersus est, erit, fa mi la, non fa mi mi. Pa.288. uer.8. ut homini dignum erat, non huiusmodi legēdū. Pag.289. ultra medium positū suspirium, erit Semipausa. Pa.290. præter hiatū ligaturæ initio, tertia notula erit in f, non in g. Itē in 5. eius uersu, omissum est pūctū supra lapides, ante 3. minimas sexto autem uer. pro suspirio erit Semipausa. Et uer. ultimo punctū omissum supra uerbum, etiam ante minimā in ꝓportione, & ad finem clauis indicatoria in d erit, nō in b. P.299. Ca. XVII. uer. antepē. in cōtextu Adami legēdū & sequēte ue. Ionico nō Iodoco.

Pagina 300. In Tenoris secundo uersu tres notulæ post treis minimas, supra uerba. qua inuocauerimus.

Pa.301. uer.5. notula semibreuis supra syllabā ua, in uerbo, salua, habebit caudā, ea inq̄ quæ duas nigras sequitur. Vt scilicet sit ultima. Pa.303. uersu 1. penult. notula erit minima, absq; cauda & Pagina eadem uer. 2. in basi Clauis ad finē indicatoria in re erit, non in mi. Pa.304. Cap. XVIII. uer. 19. Cōpositā legendū, nō cōpositū, & uersu penultimo punctū post octauā notulā male expressum. Pa.307. uer.3. pausa breuis male expressa, ita enim stabunt.

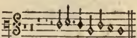

Pa.311. uer.5. penul. notula erit in G. nō in a. Et clauis indicatoria stabit in d. nō in f. Pa.318. in Tenoris priore uersu, ante notulā penultimā b prenotatum oportuit. Pa.320. uer.11. post, Primū, adde, duarū uocū. Vt sit. Primū duarū uocū Iodoci Pratēsis. Pa.321. uer. 6. in medio ante numeros $\frac{3}{2}$ ac post signum ₵ & notulā ◊ erit, semipausa, nō suspirium, quemadmodū paulo ante etiā erat. Pa.323. In Basi uersu 2. ante duas uncatas punctum male expressum. Pa.324. uer.4. Tertia à fine uersus, quæ nigra est, erit in g nō in f. P.336. uersu 5. à fine, post Cuius. hoc uolumus adijci: antea aliquot exempla dedimus, sed de eo postea copiosius. Vt ita totus cōtextus legatur. Cuius aliquot exempla dedimus, sed de eo copiosius postea. &cæ. Pagina 338. Ternarij circa. go, Syllabam nimis exiles ac depressi, Qui hemioliam

Errata

mioliam indicāt, altius enim ſtare debebant, ſed tamen ſub notulis. P.339. in Baſios ue. 3. ligatura paulo poſt medium, prælōga, debebat habere caudā aſcendentē à latere ſiniſtro, ut ſint duæ ſemibreues. Et uer. ultimo ꝓ ſemipauſa erit ſuſpirium. Pa.341 uer. ultimo, ultimę ligaturæ deeſt cauda à latere ſiniſtro aſcendens. Pa.348. uer.2. Quarta ſemibreuis erit in g, non in bb Pag. 349. uer.4. ante treis nigras in medio, erit punctū. Pa.354. uer.10. Antonius Feuin legendū, & uer.13. Huic pro hic. Pa.355. In titulo eodem modo Feuin diſyllabon. P.362. Cap.24. ue 21. modus minuſcula litera, m. Et uer. penul. præpetibus legendum, nō præpotibus. Pa.363. uer.19. Feuin legēdū. Et uer.5. à fine noluit, legendū. P.365. uer. ultimo Enthuſiaſmo legendū. Pa.366 uer.12. à fine poſt Meyer, adde. Cuius ſæpe alibi meminimus. Pa.367. uer.7. ſæpius cum diphthōgo ſcribēdū. Pa.369. uer 4. ſupra uerbū Regnat erit ſuſpirium, non ſemipauſa. P.376. uer, antepenul. Iacob ꝓ Iocob. Pa 378. uer. ultimo puncta male expreſſa poſt ſecūdam & decimam notulas. Pa.381. uer. 2. Vltimum Abiam inter duas ſemibreueis habet minimā nō tres minimas, ut ꝑcedentia. P.382 uer.2. in Tenore, Semibreuis nona erit caudata, ut ſit minima. P.386. uer.3. punctū male expreſſum ante penult. P.394 uer.2. Supra uerbum fili pauſæ inuerſæ ſunt, debebat enim ante pauſam breuis, pręcedere ſemipauſa, & ſeq poſt pauſam breuis ſuſpirium, quod male ante poſitū eſt pro ſemipauſa. Pa. 405. uer.4. In medio ligatura poſteriore pte nigra, caudā habebit à latere ſiniſtro aſcendentem Pag.406. uer 2. ad finem coniunxit punctum cum claui indicatoria quod & alijs plurimis locis factum. Vt pag. ſequente, uer.2. P.408. uer 4. ſecundæ ligaturę cauda male expreſſa, aſcendere enim debet. Pag.412. uer.2. poſt primā notulam ſuſpirium erit, non ſemipauſa, Pa. 414 ue 4. prima ligatura la mi ꝑ duas ſemibreueis, in medio autem uerſus penult. notula ante 4. ſemipauſas erit nigra. Eadem pa. In Tenoris uer.3 ligatura la mi una eſt, nō duæ. Pa.415 uer.1. in Baſi, ligatura obliquata caudam deſcēdentem habebit à latere ſiniſtro, quæ hic maligne expreſſa eſt. Item uer.3, tertia nigra ſtabit in D, non in C. P.417. uer.2. ſuſpirium erit ante ſextam à fine notulam, non ſemipauſa.

Pa. eadem In Baſios uer.3. & pauſæ & notulæ omiſſæ ſunt poſt ultimam in eo uerſu ſemibreuem.

P.423. In Baſios uer. penul ſcđa nigra ſtabit in A, nō in ♮. Pa 430. in exēplo ue. 1 ſecunda erit alba eadem p. uer.3. penul. erit g. non in e. eadem pa. in Tenoris 1. uer. tertia poſt breuem nigram & ipſa nigra erit, non alba. Pa.431. ue.1. in Alto, poſt duas nigras ſupra uerbū ſerua, omiſſa eſt una minima quæ erit in G, quam dein ſequetur minima cū puncto. P.432. uer.2. Quin legēdū, non quādo. Et ue. ultimo deeſt Semiminima poſt punctū qđ eſt ante nonā à fine, & ſtabit in f. P.434. uer.3. poſt uerbum cōmixtionē, addatur, & alibi ſæpe, ut ita legatur. de quo in Aeolij Hypoæolijq; cōmixtione, & alibi ſæpe diximus. Pa 436. uer.3 Clauis in fine indicatoria in Cc eſſe debet, nō in Aa. Ead. pa. uer. ultimo punctū omiſſum eſt ante treis nigras. Pa.438. lineæ tranſuerſæ male expreſſæ. Vt poſt fibris & cæt in carmine Sapphico. In Tenore etiam qnta not. à fine erit in b, nō in G. P.441. Supra Benedictus titulus erit, maiuſculis literis Ex Miſſa IVSQVINI SVPER VOCES MVSICALEIS. P.442. uer penul. Sexta notula ante ſignum cōuenientiæ erit nigra. P.455. uer. ultimo 1. notula nimis anguſtata. P.458. uer. ultimo. tertia notula in g erit, non in Aa. Pa.461. uer.3. ſeptima ac ſexta à fine eius uerſus colligatæ eſſe debent, ſunt enim duæ longæ.

BASILEAE PER HENRICHVM PETRI
MENSE SEPTEMBRI ANNO POST
VIRGINIS PARTVM.
M. D. XLVII.

